CBS COPENHAGEN BUSINESS SCHOOL
HANDELSHØJSKOLEN

Den nye jord

Et feltstudie af et bæredygtigt virke på Farendløse Mosteri

Nelund, Mette

Document Version
Final published version

Publication date:
2022

License
Unspecified

Citation for published version (APA):
Nelund, M. (2022). *Den nye jord: Et feltstudie af et bæredygtigt virke på Farendløse Mosteri*. Copenhagen Business School [Phd]. PhD Series No. 28.2022

Link to publication in CBS Research Portal

General rights
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

Take down policy
If you believe that this document breaches copyright please contact us (research.lib@cbs.dk) providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Download date: 04. Jul. 2025

COPENHAGEN BUSINESS SCHOOL
SOLBJERG PLADS 3
DK-2000 FREDERIKSBERG
DANMARK

WWW.CBS.DK

ISSN 0906-6934

Print ISBN: 978-87-7568-109-9
Online ISBN: 978-87-7568-110-5

DEN NYE JORD – ET FELTSTUDIE AF ET BÆREDYGTIGT VIRKE PÅ FARENDLØSE MOSTERI

PhD Series 28.2022

Mette Nelund

DEN NYE JORD

ET FELTSTUDIE AF ET BÆREDYGTIGT VIRKE PÅ FARENDLØSE MOSTERI

Institut for Ledelse, Politik og Filosofi | **PhD Series 28.2022**

CBS COPENHAGEN BUSINESS SCHOOL
HANDELSHØJSKOLEN

Den nye jord
Et feltstudie af et bæredygtigt virke på Farendløse Mosteri

Ph.d.-afhandling skrevet af
Mette Nelund

Vejledere
Lektor Lena Olaison, CBS
Lektor Irina Papazu, ITU
Professor Bent Meier Sørensen, CBS

Antal ord: 96.263

CBS PhD School
Copenhagen Business School

Mette Nelund
Den nye jord
Et feltstudie af et bæredygtigt virke på Farendløse Mosteri

1. udgave 2022
Ph.D. Serie 28.2022

© Mette Nelund

ISSN 0906-6934

Print ISBN: 978-87-7568-109-9
Online ISBN: 978-87-7568-110-5

Alle rettigheder forbeholdes.
Kopiering fra denne bog må kun finde sted på institutioner, der har indgået aftale med COPY-DAN, og kun inden for de i aftalen nævnte rammer. Undtaget herfra er korte uddrag til anmeldelse.

TAK

Tak!

Der er utrolig mange mennesker, jeg gerne vil takke. Uden deres engagement, samarbejde og støtte havde jeg aldrig formået at lave afhandlingen. Som med andre takketaler må princippet gælde, at dem, jeg glemmer, er dem, jeg skylder den største tak.

Allerførst vil jeg gerne takke Farendløse Mosteri og særligt Sandra Villumsen, Jens Jensen og Simon von Siebenthal. Uden jer havde der bogstaveligt talt ikke været en afhandling. Tak, fordi I så generøst inviterede mig indenfor i jeres arbejde og delte tanker, dilemmaer og problemstillinger. Tak for jeres tillid og engagement. I har været de vildeste læremestre, og jeg er fuld af beundring over de valg, I træffer, jeres ukuelige tro på en bedre fremtid og for at I viser vejen for andre med det gode eksempel.

Det andet hjem i mit Ph.d.-arbejde blev forskningsgruppen for Sustainable Entrepreneurship. I endte hver især som de vigtigste sparringspartnere, både fagligt og socialt. Tak Irina Papazu for altid at have et skarpt blik på mine metodiske overvejelser, for at insistere på det empiriske materiales høje værdi og for at gennemlæse alle kapitler med stor grundighed. Tak Christian Garmann Johnsen for altid at spørge nysgerrigt ind til udviklingen af afhandlingen og for at inspirere og lære fra dig. Tak Bent Meier Sørensen for fra starten af mit feltarbejde at udvise en stor tillid til, at jeg kunne løfte opgaven, for altid at bringe afhandlingens problemstillinger til et andet niveau og for at fremelske de filosofiske aspekter i det empiriske materiale. Tak til Lena Olaison for at lede mig igennem verdens bedste proces, at være en fast klippe, jeg altid kunne læne mig op ad, når overblikket forsvandt, og for altid ud fra afhandlingens præmisser at give konstruktiv feedback, der fremkaldte det bedste

resultat. Tak til jer alle sammen for det fine samarbejde på artikler og konferencer, det gode sammenhold og de mange stunder hvor vi har grint og diskuteret sammen.

Filosofigruppen på Institut for Ledelse, Politik og Filosofi skylder jeg også en varm tak for at have taget så godt imod mig og for altid at udvise stor interesse for afhandlingen. Tak til Pernille Steen Pedersen, Ole Bjerg, Rasmus Johnsen, Mads Kogut, Bo Hee Min, Ann-Christina Lange, Christian Borch, Thomas Presskorn-Thygesen, Marius Gudmand-Høyer, Kristian Bondo Hansen og Sverre Raffnsøe. Jeg vil gerne takke særligt Morten Sørensen Thaning for at inddrage mig i studienævnet for FLØK og Michael Pedersen for at tage mig under sine vinger og oplære mig i en aktiv og involverende undervisning på Cand. Merc. Fil.

Jeg skylder også en stor tak til sekretariatet på vores institut. Tak Anja Vega Frederiksen, Anje Schmidt, Henrik Hermansen, Lucie Helena Alexanian og Karina Ravn Nielsen for at altid at være behjælpelig med administrative udfordringer. Og tak til andre gode kollegaer på CBS; Justine Grønbæk Pors, Niels Åkestrøm Andersen, Daniel Hjorth, Robin Holt, Mathias Hein, Ditte Vilstrup Holm, José Ossandón, Elisabeth Naima Mikkelsen, Steen Vallentin, Ester Barinaga, Christian Borch, Paul Fritz Kjær, Christina Lubinski, Eileen Murphy, Flemming Poulfelt, Alfred Reckendress, Niels Thyge Thygesen og Mitchell Dean for inspirerende samtaler.

Undervejs i slutspurten af afhandlingen blev jeg ansat som Souschef i TV 2 Fiktion, og samtidig rullede corona-pandemien ind over verden. Det var en udfordrende tid at forene en Ph.d.-slutspurt, et fuldtidsarbejde og et familieliv. På TV 2 vil jeg gerne takke særligt Katrine Vogelsang for den ekstraordinære opbakning i form af at skabe plads og rum til, at jeg kunne færdiggøre afhandlingen. Tak til hele fiktionsafdelingen for jeres lyst til at omorganisere og finde nye veje, når jeg var væk. I land kom "pdf'en", og det takket være jeres opbakning!

Mange venner har støttet undervejs. Særligt vil jeg takke Sr. Ana Maria på Vor Frue Kloster på Aasebakken, Stine Rørbæk Møller for husly under corona-pandemien og Lydia Jørgensen for utallige gode råd, støtte og kaffeaftaler, der altid indebar et grineanfald. Tak til Christine Crone og Sidsel Nelund for generøst at dele ud af jeres Ph.d.-erfaringer, og at tro på min proces.

Uden en kærlig og tålmodig opbakning fra min nærmeste familie havde det ikke været muligt at gennemføre afhandlingen. Den allerstørste tak går til min mand Parminder Singh og mine børn Ravi, Akhila og Manisha Singh Nelund. Tak til Parminder Singh, fordi du igennem årene har lagt øre til tanker og ideer og har diskuteret observationer og resultater. Du har båret mig, når jeg var presset. Været familiens anker og altid fundet på praktiske løsninger, så jeg kunne få ekstra tid til at udføre mit arbejde. Du har støttet mig i min ambition med afhandlingen, nemlig at bidrage til udviklingen af en bedre fremtid. Tak, børn for opmuntring og støtte, selvom det nogle gange for jer har virket ualmindeligt skørt at skrive så mange sider med så lille en skrifttype! Med i mine tanker har I altid været.

Resumé

Den nye jord: et feltstudie i et bæredygtigt virke på Farendløse mosteri er en undersøgelse af, hvordan aktører håndterer og organiserer bæredygtighed i en konkret praksis, der er lokalt forbundet til jordens økosystemer og naturprocesser. Afhandlingen bygger således videre på den stigende interesse for at skabe mere viden om, hvordan de globale problemer forbundet til klimaforandringerne kan kobles til handlinger udført af aktører og organisationer (Goworek et al., 2018), samt hvordan de organisatoriske aktører kan lære af de naturmæssige processer, de arbejder med for at udvikle nye måder at organisere bæredygtighed på i samspil med naturen (Tor Guthey et al. 2014; Whiteman & Cooper, 2011; Whiteman & Cooper, 2000, Shrivastava & Kennelly, 2013, Roux-Rosier et al., 2018, Beacham 2018).

Undersøgelsen af *et bæredygtigt virke* på Farendløse Mosteri er empirisk udforskning, og mit feltarbejde danner baggrund for den teoretiske udvikling af begrebet et bæredygtigt virke. I analysen anvender jeg en "eklektisk tilgang" (Husted & Pors, 2021), hvilket betyder, at jeg anvender tre teoribaserede begreber til at undersøge, hvordan aktørerne udfører et bæredygtigt virke. De tre begreber er: 1) Hvordan aktørerne *skaber kontekster* (Asdal & Moser, 2012) for et bæredygtigt virke, 2) hvordan aktørerne *træner* (Sloterdijk, 2013) sig i et bæredygtigt virke, og 3) hvordan aktørerne formår at anvende forskellige *skalære kategoriseringer* (Moore, 2008) i deres daglige arbejde med bæredygtighed, klimaforandringerne og økologi.

Afhandlingens resultater viser for det første, at aktørerne har individuelle bevæggrunde for at skabe deres specifikke kontekst. Aktørerne bruger den virkelighed, de har skabt som kontekst for deres bæredygtige virke, til at arbejde med bæredygtighed i praksis. For det andet kræver udførelsen af bæredygtighed kontinuerlig træning, og den daglige træning konstituerer samtidig aktørerne, hvormed ændringer af grundlæggende vaner opstår. Og for det tredje er dét at koble

hverdagsaktiviteter til forskellige skalakategorier en afgørende handling i et bæredygtigt virke. Aktørerne gør dette ved at gå på tværs af skalakategorierne, og placere deres handlinger uden for en a priori-tilgang til skalaen for klimaforandringerne. Med den teoretiske begrebsliggørelse af et bæredygtigt virke bidrager afhandlingen for det første med en begribelse af, hvordan det er muligt at handle ift. klimaforandringerne samt at udføre bæredygtighed i praksis, og for det andet med konkrete empiriske metoder til at undersøge de implikationer, der kan være forbundet med at udføre bæredygtighed i praksis.

Abstract

The New Earth: A field study of sustainable practice at Farendløse Cider Mill is an examination of how actors do a sustainable practice *(et bæredygtigt virke)* related to local ecosystems and natural processes. This PhD thesis builds on the growing interest in gaining knowledge about how global concerns about climate change can be seen in relation to actions carried out by individuals and organizations (Goworek et al., 2018), and how actors can learn from the natural processes and develop new ways of doing sustainability (Tor Guthey et al. 2014; Whiteman & Cooper, 2011; Whiteman & Cooper, 2000; Shrivastava & Kennelly, 2013; Roux-Rosier et al., 2018; Beacham 2018).

The field study at *Farendløse Cider Mill* comprise the foundation for the theoretical development of the concept "*a sustainable practice" (et bæredygtigt virke)*. In the analysis I use an "eclectic approach" (Husted & Pors, 2021), which means that I combine three theoretical concepts to investigate how the actors at Farendløse Cider Mill carries out a sustainable practice. The three concepts are: 1) How the actors are *creating contexts* (Asdal & Moser, 2012) for a sustainable practice, 2) how the actors are *training* (Sloterdijk, 2013) in a sustainable practice, and 3) how the actors succeed in using different *scale categories* (Moore, 2008) in their daily work with sustainability, climate change and ecology.

The results of the analysis firstly show that the actors have individual motives for creating their specific context for their sustainable practice. Secondly, the results show that the execution of a sustainable practice rests upon continuous training, while simultaneously the daily training enables the actors to change fundamental habits. Thirdly, the results demonstrate that relating everyday activities to different scale categories is essential for doing a sustainable practice. The actors achieve this by reaching across scale categories and placing their own actions outside an a priori approach to the scale of climate change.

With the theoretical concept of *a sustainable practice,* the thesis contributes with an understanding of how it is possible to act in relation to climate change and work with sustainability in concrete activities. Moreover, it offers empirical methods to investigate the implications associated with carrying out sustainability in activities.

Indholdsfortegnelse

TAK **3**

RESUMÉ **7**

ABSTRACT **9**

KAPITEL I **15**

INTRODUKTION **15**

FORHOLDET MELLEM MENNESKE OG NATUR I EN BRYDNINGSTID **18**

Klimaforandringer *19*

Bæredygtighed *20*

Menneskets forvaltning af naturen *22*

DET ORGANISATORISKE SVAR PÅ KLIMAFORANDRINGER **23**

ORGANISERING AF ET BÆREDYGTIGT VIRKE **28**

AFHANDLINGENS INDHOLD OG KAPITLER **34**

KAPITEL II **37**

FRA HUSMANDSBRUG TIL EN FÆLLESEJET VIRKSOMHED **37**

DET GAMLE FARENDLØSE MOSTERI **38**

Æbleplantagen *39*

Læskedrikkens indtog på det danske marked *41*

DET NYE FARENDLØSE MOSTERI **42**

Købet af Farendløse Mosteri *44*

Æblemost, dyrehold og grøntsager *45*

BÆREDYGTIGHEDSVISIONEN FOR DET NYE FARENDLØSE MOSTERI **49**

DET DANSKE LANDBRUG **52**

Strukturudvikling i det danske landbrug *53*

Det danske landbrugs økonomiske udvikling *54*

Grøn omstilling i landbruget *57*

RÅ KAPITALISME VERSUS DET SAMFUNDSNYTTIGE LANDBRUG **58**

Seges' syn på årsagen til gælden *58*

De dårlige forretninger skal ud af landbruget *60*

Det samfundsnyttige landbrug *61*

Statsejet jordbrugsfond *64*

DE AFLEDTE EFFEKTER AF DEN STRUKTURELLE UDVIKLING I LANDBRUGET **67**

Reorganisering i en klimaforandringstid *69*

KAPITEL III **75**

LANDBRUG OG KLIMAFORANDRINGER LOKALT OG GLOBALT **75**

REORGANISERING AF LANDBRUGSSEKTOREN I EN KLIMAFORANDRINGSTID **75**

Fra risiko til økonomisk og økologisk gevinst *77*

Imod økonomisk og instrumentel tænkning *80*

ALTERNATIV ORGANISERING **84**

Migration til landet *87*

BINDELEDDET MELLEM DET EMPIRISKE MATERIALE OG FORSKNINGSLITTERATUREN **89**

Kontekst og bæredygtighed *90*

Træning i bæredygtighed *93*

Geografiske skalakategorier og bæredygtighed *95*

KAPITEL IV **101**

METODETEORETISKE OVERVEJELSER **101**

INDLEDNING **101**
Valget af Farendløse Mosteri *102*
Adgang til Farendløse Mosteri *103*
FELTSTUDIET **106**
Samarbejdet *108*
Karakteristik af de tre hovedaktører *111*
Hovedaktørernes forskellige syn på et bæredygtigt virke *111*
Samarbejdet med hovedaktørerne uden for Farendløse Mosteri *115*
De fysiske rammer som ramme for samarbejdet med aktørerne *116*
FORSKERROLLEN I FELTARBEJDET: FRA AKTIV INVOLVERING TIL OBSERVATION **118**
Den involverende forskerrolle og dens implikationer *118*
Den observerende forskerrolle og dens implikationer *122*
DET AKTIVE INTERVIEW **123**
Interviewsessioner og samtaler *125*
ANALYSESTRATEGI **129**
Beskrivelse af de iterative faser mellem empiri og teori *132*
Første fase: Identifikation af situationer 132
Anden fase: Identifikation af større tematikker 135
Tredje fase: Valg af teoretiske begreber 136
Fjerde fase: Kodning af det empiriske materiale 138
Mulighederne og begrænsningerne i analysestrategien *139*

SKABELSE AF KONTEKSTER FOR ET BÆREDYGTIGT VIRKE **142**
AT SKABE KONTEKSTER **144**

KONTEKST I: ET HÅB FOR FREMTIDEN **147**
NYE ORGANISATIONSMODELLER I LANDBRUGET **148**
KLIMAKRISEN **150**
BEVARING AF GENETISKE RESSOURCER I FREMTIDEN **152**

KONTEKST II: I EN VERDEN UDEN FREMTID **154**
DRØMMEN **154**
AT LÆRE AT VÆRE EN MODSTRØM **157**
BÆREDYGTIGHEDSTANKEN **159**

KONTEKST III: ET MANAGEMENTDREVET LIV – NU OG I FREMTIDEN **162**
LIV OG ARBEJDE **162**
AT BYGGE NYE VERDENER **166**

KONTEKSTERNES INDFLYDELSE PÅ AKTØRERNES SAMARBEJDE **168**

AKTØRERNES FÆLLES MØDE MED OMVERDENEN **172**

DELKONKLUSION: SKABELSE AF KONTEKSTER FOR ET BÆREDYGTIGT VIRKE **174**

KAPITEL VI **178**

TRÆNING I ET BÆREDYGTIGT VIRKE **178**
HVAD ER TRÆNING? **180**
HVOR FOREGÅR TRÆNINGEN? **184**
HVEM TRÆNER HVEM? **185**
TRÆNINGSANALYSE I: HVAD ER TRÆNING? **189**
Træning i at undvige usynlige strukturer *190*
Dybde og overflade i træningen *192*
Træningen foregår i tæt tilknytning til stedet *193*
Træning erfaret igennem kroppen *194*
Bæredygtighed er et samarbejde *195*
TRÆNINGSANALYSE II: HVOR FOREGÅR TRÆNINGEN? **197**

En stedbunden træning i et bæredygtigt virke *197*
En ikke-stedbunden træning i et bæredygtigt virke *205*
En stedbunden vs. ikke-stedbunden træning i et bæredygtigt virke *211*
TRÆNINGSANALYSE III: HVEM TRÆNER HVEM? **211**
Baggrunden for holistisk afgræsning i Farendløse *212*
Træning i at forandre livsformer *214*
Synergi og relation *216*
DELKONKLUSION ANALYSE: TRÆNING I ET BÆREDYGTIGT VIRKE **219**
Et stedbundet og et ikke-stedbundet virke *220*
Tilknytning til stedet afgør, hvem der træner hvem *221*
Den etiske anstrengelse i træningen *222*

KAPITEL VII **224**

SKALÆRE FORHOLD I ET BÆREDYGTIGT VIRKE **224**
DET METODISKE OG ANALYTISKE GRUNDLAG FOR SKALABEGREBET **226**
Skala som substantiel kategori for analyse *229*
Skala som kategori for hverdagspraksis *231*
BÆREDYGTIGHED OMSAT TIL HANDLING **235**
KLIMAFORANDRINGER: STØRRELSEN PÅ ORGANISATIONEN ER INGEN BEGRÆNSNING FOR AT HANDLE **246**
ØKOLOGI: FRIHED OG KONSEKVENS **252**
DELKONKLUSION ANALYSE III **257**

KAPITEL VIII **262**

DISKUSSION **262**
KONTEKST OG ET BÆREDYGTIGT VIRKE **263**
Multiple kontekster vs. én kontekst *263*
Realiserbare kontekster *267*
TRÆNING I ET BÆREDYGTIGT VIRKE **270**
Den stedbundne træning i bæredygtighed *272*
Spændingerne forbundet til træning i et bæredygtigt virke *274*
SKALÆRE FORHOLD I DET BÆREDYGTIGE VIRKE **275**
Skalapolitik *278*
BIDRAG TIL DE ORGANISATORISKE SVAR PÅ KLIMAFORANDRINGERNE **281**
Transparens, systematik og troværdighed i undersøgelsen *281*
Troværdighed og repræsentation *282*
Rum for systematisk refleksion *283*
Kilden til nye perspektiver *286*
REFLEKSION OVER RESULTATERNES GENERALISERBARHED **288**
REORGANISERINGEN AF DET DANSKE LANDBRUG **291**

KAPITEL VIIII **296**

KONKLUSION **296**
KONTEKSTER FOR ET BÆREDYGTIGT VIRKE **296**
TRÆNING I ET BÆREDYGTIGT VIRKE **298**
SKALÆRE FORHOLD I ET BÆREDYGTIGT VIRKE **303**

LITTERATURLISTE **309**

BILAG I **317**

BILAG II **321**

BILAG III **323**

Kapitel I

Introduktion

I august 2015 sad Sandra Villumsen og jeg foran en flok gryntende grise på en mark bag Farendløse Mosteri, Midtsjælland. Det emmede af sensommerstemning. Det naturlige forfald i naturens cyklus var begyndt at vise sig i form af visne planter i køkkenhaven og modne æbler i plantagen bag os. Sandra fortalte, hvordan hun sammen med syv andre unge mennesker fra København (herefter kaldt aktørerne) var flyttet ud på Farendløse Mosteri. De havde solgt deres lejligheder, opsagt deres lejemål og sagt farvel til storbylivet. De var en meget broget flok af mennesker, men grundet et sammenfald af tilfældige møder og synkronisering af forskellige ambitioner om at flytte på landet, var de nu endt her sammen.

Nogle af dem havde længe haft et ønske om at flytte ud på landet, blive selvforsynende og finde ro. Andre var mere optagede af, hvordan det kunne være muligt at få det danske landbrug til at fungere på andre organisatoriske, økologiske og økonomiske præmisser. De var frustrerede over problematikkerne i den danske fødevareproduktion, der skabte udpining af jorden, monokulturelle produktionsformer, høj gæld, forældede certificeringsordninger (såsom det røde økomærke), stagnering i organisatorisk udvikling, et snævert syn på landbrugets muligheder og udfordringer i en klimaforandringstid samt manglende blik for fremtidige generationers adgang til frugtbar jord og produktionsenheder. De tænkte, "det må vi kunne gøre på en anden måde" (Interview, Villumsen, 2015) og stillede sig selv spørgsmålet: "Hvad er det, vi på sigt gerne vil, og hvad er det, vi gerne vil stille til rådighed for dem, der kommer efter os?" (Ibid., 2015). Deres svar var, at de med udgangspunkt i deres arbejde på Farendløse Mosteri ville udvikle "konkrete modeller for bæredygtigt landbrug" (En Gammel Historie, 2016).

Jeg fulgte aktørernes udvikling af konkrete modeller for bæredygtigt landbrug på Farendløse Mosteri fra august 2015 og frem til midt 2017. Undervejs kom flere forskellige problemstillinger og spændinger frem, som var relateret til de udfordringer, gruppen havde identificeret, men hvis løsningsmuligheder og begrænsninger de nu mærkede på egen krop. *Den første problemstilling* handlede om, hvordan aktørerne forholdt sig til, inddrog og skabte rammer for deres arbejde på Farendløse Mosteri, således at aktørernes liv og arbejde blev forenet med deres individuelle visioner om bæredygtighed. Det viste sig nemlig at være en grundlæggende udfordring at bo og arbejde samme sted og samtidig forene alle visioner, livsformer og produktionsinteresser for bæredygtighed under samme tag. At forene disse forskellige forhold krævede f.eks. en organisering, som ikke eksisterede, fordi den ikke var blevet etableret lokalt af aktørerne. Omvendt gav denne manglende organisering plads til udvikling af forskellige og individuelle rammer for kombinationen af arbejde og liv koblet til visioner om bæredygtighed. Det medførte, at aktørerne på kollektiv og individuel vis selv skabte de fornødne rammer for en forankring af hverdagsaktiviteter forbundet med udførelsen af bæredygtighed.

Den anden problemstilling bestod i at definere læringsmetoden til udvikling af konkrete bæredygtige modeller. Nogle aktører tilegnede sig viden og færdigheder om bæredygtighed via hverdagsaktiviteterne og baserede deres metode på den læring, de erfarede igennem de hverdagsaktiviteter, de hver især arbejdede med. De indså, at det krævede, at de hengav sig til omgivelserne i form af et samarbejde med naboer, dyr, planter og i særdeleshed jorden. Det var ikke nemt. For det første fordi arbejdet med jorden var komplekst. For det andet frembragte det en spænding i deres arbejde mellem en dybde og en overflade i hverdagsaktiviteterne. At tage jordens kompleksitet alvorligt og ikke bare sætte dyrene på græs for at fodre dem (overflade) bestod derimod i at finde frem til f.eks. et afgræsningssystem, der også fremelskede andre arter i jorden og var med til at lave jordforbedring (dybde). Andre indså, at udviklingen af bæredygtige modeller krævede en undersøgelse af organisatoriske, systemiske og

økonomiske modeller, der ikke nødvendigvis tog udgangspunkt i deres arbejde med hverdagsaktiviteterne på Farendløse Mosteri. I denne tilgang lå en konflikt med stedets øvrige aktører, fordi denne gruppe af aktører i højere grad frasagde sig stedets betydning for derimod at gøre Farendløse Mosteri til et globalt sted, der havde forbindelse til et større økonomisk og klimamæssigt sammenbrud. Over tid blev forskellen større og større mellem bæredygtige modeller tillært via aktiviteter på Farendløse Mosteri på den ene side og bæredygtige modeller tillært uden for Farendløse Mosteri på den anden side. Dette resulterede i to forskellige syn på bæredygtighed, og hvad en bæredygtig livsform bestod af.

En tredje væsentlig problemstilling blev de involveredes kollektive og individuelle forhold til begreberne klimaforandringer, økologi og bæredygtighed. Fra eksterne aktører mærkede de et pres for at blive økologisk certificeret, som de modsatte sig. De var ikke interesserede i at blive sat i en kasse, for de oplevede den eksisterende økologimærkning begrænsende i forhold til deres mere eksperimenterende tilgang, ligesom de heller ikke fandt mærkningsordningen ambitiøs nok i forhold til bæredygtighed. De ønskede derimod at stille sig i det krydsfelt af udfordringer, som det at undgælde sig kategorisering medførte, og i stedet skabe samarbejder og metoder uden for velkendte kategorier som fundament for en fælles forståelse. Derudover tillod de sig gentagende gange at undlade at forholde sig til gængse principper for, hvor langt deres hverdagsaktiviteter kunne række, og sprængte dermed hele tiden de skalære problemstillinger mellem det lokale og globale udgangspunkt forbundet til håndtering af klimaforandringer.

Aktørernes bevæggrunde og de tre overordnede nævnte problemstillinger, de mødte undervejs i deres arbejde med at udvikle konkrete modeller for bæredygtigt landbrug, udgør tilsammen beretningen om det empiriske casestudie af Farendløse Mosteri, som denne afhandling tager udgangspunkt i (en grundigere beskrivelse af Farendløse Mosteris udvikling samt dets placering i en dansk landbrugssammenhæng er at finde i

Kapitel II). Det er også de tre problemstillinger, afhandlingen er organiseret om, og som tilsammen gør det muligt at besvare den overordnede problemstilling, som er: *Hvordan udføres et bæredygtigt virke af aktørerne på Farendløse Mosteri?* Hver af disse tre problemstillinger behandles i afhandlingens tre analytiske kapitler i henholdsvis Kapitel V: *Skabelse af kontekster for et bæredygtigt virke*, Kapitel VI: *Træning i et bæredygtigt virke* og i Kapitel VII: *Skalære forhold i et bæredygtigt virke.*

Aktørerne var tilbage i 2015 ikke alene om at flytte på landet. De var derimod en del af en større bevægelse både lokalt i Danmark og i Europa. For første gang siden 2. Verdenskrig ses der i dag i Europa en stigning i aktører, der enten vender tilbage til eller starter op i landbrugssektoren (Monllor i Rico & Fuller, 2016). På en top-ti-liste over motivationerne for at flytte på landet er blandt andet et ønske om at blive tættere forbundet til produktionen af mad og at være en del af en bæredygtig bevægelse, der udvikler økologisk-venlige fødevaresystemer på lokalt niveau (Ibid., s. 538). Behovet for udviklingen af alternative fødevaresystemer er vokset i takt med, at konsekvenserne af eksplosiv industriel vækst i form af klimaforandringer bliver stadigt mere synlige. For selvom industriel vækst har medført velfærd for mange mennesker, har væksten samtidig bidraget til store CO^2-udledninger samt en økologisk nedbrydning af jordens økosystemer (IPCC, 2014, 2018 og 2021; Shrivastava, 1995: 936; Gowdy & Krall, 2013: 138). Klimaforandringerne er i dag en realitet og skaber et anspændt forhold mellem mennesket og menneskets brug af natur og naturprocesser. Det er det, aktørerne på Farendløse Mosteri reagerer på ved at flytte på landet og søge at forandre landbrugssektoren.

Forholdet mellem menneske og natur i en brydningstid

I dag opererer forskningslitteraturen inden for management- og organisationsstudier med begreberne klimaforandringer, bæredygtig udvikling og økologi som begreber til at forstå relationen mellem mennesket og dets brug af naturen. Jeg anerkender, at det

er en væsentlig viden i sig selv, at der findes internationale definitioner af klimaforandringer (f.eks. fra FN's Intergovermental Panel of Climate Change) og definitioner af bæredygtig udvikling (som f.eks. i Brundtlandrapporten). Men samtidig mener jeg også, at disse definitioner ofte bliver taget for givet i den eksisterende forskningslitteratur, hvormed problematikkerne forbundet til at udføre bæredygtighed i en klimaforandringstid kraftigt reduceres. Jeg finder i stedet en særlig kvalitet i at være opmærksom på, hvad der sker, når disse visioner, definitioner og forestillinger omsættes til konkrete aktiviteter på aktørniveau.

I afhandlingen har jeg derfor valgt en tilgang, hvor jeg undersøger, hvordan aktørerne på Farendløse Mosteri i deres hverdagsaktiviteter virkeliggør, hvad bæredygtighed er i praksis, og hvilke implikationer der er forbundet med at udføre bæredygtighed. Det betyder, at definitionen af bæredygtighed, klimaforandringer og økologi i hele afhandlingen ikke er baseret på en på forhånd givet definition, men derimod undersøges empirisk igennem aktørernes hverdagsaktiviteter. Selvom denne åbne tilgang er udgangspunktet for afhandlingen, finder jeg det stadig relevant at beskrive, hvilket begrebsligt ophav særligt klimaforandringer og bæredygtig udvikling har, idet både aktørerne og forskningslitteraturen anvender begreberne til at beskrive relationen mellem mennesket og dets brug af natur og naturprocesser.

Klimaforandringer

Særligt FN har haft fokus på at dokumentere klimaforandringerne samt at udvikle begreber til at håndtere det forandrede forhold mellem menneske og natur (f.eks. bæredygtig udvikling). Historisk set blev konsekvenserne af forholdet mellem vækst og klima allerede italesat i 1972 i rapporten "Grænser for vækst", som en alvorlig trussel mod jordens fremtid (Meadows, 1972: 26). I 1970'erne og op gennem 1990'erne opstår der et støt stigende politisk fokus på relationen mellem jordens klima,

miljø, økologi og natur på den ene side og på den anden side det kapitalistiske produktionssamfund, der blev båret af tanken om lineær vækst som mål for fremtiden. I 1990 etablerer FN sit Intergovernmental Panel of Climate Change (herefter kaldet IPCC) med det formål løbende at udarbejde rapporter om baggrunden for og konsekvenserne af klimaforandringer på globalt plan. IPCC har senest i deres rapporter fra 2014, 2018 og 2021 konkluderet, at årsagen til den globale opvarmning siden midten af det 20. århundrede er stigningen af menneskeskabte drivhusgasudledninger. Grundet denne stigning er atmosfæren og havene blevet varmere, og mængden af is og sne er reduceret på Nord- og Sydpolen, hvorved havniveauet er steget (UN, 2014: 3). Disse forandringer har ifølge IPCC resulteret i hedebølger, tørke, oversvømmelse og naturbrande. IPCC konkluderer derfor, at klimaforandringerne er en realitet og udgør en risiko for mennesker og natur, idet de observerede effekter af klimaforandringerne, er udbredte og væsentlige på hele jorden (UN, 2014: 2). Risikoen består blandt andet i, at IPCC på verdensplan forudser, at klimaforandringer i kombination med øget efterspørgsel på fødevarer vil udgøre en risiko for fødevareforsyningen, idet høstudbyttet af afgrøder som hvede, ris og majs forudses at falde grundet stigninger i temperaturen (UN, 2014: 13).

Bæredygtighed

Grundet den stigende usikkerhed om kombinationen af vækst og klima samt behovet for at finde løsninger til at håndtere det problematiske forhold mellem menneske og natur, nedsatte FN i 1983 en verdenskommission for miljø og udvikling (Brundtlandkommissionen). Brundtlandrapporten udkommer i 1987 med titlen "Vores Fælles Fremtid – Brundtlandkommissionens rapport om Miljø og Udvikling". I rapporten defineres bæredygtig udvikling som:

"En bæredygtig udvikling er en udvikling, som opfylder nuværende behov uden at bringe fremtidige generationers muligheder for at opfylde deres behov i fare" (WCED 1987: 6).[1]

I rapporten gives der bud på, hvordan en bæredygtig verden kan forme sig, og hvordan vi kan tænke "den globale økonomi og den globale økologi sammen på nye måder" (WCED, 1987).

Bæredygtighed er i virkeligheden et over 300 år gammelt begreb, der udspringer af forstmænds bevidsthed om skoven som en begrænset ressource. Begrebet optræder første gang i Hans Carl von Carlowitzs bog om skoven med betegnelsen "Nachhaltigkeit", der oversat til dansk betyder vedholdenhed eller holdbarhed (Arler, 2015: 14). Godt 200 år efter, i 1910, skriver det amerikanske forstvæsens leder Gifford Pinchot bogen "The Fight for Conservation", hvori han definerer "bæredygtighed" som en etisk forpligtelse, der består i "at bruge, hvad vi behøver, uden derved at fratage efterkommerne det, som de vil få behov for" (Arler, 2015: 14). I 1980 bliver rapporten World Conservation Strategy udgivet af naturbeskyttelsesforeningen IUCN, FN og Verdensnaturfonden. Og det er her, betegnelsen bæredygtig udvikling optræder første gang. Definitionen på bæredygtig udvikling i World Conservation Strategys rapport er inspireret af Pinchot og adresserer, at bæredygtig udvikling er at skabe:

"det størst mulige bæredygtige udbytte for nuværende generationer uden at ødelægge potentialet til at imødekomme kommende generationers behov og bestræbelser" (Arler, 2015: 16).

Brundtlandrapporten såvel som World Conservation Strategy-rapportens definition af bæredygtig udvikling angiver begge en uvis tidsdimension i form af "fremtidige generationer". Forskellen imellem dem er dog, at fokusset på "det størst mulige bæredygtige udbytte" i Brundtlandrapporten er blevet erstattet af en interesse i at

[1] Brundtlandkommissionens rapport blev i 1980'erne og 1990'erne benyttet som udgangspunkt for fastlæggelsen af en overordnet dansk national politik for bæredygtig udvikling af landdistrikterne.

forene økonomisk vækst med brugen af ressourcer og miljøet. Derudover tages det også for givet i Brundtlandrapporten, at den globale økonomi hænger sammen med den globale økologi, fordi klimaforandringer er et globalt anliggende. I begyndelsen relaterede man bæredygtighed til skoven som et specifikt afgrænset område med egen biodiversitet, hvorimod bæredygtighed i dag omhandler løsninger på klimaforandringerne på et planetært niveau, hvor alle klimatiske og biodiversitetsprocesser indgår.

I IPCC's rapport fra 2014 angives Brundtlandrapportens definition på "bæredygtig udvikling" som en mulig verdensomspændende fælles løsning på de globale klimaforandringer. IPCC anvender dermed Brundtlandkommissionens ideer om at se en styrke i at forene hensynet til både økonomisk vækst og miljøet på en måde, således at de gøres til nødvendige forudsætninger for at opnå bæredygtig udvikling. Formuleringen har resulteret i, at det er blevet nemmere at acceptere begrebet som en løsningsmodel i både i- og ulande. Omvendt er svagheden, at definitionen giver mulighed for mange fortolkninger, fordi den er så bred og svær at anvende i praksis (Jabareen, 2008), samt at den ikke lægger op til den afkobling mellem økonomisk vækst og bæredygtighed, som mange finder uomgængelig, hvis klimaforandringerne skal håndteres effektivt (Böhm et al., 2012; Hahn et al., 2017; Wittneben et al., 2012; Phillips, 2012).

Menneskets forvaltning af naturen

I dag er landbruget en af de største udledere[2] af CO^2 grundet den generelle globale stigning i velstand og modernisering af produktionsmetoder inden for erhvervet.

[2] I februar 2018, hvor det danske Miljøøkonomiske Råds anbefalinger til, hvordan Danmark som nation frem mod 2030 kunne reducere udledningen af drivhusgasser i 'ikke-kvotesektoren' med 39 pct. i forhold til 2015-niveau. Ikke-kvotesektoren blev også populært kaldet for 'biler, bønder og boliger'. Reduktionen med 39 pct. var en del af EU's klimapolitik for CO^2-kvotesystemer (Økonomi & Miljø, 2018), og ifølge Landbrugsstyrelsen udgjorde den danske landbrugssektor 21 pct. af Danmarks totale udledning i 2014. Det vil sige, at sektoren alene stod for 1/5 af Danmarks totale udledning. Grunden hertil var, at husdyrproduktionen, herunder kvæg- og svineproduktionen, var og stadig er en kraftig bidragsyder til udledningen. I husdyrproduktionen produceres der i det danske landbrug primært lattergas (N2O) og metan (CH4), hvormed de udgør de væsentligste drivhusgasser. Problematikken er, at drivhuseffekten af lattergas og metan er henholdsvis 298 gang kraftigere (lattergas) og 25 gange kraftigere (metan) end effekten af CO^2-udledninger. Eftersom det danske landbrugs samlede udledning på 21 pct. udgøres af 43 pct. lattergas og 55 pct. metan, er det danske landbrug en sektor, som bidrager med en høj pct. af drivhusgasudledning set i forhold til dens størrelse (Økonomi & Miljø, 2018).

Politisk set er der en interesse i at holde fødevareforsyningen stabil og understøtte landbrugssektoren, men der ses også en stigende regulering af sektoren for at reducere dens udledning af CO^2 og håndtere de negative konsekvenser af de moderne produktionsmetoder, såsom forurenede vandløb, døde zoner i oceanerne, ødelagt biodiversitet og udpining af jorden (Kremen et al., 2012). Der er således brug for at forandre landbrugets anvendelse af naturen, for at relationen mellem menneske og natur kan blive genetableret. Roux-Rosier et al. (2018) stadfæster problematikkerne mellem menneske og natur ved at sige, at det moderne landbrug både repræsenterer en symbolsk relation mellem samfund og natur samt en materialisering af, hvordan mennesket forvalter og organiserer naturen. Landbruget bidrager signifikant til det aftryk, vi mennesker sætter på jorden, og samtidig er landbruget stærkt påvirket af klimaforandringerne. Denne kendsgerning er i al sin enkelhed et tydeligt billede på, at de industrielle fødevareproduktionsmetoder skaber en mere og mere udfordrende relation mellem menneske og natur. Derfor mener Roux-Rosier et al., at den nuværende "økologiske krise i høj grad kræver en reorganisering af brugen af land og fødevareproduktion" [3] (2018: 11). Der er brug for, mener Roux-Rosier et al., alternative organisatoriske modeller, der understøtter en naturnær og bæredygtig brug af jorden i landbruget.

Det organisatoriske svar på klimaforandringer

Hvordan en reorganisering af landbruget skal tilrettelægges, håndteres og udtænkes er et stort spørgsmål. Et opråb om en reorganisering kan teoretisk set betragtes som et af mange forskellige svar inden for forskningslitteraturen, der behandler de "organisatoriske svar på klimaforandringerne"[4] (Wittneben et al., 2010: 639; 2012: 1434; Nyberg et al., 2018: 236; Slawinski et al., 2017: 255). Forskningslitteraturen

[3] I hele afhandlingen citerer jeg engelske artikler og bøger. Alle citaterne er oversat af undertegnede. Som f.eks.: "Current ecological crises, moreover, call for a re-organization of land-use and food production" (Roux-Rosier et al., 2018: 11).

[4] 'The organizational responses to climate change' (Wittneben et al., 2010).

favner bredt og inkluderer både management- og organisationsstudier[5], kritiske managementstudier, humangeografi, sociologi og entreprenørskabsstudier. De er alle discipliner, der har beskæftiget sig med de økonomiske, politiske, økologiske, etiske og sociale problemstillinger, som er på spil i "det organisatoriske svar på klimaforandringerne".

Når jeg ser på tværs af litteraturen, er der tre større problemstillinger, der træder frem, når spørgsmålet om bæredygtig udvikling undersøges. Den første problemstilling handler om, hvorvidt det er muligt at koble "kapitalisme og miljømæssig bæredygtighed" (Böhm et al., 2012: 1626). Der er her tale om en iboende konflikt i bæredygtighed, som udfordrer alle, der arbejder med bæredygtig udvikling. Problematikken berører selve kernen af årsagen til klimaforandringerne, nemlig det kapitalistiske produktionssamfund, hvis udnyttelse af natur og naturprocesser har skabt en økologisk nedbrydning samt udleder store mængder af CO^2. Spørgsmålet bliver, hvordan det er muligt at udføre bæredygtighed og samtidig skabe en sund forretning, hvor jordens klima, miljø, økologi og natur forbedres frem for at blive ødelagt.

Den anden problematik handler om forholdet mellem det globale og lokale perspektiv i bæredygtig udvikling. IPCC karakteriserer klimaforandringer som et globalt fænomen, hvilket medfører, at IPCC forstår alle handlinger foretaget på et lokalt, regionalt eller nationalt plan som noget, der foregår under det globale niveau, hvor de globale klimaforandringer findes. Dette hierarkiske perspektiv bidrager til at opretholde et system, som anvendes til at vurdere, hvilken nytte forskellige bæredygtige handlinger har, alt efter om de foretages ud fra et globalt, nationalt eller lokalt perspektiv. Det er et system, der prioriterer handlinger på globalt niveau.

[5] Den eksisterende forskningslitteratur inden for specifikt management- og organisationsstudier, der har behandlet problemstillingen om, hvad "de organisatoriske svar på klimaforandringer" er, er ikke særlig specialiserede inden for enkelte sektorer. Og endnu færre har specialiseret sig i landbrug og alternativ fødevareproduktion (undtagelser er f.eks. Tor Guthey et al., 2014; Whiteman & Cooper, 2000; Shrivastava & Kennelly; 2013, Vlasov, 2020; Beacham, 2018 & Roux-Rosier et al., 2018).

Den tredje og sidste problemstilling handler om bæredygtig organisering af natur og naturprocesser. I denne problematik opstår en moralsk sondring mellem, hvorvidt naturen tildeles en "iboende værdi" (Hahn et al., 2017: 238) eller ej. Tildeles naturen ingen iboende værdi, reduceres den til et eksternt objekt, der kan styres og kontrolleres (Banerjee, 2003). Sensibiliteten over for naturen udgår, og naturen optræder som en slags business case for organisationen. Hvis tilgangen til naturen derimod ikke er instrumentel, men organisk, tildeles naturen en værdi, der ligger i, at organisatoriske aktører kan lære af naturen og dens processer, hvormed de opnår viden om nye måder at organisere f.eks. landbrug og fødevareproduktion på. Naturen bliver dermed ikke alene et objekt til udnyttelse, men en samarbejdspartner.

Ud over de ovennævnte tre større problemstillinger kan der også identificeres tre generelle grupperinger på tværs af de førnævnte discipliner. I det følgende vil jeg præsentere de tre grupperinger med udgangspunkt i en kortlægning af det krydspres af hensyn, muligheder og udfordringer, som organisatoriske aktører skal forholde sig til, når de forsøger at reorganisere og forankre bæredygtighed i praksis. Jeg forholder mig til disse problematikker for at tydeliggøre bevæggrundene for de større problemstillinger, som er til stede i litteraturen.

Den første og største gruppe fokuserer deres organisatoriske svar på klimaforandringerne ud fra kombinationer af økonomiske og økologiske gevinster for organisationen og er karakteriseret ved at behandle det organisatoriske svar ud fra, hvilke "muligheder" og "risici", der ses forbundet til klimaforandringer og miljørelaterede problematikker (Lash & Wellington, 2007; York & Venkataraman, 2010; Orsato, 2006; Hockerts & Würstenhagen, 2010). Et bredt udsnit af litteraturen i denne gruppe fokuserer på, hvordan klimaforandringer kan bidrage med "nye værdiskabelser" i organisationen. Det organisatoriske svar på klimaforandringer bliver dermed betragtet som en "win-win" situation, hvor organisationen har mulighed for

at løse både miljømæssige problematikker og samtidig skabe "økonomisk og økologisk værdi" (York & Venkataraman, 2010).

Den anden og væsentligt mindre gruppe af bidrag kritiserer omvendt den første gruppe for at overse den iboende konflikt, der, jævnfør Böhm et al., er mellem "kapitalisme og miljømæssig bæredygtighed" (2012: 1626). Den iboende konflikt består i, at den industrielle udvikling har bidraget med uvurderlig rigdom og velfærd, men også været årsag til nedbrydning af økologiske ressourcer (Shrivastava, 1995: 936; Gowdy & Krall, 2013: 138). Kapitalisme og miljømæssig bæredygtighed betragtes således som værende uforenelige (se f.eks. Hahn et al., 2017; Wittenben et al. 2012; Phillips, 2012). Bidragene i denne gruppe har enten fokus på at udvikle en bred vifte af forskellige tilgange til, hvordan organisationen skal forholde sig til klimaforandringerne, eller fokus på, hvilke nye konceptuelle og undersøgelsesmæssige tiltag, der er behov for for organisatorisk at kunne håndtere klimaforandringerne (se. f.eks. Shrivastava, 1995; Houtbeckers, 2016; Johnsen et al., 2018).

Den tredje og igen væsentligt mindre gruppe af bidrag har en mere eksperimenterende tilgang, der består i "at lære frem for at dømme" (Gibson-Graham, 2008). Det er på mange måder et mere håbefuldt felt med en konstruktiv tilgang til udvikling af alternativer. Bidragene fokuserer på at anvende deres kritiske sans til at udvikle nye og alternative bud på, hvordan organisationer kan udføre og organisere bæredygtighed. For som Johnsen et al. (2017) skriver, så kan den kritiske tænkning også være forbundet med en kreativ tænkning, hvis kritikken anvendes på produktiv vis, i dette tilfælde til at forestille sig organisering og bæredygtighed forbundet på nye måder (Ibid., s. 2). Hovedtanken i denne forskningslitteratur er, at der på konceptuelt og praktisk niveau er brug for en "fundamental revision af begreber og teorier" (Shrivastava, 1994: 721; Johnsen et al., 2017) set i lyset af de voksende miljømæssige klimaforandringer. F.eks. nævner Johnsen & al. (2018), at der er behov for at gentænke definitionen af bæredygtighed for overhovedet at kunne blive i stand til at erkende

alternative definitioner af bæredygtigt iværksætteri (Ibid., s. 398). Dette medfører, at en undersøgelse af bæredygtigt iværksætteri ikke kan tage udgangspunkt i eksisterende definitioner af bæredygtighed, der f.eks. antager, at bæredygtighed er kombinationen af mulige miljøvenlige og socialt bevidste praksisser (ibid., s. 409).

Derimod er der brug for flere empiriske undersøgelser, der f.eks. kan have et stedbundent fokus på reorganisering. Det kan være undersøgelser, der kan vise, hvordan de organisatoriske aktører lærer af de naturmæssige processer, de arbejder med, og udvikler nye måder at organisere bæredygtighed på i samspil med naturprocesser (Tor Guthey et al. 2014; Whiteman & Cooper, 2011; Whiteman & Cooper, 2000; Shrivastava & Kennelly; 2013; Roux-Rosier et al., 2018, Beacham 2018). Eller det kan være undersøgelser af, hvordan en større migration til landet og landbruget, som i øjeblikket finder sted særligt i Europa, afføder alternative måder at bedrive landbrug på (Wilbur, 2013; Van der Ploeg, 2010; Ngo & Brklacick, 2014; Monllor i Rico & Fuller, 2016; Vlasov, 2020).

På tværs af grupperingerne mener jeg, at der optræder op til flere overordnede udfordringer ved de metodiske og analytiske tilgange, der anvendes. For det første ser jeg en tendens til, at der på forhånd udvælges en kontekstuel baggrund for det analyserede fænomen, som f.eks. bæredygtig udvikling fra Brundtlandrapporten. Konteksten bliver dermed både udgangspunktet for det fænomen, der undersøges, og samtidig bruges konteksten som en stabil og ekstern baggrundsramme for det analyserede fænomen. Konteksten undersøges dermed ikke empirisk ud fra, hvordan den bliver skabt af de organisatoriske aktører (se uddybende diskussion af denne problemstilling i Kapitel V). Det samme gør sig gældende for forståelsen af geografiske skalakategorier som global og lokal, der sjældent undersøges empirisk. Litteraturen har et udpræget fokus på den rette platform eller niveau for, hvor og hvordan handlinger, der kan modvirke klimaforandringer, kan foregå. Det medfører, at forståelsen for, hvor de bæredygtige handlinger kan foregå, og hvem der kan udføre dem, betragtes

ud fra et prædefineret udgangspunkt frem for at blive undersøgt empirisk. For det andet tages det ofte for givet, at alle organisatoriske aktører kan udføre bæredygtighed.

Det ses for det første ved, at den dominerende del af litteraturen f.eks. hævder, at bæredygtige iværksættere har en iboende evne til at løse miljømæssige problemer, hvormed der ikke stilles spørgsmålstegn ved, hvordan bæredygtighed udføres af organisatoriske aktører (York & Venkantaraman, 2010). For det andet ses det ved, at empiriske studier af, hvordan bæredygtighed udføres i praksis, er underrepræsenteret i litteraturen. Det betyder, at de komplekse valg, organiseringsmuligheder, udviklende processer, taktikker og prioriteringer ikke er kortlagt tydeligt nok. Det betyder, at kompleksiteten, der er forbundet med at udføre en bæredygtig handling, ikke er undersøgt lige så grundigt som f.eks. de mangfoldige undersøgelser af bæredygtighed på et organisatorisk niveau. Det være sig organisationernes økonomiske muligheder og risici i forbindelse med klimaforandringerne (Orsato, 2006; Lash & Wellington, 2007) eller organisationernes moralske ansvar ift. håndteringen af dem (Painter-Morland & Ten Bos, 2016).

Organisering af et bæredygtigt virke

I undersøgelsen af et bæredygtigt virke er det min ambition at anskueliggøre, hvordan aktørerne udfører et bæredygtigt virke. Hermed drejer jeg fokus væk fra den eksisterende og udbredte karakterisering af klimaforandringerne som et altomspændende fænomen (se f.eks. Nyberg et al., 2018; Shaw et al., 2018; Latour, 2011) og retter i stedet blikket mod en undersøgelse af, hvordan aktører håndterer og organiserer bæredygtighed i en konkret praksis, der er lokalt forbundet til jordens økosystemer og naturprocesser. I forskningsspørgsmålet kobler jeg ordet "virke" til bæredygtighed. Det gør jeg af to årsager. For det første fordi det er den bæredygtige handling, jeg har i fokus. Bæredygtighed er noget, man *gør* for at skabe et bæredygtigt udtryk eller resultat. At noget bliver bæredygtigt handler om, hvordan man håndterer

processer, materialer, økonomi, natur og sociale relationer. For det andet fordi det er selve livsgerningen at udføre et bæredygtigt virke, som jeg er interesseret i. Et virke defineres på dansk som en "udøvelse af et erhverv eller af en arbejdsopgave der strækker sig over lang tid og foregår på et bestemt (fagligt) område eller i en bestemt sags tjeneste" (Nudansk Ordbog I). Et virke har samme rod som substantivet "et værk" (på græsk "ergon"), som betyder "resultatet af nogens arbejde, anstrengelser eller initiativ", hvilket igen kan defineres som en "menneskelig virksomhed eller aktivitet" og er forbundet til "frembringelse, virksomhed og konstruktion" (Nudansk Ordbog II). På dansk kan man både referere til et "virke" som et substantiv og et verbum. Etymologisk stammer "at virke" fra det tyske ord "wirken", som betyder at "virke, øve og udrette" (Nudansk Ordbog III). Igennem aktørernes virke på Farendløse Mosteri bliver en særlig udgave af bæredygtighed til virkelighed for aktørerne og os andre. For at være virksom er netop at sætte noget i værk. Det betyder også, at aktørerne skaber en livsvirksomhed, som bliver den organisation, hvori deres liv og virke udfolder sig parallelt. Her er en særlig form for ansvarlighed sat på spil, fordi virket også er rettet mod udførelsen af at bidrage til behandling af en større problematik, nemlig klimaforandringerne. Den dobbelte betydning af virket medfører, at virket for aktørerne udgør både en eksistentiel og en arbejdsmæssig dimension.

For at besvare mit forskningsspørgsmål har jeg udført et organisatorisk etnografisk feltarbejde (Czarniawska, 2012; Watson, 2011; Van Maanen, 2011). Mit empiriske feltarbejde er baggrunden for den teoretiske udvikling af begrebet *et bæredygtigt virke*. Analysen består af tre analysekapitler, og i analysen anvender jeg en eklektisk tilgang (se Husted & Pors, 2021), idet det empiriske materiale ikke kan analyseres ved hjælp af kun ét teoretisk begreb. De udvalgte teoretiske begreber er 1) hvordan aktørerne *skaber kontekster* (Asdal & Moser, 2012) for et bæredygtigt virke (Analyse I, Kapitel V), 2) hvordan de *træner* (Sloterdijk, 2013) sig i et bæredygtigt virke (Analyse II, Kapitel VI), og 3) hvordan de formår at anvende forskellige *skalære kategoriseringer* (Moore,

2008) i deres daglige arbejde med bæredygtighed, klimaforandringer og økologi (Analyse III, Kapitel VII).

Begreberne er fra forskellige forskningsfelter, henholdsvis Science and Technology Studies (Asdal & Moser, 2012), filosofi (Sloterdijk, 2013) og humangeografi (Moore, 2008), og jeg betragter dem som bindeled mellem det empiriske materiale og den eksisterende forskningslitteratur, der findes om organisationers svar på klimaforandringerne.

Problemstillingen i *den første analyse* omhandler, hvilke kontekster aktørerne forholder sig til, inddrager og skaber i udførelsen af et bæredygtigt virke. Analysen er en empirisk undersøgelse af kontekstbegrebet, hvor jeg tager udgangspunkt i, hvordan aktørerne selv skaber konteksten for et bæredygtigt virke. Den teoretiske tilgang er inspireret af distinktionen mellem kontekst som et "empirisk undersøgelsesobjekt" (Asdal & Moser, 2012; Strathern, 2004) og kontekst som en begrebslig "selvgiven attribut i verden" (Dilley, 1999). Jeg anvender Kristin Asdal & Ingunn Mosers (2012) begreb "contexting", på dansk kontekstliggørelse, i analysen oversat til "at skabe kontekster". Begrebets definition hviler på tre primære analytiske forudsætninger:

For det første en anerkendelse af, at kontekst ikke eksisterer som noget eksternt, der kan opdages, men at kontekster bliver produceret af aktørerne selv. Det betyder, at kontekst ikke kan anvendes som en stabil forklaringsmodel for et fænomen (Asdal & Moser, 2012: 303). For det andet er den proces, hvorigennem kontekster skabes, empirisk og situationsafhængig. Det resulterer i, at processen skal analyseres ud fra, hvilke "objekter, tekster og problematikker der er på spil" i de situationer, hvor konteksterne skabes (Asdal & Moser, 2012: 303). Skabelsen af kontekster er ikke en neutral praksis for de involverede aktører, men derimod en politisk handling, idet aktørerne tager del i at skabe versioner af den virkelighed, som de hver især mener, at et bæredygtigt virke er placeret i (Asdal & Moser, 2012). Slutteligt handler den tredje

analytiske forudsætning for kontekstbegrebet om, at der i undersøgelsen anlægges et symmetrisk blik på de temporale dimensioner fortid, nutid og fremtid. Det opnås ved at analysere aktørernes brug af materielle objekter og tekster eller ved at undersøge situationer, hvor "hukommelsespraksisser" finder sted (Asdal, 2012; Brenner, 2012; Asdal & Moser, 2012: 296).
Med mit udgangspunkt i Asdal & Mosers kontekstbegreb anvender jeg ikke en altomfattende kontekst som forklaringsmodel, og jeg har heller ikke et særligt fokus på, hvordan den lokale kontekst påvirker udførelsen af et bæredygtigt virke. Jeg undersøger derimod konteksterne – vel og mærke i flertal – for et bæredygtigt virke med udgangspunkt i den virkelighed, som aktørerne beskriver og forstår sig selv som en del af.

Hvordan aktørerne træner sig i et bæredygtigt virke, er problemstillingen i *det andet af de tre analysekapitler*. Med udgangspunkt i en empirisk analyse af træningsbegrebet undersøger jeg, hvordan træningen er en udviklende aktivitet. Teoretisk er jeg inspireret af Peter Sloterdijks træningsantologi beskrevet i bogen "You Must Change Your Life", hvori han introducerer begrebet om "det trænende menneske" (2013: 4, 10, 26). I analysen undersøger jeg, hvordan aktørerne træner sig i et bæredygtigt virke ud fra en teoretisk tredeling af Sloterdijks træningsantropologi, som jeg selv har lavet. De tre teoretiske tematikker er: 1) Hvad er træning? 2) Hvor foregår træningen? og 3) Hvem træner hvem?

Hvad træning er baserer sig på følgende teoretiske afsæt: Træningen er en opbyggelig aktivitet, der er subjektdannende. Mennesket er selvskabende og bliver til igennem den gentagne daglige træning. I træningen er der indbygget en etisk anstrengelse, hvor der er en higen efter at gøre det rette. Og med en træning i det rette har træningen kraft til at være reformatorisk, det vil sige forandre menneskets grundlæggende livsformer til det bedre.

Det teoretiske afsæt i forhold til, *hvor træningen foregår*, består i en kobling af det etiske element i træningen og stedet, hvor træningen foregår. Sloterdijk taler om nødvendigheden af, at aktørerne trækker sig tilbage fra hverdagslivet, når de træner. Det vil sige, at den trænende aktør må placere sig et alternativt sted for at få fred til at træne sig i at ændre tidligere livsformer og genopbygge nye. Jeg supplerer dog her Sloterdijks begreb om stedet knyttet til træningen med en ide om, at træningen også kan forekomme andre steder end på tilbagetrukne steder.

Hvem der træner hvem tager sit teoretiske afsæt i ideen om forskellige træningsrelationer. For det første påvirker træningen den trænende aktør, og for det andet har træningen en indvirkning på aktiviteten, der trænes i, det vil sige det trænede. Træningen udmønter sig således i et sammenspil mellem den trænende og det trænede, som igen udvikler den trænende som menneske. Træningen kræver således, at man som menneske forpligter sig til at deltage i sin egen udvikling. Sloterdijk lægger her vægt på figurer, der træner andre. Figurerne er rollemodeller, der leder andre mennesker på vej i deres træning.

I det *tredje og sidste analysekapitel* er problemstillingen, hvilke skalære forhold der gør sig gældende, når aktørerne i forskellige hverdagsaktiviteter gør begreberne klimaforandringer, bæredygtighed og økologi funktionsdygtige. Mit udgangspunkt er her en empirisk undersøgelse af skalabegrebet. Jeg fokuserer på, hvordan aktørerne håndterer, opløser og forbinder skalære kategorier i deres hverdagsaktiviteter, hvormed skalakategorier hele tiden bliver skabt og genskabt af aktørerne i kraft af de handlinger, som de udfører. Teoretisk er jeg inspireret af Adam Moores (2008) skalabegreb "skala som kategori for hverdagspraksis". Dette begreb står i modsætning til skalabegrebet "skala som substantiel kategori for analyse". Forskellen mellem dem er, at "skala som substantiel kategori for analyse" er en analytisk tilgang, hvor det analyserede fænomen allerede er placeret på et givent eksisterende niveau, en platform eller arena. "Skala som kategori for hverdagspraksis" anvender jeg i stedet til at

undersøge, hvordan skalakategorier former det sociale liv, stillet som et åbent spørgsmål der adresseres empirisk.

I afhandlingen forfølger jeg tre principper i Moores skalabegreb. Det første princip handler om, hvordan aktørerne skaber perspektiver på verden igennem deres brug af skalakategorier. Det andet princip handler om anvendelse af skalakategorier, det vil sige, hvad aktørerne gør med skalakategorierne, og hvordan de anvender dem til at konstruere rum og sociale relationer (Moore, 2008). Det sidste princip handler om, hvordan aktørerne anvender skalakategorier i politiske processer. Det vil sige, hvordan aktørerne enten anvender skalakategorier til rumligt at indramme udfordringer og løsninger, ekskludere eller inkludere andre aktører eller legitimere politiske projekter (Moore, 2008).

Baseret på mit empiriske studie af, hvordan aktørerne udfører et bæredygtigt virke på Farendløse Mosteri, bidrager afhandlingen med en teoretisk begrebsdannelse af begrebet et bæredygtigt virke. Afhandlingen bygger således videre på den stigende interesse for at skabe mere viden om, hvordan de globale problemer forbundet til klimaforandringerne kan kobles til handlinger udført af aktører og organisationer (Goworek et al., 2018). Begrebet et bæredygtigt virke indeholder tre centrale dimensioner: 1) aktørskabte kontekster for et bæredygtigt virke, 2) træning i et bæredygtigt virke som en udviklende aktivitet, og 3) aktørernes brug af skalære kategoriseringer i et bæredygtigt virke. Tilsammen bidrager hver dimension til at skabe et samlet billede af, hvordan aktørerne udfører bæredygtighed i deres hverdagsaktiviteter.

Med udviklingen af begrebet et bæredygtigt virke bidrager afhandlingen med et eksempel på, hvordan bæredygtighed udført i praksis kan udfolde nye former for social og miljømæssig ansvarlighed (Painter-Morland & Ten Bos, 2016: 559, se også Böhm, 2015; Parker et al., 2014), der afviger fra gængse principper om "Corporate Social

Responsibility" (Rasche, 2010). Et bidrag, der kan supplere den voksende interesse for undersøgelser af organisatorisk bæredygtighed, som overskrider "the business case" uden at læne sig op ad abstrakte normative og instrumentelle principper (Painter-Morland & Ten Bos, 2016: 547; Hahn et al. 2017; Johnsen et al: 2017; Wright et al. 2013). Mere specifikt bidrager afhandlingen til den del af forskningslitteraturen, der fokuserer på, hvordan de organisatoriske aktører kan lære af de naturmæssige processer, de arbejder med for at udvikle nye måder at organisere bæredygtighed på i sammenspil med naturprocesser (Tor Guthey et al. 2014; Whiteman & Cooper, 2011; Whiteman & Cooper, 2000, Shrivastava & Kennelly, 2013, Roux-Rosier et al., 2018, Beacham 2018). Slutteligt bidrager afhandlingens undersøgelsesdesign med nye teoretiske og analytiske indsigter i, hvordan bæredygtighed i management- og organisationsstudier kan undersøges, og frembringer en forståelse af, hvordan det er muligt at gøre noget ved klimaforandringerne.

Afhandlingens indhold og kapitler

Afhandlingen består af i alt ni kapitler, hvoraf det første er denne introduktion (Kapitel I). Nedenfor beskriver jeg, hvad de øvrige otte kapitler handler om.

Kapitel II: *Farendløse Mosteri: Fra husmandsbrug til en fællesejet virksomhed* er et baggrundskapitel, der beskriver praksisfeltet, som organisationen Farendløse Mosteri er en del af. Kapitlet har for det første til formål at beskrive, hvilken organisation Farendløse Mosteri var og har udviklet sig til, for det andet at beskrive hvilken landbrugssektor mosteriet er placeret i, og for det tredje at diskutere hvilke politiske, kulturelle, finansielle og organisatoriske problemstillinger der er på spil i sektoren.

Kapitel III: *Landbrug og klimaforandringer lokalt og globalt* er et forskningslitteratur-kapitel. Det har til formål at give et indblik i den eksisterende forskningslitteratur (afgrænset til disciplinerne management- og organisationsstudier, kritiske managementstudier,

humangeografi, sociologi og entreprenørskabsstudier), der har beskæftiget sig med "de organisatoriske svar på klimaforandringerne" (Wittneben et al., 2010: 639; 2012: 1234; Nyberg et al., 2018: 236; Slawinski et al., 2017: 255). Jeg undersøger, hvilke organisatoriske svar på klimaforandringer der i dag diskuteres for at kortlægge det krydspres af hensyn, muligheder og udfordringer, som organisatoriske aktører skal forholde sig til, når de forsøger at organisere og forankre bæredygtighed i praksis som et organisatorisk svar på klimaforandringer.

Kapitel IV: *Metodeteoretiske overvejelser* er et metodekapitel. Det har til formål at redegøre for, hvordan vidensproduktionen i afhandlingen har fundet sted i undersøgelsen af et bæredygtigt virke. Jeg beskriver valg og adgang til aktørerne på Farendløse Mosteri, herunder hvordan de specifikke situationer, som det empiriske materiale består af, er opstået; samarbejdsrelationen mellem aktørerne og mig og vores respektive roller; hvilke teknikker jeg har anvendt, og slutteligt hvilken analysestrategi jeg anvender, samt hvilke muligheder og begrænsninger der er ved denne.

Kapitel V: *Skabelse af kontekster for et bæredygtigt virke*, Kapitel VI: *Træning i et bæredygtigt virke* og Kapitel VII: *Skalære forhold i et bæredygtigt virke* er alle analysekapitler. Hvert kapitel repræsenterer en dimension af det bæredygtige virke. Hver dimension bidrager med en forståelse af, hvordan bæredygtighed udføres i praksis og danner baggrund for den teoretiske udvikling af begrebet et bæredygtigt virke.

Kapitel VIII: I *Diskussionen* diskuterer jeg analysernes resultater med den eksisterende forskningslitteratur, der har behandlet problemstillingen, hvad "de organisatoriske svar på klimaforandringerne" er. Først diskuterer jeg undersøgelsens resultater med den gennemgåede forskningslitteratur. Dernæst diskuterer jeg, hvordan afhandlingen bidrager med en ny forståelse af, hvordan organisationer kan svare på klimaforandringerne.

Kapitel VIIII: *Konklusion* er afhandlingens afsluttende kapitel. Heri fremlægger jeg afhandlingens resultater og beskriver, hvilke fremtidige forskningsmæssige behov der opstår, når jeg kobler nærværende undersøgelse til den anvendte forskningslitteratur.

I det følgende Kapitel II beskriver jeg organisationen Farendløse Mosteri, betragtet igennem "det gamle" og "det nye" Farendløse Mosteri. Fortællingen om det gamle og det nye Farendløse Mosteri er dels en fortælling om den historiske og strukturelle udvikling, som det danske landbrug har gennemgået i det 20. århundrede, og dels en fortælling om grundlaget for det nye Farendløse Mosteri som repræsantant for en reorganisering af en landbrugsorganisation i en klimaforandringstid.

Kapitel II

Fra husmandsbrug til en fællesejet virksomhed

Farendløse Mosteri er en 108 år gammel organisation, der har været drevet af flere forskellige ejere. Organisationen Farendløse Mosteri blev først etableret som et familiedrevet statshusmandsbrug i 1912 (herefter kaldet det gamle Farendløse Mosteri) og er i dag transformeret til en fællesejet virksomhed ejet af de aktører, jeg har fulgt i mit feltarbejde (herefter kaldet det nye Farendløse Mosteri). Baggrundskapitlet har som formål at beskrive, hvilken organisation Farendløse Mosteri var og har udviklet sig til, samt hvilken sektor den er placeret i, og hvilke politiske, kulturelle, finansielle og organisatoriske problemstillinger der er på spil i sektoren. Dette er for det første vigtigt, fordi det for det første giver indblik i, hvordan forskellige aspekter præger de nye aktørers muligheder og handlekraft. For det andet fordi det danske landbrug i disse år står over for en radikal udvikling grundet klimaforandringer og en høj gæld. For det tredje fordi aktørerne helt konkret i det daglige arbejde arbejder i forlængelse af de tidligere ejeres ressourcer i form af bygninger, jord og plantage.

Jeg skriver fortællingen om Farendløse Mosteri på baggrund af to forskellige ressourcer: 1) et empirisk materiale jeg selv har genereret i form af interviews med den tidligere familiemedejer Jørgen Jochumsen, observationer og interviews fra yderpolerne i det politiske spændingsfelt i landbruget, repræsenteret ved Kenneth Kjeldgaard fra Landbrug & Fødevarers rådgivningstjeneste Seges' finansielle afdeling og Enhedslistens forhenværende miljø- og landbrugsordfører Maria Reumert Gjerding (nuværende præsident for Danmarks Naturfredningsforening). Derudover interviews med de nuværende ejere af Farendløse Mosteri og historisk arkivmateriale. 2) Analyser af det danske landbrug udarbejdet af Danmarks Statistik, Den Danske Nationalbank og Københavns Universitets Institut for Fødevare- og Ressourceøkonomi.

Fortællingen om Farendløse Mosteri består af tre delfortællinger: Første del beskriver fortællingen om det gamle og tilblivelsen af det nye Farendløse Mosteri. Anden del handler om det danske landbrugs strukturelle udvikling, dels beskrevet ud fra forskellige relevante fakta om landbrugets produktion, størrelse og aktuelle gældsmæssige udfordringer og dels beskrevet via repræsentanter fra yderpolerne i det politiske spændingsfelt i landbruget. Tredje del er en beskrivelse af, hvordan driften af det gamle og det nye Farendløse Mosteri er præget af det danske landbrugs strukturelle udvikling.

Det gamle Farendløse Mosteri

De første ejere af det, der kom til at blive til Farendløse Mosteri, var familien Jochumsen. I 1912 flyttede familien Jochumsen ind i det nybyggede statshusmandsbrug, som lå på Enghavegårds mark i Farendløse Enghave, Midtsjælland (Interview, Jochumsen, 2017). Med til grunden fik familien tildelt seks tønder land, der udstykkedes af nabogården (Enghavegård), og de købte selv en hest, en ko, en gris og nogle høns. Ingen i familien var uddannet landmænd, men på markerne dyrkede familien korn, og de var selvforsynende med grøntsager. Farendløse Enghave bestod i 1912 af ti småskalagårde, hvor Enghavegård var den største med 40 tønder land.

Familien Jochumsen, 1912. Billede venligst udlånt af Vestsjællands Museum.

På billedet ovenfor ses Anders Jochumsen sammen med sin familie (Ringstedbogen, 2012). Anders var fire år gammel, da familien flyttede ud til statshusmandsbruget, og var den ældste i søskendeflokken på fem børn. I 1932 mistede Anders sin mor, og i 1937 var Anders' far ude for et uheld i Ringsted. Da ulykken skete, blev Anders hidkaldt til gården for at drive den, og han overtog umiddelbart efter familiens ledelse af driften. På dette tidspunkt besluttede Anders, at han ville udvide gården med en frugtplantage, og at han ville have bier (Interview, Jochumsen, august 2017). Inspirationen til etableringen af en æbleplantage kom fra Anders' tid som ung fodermester på forskellige omkringliggende gårde, men særligt fra gården ved Boeslunde, hvor Anders var blevet introduceret til bier og drift af frugtplantage. Han satte de første bistader op i 1937, og i løbet af Anders' levetid erhvervede han sig op mod 300 bistader fordelt på 22 lokationer: "rekordhøsten var (er) på 15 tons honning, og ellers mellem 8 og 14 tons på almindelige år" (Ringstedbogen, 2012). Bistaderne blev lejet ud til særlige landbrug, der dyrkede såsæd, hvor bistaderne blev flyttet rundt i forhold til blomstring af raps, hvidkløver og rødkløver.

Æbleplantagen

Anders plantede de første træer i 1937, og langsomt op igennem årene blev de seks tønder land udvidet til ti hektar plantage, som primært rummede æbletræer og kirsebærtræer. Æblerne blev først solgt som konsumæbler, men i 1945 købte Anders en presse fra Rynkeby Maskinfabrik på Fyn og grundlagde dermed Farendløse Mosteri.

Farendløse Mosteri 1940'erne.

I mosteriets begyndelse anvendte han kun egen frugt (primært nedfaldsfrugt), men mosteriet ekspanderede kraftigt, da Anders begyndte at tage imod private æbler fra hele Sjælland, Møn samt Lolland og Falster (Ringstedbogen, 2012). Farendløse Mosteri udviklede sig til en institution, hvor lokalbefolkningen helt frem til mosteriets lukning i 2006 kom hvert efterår med deres egne æbler for at få dem presset eller solgt til familien Jochumsen (Interview, Jochumsen, august 2017). På en god sæson kunne mosteriet modtage op mod 400 tons æbler fra hele Sjælland, hvoraf ca. "halvdelen blev lavet til æblemost og resten solgt til industrien" (Ringstedbogen, 2012). I takt med at produktionen af æblemost steg, viste bygningerne sig hurtigt at være for små. Succesen var så stor, at familien i 1950'erne udbyggede mosteriet med en fabrikshal. I løbet af 1960'erne opførtes flere bygninger, blandt andet den industrielle produktionshal med kølerum (Interview, Jochumsen, august 2017).

Farendløse Mosteri 1960'erne.

Til at drive mosteriet og plantagen ansatte Anders igennem årene op mod 50 lokale naboer fra egnen til at plukke æbler, presse og tappe mosten (Interview, Jochumsen, august 2017). Anders' forretningsprincip var "gyngerne og karrusellerne", hvilket betød, at Anders arbejdede med forskellige opgaver hele tiden for at sikre mosteriet og familiens tre generationer økonomisk. F.eks. pressede familien "rønnebær importeret fra Polen" til De Danske Spritfabrikker, der "brugte skallerne til fremstilling af Gammel Dansk". De producerede kartoffelmel under 2. Verdenskrig. De producerede hyldebær-, solbær-, kirsebær- og rabarbersaft samt mjød brygget på honning, og de udlejede bistader, dyrkede jordbær, kartofler og hindbær og sprøjtede for de omkringliggende plantager (Interview, Jochumsen, august 2017): "Han var dygtig ad Pommern til. Han var flittig og en opfinder", fortæller Anders' søn Jørgen.

Læskedrikkens indtog på det danske marked

I 1960'erne introduceredes læskedrikken på det danske marked, og i 1970'erne begyndte supermarkederne at importere udenlandske æbler til konsum. Det forandrede eksistensvilkårene for familien og omverdenens syn på mosteriernes omsætningsmuligheder. Jørgen fortæller:

"Jeg kan huske, at far engang ville have et lån i banken. Det var i 1960'erne: 'Det kan du ikke få, sagde bankdirektøren, fordi nu kommer der cola'. På det tidspunkt solgte vi stadig meget most, men 'banken troede ikke på det, på langt sigt" (Interview, Jochumsen, august 2017).

Familien kæmpede videre til trods for læskedrikkens indtog på det danske marked. I 1976 bredtes ejerskabet af mosteriet ud i familien, og sønnerne Jørgen og Eigil indgik i et interessentselskab med deres far, Anders (Interview, Jochumsen, august 2017). De arbejdede videre ud fra en arbejdsfordeling, hvor "far tog sig af bierne, Egil (søn nr. to) af mosteriet, og jeg passede frugtplantagen", fortæller Jørgen (Ringstedbogen, 2012). Det gik stadig økonomisk fint med produktionen, men i løbet af 1980'erne var Farendløse Mosteri det sidste mosteri på Sjælland. Det blev sværere og sværere for de tre familier (Anders', Egils og Jørgens) at leve af produktionen. I 1990 flyttede Jørgen og hans kone fra mosteriet. Egil og Anders drev mosteriet videre sammen, indtil Anders holdt op i løbet af 1990'erne. Anders gik bort i 2006. Jørgens bror Egil, der ledte mosteriet, kunne i 2004 ikke længere klare produktionen alene grundet sygdom. I 2007 solgte familien Farendløse Mosteri for fire millioner kr. til en ung, lokal erhvervsmand, der ville etablere en "hub" for afskårne blomster i mosteriets bygninger. Umiddelbart efter salget i 2007 blev Farendløse by ramt af et uvejr, som "gjorde det af med det gamle Cox Pomonatræ". Det træ, som Jørgens farfar plantede i haven foran stuehuset tilbage i 1912: "Det var, som om", siger Jørgen, "at der skulle sættes et punktum for **det gamle Farendløse Mosteri"** (Ringstedbogen, 2012, [min fremhævning]).

Det nye Farendløse Mosteri

Fra 2007 og frem til 2015 blev det nye Farendløse Mosteri drevet videre af den unge erhvervsmand, der i 2007 købte mosteriet. Men salget af blomster forløb ikke efter planen, og efter at have været til salg for 3 millioner kr. i over et år blev Farendløse Mosteri udbudt på tvangsauktion i 2014. I mellemtiden havde fem unge mennesker

(Sandra Villumsen, Simon von Siebenthal, Mikkel Hoff, Nikolaj Bøcher og Andreas Wolf) haft et kontorfællesskab i Rantzausgade på Nørrebro i København, hvor de diskuterede forandringer af økonomien og økonomiske systemer set i lyset af klimaforandringerne (benævnes Rantzausgruppen her). Flere af dem havde været med til at starte Københavns Fødevarefællesskab og sidenhen Byhaven 2200 i København. Københavns Fødevarefællesskab havde haft stor indflydelse på mange af gruppens medlemmer, for det var igennem Københavns Fødevarefællesskab, at de på hver deres måde opdagede problematikkerne i den danske fødevareproduktion. Samtidig fik de også kendskab til producenterne bag, nemlig avlerne og deres produktionsvilkår. På den ene side inspirerede kendskabet til avlerne dem til at flytte på landet og selv blive avlere og dyrke jorden (Interview, Villumsen, marts 2017); på den anden side var de også typiske repræsentanter for "speltsegmentet", der blot stillede krav til landbruget uden blik for konsekvenserne, da de ingen viden havde om, hvad det "overhovedet vil sige at drive et landbrug" (Interview, Villumsen, marts 2017).

På kontoret talte de om at flytte på landet for at være med til at bidrage til at forandre det danske landbrug i retning af en mere bæredygtig praksis, både økonomisk og økologisk. Gruppen begyndte i 2015 at kigge efter danske småskalagårde, som de havde råd til at købe. Sideløbende havde Sandra Villumsen fra Rantzausgruppen sammen med to venner Martin Zarr og Martha Maria Jensen nedsat en arbejdsgruppe, som havde til formål at "tage ud og undersøge det danske land og finde ud af, hvad folk havde gjort sig af erfaringer og samtidigt lave et netværk" (Interview, Villumsen, september 2015). Tanken var at finde en gård, som de kunne overtage og dermed flytte fra byen. De tre i arbejdsgruppen havde det tilfælles med resten af medlemmerne af Rantzausgruppen, at de var ufaglærte i forhold til at drive landbrug, men interesserede i at flytte ud og skabe et nyt liv på landet.

Købet af Farendløse Mosteri

I marts 2015 opdagede Rantzausgruppen, at Farendløse Mosteri var på tvangsauktion for anden gang til en købssum på 800.000 kr. I løbet af en uge fik gruppen etableret en virksomhed, så de kunne byde på gården. De fik indsamlet lidt over en million kr. fra familie og venner og fik en bank til at kautionere (Interview, Villumsen, september 2015). Til tvangsauktionen var fire medlemmer af gruppen mødt op, men det samme var en investeringsmand, Pelle Jandrup. De endte med at overbyde hinanden, og Pelle Jandrup købte Mosteriet for 1.450.000 kr. Gruppen var målløse over, at Pelle Jandrup købte mosteriet uden at have en plan med det. Pelle Jandrup investerer i bygninger, har gjort det i mange år og var nu kommet til landbruget, hvor han syntes, der var potentiale (Interview, Jandrup, februar 2017). Uden for Roskilde Ret, hvor tvangsauktionen fandt sted, diskuterede gruppen planer og ambitioner med Pelle i to timer. Det resulterede i, at de gav hinanden håndslag på, at de skulle mødes tre dage efter i Pelle Jandrups lejlighed i Nyhavn, København, for at indgå en aftale om, at gruppen kunne leje gården i fem år og derefter købe den. Da aftalen var indgået, flyttede aktørerne ud til Farendløse Mosteri i maj 2015 (Interview, Martha Jensen, december 2016). I den efterfølgende tid stod det klarere og klarere for dem alle, at det mest ideelle ville være at købe gården. De indgik derfor en ny aftale med Pelle Jandrup om at købe mosteriet senest den 31. august 2015. Men problemet var, at de ikke kunne låne pengene noget sted. Ingen realkreditinstitutter ville låne dem penge, og det til trods for at de selv kunne betale op til 600.000 kr. af prissummen. Argumentet var, at de var unge, og at de ville arbejde med landbrug (Interview, Villumsen, september 2015). De brugte tre måneder på at finde et realkreditinstitut og endte med at gå tilbage til et lokalt landbrugsrealkreditinstitut, som før havde afvist dem. Ti dage før deadline for opkøb af Farendløse Mosteri bad de den lokale vurderingsmand om at inspicere gården på ny og tale med dem igen.

Denne gang gav købet mening for realkreditinstituttet, og to dage efter fik de lånet bevilliget, og købet blev en realitet. I løbet af 2015 flyttede Rantzausgruppen (undtagen Andreas Wolf) samt Martin Zarr og Martha Maria Jensen ud på Farendløse Mosteri. Ejerne af Farendløse Mosteri blev Sandra Villumsen, Simon von Siebenthal, Nikolaj Bøcher og Mikkel Hoff. Resten af gruppen bestående af Martin Zaar, Martha Maria Jensen, Vilde Jensen, Jens Jensen, Nynne Louise Bach og Jesper Kofod blev lejere. Nikolaj valgte dog at forblive i København, da han havde planer om at starte et spisested, der skulle lave mad fra lokale avlere på Sjælland. I løbet af foråret 2016 etablerede han Blå Congo, et spisested i Brønshøj, som drives videre af ham selv og kokken Carsten Lunding.

Æblemost, dyrehold og grøntsager

Ud af de syv hektar jord, som var knyttet til Farendløse Mosteri ved købet i 2015, bestod ca to hektar af en frugtplantage med med hovedsagligt 600 æbletræer fordelt på tolv forskellige æblesorter, og derudover kirsebær, blommer og pæretræer. De tolv æblesorter består af: Belle de Boskoop, Pignon, Ingrid Marie, Gloster, Cox Orange, Gråsten, Guldborg, Karin Schneider, Aroma, Biscover, Rød Ananas og Elstar. Ingen af æbletræerne på mosteriet er "moderne træer" (Interview, Villumsen, september 2015), der normalt er kendt for at være små og smalle og dermed lette at plukke æbler fra med maskiner. I stedet er det de gamle, store og kraftige træer, plantet af familien Jochumsen, der kræver håndplukning.

Farendløse Mosteri, æbleplantagen 2016.

Håndplukningen på Farendløse Mosteri foregår på plukkedage fra september til november. Det er venner og familie, der hjælper til, frem for lokale ansatte, som da familien Jochumsen drev stedet. Rundt om træerne er der knæhøjt græs, som aktørerne mener tjener det formål at modvirke æbleskurv (udbredt svamp på æbler, der giver mørke pletter på blade og æbler). Ved træerne lægges tang, som er godt mod jordtræthed, som er den tilstand, jorden kan komme i, hvis der gentages en dyrkning af samme afgrøde på samme område. På grund af den megen regn på egnen er jorden våd, tung og lidt leret (Interview, Zarr, december 2015). Disse forhold er særligt gunstige kår for en æbleplantage. Til og med ligger grundvandsstanden også ret højt, hvilket er attraktivt for dyrkning af æbletræerne, fordi de kan suge vand direkte op fra grundvandet og ikke behøver at blive vandet. Farendløse Mosteri er placeret ca. 23-35 meter over havet, og grunden har et fald på ca. syv til ni meter fra den ene til den anden ende af de syv hektar jord. Særligt hælder grunden ned mod skoven, hvor den "døde" kirsebærplantage er (Interview, Zarr, december 2015). Kirsebærplantagen består af ca. 400 træer, der ikke var velfungerende, da aktørerne købte Farendløse Mosteri.

Aktørerne producerer en ufiltreret æblemost og en mousserende æblevin, som er champagneagtig, syrlig, boblende og frugtig i smagen. I 2018 var høsten på 20 tons æbler, hvor ti tons var fra egen plantage og ti tons fra private, der leverer æbler til mosteriet. Udnyttelsesgraden er på 66 pct., det vil sige, at der ud af 1000 kg æbler kan produceres 660 liter most. Før presning sorteres æblerne, hvorefter de vaskes og raspes (rives i grove stykker).

Pressen bygges op, 2016.

Den bløde og fyldige æblemasse placeres på pressen lagt i klæder, der holder på massen, men lader saften fosse ud, og kun adskilt af de træhylder, som æblemassen lægges på (se nedenfor).

Når al saft er presset ud af æblerne, fjernes "hylderne" en efter en, og æblepulpen – det vil sige den nu tørre æblemasse – fjernes. Efterfølgende anvendes den enten til foder til grisene eller til kompostering. Mosten, der presses ud af æblerne, ledes over i et kar og videre op i plastiktønder. Mosten står i 800 eller 200 liters tanke i et døgn og bundfælder, hvorefter den pasteuriseres ved høj temperatur (79 grader) i 15 sekunder, køles ned til 50 grader og hældes på enliters flasker eller treliters dunke. Hvis mosten

skal laves til æblevin, bliver den stående i et par dage og bundfælder. Derefter omstikkes den kommende æblevin i en ny tank. Det vil sige, at æblevinen hældes over i en ny tank for at undgå, at den færdigproducerede vin kommer til at indeholde bundfald fra gæringsprocessen. Vinen tilsættes ikke noget, men laves af den vildgær, som findes på æblernes ydre skal og i plantagen. Over vinteren holdes der øje med vinen, og den smages til. Alt efter smagsnuancer tilføjes senere ekstra gær og sukker. I alt står vinen i 18 måneder, før den er færdiggæret og parat til at blive drukket.

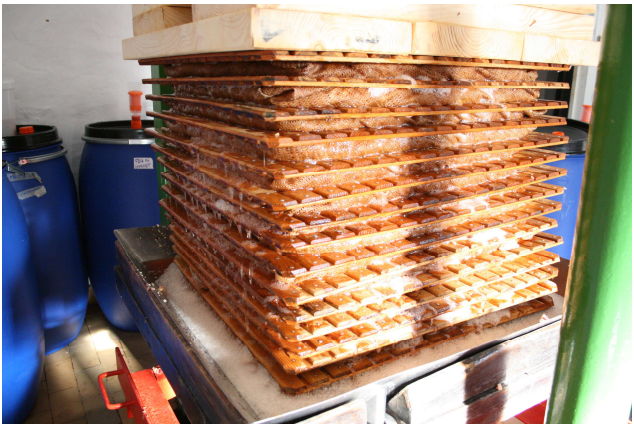

Saft presses ud af æblerne, 2016.

I august 2015 (hvor feltarbejdet startede) bestod gårdens dyreliv af to vilde katte, 70 høns, bier, 60 ænder og 11 grise. Ænderne gør sammen med hønsene deres indsats for at spise dræbersneglene i plantagen. Aktørerne fastholder at have en vis mængde dyr, og i 2016 tilkøbtes geder og kaniner. Grisene viste sig at være en underskudsforretning (Feltnote, november 2016) og hårdt arbejde, og i 2017 blev de sidste grise slagtet. I 2017 blev der købt et par geder og to renavlede danske røde malkekøer af Niels Stokkelund fra Villingerød Gård. Køernes funktion er i første omgang at græsse i kirsebærplantagen.

Det Nye Farendløse mosteris mærkat til æblemost, 2016.

Bæredygtighedsvisionen for det nye Farendløse Mosteri

Tilblivelsen af det nye Farendløse Mosteri tog udgangspunkt i samme æbletræsplantage, som det gamle efterlod i 2007. Ressourcerne i form af bygning, træer og jord er dermed generelt svarende til det gamle Farendløse Mosteris, men organisatorisk adskiller det nye Farendløse Mosteri sig ved ikke at tage udgangspunkt i en familieejet organisering. Gruppen af nye aktører er ikke en familie, men bor på mosteriet sammen. Med deres indflytning på Farendløse Mosteri afviger de således fra familieboformen, som ellers historisk set har været den dominerende bo- og ejerform i det danske landbrug. De nye aktørers hovedfokus er at anvende Farendløse Mosteri som et aktivt sted til at reagere på de aktuelle klimaforandringer, hvorfra de nuværende ejere kan udvikle bæredygtige landbrugsmodeller baseret på et lokalt samarbejde om forvaltning af naturressourcer og forandring af fødevaredistributionssystemer. Dokumentet nedenfor er navngivet "En Gammel Historie" og er downloadet fra Farendløse Mosteris hjemmeside i oktober 2016. På dette tidspunkt, ca. et år efter de har købt Farendløse Mosteri, har aktørerne oprettet en hjemmeside, hvor det er muligt

at følge med i de tanker, de gør sig om udviklingen af stedet. En ide de stopper med i løbet af 2016, hvorefter deres aktiviteter ikke løbende bliver delt med offentligheden. Det interessante ved dokumentet er, at det illustrerer aktørernes første forsøg på overordnet set at definere deres vision og et værdisæt for, hvordan de skal arbejde med bæredygtighed:

Teksten er tilegnet et specifikt formål - vi har glemt hvad. Den blev sendt omkring maj 2015. Den er ikke fuldstændig tidssvarende længere, men kan tjene som et højst interessant indblik i startprocessen. *-Jens, marts 2016* Må vi præsentere:

Farendløse Mosteri

Syd for Ringsted ligger Farendløse Mosteri; her er der blevet dyrket og mostet æbler siden 1938. I 2015 kom mosteriet på tvangsauktion, og vi er en lille gruppe, der er gået sammen om at drive stedet og tilføre det nyt liv.

Vores plan er at gøre Farendløse Mosteri til et samlingssted for alle med interesse for at skabe konkrete modeller for bæredygtigt landbrug. I disse uger tager vi de første skridt: Vi er i gang med at konstituere os selv som gruppe, etablere nye markstykker, omlægge til økologi, renovere hovedhuset samt forberede dyrehold og mostproduktion.

Hvad kan det blive til?

Lige nu er vi travlt optaget af vores 6 1⁄2 hektar, og alle de muligheder der ligger i det, men vi prøver ikke at tænke Farendløse Mosteri, som en isoleret plet på landkortet. Visionen er at opbygge et eksempel på hvordan fremtidens småskala landbrug kan se ud. Vi vil vise hvordan det at drive landbrug kan blive en del af et rigt og inspirerede liv, og gøre Mosteriet til centrum i et levende og arbejdende fællesskab.

Vi vil udvikle det land vi har til rådighed, for at skabe muligheder for os selv og andre. Vi går ikke ind i arbejdet for at tjene penge til os selv, men for at arbejde for det vigtigste vi kan forestille os: At skabe måder at drive landbrug, der fremmer biodiversiteten og nedbringer udledningen af giftstoffer og drivhusgasser.

Samtidig er det vigtigt for os at koble bæredygtighed med konkurrencedygtighed. Det er vores mål at få Mosteriet til at skabe et økonomisk overskud, som kan investeres i andre landområder, drevet af andre grupper mennesker. Ved at lægge vores kræfter i, er det planen at igangsætte en bevægelse, så mange, mange flere får muligheden for at gøre det samme som os.

Social bæredygtighed

For os er det vigtigt at tænker bæredygtighed bredt, så det også omfatter den måde vi er organiseret på. Det at drive landbrug og leve på landet er en enorm opgave, som ingen af os kan klare alene. Vi er nødt til at opbygge stærke og holdbare sociale relationer, som vi kan falde tilbage på og finde styrke i. Vi håber at Farendløse Mosteri med tiden bliver en platform for vidensdeling og handlekraft, hvor fællesskabet muliggør en høj grad af personlig frihed, og hvor lokalt engagement bliver koblet med globalt udsyn.

Konkret er vi nu 7 faste beboere i og omkring hovedhuset på 200 m2. 4 af os udgør den virksomhed, som lejer Mosteriet. Vi arbejder nu på at udforme en konstruktion, der kan underbygge udviklingen af Mosteriet på langt sigt. Vi forestiller os at omdanne det nuværende ApS til en socialøkonomisk virksomhed og lægge den ind under en fond. Fonden skal sikre at driften af Mosteriet fastholder det bæredygtige sigte, og kan samtidig blive en katalysator for lignende projekter.

Et sammenhængende netværk af produktion, logistik og forbrug

Det er helt central for Mosteriets succes at vi skaber alliancer og afsætningskanaler. Vi er meget inspirerede af landets fødevarefællesskaber og den voksende bevægelse som de er udtryk for. Vores plan er at undersøge hvordan man

opbygger en produktion af fødevarer, der er passer til fødevarefællesskaberne.[1] Hvordan kan vi underbygge deres arbejde, og blive en del af et sammenhængende netværk? Hvordan skaber vi stærkere bånd mellem land og by og gør begge dele rigere?

Hjælp os til at komme godt i gang

For at projektet skal lykkes har vi brug for al den hjælp vi kan få. Vi har dels brug for konkrete sager, som vi har samlet i vores ønskeliste. Derudover vil vi rigtig gerne høre fra dig der vil give os råd og vejledning, sparre med os om at drive bæredygtigt landbrug, besøge Mosteriet eller fortælle dine venner og bekendte om hvad vi har gang i.

Link til Google Maps: https://www.google.com/maps/d/edit?mid=zhOt4clpU80c.kXoA0Rzg8MaY

Aktørerne tager udgangspunkt i, at bæredygtighed både indeholder en social og økonomisk dimension. Den økonomiske dimension af bæredygtighed er todelt. For det første er det aktørernes ønske at være konkurrencedygtige, således at der af deres produktion kan genereres et overskud til at "investere i andre landområder, drevet af andre grupper mennesker". For det andet er det aktørernes vision, at pengene, de tjener, ikke går til dem selv, men til et arbejde der består i:

"at skabe måder at drive landbrug, der fremmer biodiversiteten og nedbringer udledningen af giftstoffer og drivhusgasser" (En Gammel Historie, 2016).

Den sociale dimension af bæredygtighed kommer til udtryk i aktørernes fokus på udvikling af "nye boformer, landbrugsformer, distribution" (En Gammel Historie, 2016). For, skriver de i dokumentet, det er nødvendigt at tænke "bæredygtighed bredt, så det også omfatter den måde vi er organiseret på ud fra en social og relationel dimension" (En Gammel Historie, 2016). Aktørerne er samtidig bevidste om, at det at drive et landbrug og at leve på landet er en enorm opgave, som "ingen af os kan klare alene". Derfor er de interesserede i at "opbygge stærke og holdbare sociale relationer", som de kan "falde tilbage på og finde styrke i". Relationerne har ikke kun til formål at opbygge et fællesskab for "vidensdeling og handlekraft". Fællesskabet tillægges også den særegne funktion at muliggøre "en høj grad af personlig frihed". Slutteligt indeholder denne sociale dimension af bæredygtighed også en bevidsthed om at være en del af noget større, da aktørernes "lokale engagement" skal kobles med et "globalt udsyn" (En Gammel Historie, 2016).

Det danske landbrug

I dette afsnit vil jeg fortælle, hvilken sektor Farendløse Mosteri er en del af. Fortællingen om dansk landbrug er først og fremmest en fortælling om en meget gennemsigtig sektor, da de relevante tal og statistikker vedrørende sektoren er offentligt tilgængelige og meget detaljeret beskrevet. Til gengæld er kompleksiteten i fortællingen stor, og erhvervet er influeret af både erhvervsmæssige, politiske, kulturelle, historiske og finansielle interesser[6]. I dette afsnit om det danske landbrug vil jeg først beskrive det danske landbrugs strukturudvikling, herunder det danske landbrugs brug af land, antal gårde og produktion. Det er en fortælling, der lægger vægt på nuværende og historiske fakta om økonomi, organisering og produktion. Dernæst vil jeg gennem yderpolerne i det politiske spændingsfelt i landbruget beskrive deres synspunkter om, hvordan den aktuelle gældskrise er et resultat af forskellige gruppers ageren. Yderpolerne er repræsenteret ved henholdsvis finansieringsrådgiver Kenneth Kjeldgaard fra Seges og Enhedslistens tidligere miljø- og landbrugsordfører Maria Reumert Gjerding (nuværende præsident for Danmarks Naturfredningsforening). Jeg vil således trække de poler op, der eksisterer i det politiske spændingsfelt i det danske landbrug. Det vil jeg gøre ved at beskrive deres syn på landbrugets udvikling og status i dag. I første omgang ud fra en diskussion om, hvordan landbrugets aktuelle gældskrise i første omgang handler om landmændenes egne handlinger, som i en eller anden grad har fulgt deres kald igennem tiderne, men som også har optaget risikofyldte lån i en sektor, der i forvejen er belastet af mange usikre variable (vejr og verdensmarkedspriser). Men de aktuelle udfordringer ved gældskrisen handler dernæst også om, hvordan det politiske system, der i vid udstrækning i de seneste årtier har skabt politiske rammer baseret på værdistigning frem for sund indtjening, har muliggjort både udlåning fra bankerne og landbrugets

[6] Et eksempel på de mangeartede interesser ses blandt andet i, at det politiske system og finanssektoren har en historisk tradition for at være stærkt forbundne med det danske landbrug. F.eks. var det danske politiske parti Venstre et bondeparti, ligesom de danske banker Nykredit og Danske Bank begge udspringer af landbruget. Bankerne er i dag også medlem af landbrugets interesseorganisation Landbrug & Fødevarer.

optagelse af lån. Og sluttelig handler den aktuelle gældskrise om, hvordan og hvorfor den finansielle sektor har udnyttet rammerne, særligt op til finanskrisen i 2008.

Strukturudvikling i det danske landbrug

Strukturudviklingen i det danske landbrug har i løbet af det 20. århundrede medvirket til færre, men større gårde med større arealer (Kjeldsen-Kragh, 2010) [7]. Sammenlægning af bedrifter er en bevægelse, der tog fat i 1960'erne, og helt frem til i dag har tendensen været at skabe større landbrugsproduktioner. Eksempelvis var der i 1985 90.000 heltidslandbrug i Danmark, mens der i 2017-2018 kun var ca. 10.000 heltidslandbrug og ca. 18.000 deltidslandbrug[8]. Strukturudviklingen har bidraget til en industrialisering af landbruget og dermed inddragelse af højteknologi til produktionen, som har effektiviseret produktionen og dermed resulteret i et lavere antal af mennesker involveret i selve landbrugsarbejdet. Som eksempel på dette er produktiviteten mere end tredoblet siden 1920, hvor danske landmænd høstede 1,8 tons afgrøder pr. hektar, hvorimod udbyttet i 2016 var 6,2 tons pr. hektar[9].

Den strukturelle udvikling af det danske landbrug imod større, men færre landbrug er, jf. professor Søren Kjeldsen-Kragh, i høj grad foranlediget af EU's landbrugsstøtte, der har favoriseret store landbrug siden introduktionen i 1960'erne. Støtten, der oprindeligt blev oprettet som en krisestøtte, og som et led i FAO's (FN's fødevare og landbrugsorganisation, Food and Agriculture Organisation of the United Nations) strategi for fødevaresikkerhed under sloganet "freedom from hunger". Støtten blev sidenhen en permanent støtteordning, som blev givet i forhold til størrelse. Støtten var i starten til fordel for de meget små landbrug, fordi hensigten var at motivere til

7 Farendløse Mosteri skiller sig ud her ved dets forholdsvis lille ekspansion fra seks tønder land til ti hektar.
8 Ifølge Danmarks statistik var der i 2017 9.761 og i 2018 9.563 heltidslandbrug i Danmark. Data hentet den 19.januar 2018 fra https://www.dst.dk/da/Statistik/nyheder-analyser-publ/Publikationer/VisPub?cid=29454 og https://www.dst.dk/da/Statistik/nyheder-analyser-publ/Publikationer/VisPub?cid=29455. Heltidslandbrug defineres som 'en driftsøkonomisk enhed, med et norm-arbejdsforbrug på over 1665 timer om året. Heltidsbrug repræsenterer ca. 91 pct. af den samlede produktionsværdi i landbruget opgjort i 2014 (Czekaj et al., 2015). De dyrker ca. 74 pct. af jordbrugsarealet, og de ejer ca. 53 pct. af jordbrugsarealet opgjort i 2014 (Danmarks Statistik, 2017a; 2017b; 2017c) (Olsen & Pedersen, 2017: 15).
9 Danmarks Statistik. Data hentet den 19.januar 2018 fra https://www.dst.dk/da/Statistik/nyheder-analyser-publ/nyt/NytHtml?cid=24323

sammenlægninger for at opnå større og mere robuste landbrug, da de små landbrug var økonomisk trængte. Den har dog sidenhen vist sig at medvirke til en tendens imod stadigt færre småskalalandbrug og flere og flere stordriftslandbrug med høj gæld.

Danmark er til trods for det lave antal fuldtidslandbrug (ca. 10.000 enheder) et af verdens mest højintensivt dyrkede lande (Danmarks Naturfredningsforening, 2015). 62 pct. af Danmarks geografiske areal anvendes til landbrugsafgrøder[10]. Til sammenligning udgør landbruget i Tyskland, Polen og Holland under halvdelen af disse landes geografiske areal, og i Sverige og Norge anvendes kun fem til syv pct. til landbrug. I Danmark er de mest udbredte afgrøder hvede og byg (54 pct.), efterfulgt af græs og grøntfoder (28 pct.) samt raps (syv pct.). Den største kødsektor er svineproduktion. I 2019 var der i Danmark en svinebestand på 12,3 millioner grise fordelt på 2.890 landbrugsbedrifter og en dansk produktion af svin på 31,8 millioner bestående af 14,9 millioner eksporterede smågrise og 16,9 millioner producerede svin/søer (Landbrug & Fødevarer, Statistik 2019, grisekød). Til trods for den relativt store omsætning og brugen af 62 pct. af det samlede geografiske areal i Danmark, udgør landbruget kun "1,2 pct. af samfundets værditilvækst (bruttofaktorindkomsten)". Selvom bedrifterne er blevet større og mere effektiviserede, er landbrugets værdi, betragtet ud fra et samfundsøkonomisk perspektiv, ifølge Rohde "på skrump" (Iversen, 2018).

Det danske landbrugs økonomiske udvikling

At drive et landbrug er i Danmark et risikofyldt erhverv. Ud over afhængigheden af verdensmarkedspriserne er erhvervet afhængigt af vejr og vind, hvilket udgør to uforudsigelige variable. Indtjeningsmulighederne er ifølge nationalbankdirektøren Lars Rohde "stærkt svingende" (Iversen, 2018) og investeringer risikofyldte. I 2014 udkom Danmarks Nationalbanks anden kvartalsoversigt med status på det danske

[10] Danmarks Statistik. Data hentet den 19.januar 2018 fra https://www.dst.dk/da/Statistik/nyheder-analyser-publ/nyt/NytHtml?cid=24323

landbrug. Her blev landbruget beskrevet som kendetegnet ved "strukturelle udfordringer", fordi der var "en periode med en prisboble på jord", hvilket havde bragt gældsniveauet op (DK Nationalbank, 2014). Nationalbankens begrundelse for jordprisboblen bestod i en observation af, hvordan jordpriserne fra 2003 til 2008 blev mere end fordoblet i "nominelle termer, dvs. stigningen var endnu kraftigere end huspriserne" i samme periode, også karakteriseret som optakten til finanskrisen i 2008 (DK Nationalbank, 2014). Ifølge Nationalbanken kom "hektarpriserne (…) ud af trit med, hvad jorden kunne give i afkast ved at dyrke den", men "perioden med stigende jordpriser blev ikke benyttet til konsolidering, men derimod til yderligere gældsætning, ofte med jordværdierne som pant" (DK Nationalbank, 2014).

For at give et indblik i gældens størrelse i forhold til antal landbrug, så var gælden ifølge den seneste opgørelse fra Landbrugets Rådgivningstjeneste, Seges (Landbrug & Fødevarers rådgivningstjeneste), i 2020 på i alt 230 milliarder kroner fordelt på ca 9.500 heltidslandbrug[11] . Til sammenligning var landbrugets gæld i 1990'erne ca. 100 milliarder kr., men fordelt på langt flere bedrifter (ca. 90.000). Til trods for den store gæld vurderede nationalbankdirektør Lars Rohde i 2018 ikke, at gælden "betød noget for den finansielle stabilitet" i Danmark. Hans vurdering var, at gælden kunne udgøre et problem for "mindre og lokale pengeinstitutter", men konkluderede, at "de må selv stå på mål for det og tage tabene" (Iversen, 2018). Derfor konkluderede Nationalbanken også i deres anden kvartalsoversigt i 2018 at:

"Det er vigtigt, at långivningen sker ud fra sunde driftsøkonomiske principper til ejere med tilstrækkelig kapital og ikke ud fra spekulationer om stigende jordpriser" (DK, Nationalbank, 2014).

I citatet indikerede Nationalbanken, at stigningen i jordpriser var forårsaget af "spekulation" i jorden fra den finansielle sektor, idet långivningen ikke alene var sket

[11] Fra Agriwatch. Data hentet den 19.januar 2018 fra https://agriwatch.dk/Nyheder/Landbrug/article12603841.ece

ud fra "sunde driftsøkonomiske principper til ejere med tilstrækkelig kapital" (DK, Nationalbank, 2014).

Det argument peger Olsen & Pedersen også på (2017), idet de mener, at grunden til, at gældsniveauet i det danske landbrug er så højt, er, at der i de sidste 10-15 år har eksisteret:

"et finansieringssystem med relativ let adgang til kapital i Danmark, hvor der var tiltro til landbruget, og hvor der derfor var mulighed for at låne penge til en lav rente med pant i landbrugsaktiver. Samtidig var der en relativ liberal lovgivning og kultur omkring ejerskabet til landbrugsjorden, så en stor del af jorden er ejet af de landmænd, der dyrker den, på trods af en kraftig strukturudvikling. Landbrugets gæld er altså en (knapt så attraktiv) medgift til et meget tilpasningsdygtigt landbrug i forhold til landbruget i mange andre vesteuropæiske lande" (Ibid., s.17).

I ovennævnte citat fremhæver Olsen & Pedersen den "liberale lovgivning", hvad angår ejerskabet af jorden. Denne liberale lovgivning har haft som konsekvens, at landmænd igennem långivning fra den finansielle sektor har opkøbt jord og udvidet, men nu har långivningen resulteret i en negativ 'medgift' i form af gælden. De indikerer også, at den finansielle sektor grundet lovgivningsmæssige forhold har haft for "let adgang til kapital" og for stor "tiltro til landbruget", hvilket har resulteret i "lån til lav rente med pant i landbrugsaktiver". Dette er en kritik af den politiske kurs, som har givet den finansielle sektor større råderum inden for landbruget. Omvendt mener Olsen & Pedersen, at det "moderne og produktive" landbrug, som findes i Danmark, ikke ville have været muligt uden gældsætning. Gældsopbygningen i årene op til finanskrisen i 2008 kan ifølge dem tolkes som et udtryk for, at investeringer er anvendt på "produktive aktiver" (stalde, maskiner, besætninger), hvilket igen er et udtryk for "fornyelse og udvidelse af landbrugsaktiverne" (Ibid., s. 17). Men de "produktive investeringer" udgør alene 40 pct. af gældsopbygningen mellem 2005 og 2009. Dette indikerer, at gældsopbygningen er blevet brugt på andre formål, samt at "kapaciteten er købt for dyrt, idet priserne for byggeri var opskruede" under højkonjunkturen

(Ibid., s. 17). Og netop fordi "prissignalerne i de finansielle markeder var forskruede op til finanskrisen", mener Olsen & Pedersen ikke, at omverdenen kan "være overrasket over" at "visse landmænd har reageret på disse prissignaler ved at påtage sig mere risiko, end godt var" (Ibid., s. 18). Men en efterfølgende virkning af den høje gæld var en stigning i konkurser, hvilket forhindrede muligheden for overdragelse af gårdene til næste "generation af sønner og døtre" (Ibid., s. 18)[12].

Grøn omstilling i landbruget

I februar 2018 udkom det danske Miljøøkonomiske Råds anbefalinger til, hvordan Danmark som nation frem mod 2030 kunne reducere udledningen af drivhusgasser i "ikke-kvotesektoren" med 39 pct. i forhold til 2015-niveau. Ikke-kvotesektoren er også populært kaldet for 'biler, bønder og boliger'. Reduktionen på 39 pct. var en del af EU's klimapolitik for CO^2-kvotesystemer (Økonomi & Miljø, 2018), og ifølge Landbrugsstyrelsen udgjorde den danske landbrugssektor 21 pct. af Danmarks totale udledning i 2014. Det vil sige, at landbrugssektoren alene stod for 1/5 af Danmarks totale udledning. Grunden hertil var og er, at husdyrproduktionen, herunder kvæg- og svineproduktionen, var en kraftig bidragsyder til udledningen. Gælden sætter begrænsninger for de danske landmænds økonomiske råderum til udvikling. Hvilket igen betyder, at en udvikling af de nuværende konventionelle produktionsmetoder hen imod mere klimavenlige metoder ikke kan prioriteres højt. I oktober 2021 indgik et bredt flertal i den danske regering derfor en aftale om grøn omstilling af det danske landbrug med fokus på en reduktion af udledning af drivhusgasser og kvælstof i vandmiljøet. Det er ambitionen, at det danske landbrug skal reducere drivhusgasudledningen med op til 7,4 mio. tons CO^2 frem mod 2030, og ud over principper for, hvordan landbruget skal udføre denne reduktion, afsættes der også

[12] I 2017 var gennemsnitsalderen 57 år for de danske landmænd. Og i 2018 steg andelen af landmænd mellem 60 og 69 år til 34 pct. Der er et historisk lavt antal unge landmænd i Danmark, hvilket yderligere underbygger, at generationsskiftet har svære vilkår. Data hentet den 19.januar 2018 fra https://www.dst.dk/da/Statistik/nyheder-analyser-publ/nyt/NytHtml?cid=25859

økonomi til udvikling af teknologi og produktionsmetoder, der kan hjælpe med at føre til reduktionen (Aftale om grøn omstilling af dansk landbrug, 2021).

Rå kapitalisme versus det samfundsnyttige landbrug

Yderpolerne i det politiske spændingsfelt i landbruget har selvsagt forskellige holdninger til, hvordan erhvervet skal drives, og hvorfor det er endt i "strukturelle udfordringer" i form af en akkumuleret gæld. I de kommende afsnit stiller jeg de to positioner skarpt op over for hinanden for at fortælle, hvilket politisk spændingsfelt det nye Farendløse Mosteri er indlejret i. Først beskrives Landbrug & Fødevarers holdning, repræsenteret ved finansieringsekspert Kenneth Kjeldgaard fra Seges' finansieringsafdeling. Hans synspunkter suppleres med Danmarks Nationalbanks direktør, Lars Rohdes, vurdering af det danske landbrugs økonomiske situation. I kontrast til Landbrug & Fødevarers synspunkter beskriver jeg Enhedslistens forhenværende miljø- og landbrugsordfører Maria Reumert Gjerdings syn på både det danske landbrug og organisationen Landbrug & Fødevarers politiske holdning til, hvordan landbruget skal drives. Overordnet set er det politiske spændingsfelt trukket ud mellem forskellige perspektiver på, hvilken rolle det danske landbrug spiller i samfundet, og hvilke løsninger der findes i forhold til at forbedre den nuværende økonomiske gældskrise, som erhvervet er havnet i. Hvor Kjeldgaard og Rohde alene er fokuseret på den økonomiske strategi, der er blevet anvendt under landbrugets strukturudvikling, så er Gjerding i højere grad fokuseret på at afvige fra den nuværende økonomiske strategi og integrere landbruget i en større samfundsmæssig udvikling, hvor landbrugsjorden skal overgå til en statsejet jordbrugsfond for at afhjælpe de konkursramte landbrug (Interview, Gjerding, april 2017).

Seges' syn på årsagen til gælden

Kjeldgaard fra Seges er ikke i tvivl om, hvorfor landbrugets gæld er blevet så stor. Da jeg stiller ham spørgsmålet, er hans svar kort. Han siger:

"Den store gæld i det danske landbrug skyldes to ting: Der har været en indtjeningskrise ved prisfald på mælk, korn og kød. Indtjeningskrisen har landbruget finansieret ved at optage mere gæld. Det er sket hovedsageligt på baggrund af stigende jordpriser" (Interview, Kjeldgaard, november 2016).

Kjeldgaard er på linje med Nationalbankens rapport fra 2014 om landbrugets "strukturelle udfordringer". Stigningen i jordpriserne i Danmark op til finanskrisen var et lokalt fænomen, som ikke var en generel tendens i de omkringliggende lande. F.eks. var priserne stabile i Tyskland, og først efter finanskrisen steg de, da investeringsfolk fik øje på jorden som et stabilt investeringsobjekt. Landbruget var dermed selv med til at lade jordpriserne stige, fordi de selv optog mere gæld i den jord, de ejede. En udvikling, som både var drevet af landmændene og pengeinstitutterne, men også drevet af en fælles ambition om at blive rigere ved at belåne jorden uden at se nogen faresignaler i det. Kjeldgaard siger:

"Hvis du står her som jordbruger og kigger på naboen, der skal sælge, så køber du jo af ham. Så det er jo hele psykologien, der siger til dig, desto mere jord du køber, desto rigere bliver du…. Pengeinstituttet siger også, at de kunder, vi har, desto mere jord de køber, jo mere friværdi har de. Desto mere omsætning får vi. Desto flere penge har vi egentlig at lege med i vores investeringsafdeling måske, og desto bedre kunder får vi. Så det bliver på en eller anden måde en selvforstærkende effekt, så længe pengeinstituttet kan blive ved med at få likviditet" (Interview, Kjeldgaard, november 2016).

Den selvforstærkende effekt, mener Kjeldgaard, har været så dominerende, at landbruget med dets partnere i både politik og banksektoren ikke har set den akkumulerende gæld som et større problem. Men ud over den massive gæld, er den økonomiske situation i landbruget yderligere forringet af lave indtjeningsmuligheder. Dette skyldes, ifølge Kjeldgaard, to forhold: Dels at de danske landbrug konkurrerer på "det globale markeds præmisser", og dels at man samtidig ikke er "så specialiserede, som man måske godt kunne være" (Interview, Kjeldgaard, november 2016). Hvad Kjeldgaard kritiserer her er, at det danske landbrug kun producerer og sælger råvarer, hvilket betyder at der ikke er nogen strategiske forretningsplaner for salg af forædlede varer, hvor indtjeningsmulighederne er højere.

De dårlige forretninger skal ud af landbruget

Kombinationen af gæld og lave indtjeningsmuligheder, der varierer med prisen på det globale marked, har medført, at der er ca. 1.439 heltidslandbrug som Kjeldgaard mener "der mangler at blive ryddet op i" (Interview, Kjeldgaard, november 2016). Kjeldgaard forklarer:

"Halvt uden for referat, det er jo sådan, at ud af de der 1439, så er der måske 35 pct. af dem, der skal ud af erhvervet. De er simpelthen ikke dygtige nok… og resten af dem skal effektivisere deres bedrift, enten ved at producere noget mere til færre penge eller til de samme penge eller ved at skrue ned for deres kapacitetsomkostninger: altså spare sig til likviditetsoverskud" (Interview, Kjeldgaard, november 2016).

Kjeldgaard forudsagde i citatet ovenfor i 2016, hvad Seges i november 2018 konkluderede på baggrund af deres seneste opgørelse af det danske landbrugs aktuelle økonomi. Her konkluderede Seges, at ca. 20 pct. (1.853 heltidslandbrug) har en "uholdbar økonomi" og må grundet "høj gæld og pengemangel kombineret med lav effektivitet og tørke i 2018" være tvunget til enten at "lukke" eller "omlægge ved salg" (DR, 2018). Seges' egen vurdering af erhvervet var i tråd med, hvad nationalbankdirektøren Lars Rohde udtalte om landbruget godt en måned tidligere i oktober 2018. Her sagde Rohde:

"Situationen kalder på den rå kapitalisme, som landbruget selv hylder. Nogen skal tage tabene, for sådan er spillereglerne. De bedste overlever, og det er en fordel for landbruget, hvis den dårligste tredjedel bliver hjulpet ud af erhvervet. Det vil få produktiviteten til at stige – ud fra den betragtning, at det er dem med de dårligste driftsresultater, der forsvinder" (Iversen, 2018).

Logikken i at effektivisere og dermed forhøje produktiviteten, som både Kjeldgaard og Rohde henviser til, stemmer også ifølge Kjeldgaard overens med, hvad man hører fra landbruget selv: "Det har generelt været mantraet… Hvis du har underskud, så enten producerer du noget mere, eller også så udvider du", siger Kjeldgaard (Interview, Kjeldgaard, november 2016). Men han stiller spørgsmålstegn ved, "hvorvidt du som landmand [er] god til at drifte en udvidelse?" Kjeldgaards pointe er, at hvis man som landmand ikke er godt nok uddannet i at gennemføre en udvidelse, og den opgave

dermed bliver en ledelsesmæssig uoverkommelig opgave, så er der en "stor chance for, at udvidelsen giver et stort underskud frem for et stort overskud" (Interview, november 2016). Løsningen på en dårlig økonomisk situation er derfor ifølge Kjeldgaard ikke altid at opkøbe mere jord, hvis landmændene ikke har kompetencerne til at drive så store foretagender.

Overordnet set mener både Kjeldgaard og Rohde, at de svageste led i landbruget, qua den oparbejdede gæld, skal hjælpes ud af erhvervet. Rohde taler om, at "den rå kapitalisme, som landbruget selv hylder" skal vinde i det spil, som landbruget selv har lavet "spillereglerne" til. For hvis de svageste led hjælpes ud, så vil det få "produktiviteten til at stige" i det samlede erhverv, fordi "dem med de dårligste driftsresultater forsvinder" (Iversen, 2018). Modsat Rohde, der alene peger på, hvad situationen kalder på, så kritiserer Kjeldgaard for det første, hvad landbruget producerer, og for det andet kritiserer han også udvidelse af bedrifterne som løsning på den økonomiske krise. Han nævner blandt andet, at landbrugene ikke er så "specialiserede, som man måske godt kunne være", hvilket reducerer chancen for en højere indtjening. Han nævner også, at løsningen på en økonomisk dårlig tilstand ikke altid kan være en udvidelse, hvis landmændene ikke har evnerne til at drifte den.

Det samfundsnyttige landbrug

Et halvt år efter samtalen med Kjeldgaard i Århus mødtes jeg i foråret 2017 på Christiansborg med Enhedslistens forhenværende miljø- og landbrugsordfører, i dag præsident i Danmarks Naturfredningsforening, Maria Reumert Gjerding. Hun repræsenterer den diamentrale modsætning til Landbrug & Fødevarer, og hun har stort fokus på at kritisere den enøjede tilgang, erhvervet har til dels økonomi og dels til ikke at være mere integreret i den samfundsmæssige udvikling, der både kan tjene erhvervet og det omgivende samfund. Som udeforstående ift. selve erhvervet er hendes perspektiv i højere grad fokuseret på, hvordan erhvervet kan tjene samfundet, end på

hvordan erhvervet selv kan tjene penge. Gjerding har svært ved at se, hvordan landbruget kan fortsætte ad den sti, som det konventionelle landbrug er placeret på, da hun mener, at visionen er "bagstræberisk, visionsløs, fastkørt og ikke rettidig omhu i forhold til" både de "tendenser, som er i verden, og det højtudviklede land", som Danmark er. I modsætning til Kjeldgaard og Rohde udtaler Gjerding sig om, hvordan landbrugets nuværende krise "koster samfundet vanvittigt mange penge" på grund af alle de "sideeffekter", det har (Interview, Gjerding 2017). Ud over at de fleste landbrug drives med et underskud, hvilket gør, at de ikke betaler skat, er sideeffekterne for samfundet både økonomisk og miljømæssigt, ifølge Gjerding følgende:

"… forureningen med kvælstof af vores vandmiljø og drikkevand. Der er pesticider, der ødelægger naturen. Vores vilde bestøvere er i voldsom tilbagegang, blandt andet på grund af brugen af pesticider. De der meget stærke monokulturer, som igen er med til at gøre, at naturen er så presset, som den er. MRSA som lige nu blomstrer op, og som risikerer at koste vores sygehusvæsen vanvittigt mange penge, hvis bakterierne løber løbsk, hvilket de er i fuld gang med. Man kan sige, at regningen efter landbruget ender ved almindelige mennesker og på samfundet og på skatteborgerne… Det er minimalt, hvad landbruget giver tilbage. Arbejdspladserne forsvinder ud af landet, fordi det bedre kan betale sig at få svinene slaget på tyske slagterier, fordi lønnen er lavere. Vi eksporterer levende grise, men vi står med alle miljøproblemerne" (Interview, Gjerding, april 2017).

Gjerding mener, at landbruget er blevet "betragtet som en industri sammenlignelig med en eller anden fabrik, der producerer sko eller tasker" (Interview, Gjerding, april 2017). Hvilket har medført, at landbruget er blevet underlagt samme "produktivitets- og effektivitetskrav" som i et økonomisk paradigme. Men det giver ifølge Gjerding ikke mening, når man arbejder med naturen og avl af dyr, og det har ifølge Gjerdings opremsning af sideeffekter, alt for store samfundsmæssige konsekvenser. Hun har heller ingen forståelse for, at landbruget kun skal producere råvarer og lade "alt forarbejdning ske i andre lande" (Interview Gjerding, april 2017). Det er, siger Gjerding, "undskyld mig, totalt hjernedød strategi":

"Så jeg har oprigtig talt, og det er ikke kun fordi, at jeg er politisk uenig, men jeg har oprigtig talt svært ved at forstå, nu snakker jeg jo meget med Landbrug & Fødevarer

også – selv når jeg får dem til at udfolde deres verdenssyn, så har jeg svært ved at forstå, hvor de stammer fra, og hvordan at de kan se, at det her kan fortsætte" (Interview, april 2017).

Gjerding erkender i citatet, at hun er politisk uenig med Landbrug & Fødevarer, og at de er så langt fra hinanden, at hun kan mene, at den nuværende strategi er "totalt hjernedød", fordi den ingen fremtidssikring har. Men i citatet er hun i virkeligheden i tråd med Kjeldgaard fra Seges, der i interviewet løfter sløret for, at landbruget godt kunne "være mere specialiseret end det er", hvilket som sagt betyder, at han mener, at landbruget kunne nyde økonomisk godt af at forædle flere varer selv.

Men Gjerding ser også "kæmpe perspektiver og potentialer" i landbruget. For det første fordi hun mener, at "vi har en god jord", og med den er det muligt at "producere sunde fødevarer (…) og være en førernation inden for økologi og højkvalitet". For det andet fordi "landbruget kunne bidrage til at standse tilbagegangen af natur i stedet for at forværre den". Og for det tredje fordi landbruget også har et potentiale i forhold til klimaforandringerne og omstilling af samfundet, fordi landbruget "er et af de eneste erhverv, som faktisk kan hive kulstof ud af luften og binde den til jorden". Med dette potentiale er Gjerding slet ikke i tvivl om, at landbruget kunne "spille en helt vild rolle" i den samfundsmæssige omstilling i forhold til klimaforandringerne (Interview, april 2017). For hvad der er altafgørende for Gjerding er, at landbruget er med til at løfte større samfundsmæssige problematikker, og at samfundet omvendt udnytter det potentiale, landbruget har, til at binde kulstof i jorden, samt at forbedre biodiversiteten i naturen i Danmark ved at udføre fælles naturpleje.

Gjerding nævner i samme ombæring Økologisk Landsforenings begreb om *Det Samfundsnyttige Landbrug* som et "virkelig genialt" begreb. Projektet sætter fokus på at udvikle nye forretningsmodeller for økologisk landbrug og beskriver fremtidens bæredygtige landbrugsmodeller. Udgangspunktet for projektet er Økologisk Landsforenings vurdering af den nuværende situation i landbruget (både for det

konventionelle og økologiske), som de beskriver ud fra tre større udfordringer: For det første den pressede økonomiske tilstand, der begrænser mulighederne for en bæredygtig udvikling. For det andet de store produktionsenheder, der ofte er økonomisk og fagmæssigt uoverkommelige at overtage for den nye generation. Og for det tredje at der ved generationsskiftet sker en refinansiering af bedriftens produktionsanlæg, der forstærker en industrialisering af bedriften, så det er muligt at blive opkøbt, grundet behovet for at afvikle den store gæld (Det Samfundsnyttige Landbrug).

Gjerding mener, at "vi skal se landbruget som noget samfundsnyttigt" og ikke kun ud fra et "snævert økonomisk paradigme", som hun mener Landbrug & Fødevarer gør. I stedet for skal vi "se på, hvad landbruget skal levere i forhold til natur, biodiversitet, vandmiljø, drikkevand, arbejdspladser, sunde fødevarer, selvforsyning og klima". Det er mange ting, kommenterer Gjerding, hvorefter hun siger: "og det skal selvfølgelig hænge sammen økonomisk, men man skal tænke økonomi på en anden måde. Og vi kan som samfund også være med til at betale landmanden for mange af de her samfundsgoder" (Interview, Gjerding, april 2017).

Statsejet jordbrugsfond

I modsætning til Rohdes beskrivelse af den "rå kapitalisme, som landbruget selv hylder", så er Gjerding fortaler for et langt højere niveau af statslig involvering i det danske landbrug. Hun mener, at hvis visionen om Det Samfundsnyttige Landbrug skal realiseres, så skal det ske via oprettelsen af en statsejet jordbrugsfond:

"der overtager ejerskabet over landbrugsjorden og forpagter det ud på kontrakter, der kan gå i arv til livsarvinger … men i jordbrugerfonden (den statsejede jordbrugsfond) vil der blive stillet krav omkring klima, natur, miljø og forskellige former for beskæftigelse, lokalproduktion og afsætning" (Interview, april 2017).

En statsejet jordbrugsfond er Gjerdings løsning, fordi "vi alle sammen skal eje" landbrugsjorden, og også fordi jorden skal trækkes ud af "økonomisk spekulation" for at kunne løse de "samfundsmæssige problemer", der er i dag. For "jord spiller en fuldstændig afgørende rolle for os som samfund og vores mulighed for at løse verdens største økologiske kriser", som er til stede idag. Derfor skal samfundet have ejerskabet over jorden, så der med ejerskabet kan følge "krav" til "hvad den jord skal bruges til, og hvordan den skal være med til at løse de samfundsmæssige problemer" (Interview, Gjerding, april 2017).

Gjerdings perspektiv på en statsejet jordbrugsfond er i direkte modsætning til, hvordan erhvervet drives i dag, hvor landbrugene er selvstændig ejede virksomheder. Men fordi mange landmænd er "fanget i et økonomisk paradigme", hvormed hun refererer til den gældssituation, som opkøb af jord og anlæg af f.eks. nye stalde og udvidelser har bragt dem i, er Gjerdings konkrete forslag til at afhjælpe de konkursramte landbrug således, at "deres jord går over til jordbrugerfonden" (Interview, Gjerding, april 2017).

Gjerding mener, at landbruget skal tjene det samlede samfund på en lang række områder, så hun er ikke kun interesseret i "noget småtteri" hvad angår størrelserne på landbrugene, men ser gerne, at fremtidens landbrug kommer til at bestå af en blanding af "meget store landbrug og mellemstore og med en mangfoldighed af ejerformer og sikkert også nogle bittesmå som Farendløse Mosteri" (Interview, Gjerding, april 2017). Hun er dermed "helt uenig i", at der på "hendes fløj" (politiske fløj) i modsætning til Landbrug & Fødevarer skulle eksistere en modstand mod højeffektive landbrug og en forkærlighed for småskalalandbrug. Så på trods af Gjerdings kritik af den strukturelle udvikling, som landbruget har gennemlevet, der har resulteret i færre, men større landbrug og en akkumuleret gæld ved sammenlægningerne, så er Gjerding ikke imod de højspecialiserede og store landbrug. I modsætning til Kjeldgaard er hun snarere fortaler for en mangfoldighed af forskellige størrelser landbrug.

Stiller jeg de to perspektiver på det danske landbrug op som repræsenteret ved Kjeldgaard (Landbrug & Fødevarer) og Gjerding (forhenværende Enhedslisten), så er det tydeligt, at de repræsenterer to forskellige økonomiske tilgange til, hvordan det danske landbrugs "strukturelle udfordringer" løses. Hvor Kjeldgaard (og Rohde) repræsenterer den "rå kapitalisme", repræsenterer Gjerding en statsstyret økonomi i form af en "statsejet jordbrugsfond", som hun mener er løsningen på afviklingen af gælden i landbruget. Med en statsejet jordbrugsfond peger Gjerding på en landbrugsøkonomi, som i langt højere grad er baseret på en lokal forsyningsstrategi uden eksport til verdensmarkedet, og hvor udefrakommende kapital ikke i lige så høj grad er mulig. Det er derimod ikke Kjeldgaards vision, da han imødekommer kapital udefra, som enten kan opkøbe de konkursramte landbrug eller investere i nye. Gjerding er kritisk over for det danske landbrugs nuværende produktionsstrategier, som hun betegner som en "totalt hjernedød strategi", fordi den kun fokuserer på at producere råvarer og lader al forarbejdning ske i andre lande. Her er hun faktisk helt på linje med Kjeldgaard, der indrømmer, at landbrugene kunne være mere "specialiserede", end det er. Men hvor Kjeldgaard ikke forholder sig til det samfundsmæssige ansvar, landbruget har, når det anvender to tredjedele af det geografiske areal i Danmark, så er Gjerding meget optaget af at pålægge landbruget et samfundsansvar. Det være sig et miljømæssigt og produktionelt ansvar, så f.eks. biodiversiteten ikke forsvinder. Hun har også et ønske om at lade landbruget spille en meget større rolle i den danske omstilling i forhold til klimaforandringerne, fordi landbruget kan binde CO^2 i jorden. Klimaforandringsproblematikken er derimod ikke noget, Kjeldgaard nævner i vores interview, hvilket også kan begrundes i, at hans rolle er at være finansieringsrådgiver. Men Landbrug & Fødevarer har efterfølgende i 2021 nedskrevet en vision om at skabe et "klimaneutralt fødevareerhverv" (Landbrug & Fødevarer, 2021) i Danmark i 2050, hvor også det danske landbrug spiller en rolle ift. den ambition.

De afledte effekter af den strukturelle udvikling i landbruget

I den tredje og sidste del af fortællingen om udviklingen af Farendløse Mosteri vil jeg beskrive, hvordan organisationen Farendløse Mosteri er påvirket af det danske landbrugs strukturelle udvikling. Hvad angår det nye Farendløse Mosteri, vil jeg i højere grad end i forhold til det gamle Farendløse Mosteri beskrive, hvordan det nye Farendløse Mosteri er et eksempel på en reorganisering af en landbrugsorganisation i en ny tid med klimaforandringer, samt hvordan denne reorganisering muliggøres af, at det danske landbrug netop befinder sig i "strukturelle udfordringer". Jeg starter med en beskrivelse af, hvordan etableringen af den nye landbrugslov i 2015, der netop er en liberaliseringen af Landbrugsloven, giver adgang for nye aktører i landbruget, heriblandt aktørerne på Farendløse Mosteri.

Hensigten med Landbrugsloven var at åbne erhvervet op for nye spillere i det danske landbrug. Landbrugsloven blev skabt af politikerne, men var også relateret til den finansielle sektors ønske om at få tilført kapital til sektoren (DK Nationalbanken, 2014). I en skrivelse fra det danske Miljø- og Fødevareministerium karakteriseres formålet med den nye landbrugslov på følgende vis:

"Formålet med den nye landbrugslov er at modernisere landbrugsloven ved at forbedre muligheden for at investere i landbrugserhvervet, og derved gøre det nemmere for landmændene at tiltrække kapital til bl.a. køb og videreudvikling af landbrugsbedrifter. Før lovændringen indeholdt landbrugsloven barrierer, der gjorde det vanskeligt for investorer at få fuld indflydelse over deres investering, hvilket virkede hæmmende for kapitaltilførslen til det trængte erhverv. Lovændringen giver en udvidet adgang for selskaber, fonde m.v. til at købe landbrugsejendomme og samtidig er reglerne om fortrinsstilling til suppleringsjord ophævet. Herved er begrænsninger, som ikke findes i andre erhverv, fjernet" (Landbrugsloven per 1. januar 2015).

Strukturelt set har den nye landbrugslov givet mulighed for, at alle kunne erhverve sig landbrugsjord uden at have en landbrugsfaglig person i ledelsen. I dag er de nye aktører repræsenteret ved alt fra udenlandske landbrugsinvestorer til kapitalinvesteringsfirmaer, pensionskasser og nye jordbrugsfonde som Danmarks Økologiske Jordbrugsfond (dannet af Økologisk Landsforening og Danmarks

Naturfredningsforening), Jordbrugsfonden SamsØkologisk og Andelsgaarde. Kendetegnende for de tre sidstnævnte fonde er, at de med midler opkøber landbrugsjord og ejendomme, som de dernæst forpagter til – oftest unge – landmænd. Omvendt køber udenlandske landbrugsinvestorer konkursramte landbrug og landbrugsjord med jordspekulation for øje. De helt præcise tal for opkøb af landbrugsjord og ejendomme kendes ikke i dag, fordi det ikke registreres, hvem der køber ejendommene og jorden [13]. Koblingen af den nye landbrugslov, klimaforandringerne og de nye jordbrugsfonde har i Danmark skabt en ny bevægelse af unge mennesker, der aktivt tilvælger landet for at opbygge nye bæredygtige livsformer- og organisationsmodeller. Mere specifikt udtaler den tidligere formand for Landsforeningen Praktisk Økologi, Trine Krebs, at de nye ejere på Farendløse Mosteri er en del af en ny bevægelse i Danmark, der udvikler "nye landbrugsejerformer" (Interview, Krebs, september 2017).

Det danske landbrugs "strukturelle udfordringer" spillede en afgørende rolle for de nye aktører på Farendløse Mosteris mulighed for at købe stedet. For købet var et konkursbo, og købet blev muliggjort af at den nye landbrugslov, netop fordi ingen af de nye aktører har en landbrugsfaglig uddannelse. Aktørernes mulighedsbetingelser var samtidig negativt påvirket af det danske landbrugs "strukturelle udfordringer", da optagelsen af lånet til købet af Farendløse Mosteri ad flere omgange blev afvist af realkreditinstitutionerne med den begrundelse, at de var unge og vil arbejde med landbrug (Interview, Villumsen, september 2015).

Selvom de nye aktører på Farendløse Mosteri fik adgang til landbrugssektoren igennem liberaliseringen af den danske landbrugslov, ser de alligevel med skepsis på de muligheder, som Landbrugsloven åbner op for. De argumenterer for, at den

13 Dette førte i 2017 til intern uenighed i Landbrug & Fødevarer, fordi viceformanden Lone Andersen modsat formand Martin Merrild mente, at det var nødvendigt at 'iværksætte en løbende registrering af, hvem der køber landbrug og dermed får ejerskab til dansk landbrugsjord'. Data hentet den 19.januar 2018 fra https://www.dst.dk/da/Statistik/nyheder-analyser-publ/nyt/NytHtml?cid=25859

stigende interesse fra kapitalfonde, pensionskasser og større udenlandske virksomheder for at opkøbe landbrugsjord ikke kun er positiv. De frygter, at tendensen vil føre til en svækkelse af de små- og mellemstore gårdes suverænitet, fordi "markedet" vil komme til at "styre" strategier for udvikling af landbruget, når både "pensionskasser og kapitalfonde" er de primære opkøbere af jord. Aktørerne ser allerede nu, at:

"landmændene på de små og mellemstore gårde oplever, at suveræniteten forsvinder, fordi markedet styrer. Hvis man havde lyst til at dyrke 20 forskellige afgrøder, så kan man ikke nødvendigvis det, fordi du kan ikke afsætte det. Og så er du bare nødt til kun at dyrke majs eller løg" (Interview, Villumsen, september 2015).

Med henvisning til, at "markedet styrer" de små og mellemstore landbrug, refererer aktørerne også til markedsmekanismerne i fødevaredistributionssystemet, som i Danmark ifølge gruppen er domineret af aftagerne, som er supermarkederne, der igen har kapitalfonde og andre finansielle interessenter som aktionærer. Aktørernes analyse er som følge af denne økonomiske konstruktion, at supermarkederne i høj grad dikterer, hvilke afgrøder der skal produceres, og det tvinger små og mellemstore landbrug til at dyrke mere ensartet for at kunne afsætte deres produkter.

Reorganisering i en klimaforandringstid

Når jeg ser på det gamle Farendløse Mosteri i forhold til det danske landbrugs strukturelle udvikling, så er en fortælling om et statshusmandsbrug, der udvikler sig til en mindre familieejet landbrugsvirksomhed. Det er altså et mindre husmandssted, som udvides til at blive en småskalagård, der kan forsørge tre familier. Som beskrevet i fortællingen om det gamle Farendløse Mosteri er mosteriet i første omgang funderet i et selveje, men ejerskabet bliver sidenhen delt mellem tre medlemmer af familien. Sammen skaber familien et interessentskab, og ejerskabet forbliver i familien. Hensigten er at sikre familien, det vil sige alle tre generationer, både juridisk og økonomisk. Ejerskabsstrukturen viser, at organisationen er funderet i familien, og at

familien er organisationens hjerte. Det er familien, der primært arbejder på mosteriet. I kraft af udvidelsen af mosteriets produktion bliver samarbejdet med den lokale befolkning en nødvendighed, og de lokales årlige salg af æbler til mosteriet bliver samtidig et vigtigt element i mosteriets forretningsmodel. Mosteriet engagerer sig dermed i lokalmiljøet og bliver en central institution i lokalområdet. Det gamle Farendløse Mosteris fortælling slutter i 2007, fordi ingen i generationen efter Egil og Jørgen Jochumsen har evner eller lyst til at videreføre virksomheden. Således afsluttes det gamle Farendløse Mosteri som så mange andre landbrug i dag, hvor det er svært for den nye generation at overtage landbrugene. Men til forskel fra familien Jochumsens situation er årsagerne til, at den nye generation ikke kan overtage familiegårdene i dag, at sønnerne og døtrene ikke kan optage de lån, det kræver at købe de forgældede landbrug tilbage. Sammenligner jeg det nye mosteris organisationsmodel med det gamle, er det først og fremmest nævneværdigt, at ejerskabskonstruktionen ikke er baseret på en familieejerform. De nye aktører, der bor på mosteriet, er ikke en familie, men en gruppe af forskellige mennesker. Dermed afviger det nye Farendløse Mosteri fra det gamle både i ejerskabsstrukturen og i boformen. Ejerskabet er i stedet fordelt ud på en mindre ejerkreds af aktører, som ved købet af det nye Farendløse Mosteri danner et anpartsselskab for at sikre et ejerskab som en samlet juridisk enhed.

Men de nye aktører har også en ambition om at etablere en decentreret fondskonstruktion som en mulig organisationsmodel for det nye Farendløse Mosteri. Billedet nedenfor viser, hvordan en fremtidig mulig organisationsmodel for det nye Farendløse Mosteri består af en decentreret fond: 'Minimalfonden', som ejer 100 pct. af Farendløse Mosteri (Feltnoter, Organisationsmøde, marts 2017). Ud over en fondsejet ejerskabskonstruktion er det også hensigten at lave en "decentral investeringsforening", der kan hjælpe med at investere i flere gårde eller i projekter på Farendløse Mosteri (Ibid., marts 2017).

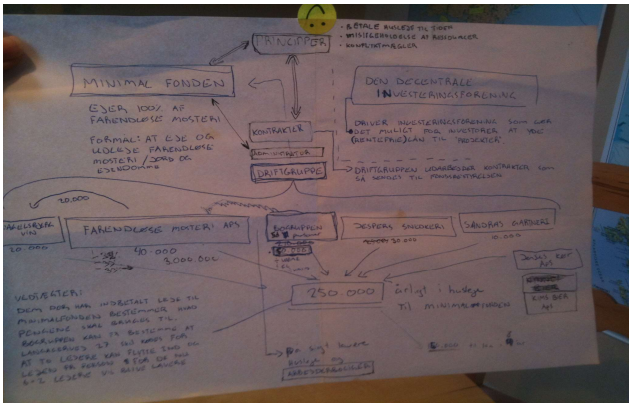

Organisationsmodel tegnet af Simon von Siebenthal og Sandra Villumsen i marts 2017.

I modsætning til Maria Reumert Gjerdings visioner om en statsejet jordbrugsfond så argumenterer aktørerne for, at fonden skal være decentreret, fordi der på mosteriet skal være fuldt selvstyre med, hvordan hverdagsaktiviteter afvikles. De vil altså ikke være underlagt en fond, der kan have indflydelse på den daglige drift. Fonden skal alene forvalte et ejerskab. For at få den daglige drift til at fungere vil aktørerne oprette en "driftsgruppe", som skal bestå af ejerne af de mange små selvstændige virksomheder, som aktørerne har ambitioner om arbejder fra mosteriet, og en "bogruppe", som skal bestå af de lejere, der skal bo på mosteriet (Feltnoter, Organisationsmøde, marts 2017). Helt konkret består bogruppen i 2019 af syv private lejere, og driftsgruppen udgøres af syv mindre virksomheder: 'Nagelsbjerg Vin' drevet af Jens Peter Nagelsbjerg, 'Kirsebær og Kørvel' drevet af Sandra Villumsen, 'Morgendagens Mælk' drevet af Jens Jensen, 'Farendløse Frøavl' drevet af Simon von Siebenthal, 'Træværkstedet' drevet af Jesper Kofod, 'Kims biavl' drevet af Kim Jacobsen, og 'Distributionsvirksomheden Råhandel' drevet af Sandra Villumsen, Simon von Siebenthal og Jens Jensen.

Hvordan organisationen Farendløse Mosteri er påvirket af det danske landbrugs strukturelle udvikling kan beskrives ud fra følgende: Først og fremmest er det nye

Farendløse Mosteri et eksempel på en reorganisering af en landbrugsorganisation i en tid med klimaforandringer. For hovedårsagen til, at aktørerne købte Farendløse Mosteri, var, at de gerne ville "skabe konkrete modeller for et bæredygtigt landbrug" (En Gammel Historie, 2016). Visionen var at opbygge "et eksempel på, hvordan fremtidens småskalalandbrug kan se ud". Men samtidig er denne reorganisering kun mulig, netop fordi det danske landbrug er underlagt "strukturelle udfordringer". Og et led i at hjælpe erhvervet er at liberalisere Landbrugsloven, så nye aktører kan blive en del af sektoren, hvormed ny kapital også kan blive tilført landbruget. Aktørerne købte netop Farendløse Mosteri i 2015, hvor liberaliseringen af Landbrugsloven var trådt i kraft, hvormed de uden en landbrugsfaglig ledelse kunne etablere et anpartsselskab ved købet af mosteriet og begynde på at udvikle deres vision.

Aktørerne er meget bevidste om, hvilken sektor de er placeret i ved at blive en del af erhvervet som ejere af Farendløse Mosteri. De betragter det danske landbrug som spundet ind i en lang række forhold, der tilsammen skaber en både økologisk og økonomisk krise i erhvervet. Det drejer sig om de produktionsformer, der anvendes, og som har negative effekter på miljøet, fordi der dyrkes på så stort et areal i hele Danmark. Den akkumulerede gæld, som forhindrer et generationsskifte og som efterlader negative sociale aftryk såsom affolkningen af landområder. Landbrugets gæld og brug af land er problematikker, som særligt de nye ejere af Farendløse Mosteri er opmærksomme på. De betragter landbrugets brug af land som både en stopklods for en større transformation af det danske landbrug (Interview, Siebenthal, oktober 2016) og som et potentiale i forhold til reduktion af drivhusgasudledning set i lyset af de nuværende klimaforandringer (Interview, Jensen, januar 2017). Men de vurderer også, at landbruget er udfordret af et forbrugermæssigt aspekt, fordi landbruget producerer "dårligere og dårligere" produkter (Interview, Villumsen, marts 2017). Aktørerne er derfor bevidste om, at landbruget "strækker sig ind i rigtig meget grundlæggende dansk kultur", hvilket gør det til et komplekst erhverv at navigere i. Samtidig er aktørerne godt klar over, at ikke alt er "landbrugets skyld", og det

overordnede formål for aktørerne er ikke at stadfæste, at "de er imod" alt. Derimod ønsker de at "reagere på, at der er nogle ting, som vi mener er vigtige, som vi ikke synes bliver varetaget" (Interview, Villumsen, marts 2017). Derfor er gruppen flyttet på landet og har købt Farendløse Mosteri, hvorfra de ser muligheden for at udvikle fremtidens modeller for et bæredygtigt landbrug og samtidig være et konkret eksempel på, hvordan et fremtidigt småskalalandbrug kan drives.

På baggrund af kapitlets fortælling om, hvordan henholdsvis det gamle og det nye Farendløse Mosteri er påvirket af de sidste 100 års historiske udvikling i det danske landbrug, følger i Kapitel III en diskussion af, hvordan organisationsstudier har undersøgt problemstillingen om, hvad det organisatoriske svar på klimaforandringerne er.

Kapitel III

Landbrug og klimaforandringer lokalt og globalt

Reorganisering af landbrugssektoren i en klimaforandringstid

Den nuværende økologiske krise og konsekvenserne af klimaforandringerne i landbruget på globalt plan kræver ifølge Roux-Rosier et al. (2018) "en reorganisering af brugen af land og fødevareproduktion", dels fordi de nuværende produktionsmetoder nedbryder jordens økosystemer, dels fordi forretningsmodellerne ikke er økonomisk bæredygtige (Ibid., s. 11, se også f.eks. Beacham, 2018; Mannen et al., 2012; Ngo & Brklacizk, 2014; Monllor i Rico & Fuller, 2016; Hamilton, 2010).

Rosier et al. mener, at der er brug for alternative organisatoriske modeller, der understøtter en naturnær og bæredygtig praksis. Et opråb om en reorganisering af fødevareproduktion og brugen af land er et krav om forandring, som danske landbrugsorganisationer ligeledes konfronteres med i dag både politisk og samfundsmæssigt (se f.eks. Aftale om grøn omstilling af dansk landbrug, 2021). Det er også den bevægelse, aktørerne ser sig som en del af, når de taler om at "skabe konkrete modeller for bæredygtigt landbrug" (En Gammel Historie: 2016).

Teoretisk set kan dette opråb betragtes som et "organisatorisk svar på klimaforandringer" (Wittneben et al., 2010: 639; Wittneben et al., 2012; 1434; Nyberg et al., 2018:236; Slawinski et al., 2017;255). I nærværende kapitel identificerer jeg forskellige retninger på "et organisatorisk svar på klimaforandringer" inden for forskellige discipliner, som er relevante for undersøgelsen af et bæredygtigt virke. Disciplinerne er: management- og organisationsstudier, kritiske managementstudier, humangeografi, sociologi og entreprenørskabsstudier. De forskellige bidrag har alle

beskæftiget sig med at behandle økonomiske, politiske, økologiske, etiske og sociale problemstillinger, som er på spil i "det organisatoriske svar på klimaforandringer".

På tværs af disciplinerne har jeg identificeret tre generelle grupperinger, der på hver deres måde kortlægger, hvilket krydspres af hensyn, muligheder og udfordringer, som organisationer og organisatoriske aktører skal forholde sig til, når de forsøger at organisere og forankre bæredygtige handlinger i praksis. Jeg vil i første omgang gennemgå de tre grupperinger for at anskueliggøre, hvilken eksisterende forskningslitteratur afhandlingens bidrag skal ses i sammenhæng samt diskuteres med. Dernæst vil jeg vise, hvordan de tre teoribaserede begreber, jeg anvender i afhandlingens analyser, hhv. *at skabe kontekster* (Asdal & Moser, 2012) *træning* (Sloterdijk, 2013) og *skalare kategoriseringer* (Moore, 2008), relaterer sig til den eksisterende forskningslitteraturs metodiske eller analytiske tilgange til at undersøge klimaforandringer og bæredygtighed. Dette med henblik på at vise, hvordan begreberne kan betragtes som bindeled mellem mit empiriske materiale og den eksisterende forskningslitteratur om de organisatoriske svar på klimaforandringerne.

I det følgende vil jeg uddybe nøje udvalgte centrale bidrag, som hver især er repræsentative for generelle tendenser inden for hver af de tre hovedgrupper, jeg har identificeret i forskningslitteraturen. Først vil jeg gennemgå den største gruppe, der er karakteriseret ved at behandle det organisatoriske svar, ud fra hvilke "muligheder" og "risici" der anses for at være forbundet til klimaforandringer og miljørelaterede problematikker (Lash & Wellington, 2007; York & Venkataraman, 2010; Orsato, 2006: Hockets & Würstenhagen, 2010). Bidragene fokuserer på, hvordan klimaforandringer kan resultere i "nye værdiskabelser" i organisationen, lige så vel som de betragter det organisatoriske svar som en "win-win"-situation, der kan skabe "økonomisk og økologisk værdi" på en og samme tid (York & Venkataraman, 2010).

Den næste gruppe, jeg vil gennemgå, er en væsentligt mindre gruppe, som er kritisk anlagt. De kritiserer blandt andet den første gruppe for at overse den iboende konflikt mellem "kapitalisme og miljømæssig bæredygtighed" (Böhm et al., 2012: 1626) ved blandt andet at anskue det organisatoriske svar som en "win-win"-situation. Bidragene har desuden fokus på at udvikle nye konceptuelle og undersøgelsesmæssige tiltag, der kan hjælpe med at håndtere klimforandringerne organisatorisk (Shrivastava, 1995: Houtbeckers, 2016; Johnsen et al., 2017; Johnsen et al., 2018).

I den tredje og sidste gruppe, jeg har identificeret, vil jeg vise, hvordan bidragene fokuserer på at anvende deres kritiske sans til at udvikle nye og alternative bud på, hvordan organisationer kan organisere og udføre bæredygtighed. Gruppen har blandt andet fokus på, hvordan organisatoriske aktører kan lære af de naturmæssige processer, de arbejder med (Tor Guthey et al., 2014; Whiteman & Cooper, 2000; Shrivastava & Kennelly, 2013; Roux-Roser et al., 2018), samt hvordan tendensen til at flytte på landet kan afføde alternative måder at bedrive landbrug på (Wilbur, 2013; Van der Ploeg, 2010; Ngo & Brklacick, 2014; Monllor i Rico & Fuller, 2016; Vlasov, 2020).

Fra risiko til økonomisk og økologisk gevinst

Størstedelen af forskningslitteraturen behandler det organisatoriske svar ud fra hvilke "muligheder" og "risici", der ses forbundet til klimaforandringer og miljømæssige problemer (Lash & Wellington, 2007; York & Venkataraman 2010; Orsato 2006; Hockerts & Würstenhagen 2010). Lash & Wellington (2007) håndterer det organisatoriske svar på klimaforandringer ved først at fokusere på, hvilken "risiko" der er forbundet med den globale opvarmning, og hvilke "muligheder" organisationerne kan drage fordel af. For Lash & Wellington handler det om, at organisationerne skal være i stand til at "styre risiciene og forfølge mulighederne" (Ibid., s. 2). At styre risici består i at kortlægge, hvordan klimaforandringer har en effekt på organisationen, hvormed det at forfølge mulighederne bliver at udvikle

strategier, så organisationen kan drage "konkurrencemæssige fordele" ved risici forbundet med den globale opvarmning (Ibid., s. 8). Således handler det ikke blot om, at organisationen, som det hedder på engelsk, "is doing well by doing good", men derimod at organisationen "is doing better by doing good" ved at reducere "klima-relaterede risici" og derfra finde "forretningsmæssige muligheder" inden for disse risici (Ibid., s. 9).

Et andet eksempel på, hvordan de organisatoriske svar på klimaforandringer behandles ud fra risiko og muligheder, ses i Orsato' s gennemgang af debatten i forskningslitteraturen fra 1990'erne om, hvorvidt det kunne betale sig at være grøn som organisation (Orsato, 2006: 127). Debatten tog dengang udgangspunkt i hypotetiske muligheder – såsom en "win–win"-situation, hvor det blev diskuteret, hvordan organisationen kunne profitere på miljømæssige investeringer og drage konkurrencemæssige fordele af disse. Orsato argumenterer for, at det er på tide at vende opmærksomheden fra, hvorvidt det kan betale sig at være grøn, til hvornår det er muligt for organisationen at drage fordel af at investere grønt (ibid., s. 127). Orsatos ærinde er derfor at opstille "kompetitive miljømæssige strategier", der kan hjælpe organisationer til at optimere deres økonomiske profit af miljøinvesteringer og dernæst overføre disse investeringer til konkurrencemæssige fordele (ibid., s. 127).

Med disse to tilgange som eksempel på en generel tendens i det største felt i forskningslitteraturen kan det siges, at de organisatoriske svar på klimaforandringerne her handler om at kortlægge risici for organisationen forbundet med klimaforandringer og modsvare disse med investeringer, der optimerer både organisationens økonomiske muligheder og konkurrencefordele.

En tredje tilgang til, hvordan organisationens svar på klimaforandringer behandles som en mulighed, finder jeg i bidrag, der fokuserer på iværksætteri. Ét blandt flere væsentlige bidrag er York & Venkantaramans artikel fra 2010. Artiklen bygger på en

lang række af andre forskningsbidrag, der har foreslået iværksætteri som løsningen frem for problemet i forbindelse med ødelæggelsen af miljøet (ibid., s. 449). Det hævdes således, at miljømæssige problemer, set ud fra et iværksætterperspektiv, repræsenterer muligheder for ny værdiskabelse (ibid., s. 450). Argumentet er, at der for organisationen både er mulighed for at tjene penge og samtidig skabe en miljøgevinst og/eller social gevinst. Desmere hævdes det, at iværksættere har en iboende evne til at løse miljømæssige problemer, idet iværksættere har evnen til at "reducere usikkerhed, forøge og facilitere innovation og forøge effektiviteten i distribution af ressourcer" (ibid., s. 453). Evner, som forfatterne mener er nøglen til at løse de komplekse miljømæssige udfordringer, vi alle møder i dag via klimaforandringerne. Forfatteren anvender dermed en deduktiv tilgang, hvor iværksætteren næsten bliver betragtet som en figur med forudsagte evner. Der er i argumentet et individuelt og økonomisk fokus, som handler om at se muligheder og eksponere de muligheder bedst muligt. Det hænger sammen med den vinkel, hvorfra klimaforandringerne bliver anskuet, som handler om at betragte dem som en mulighed og ikke et problem.

I forlængelse af York & Venkataramans artikel om iværksætterens evner til at løse miljømæssige problematikker, finder jeg også en lang række øvrige bidrag, som argumenterer for, at den "dobbelte krise" bestående af en økologisk og en økonomisk krise er "en åbning for nye deltagere" (Hall et al., 2010: 441) og for introduktion af "nye mulige teknologiske innovationer" (Dean & McMullen, 2007: 50; Cohen & Winn, 2007: 31). Med betegnelsen "nye deltagere" refereres der til iværksættere, der beskæftiger sig med bæredygtighed som det organisatoriske svar på klimaforandringerne. I denne forskningslitteratur hævdes det, at bæredygtigt iværksætteri er en "altomfavnende helse for miljømæssige udfordringer" (Hall et al., 2010: 445), fordi den uudtalte antagelse er, at "grønne, rene og lavt kulstofforbrugende iværksættere" kan modvirke industrisamfundets negative følgevirkninger, da de formodes at kunne "bevare økosystemer, modvirke klimaforandringer, reducere

miljømæssige forringelser og skovrydning, forbedre landbrugsmæssige praksisser og friskvandsforsyninger og opretholde biodiversitet" (Shepherd & Patzelt, 2010: 137).

Overordnet er flertallet af bidrag fokuseret på forskellige former for fordelagtige situationer, der resulterer i forskellige gevinster for organisationen som det primære organisatoriske svar på klimaforandringerne. Hvor de førstnævnte bidrag hovedsageligt fokuserer på risiko og muligheder for organisationen, er de næste også interesseret i, hvordan iværksættere både kan drage økonomisk fordel af klimaforandringerne og samtidig skabe en miljøgevinst og/eller en social gevinst. Således kan jeg sige, at der på tværs af forskellige tilgange fra "corporate environmentalism" (Ambec & Lanoie, 2008) til "sustainable entrepreneurship" (Shepherd & Patzelt, 2010) ikke er nogen konflikt mellem på den ene side at generere økonomisk profit og på den anden side at reducere miljømæssige forringelser afstedkommet af klimaforandringer. Der er snarere tale om det omvendte, nemlig at miljøbevidste organisationers svar på klimaforandringerne er at optimere muligheder ved at introducere nye produkter, produktionsmetoder, services og teknologi, der kan reducere f.eks. CO^2-udledning og samtidig generere økonomisk gevinst. For ved at gøre dette opnår organisationerne en konkurrencemæssig fordel ved den globale opvarmning (Lash & Wellington, 2007), hvormed det kan betale sig at være en grøn organisation (Orsato, 2006).

Imod økonomisk og instrumentel tænkning

De organisatoriske svar på klimaforandringerne beskrevet ud fra risiko, muligheder og konkurrencemæssige fordele er i de seneste år blevet udsat for kritik. Blandt andet fordi ideen om "win-win"-situationen kritiseres, idet den ikke eksisterer i praksis. Empiriske studier viser derimod, at aktørerne hele tiden befinder sig i et krydspres af hensyn, de skal tage i forhold til økonomiske, sociale og miljømæssige problematikker. Aktørerne skal ofte lære at håndtere et konstant pres af paradokser i selve udførelsen

af deres arbejde med bæredygtighed. F.eks. ses det i Slawinski & Bansals feltstudie, hvordan de organisatoriske aktører, der arbejder i bæredygtige organisationer løbende, må balancere kortsigtede økonomiske omkostninger med langsigtede miljømæssige investeringer (Slawinski & Bansal, 2015; se også Hahn et al., 2017; Painter-Morland et al., 2017). Men det tværgående krydspres af hensyn ses også i andre studier, hvor organisatoriske aktører konstant forhandler deres identitet ved at opbygge forskellige narrativer, når de arbejder i spændingsfeltet mellem kapitalisme og miljømæssig bæredygtighed (Phillips, 2012; Wright et al., 2013).

En anden kritik er rettet mod begrebet "bæredygtigt iværksætteri". Her kritiseres det individuelle fokus på den bæredygtige iværksætters evner til alene at løse problemstillinger forbundet til globale og kollektive klimaforandringer (Wright et al., 2013). Yderligere advarer flere forskellige bidrag imod den tendens, hvor den bæredygtige iværksætter omtales som en helt (O'Neill & Gibbs, 2016: 95; Houtbeckers, 2016; Sørensen, 2008). For dette blik på den bæredygtige iværksætter som et karismatisk og banebrydende individ, der alene kan løse udfordringerne ved klimaforandringerne, er forsimplet. Dette særlige fokus på en "type" af individer kritiseres for at være en forenklet løsning på både aktuelle globale og kollektive udfordringer ved klimaforandringerne. For af ræsonnementet følger, at hvis vi havde flere af disse individer, ville problemerne være løst (O'Neill & Gibbs, 2016). Hall et al., forholder sig ligeledes meget kritisk til det, de omtaler som "Panacea hypotesen", der består i at have en ubegrænset tro, på at iværksættere vil redde verden (Hall et al., 2010: 441). Ved at fastholde ideen om iværksætterens forudgivne evner til at løse klimaforandringer via bæredygtigt iværksætteri, ignoreres den iboende konflikt, som jævnfør Böhm et al., eksisterer mellem "kapitalisme og miljømæssig bæredygtighed" (Böhm et al., 2012: 1626). For der er tale om at kombinere grundlæggende ideer, som er uforenelige (Hahn et al., 2017, Wittneben et al., 2012, Phillips, 2012).

Den instrumentelle tænkning, som kritikerne mener ligger bag en vurdering af klimaforandringer baseret på risiko og muligheder for organisationen, er instrumentel, fordi den fører til, at klimaforandringerne optræder som en business case for den enkelte organisation. Med opfattelsen af klimaforandringer som en business case bliver naturen reduceret til et eksternt objekt benævnt "miljøet", der kan styres og kontrolleres (Banerjee, 2003). Det medfører, at naturen ikke tildeles nogen "iboende værdi" (Hahn et al., 2017), men derimod kun anses som værende værdifuld, hvis den kan være et middel til økonomisk gevinst. Som Painter-Morland & Ten Bos (2015) skriver, gøres "moralen teknisk", når principielle moralske spørgsmål anvendes i "business ethics" (Ibid., s. 552), fordi business er optaget af tekniske forhold. En moralsk ansvarlighed i forhold til naturen betragtet ud fra et business-perspektiv bliver derfor en teknisk procedure, der består i at bekæmpe konsekvenserne af klimaforandringerne ved at generere økonomisk profit. I denne tilgang underordnes naturen en økonomisk tankegang, hvor udvikling af miljømæssig "bæredygtighed" kun er profitabel, hvis den kan relateres til markedet (Banerjee, 2003: 173), hvormed en sensibilitet for naturen udgår af den moralske stillingtagen.

Kritikken af en instrumentel tilgang til de organisatoriske svar på klimaforandringerne har ført til en stigende interesse for andre måder at udforske det organisatoriske svar på dem. Nye forskningsperspektiver er blevet frembragt, såsom et fokus på social- og miljømæssig ansvarlighed (Painter-Morland & Ten Bos, 2016: 559, se også Böhm et al., 2015; Parker, 2014), afvigelser fra gængse principper om "risk and opportunities" (Lash & Wellington, 2007), "corporate environtalism" (Ambec & Lanoie, 2008), "corporate social responsibility" (Rasche, 2010). Det vil sige bidrag, der gør op med "the business case" uden at læne sig op ad abstrakte normative og instrumentelle principper (Painter-Morland & Ten Bos, 2016: 547; Hahn et al., 2017; Johnsen et al., 2017; Johnsen et al., 2018; Wright et al., 2013). Hovedanken i denne forskningslitteratur er, at der på et konceptuelt og praktisk niveau er brug for en "fundamental revision af (organisatoriske) begreber og teorier" (Shrivastava, 1994:

721; Johnsen et al., 2017) set i lyset af de voksende miljømæssige klimaforandringer. F.eks. nævner Johnsen & al., at der er behov for at gentænke definitionen af bæredygtighed for overhovedet at kunne blive i stand til at erkende alternative definitioner af bæredygtigt iværksætteri (Johnsen et al., 2018: 398). Hvis nye erkendelser skal have plads, kan en undersøgelse af bæredygtigt iværksætteri ikke tage udgangspunkt i eksisterende definitioner af bæredygtighed, der f.eks. antager, at bæredygtighed er kombinationen af mulige miljøvenlige og socialt bevidste praksisser (ibid., s. 409).

Men der er ikke bare brug for en konceptuel revision af begreber og teorier. Der er også brug for flere dybdegående empiriske studier af, hvordan bæredygtighed udføres i praksis, da empiriske studier er underrepræsenteret, hvilket bevirker, at de komplekse valg, organiseringsmuligheder og prioriteringer, der er forbundet med at udføre bæredygtighed, ikke kortlægges grundigt nok (undtagelser er Tor Guthey et al., 2014; Whiteman & Cooper 2000, Böhm et al., 2015, Houtbeckers, 2016). Som Houtbeckers (2016) skriver, så er der et behov for at lave flere studier in situ af de udviklende processer, der ligger bag bæredygtigt iværksætteri. F.eks. ved at studere bæredygtige iværksættere over længere tid, da dette vil medvirke til et mere nuanceret indblik i, hvordan bæredygtige iværksættere influerer eksisterende praksisser til det bedre, set ud fra klimaforandringsproblematikker (Ibid., s. 37). For selvom en stor del af forskningslitteraturen, der beskæftiger sig med de organisatoriske svar på klimaforandringer, mener, at bæredygtige iværksættere kan forandre den eksisterende praksis til det bedre, så er det et sjældent fund at finde studier, der undersøger iværksætternes strategier og taktikker til dette (Houtbeckers, 2016).

Tendensen i det kritiske felt er at kritisere den instrumentelle tænkning, fordi den overordnet set betragtes som uforeneligt at koble kapitalistiske rationaler med miljømæssig bæredygtighed. I denne ligning underordnes naturen en "iboende værdi", hvilket fører til, at naturen optræder som en business case for organisationen.

Derudover kritiserer feltet også, at definitionen af bæredygtighed tages for givet i stedet for at blive gentænkt, før den anvendes. Der er brug for en konceptuel revision af begreber og teorier og flere empiriske studier, der kan vise, hvordan bæredygtighed udføres, og hvilke problemstillinger det medfører. Nogle af svarene på det findes i det sidste og tredje felt, som jeg vil gennemgå nedenfor.

Alternativ organisering

Fra det kritiske felt udspringer som sagt et tredje og mindre område, der fokuserer på alternative organisatoriske modeller, som kan understøtte nye måder at organisere bæredygtighed i en organisatorisk og naturnær praksis. Bidragene fokuserer enten på et socio-materielt og stedbundet perspektiv for en reorganisering, hvor de organisatoriske aktører lærer af de naturmæssige processer, de arbejder med, hvormed de bliver i stand til at udvikle nye måder at organisere bæredygtighed på (Tor Guthey et al., 2014; Whiteman & Cooper, 2000; Shrivastava & Kennelly; 2013, Vlasov, 2020). Eller også fokuserer de på alternative måder at organisere fødevareproduktion og landbrug på (se. f.eks. Houtbeckers, 2016; Kremen et al., 2012; Beacham 2018; Roux-Rosier et al., 2018). I denne gruppe af bidrag findes også specifikke undersøgelser af den større migration til landet, der finder sted særligt i Europa, og som blandt andet klimaforandringerne har medført (Wilbur, 2013; Van der Ploeg, 2010; Ngo & Brklacick, 2014, Monllor i Rico & Fuller, 2016, Vlasov, 2020).

Betydningen af stedet for aktørerne, der arbejder med bæredygtighed (Tor Guthey et al., 2014; Whiteman & Cooper, 2000; Shrivastava & Kennelly, 2013), er et centralt omdrejningspunkt for de empiriske undersøgelser, der de-centrerer de individuelle aktører og placerer dem sammen med andre ikke-humane og humane aktører (se. f.eks. Vlasov, 2020). Disse studier synes at være et modsvar til det øvrige kritiske felt (gennemgået ovenfor) såvel som den dominerende forskningslitteratur (med fokus på økonomisk og økologisk gevinst), der betragter organisationen som en frit flydende

enhed, separeret fra det naturlige miljø og sociale landskab, den er en del af (Tor Guthey et al., 2014: 254). Overordnet set bygger bidragene videre på Shrivastavas artikler fra 1994 & 1995, hvori han kritiserer organisationsstudier for at negligere betydningen af de miljø- og naturmæssige konsekvenser af organisationers adfærd, såsom brug af ressourcer, forurening og CO^2-udslip (Shrivastava: 1994: 706). Som Shrivastava (1994) skriver, er der særligt i en klimaforandringstid brug for en ny forståelse af organisationens placering i samfundet, idet det ikke længere kan lade sig gøre at se det naturlige miljø som "perifert i forhold til organisationen" (ibid., s. 706), når de organisatoriske svar på klimaforandringer skal behandles.

Til trods for at Tor Guthey et al. medgiver, at der i de seneste årtier har været en stigende interesse inden for organisatoriske studier for bæredygtighed (jævnfør ovenstående gennemgang, se også Bansal & Hoffmans (2012) gennemgang), så er de alligevel overraskede over, hvordan sammenspillet mellem lokale økologiske stedforbundne naturprocesser og de organisatoriske aktører er underprioriteret i disse undersøgelser. Helt specifikt mener Tor Guthey et al. derfor, at der er et behov for et større fokus på, hvordan "materielle aspekter af stedet" påvirker en menneskelig forståelse og en organisatorisk performance. For hvad Tor Guthey et al. mener er, at de lokale økologiske materielle karakteristika influerer både menneskers og organisationers adfærd og forståelser (Tor Guthey et al., 2014: 255).

Med et fokus på, hvordan materielle økologiske aspekter påvirker aktørerne på stedet, kan organisationens placering i det omgivende landskab ikke længere hverken betragtes som frit flydende eller være defineret på forhånd (som f.eks. definitionen 'the organizational environment'), men må derimod udforskes empirisk hver gang en undersøgelse af organisatorisk bæredygtighed finder sted. I forlængelse hertil skriver Shrivastava & Kennelly (2013:90) i deres teoretiske artikel, at iværksættere er dybt rodfæstede i og sensitive over for det sted, de bor og arbejder. De har en fornemmelse for et sted, fordi de ved meget om det, og samtidig drager de intens omsorg for det

(Ibid., s. 84). Dette medfører, at iværksætterne udvikler særlige psykologiske forbindelser (f.eks. en kærlighed til det sted, de bor), som gør dem og deres virksomhed både afhængige af stedet og samtidig dybt bevidste om det ansvar, de har for det og for, at dets naturlige omgivelser gror (Ibid., s. 90). Shrivastava & Kennelly forventer derfor, at stedbundne virksomheder (som f.eks. småskalalandbrug) spiller en vigtig rolle for en bæredygtig lokal økonomi og er gode eksempler på, hvordan en reorganisering af brugen af landet kan finde sted.

Et andet empirisk eksempel på en særlig form for stedbundethed er f.eks. Whiteman & Coopers (2000) undersøgelse af begrebet "ecological embeddedness" (økologisk indlejring), baseret på et etnografisk studie af bæverjægere i det nordlige Quebec. I undersøgelsen af, hvordan bæverfangst ledes af en "Cree tallyman"[14] i James Bay i Quebec, identificerer forfatterne, på hvilke måder økologisk indlejring kan bidrage til bæredygtighed. Whiteman & Cooper tager således ikke udgangspunkt i en prædefineret opfattelse af, hvad bæredygtighed er (Johnsen et al., 2018) og ej heller, hvordan det udføres. De identificerer i stedet med baggrund i deres studie, hvordan ledere, der har en stærk identifikation med det lokale økosystem, er mere forpligtede til at udføre bæredygtig ledelse (Whiteman & Cooper, 2000: 1279-1280). Idet en bæredygtig ledelse praktiseres ved, at lederen identificerer sig med sit lokale økosystem, følger et økologisk ideal om respekt og omsorg og er fysisk lokaliseret i økologiske systemer, forpligter lederen sig mere over for sit lokale økosystem. Omvendt mener Whiteman & Cooper, at hvis disse kriterier ikke opfyldes, så er man som leder mindre forpligtet til at udføre bæredygtig ledelse. Den økologiske indlejring for f.eks. en landmand består derfor i graden af, hvor meget en landmand eller en der arbejder med jord og naturprocesser er rodfæstet i sine naturlige omgivelser. Og

14 "Cree tallyman" means a Cree person recognized by a Cree community as responsible for the supervision of the activities related to the exercising of the right to harvest on a Cree trapline. Data hentet den 19. januar 2018 fra http://legisquebec.gouv.qc.ca/en/ShowDoc/cs/D-13.1

rodfæstningen sker ved, at personen lærer af sit arbejde med de naturlige omgivelser på en eksperimenterende måde (Ibid., s. 1267).

Et sidste og tredje godt eksempel på en undersøgelse af økologisk indlejning er Vlasovs (2020) undersøgelse af svenske ecopreneurs' (øko-værksættere) økologiske indlejring. Her definerer Vlasov økologisk indlejring ud fra to præmisser: Den første handler om at decentrere de individuelle ecopreneurs' subjekt og positionere dem inden for en verden, der består af andre både humane og ikke-humane aktører (Ibid., s. 61). Hermed får undersøgelsen et socio-materielt udgangspunkt, hvor ecopreneuren sidestilles med andre ikke-humane aktører. Den anden præmis involverer en bevidsthed om stedets betydning for den enkelte ecopreneur. Økologisk indlejring for en ecopreneur medfører dermed en udvikling af fysiske, emotionelle og åndelige bånd til stedet, landskabet og de naturmæssige processer, han eller hun arbejder med, og at disse bånd former både midler, mål og processer for den iværksættermæssige organisering (Ibid., s. 64).

Hvor Vlasov (2020) tager udgangspunkt i ecopreneurens økologiske indlejring, undersøger Houtbeckers (2016) i sit empiriske studie af ecopreneurens arbejde, hvilke taktikker ecopreneuren gør brug af for at forandre eksisterende praksisser til en mere bæredygtig fremtid. Hun konkluderer, at der er tre dominerende taktikker, der for det første handler om at udføre ressourcebricolage, for det andet at give efter for den modstand, de møder, og for det tredje at finde omveje, når udfordringer opstår. For det at ændre planer og give efter på konstruktiv vis for den modstand, der opstår undervejs, viser sig at have bæredygtige effekter i deres arbejde (Ibid., s. 36).

Migration til landet

Det er interessant at se på, hvilke aktører, som f.eks. ecopreneurs, der vælger at flytte på landet for at arbejde med jorden og fødevareproduktion. For første gang siden 2.

Verdenskrig ses der i dag i Europa en stigning i aktører, der enten vender tilbage ("Continuers") eller starter op på ny ("Newcomers") i landbrugssektoren (Monllor i Rico & Fuller, 2016). De nye aktører ("Newcomers") er karakteriseret ved at være kvinder med høje videregående uddannelser, men de har svært ved at få adgang til jord, kapital og markedet, og samtidig anvender de multifunktionelle forretningsmodeller (Ibid., s. 531). De nye aktører er motiverede til at flytte på landet af flere årsager: På top fem over listen af motivationer har "The European Focus Group" identificeret ønsket om ændret livsstil, arbejdsforhold, nye markedsmuligheder, urban stress og helbredsmæssige årsager. Men blandt motivationerne er der også et ønske om at blive tættere forbundet til produktionen af mad og at være en del af en bæredygtig bevægelse, der udvikler økologisk-venlige fødevaresystemer på lokalt niveau (Ibid., s. 538).

Migrationen til landet kaldes af andre forfattere for "back-to-the-land" (Wilbur, 2013) og er i nogle lande tæt forbundet til "alternative agro-food networks" (AAFN), fordi de nye landboer bidrager med "alternative" måder at drive landbrug på (Ibid., s. 149). At flytte på landet i dag, siger Wilbur (2013), betyder, at man distancerer sig fra "centre af kapitalistisk akkumulation", hvormed man indtager en "perifer zone", der tager udgangspunkt i en "alternativ, bæredygtig levemåde" (Ibid., s. 152). Og Holloway (2002) argumenterer for, at "alternative" landmænd, såsom økologiske småskalalandbrug, "præsenterer en kritik igennem deres nærvær, praksis og måder at tale om landbrug på" (Ibid., s. 2055-2056). Hvordan "back-to-the-land"-aktører bedriver alternativt landbrug, og hvordan de anvender "naturen" er ifølge Wilbur (2013) underbelyst, hvilket en undersøgelse af deres idealer også er. For alt imens flere af "back-to-the-land"-migranterne er enten enkeltindivider, familier eller små grupper af mennesker, så er de ofte principielt forbundet til bredere strategier som f.eks.

AAFN[15] eller strukturer for produktion, distribution og forbrug (Ibid., s. 155). Til trods for at det er underbelyst, hvordan aktørerne bedriver alternativt landbrug, så findes der få studier som f.eks. Beacham (2018), der undersøger, hvordan Alternative Food Networks' (AFN) metode giver håb om en alternativ tilgang til at organisere fødevareproduktion i den antropocæne tidsalder. Lige så vel som Roux-Rosier et al., (2018) beskriver, hvordan forskellige forestillinger om permakultur kan skabe "praktiske, socio-praktiske og økologiske forestillinger", der kan have vigtig indflydelse på en "alternativ organisering" i landbruget (Ibid., s. 29).

Overordnet betragtet bidrager studierne af migrationen til landet med nye måder at organisere og drive landbrugsbedrifter på, fordi tilflytterne ofte bidrager med ny viden og nye fagligheder til en alternativ organisering. Studierne viser også, at det omgivende miljø og naturprocesser tages alvorligt og betragtes som noget, man kan lære af og reorganisere ud fra. Naturen og naturprocesser sidestilles med organisationen, modsat den instrumentelle tænkning hvor naturen gøres teknisk.

Bindeleddet mellem det empiriske materiale og forskningslitteraturen

I undersøgelsen af et bæredygtigt virke foretager jeg en empirisk undersøgelse, og mit empiriske feltarbejde danner baggrund for den teoretiske udvikling af begrebet et bæredygtigt virke. I analysen anvender jeg en strategi, der tager udgangspunkt i en eklektisk tilgang (Husted & Pors, 2021), hvilket betyder, at jeg anvender tre teoribaserede begreber til at undersøge, hvordan aktørerne udfører et bæredygtigt virke. De tre teoribaserede begreber hjælper mig med at undersøge følgende tre dimensioner af et bæredygtigt virke: Hvordan aktørerne *skaber kontekster* (Asdal & Moser, 2012) for et bæredygtigt virke (Kapitel V), hvordan aktørerne *træner* (Sloterdijk, 2013) sig i et bæredygtigt virke (Kapitel VI), og hvordan aktørerne formår at anvende

15 I praksis er AAFN-aktørerne, f.eks. farmers market, kooperative købmænd, økologiske fødevaredistributioner eller fælles indkøbscentraler af fødevarer (f.eks. Københavns Fødevarefællesskab, Bondens Marked, KBH) og organisationer, der faciliterer frivilligt arbejde på økologiske landbrug som f.eks. det verdensomspændende WWOF (Worldwide Opportunites on Organic Farms).

forskellige *skalære kategoriseringer* (Moore, 2008) i deres daglige arbejde med bæredygtighed, klimaforandringer og økologi (Kapitel VII). Alle tre begreber vil blive yderligere beskrevet i de respektive analysekapitler, lige så vel som at analysens resultater vil blive diskuteret ud fra den gennemgåede forskningslitteratur i afhandlingens diskussion (Kapitel VIII).

Jeg vil i det følgende beskrive, hvordan de tre teoribaserede begreber relaterer sig til den eksisterende forskningslitteraturs (de ovenfor beskrevne grupperingers) metodiske eller analytiske tilgange til at undersøge klimaforandringer og bæredygtighed. Jeg vil vise, hvordan jeg betragter begreberne som et bindeled mellem mit empiriske materiale og den eksisterende forskningslitteratur om de organisatoriske svar på klimaforandringerne.

Kontekst og bæredygtighed

Welter (2011) har beskrevet, hvordan begrebet kontekst i organisationsstudier ofte anvendes som enten omstændigheder, konditioner, situationer eller miljøer, der er eksternt det respektive fænomen (Ibid., s. 167). Dette gør sig også gældende i den eksisterende forskningslitteratur vedrørende de organisatoriske svar på klimaforandringerne, for her har man traditionelt haft tendens til på forhånd at udvælge en kontekstuel baggrund for det analyserede fænomen. F.eks. ses det, at Bruntlandrapportens definition af behovet for "bæredygtig udvikling" (1987) i undersøgelser italesættes både som ramme og forklaringsmodel. Resultatet er, at begrebet "bæredygtig udvikling" bliver anvendt både som en rammesættende kontekst for det fænomen, der undersøges, og som en forklaringsmodel for udvikling af nye tiltag for det organisatoriske svar på bæredygtig udvikling. Eksempler på sidstnævnte kunne være "sustainable development and entrepreneurship" (Hall et al., 2010) og "new entrants in sustainable entrepreneurship" (Hockerts & Würstenhagen, 2010). Ligeledes ses det i øvrige studier, at begrebet klimaforandringer indledningsvist

defineres på baggrund af IPCC's rapporter, hvormed klimaforandringer (defineret af IPCC) på en og samme tid bliver en rammesættende kontekst for fænomenet, der undersøges, og en forklaringsmodel for udvikling af nye organisatoriske svar på klimaforandringerne (se f.eks. York & Venkataramans studie af, hvordan entreprenører kan bidrage med at løse miljømæssige problemer forbundet til klimaforandringerne (2010) eller Lash & Wellingtons artikel fra 2007, der undersøger, hvilke konkurrencemæssige fordele, muligheder og risici der er ved klimaforandringerne).

At anvende og betragte kontekstbegrebet som et medie til at forstå rammerne og mulighederne for udfoldelsen af f.eks. bæredygtigt iværksætteri betyder, at kontekstbegrebet bliver defineret som 1) de omgivelser, der er "associeret med et bestemt fænomen", 2) de "stimuli", der eksisterer i det eksterne miljø omkring et fænomen og 3) "situationelle muligheder eller forhindringer, der har en affekt på adfærd" (Welter, 2011: 167).
Denne metodiske anvendelse af kontekstbegrebet skal ses i sammenhæng med en overordnet tendens inden for f.eks. iværksætteri-teorien, hvor der er en stigende anerkendelse af, at økonomisk adfærd bedre kan "forstås inden for *specifikke kontekster* (Lowe & MacMillian, 1998) såsom *sociale* (Granovetter, 1985), *rumlige* (Katz & Steyeart, 2014), *institutionelle* (Polanyi, 1957) eller *samfundsmæssige* kontekster (Weber, 1984)" (Welter, 2011: 165). Det bliver derfor et "imperativ at forstå, hvordan forskellige kontekster baner vejen for iværksættere til at skabe muligheder" (Korsgaard et al., 2015: 574), hvormed relationen mellem iværksætteri og kontekst anses som en tæt forbunden relation.

Som forsker er det en metodisk pointe at være sig bevidst om, hvordan man anvender kontekstbegrebet, både metodisk og analytisk. For som Welter (2011) påpeger, er kontekster ofte anvendt som en forklarende ressource, hvormed analytiske resultater forklares ved, at vi forskere refererer til en udefrakommende kontekst, eller også

forstår og fortolker vi de aktører, vi undersøger, med udgangspunkt i deres forankring i en specifik kontekst. Ved at anvende kontekstbegrebet på denne vis anser vi konteksten som en stabil baggrund, som vores resultater kan forbindes til (Asdal, 2012: 381). Men der er udfordringer ved denne tilgang, for hvad er egentlig relationen mellem aktørerne og den kontekst, som vi forskere forbinder til vores studie, og hvilke implikationer har det, når et begreb som bæredygtighed skal undersøges?

Disse spørgsmål stillede jeg mig undervejs i mit etnografiske feltarbejde og fandt ud af, at kontekstbegrebet for aktørerne ikke er eller var en stabil og ekstern baggrundsramme, men derimod noget, som aktørerne selv producerede. Jeg valgte derfor at betragte konteksten for et bæredygtigt virke som et empirisk undersøgelsesobjekt (se Kapitel V). Det bevirkede, at jeg måtte undersøge, hvordan aktørerne skabte deres individuelle kontekster til et bæredygtigt virke. Min valgte tilgang bygger videre på allerede eksisterende empiriske bidrag i iværksætteriteori-litteraturen, som udfordrer ideen om konteksten som en stabil forklaringsbaggrund. Undersøgelserne er empiriske studier af aktørernes og organisationens indlejring, der undersøger, hvordan iværksættere er forbundet med deres kontekst. F.eks. kan McKeever et al.'s (2015) studie af det aktuelle forhold og dynamikken mellem iværksættere og den kontekst, de opererer i, nævnes. I deres empiriske studie undersøger forfatterne, hvordan iværksætterne i kraft af deres indlejring engagerer sig med det sted og i den kontekst, hvor de udfører iværksætteri. Hvor McKeever et al. er fokuseret på selve det lokale samfund som kontekst for iværksætterens arbejde, så opererer de ikke med en ide om multiple kontekster. Det gør derimod Korsgaard et al.'s (2015) studie af, hvordan rumlige kontekster influerer iværksætteres arbejde. For i Korsgaard et al.'s empiriske undersøgelse af landlige småskalavirksomheder i Danmark (Avernakø Geder, Fur Bryghus, Glode Gårdbutik, Skarø IS, Strynø Frugthave, Øhavets Madhåndværk og Årø Vingård) inddrager de både iværksætterens stedmæssige forankring samt de lokale og ikke-lokale sociale kontekster, som iværksætterne gør brug af for at udvikle deres virksomheder.

Idet jeg tager udgangspunkt i en empirisk undersøgelse af, hvordan aktørerne skaber kontekster for deres bæredygtige virke, er den skabte kontekst både forankret i stedet og konstrueret ud fra inddragelse af heterogene kontekster. Denne empiriske tilgang udfordrer ideen om den eksterne kontekst (Welter, 2011), fordi kvalificeringen af konteksten for et bæredygtigt virke undersøges med udgangspunkt i den virkelighed, som aktørerne beskriver. Konteksterne skabt af aktørerne betragter jeg ikke som eksterne, men derimod som integreret i den relevante situation, hvori de bringes i spil (Asdal, 2012: 379). Aktørerne skaber dermed en specifik virkelighed, der viser os, hvordan de selv forstår indlejringen af et bæredygtigt virke i form af skabelsen af den udvalgte kontekst.

Træning i bæredygtighed

Majoriteten af forskningslitteraturens tilgang til bæredygtighed er, at det er en beskæftigelse, alle aktører kan håndtere. Det medfører, at de komplekse valg, der følger med i selve udførelsen af bæredygtighed, ikke i tilstrækkelig grad inddrages (undtagelser er dog f.eks. Tor Guthey et al., 2014, Slawinski & Bansal 2015, Whiteman & Cooper, 2000, Houtbeckers, 2016). For mit eget vedkommende havde jeg heller ikke fra starten af mit feltarbejde et eksakt fokus på, hvilken træningsindsats det kræver at kunne blive i stand til at udføre bæredygtige handlinger. Ikke desto mindre blev det hurtigt klart, at aktørerne befandt sig i en læringsproces, hvor det var nødvendigt, at de tillærte sig en masse viden om at drive et landbrug, samtidig med at de øvede sig i det, de gjorde, hver dag. Mit teoretiske modspil til aktørernes kontinuerlige træning med jorden, naturprocesserne og hverdagsaktiviteterne på Farendløse Mosteri blev Sloterdijks bog "You must change your life" (2013). Med inddragelsen af Sloterdijks træningsbegreb undersøger jeg, hvordan aktørerne træner sig i et bæredygtigt virke igennem konkrete hverdagsaktiviteter. Jeg bevæger mig dermed væk fra et blik på aktørernes udførelse af bæredygtighed som et identitetsarbejde (Phillips, 2012; Wright et al., 2013), hvordan aktører udarbejder strategier eller overordnede ledelses- og

styringsmæssige greb til at håndtere klimaforandringer (Lash & Wellington, 2007, Orasto, 2006) eller handler ud fra bestemte rationaler (Slawinski & Bansal, 2015).

At der i forskningslitteraturen ikke er fokus på selve udførelsen af bæredygtighed, hænger måske sammen med den måde, praksisteori er blevet anvendt i organisationsstudier. For her er praksisteorien (med reference til Bourdieu eller de Certeau) anvendt til udvikling af "strategi som praksis" (Chia & Holt: 2006), "lederskab som praksis" (Carroll et al., 2008) eller "praksis som en strukturerede mangfoldighed af rumlige-temporale handlinger" (Schatzki, 2006 & Schatzki 2012). Men med min inddragelse af Sloterdijks træningsbegreb skal praksis forstås ud fra andre principper end den almene praksisteori. Sloterdijk kritiserer nemlig den moderne tidsånds (herunder praksisteori fra Boudieu) fokus på udvikling af livsformer, der tilgodeser arbejde og produktion (2013: 211 & 212). I stedet mener Sloterdijk, at det er på tide at fokusere på forandring af livsformer via en gentagende træning, der er knyttet til en etisk anstrengelse (Sloterdijk, 2013: 4 & 211). Sloterdijks træningsbegreb bidrager med en opmærksomhed på en "etisk kvalitet", som sjældent er et eksplicit fokus i det, der inden for organisationsstudier kaldes for "praksis-orienteringen" (Spoelstra, 2016: 308). For ovenstående opmærksomhedstematikker inden for praksisteori i organisationsstudier viser, at praksis består i at udføre en øvende aktivitet, der former bestemte rutiner, vaner og opgaver for således at opbygge en bestemt strategisk organisatorisk aktivitet. På denne måde udelukkes den etiske dimension, som Sloterdijk argumenterer for er indlejret i træningen (Sloterdijk, 2013).

Sloterdijks træningsbegreb er et teoretisk stærkt begreb, som jeg gør empirisk i analysen af aktørernes træning i at udføre bæredygtighed. Jeg undersøger, hvordan aktørerne udfører bæredygtighed, og hvordan de dermed organiserer sig for at udføre bæredygtighed. Træning bliver dermed mit organisationsbegreb. Et organisationsbegreb, der til og med tilslutter sig den del af litteraturen, som anfægter, at det ikke længere kan lade sig at gøre at se det naturlige miljø som "perifert i forhold

til organisationen", når de organisatoriske svar på klimaforandringerne skal behandles (Shrivastava, 1994 & 1995). Jeg arbejder også med et stedbundet udgangspunkt for aktørernes træning, hvilket resulterer i, at jeg bygger videre på øvrige bidrag, der argumenterer imod, at naturen og naturressourcer reduceres til eksterne objekter, som kan styres og kontrolleres (Banerjee, 2003), hvormed de ikke tildeles nogen "iboende værdi" (Hahn et al., 2017). I min undersøgelse af, hvordan aktørerne på Farendløse Mosteri træner (se Kapitel VI), er det hensigten at undersøge aktørernes træning i bæredygtighed som en udviklende aktivitet. Det betyder, at definitionen af bæredygtighed i selve analysen ikke baseres på en forudgivet definition, men derimod undersøges empirisk igennem aktørernes hverdagsaktiviteter. Dette greb muliggør, at jeg kan undersøge, hvordan aktørerne udvikler deres definition af bæredygtighed via den måde, de udfører bæredygtighed på.

Geografiske skalakategorier og bæredygtighed

Skalabegrebet var det første begreb, jeg teoretisk blev interesseret i at knytte til undersøgelsen af et bæredygtigt virke. Jeg blev nemlig fra starten af feltarbejdet overrasket over, hvor meget aktørerne knyttede deres forståelse af skala til, hvordan de forstod deres bæredygtige handlinger. Aktørerne koblede ubesværet geografiske kategoriseringer til definitionerne af bæredygtighed og klimaforandringer. Også selvom det sprang almene forståelser over af, hvordan det kunne være muligt at gøre en forskel ift. et globalt fænomen fra et meget lokalt sted som Farendløse. Jeg søgte inspiration i humangeografilitteraturen og fandt Moores (2008) definition af skalabegrebet. I min læsning af den eksisterende litteratur blev jeg yderligere opmærksom på, hvor vigtigt det er at tydeliggøre det analytiske udgangspunkt for skalaniveauer i analyser af organisationers svar på klimaforandringer. For én ting er, hvordan begrebet skala teoretisk kan defineres, en anden ting er, hvordan de geografiske skalakategorier forstås af organisationer, forskere og aktører i forbindelse med placering af ansvar for bæredygtige handlinger.

Ser jeg på forskningslitteraturen, er der tre overordnede tilgange til, hvorfra man forventer, at handlinger, som skal modvirke klimaforandringer, skal komme – nemlig lokalt, globalt og glocalt. Det lokale perspektiv findes i forskellige bidrag, men der er særligt bidrag inden for iværksætteriteorien, der anser innovationer fra de lokale entreprenører som løsningen på den globale, miljømæssige nedbrydning (se f.eks. Hockerts & Wüstenhagen, 2010; Lash & Wellington, 2007; Shepherd & Patzelt, 2010; York & Venkataraman, 2010). I disse analyser ses ingen problematik i at balancere mellem økonomisk vækst og bæredygtighed. Dette står i modsætning til de vækst-kritiske bidrag, som ser de to mål som uforenelige. Med f.eks. Phillips' (2012) ord gælder det, at "ecopreneurs" er udfordrede af behovet for at balancere genereringen af profit og vækst med en miljømæssig forvaltning og socio-etiske dimensioner (Ibid., s. 795) Dette resulterer i, at "ecopreneurs" stræber efter at konstruere en sammenhængende identitet ved at forbinde "verden derude" med deres "indre selv" (Ibid., s. 795). Argumentets omdrejningspunkt er dermed en distinktion mellem den individuelle "ecopreneur" og "verden derude", forstået som eksisterende uafhængigt af "ecopreneuren".

Omvendt er der inden for det lokale perspektiv andre bidrag, som ønsker at gå bagom "the business case" ved at trække opmærksomheden hen på "non-corporate places", hvor det kan blive muligt at omfavne indlejringen af mennesker i deres omgivelser på nye og interessante måder (Painter-Morland & Ten Bos, 2016: 559). At gå bagom "the business case" er en blandt flere ambitioner i nærværende afhandling, hvor jeg ved at fokusere på en organisation som et landbrug med en særlig stedbundethed undersøger centrale skalære dimensioner ved bæredygtighed og klimaforandringer.

Ser jeg på det globale perspektiv i forskningslitteraturen, er tendensen et fokus på globale politiske diskurser, f.eks. "kolonialisme og bæredygtig udvikling" (Banerjee, 2003), "markedskapitalisme" (Böhm et al., 2012) og "international solidaritet" (Jacobs, 2007) som vigtige elementer for organisatoriske handlinger, der modvirker

klimaforandringer. Mange af disse bidrag betragter håndteringen af klimaforandringer som et politisk problem, der involverer en sammenblanding af flere forskellige organisationer, institutioner og nationer i et globalt samarbejde. Argumentet er, at håndteringen af klimaforandringer er et globalt problem, der involverer politiske og geografiske ansvarsområder. Som Shaw et al., (2018) skriver, er både handlinger og praksisser for enkeltpersoner og organisationer på tværs af forskellige geografiske skalaer (fra det lokale til det globale) tæt forbundet (Ibid., s. 266). I dette "multi-layered" perspektiv er kompleksiteten i håndteringen af klimaforandringer vigtig at forstå, fordi både praksisser og politikker opererer på forskellige "rumlige og tidslige horisonter'" (Nyberg et al., 2018: 235). Det betyder, at håndteringen af klimaforandringerne skal eksekveres ud fra forskellige geografiske niveauer. Heraf følger, at klimaforandringer defineres som et "fysisk fænomen, der opererer på en planetær skala", modsat "det menneskelige svar som forbliver forbundet til nationale, regionale og organisatoriske processer" (Nyberg et al., 2018: 235; se også Slawinski et al., 2017; Wittneben et al., 2012).

Hvor ovenstående "multi-layered" tilgange inddrager både det globale og lokale niveau på en og sammen tid, argumenterer andre bidrag i den sidste og tredje kategori for, at der ikke kan laves nogen form for distinktion mellem global og lokal bæredygtighed. En sådan distinktion er kunstig, hævder Collins & Kearins (2010:499), og i stedet introducerer de begrebet "glocal" (Ibid., s. 501, se også Robertson, 1995; Svansson, 2010; Vallentin & Murillo, 2012). Begreberne "glocal" og "glocalization" er forsøg på at bevæge sig ud over de geografiske niveauer og den hierarkiske skaladistinktion, som ellers tages for givet i de øvrige bidrag. Men brugen af "glocal", som betegnelse for, at niveauerne ikke eksisterer, resulterer snarere i fremhævelse af distinktionen mellem niveauerne, fordi yderpunkterne af de geografiske niveauer (lokal og global) sammensættes i et begreb.

Majoriteten af de gennemgåede bidrag, betragtet ud fra et skalamæssigt perspektiv på håndteringen af det organisatoriske svar på klimaforandringer, er interesserede i at finde frem til den rette platform eller det rette niveau for, hvordan handlinger, der modvirker klimaforandringer, kan foregå. Dette mener jeg skaber grundlæggende begrænsninger i analyserne, idet de geografiske skalakategorier såsom lokal, global mm. sjældent defineres empirisk, hvilket betyder, at skalakategorierne betragtes som et prædefineret udgangspunkt. Fælles for analyserne er, at handlinger undersøges ud fra, hvilket niveau fænomenet er placeret på. F.eks. er en undersøgelse af globale klimaforandringer belyst igennem lokale handlinger i et urbant byhavemiljø. Det medfører, at skalakategorierne såsom lokal, urban eller global enten bliver anvendt som "naturaliserede abstraktioner" (Moore, 2008: 205), der ikke bidrager med noget analytisk arbejde i sig selv, eller også anvendes et metaforisk sprog, der repræsenterer socio-rummelige politiske stridsspørgsmål f.eks. "det lokale i opposition til en globalisering" (Ibid., s. 205).

Inden for management- og organisationsstudierne er der i dag en stigende interesse i at udforske, hvordan det globale problem med klimaforandringer kan forbindes til handlinger udført af aktører og organisationer (Goworek et al., 2016: 672). British Journal of Managements særnummer "Scaling Sustainability: Regulation and Resilience in Managerial Responses to Climate Change" er et godt eksempel på de nye tendenser. I dette særnummer inddrages andre discipliners viden om "skalære dimensioner" (Moore, 2008: 217), f.eks. fra humangeografi, som middel til at udvide udforskningen af det organisatoriske svar på klimaforandringerne (Goworek et al., 2016: 673). Særnummeret efterspørger mere viden om, hvordan forskere forstår de mekanismer og processer, der bevirker, at aktiviteter forbundet til bæredygtighed kan bevæge sig mellem skalaer, samt hvilke praktiske implikationer det har for ledelse af bæredygtige initiativer (Goworek et al., 2016: 672).

Problematikken er, at samtidig med at vi erkender, at bæredygtighed er et begreb, der skal ses i sammenhæng med forskellige geografiske skalakategorier, så har vi endnu ikke et endeligt svar på, hvordan dette undersøges, og hvilke implikationer det har. Til ovennævnte særnummer bidrog jeg sammen med min kollega Irina Papazu med en undersøgelse af aktørers arbejde med skalakategorier som en "organisatorisk metode" (Papazu & Nelund, 2018). Vi fokuserede på, hvilken metode aktørerne anvendte, når de arbejdede med skalakategorier. I undersøgelsen af et bæredygtigt virke på Farendløse Mosteri går jeg et skridt videre og undersøger, hvilke skalære forhold der gør sig gældende, når aktørerne i forskellige hverdagsaktiviteter gør begreberne klimaforandringer, bæredygtighed og økologi funktionsdygtige.

I ovenstående har jeg for det første beskrevet de tre generelle hovedgrupperinger på tværs af disciplinerne, der beskæftiger sig med "det organisatoriske svar på klimaforandringer". Jeg har vist, hvordan de tre grupperinger på forskellig vis behandler det krydspres af hensyn, muligheder og udfordringer, som organisationer og organisatoriske aktører skal forholde sig til, når de forsøger at forankre bæredygtighed i praksis.

På baggrund af denne kortlægning har jeg for det andet vist, hvordan de tre udvalgte teoretiske begreber relaterer sig til den eksisterende forskningslitteraturs metodiske eller analytiske tilgange til at undersøge klimaforandringer og bæredygtighed. Jeg har dermed kvalificeret, hvordan de teoretiske begreber, jeg anvender i analyserne, både relaterer sig til den eksisterende forskningslitteratur og samtidig åbner op for nye perspektiver og tilgange til at undersøge klimaforandringer og bæredygtighed.

I det kommende metodeteoretiske Kapitel IV vil jeg redegøre for, hvordan vidensproduktionen har fundet sted i undersøgelsen af det bæredygtige virke udført på Farendløse Mosteri. Det vil sige, hvilket empirisk, teoretisk og analysestrategisk

undersøgelsesdesign mit studie af det bæredygtige virke hviler på, samt hvilke implikationer der er forbundet med de valg, jeg har truffet herom.

Kapitel IV

Metodeteoretiske overvejelser

Indledning

Formålet med dette metodeteoretiske kapitel er at redegøre for, hvordan vidensproduktionen har fundet sted i undersøgelsen af det bæredygtige virke udført på Farendløse Mosteri. Det vil sige, hvilket empirisk, teoretisk og analysestrategisk undersøgelsesdesign mit studie af det bæredygtige virke hviler på, samt hvilke implikationer der er forbundet med de valg, jeg har truffet herom. Min intention er at beskrive valg af metoder, teoretiske begreber og analysestrategier ud fra en transparent (Yanow, 2012: 35-36), systematisk (Hastrup, 1992) og troværdig tilgang (Schwarts-Shea & Yanow, 2011). For en transparent, systematisk og troværdig redegørelse er forudsætningen for at skabe et solidt grundlag for evaluering af dels det empiriske materiale og dels af afhandlingens konklusioners validitet. Nærværende metodekapitel er derfor omfangsrigt.

Afhandlingens empiriske materiale er tilvejebragt igennem et feltarbejde, som jeg foretog på og omkring Farendløse Mosteri. Kort fortalt strækker feltarbejdet på Farendløse Mosteri sig over ca. to år. Fra august 2015 og frem til sommeren 2017. I feltarbejdet anvendte jeg et mix af forskellige klassiske etnografiske teknikker såsom deltagerobservationer, ikke-deltagende observationer, interviews og uformelle samtaler. Det empiriske materiale udgør feltnoter, båndede møder og begivenheder, visuel dokumentation i form af fotografier, båndede og transskriberede interviews samt analyse af arkivmateriale og løbende e-mailkorrespondance med feltaktørerne. Materialet består af 38,5 timers semistrukturerede interview, 12 lydoptagede begivenheder, 172 digitale siders feltnoter samt 604 billeder og 5 videoer (se bilag I). Det empiriske materiale samt genereringen af det har op til flere kvaliteter. Som jeg vil beskrive nedenfor, er det grundigt tilvejebragt. Dernæst påbegyndte jeg feltstudiet på

et tidligt tidspunkt i udviklingen af det bæredygtige virke på Farendløse Mosteri, hvilket har bidraget til en unik mulighed for at undersøge, hvordan aktørerne former både deres handlinger og refleksioner om det bæredygtige virke. Slutteligt mener jeg, at det er en styrke, at feltarbejdet strakte sig over en længere periode, fordi det er med til at kvalificere udviklingsperspektivet af det undersøgte bæredygtige virke.

Nærværende metodeteoretiske kapitel har som sagt til formål at redegøre for, hvordan vidensproduktionen har fundet sted i undersøgelsen af det bæredygtige virke. Først introducerer jeg refleksioner over valg af og adgang til aktørerne på Farendløse Mosteri. Dernæst præsenterer jeg mit feltarbejde. Det vil sige, at jeg beskriver, hvordan de specifikke situationer, som det empiriske materiale består af, er opstået. Dernæst beskriver jeg samarbejdsrelationen mellem aktørerne og mig og vores respektive roller. Herefter beskriver jeg de teknikker, jeg har anvendt til at indsamle det empiriske materiale. Kapitlet afslutter jeg med en beskrivelse af min valgte analysestrategi, herunder refleksioner over transformationen af det empiriske materiale i form af analytiske processer samt muligheder og begrænsninger ved den valgte analysestrategi.

I sin form veksler metodekapitlet mellem en fremlæggelse af, hvordan jeg greb feltarbejdet an, samt de forskellige metodeteoretiske tilgange, som inspirerede mig undervejs til at udforme undersøgelsesdesignet.

Valget af Farendløse Mosteri

Mit feltarbejde på Farendløse Mosteri startede i august 2015, fire måneder efter aktørerne flyttede ud på gården og kun to uger, efter at aktørerne officielt købte gården. Feltarbejdet påbegyndte jeg dermed på et meget tidligt stadie af organisationens udvikling. Organisationens udformning, daglige arbejdspraksisser og struktur var endnu ikke defineret, ligesom aktørernes ideer til "modeller for fremtidens bæredygtige landbrug", heller ikke var afprøvet endnu (En Gammel Historie, 2016).

Mit valg af Farendløse Mosteri var ikke kun baseret på en umiddelbar erkendelse af, at en landbrugsorganisation som Farendløse Mosteri er et interessant case study til en undersøgelse af et bæredygtigt virke på grund af dets nære relation til naturprocesser og klimaforandringer. Det var derimod helt afgørende for valget af Farendløse Mosteri, at aktørerne organisatorisk befandt sig i en udviklende fase, hvor de skulle definere og konstruere det bæredygtige virke, som de mente realiserede deres ambitioner om at reagere på klimaforandringerne. Også selvom det voldte mig en masse problemer undervejs fordi det ikke var tydeligt, hvordan jeg kunne undersøge et bæredygtigt virke udført på Farendløse Mosteri, når alt var i en tilblivelsesproces. Men selvom denne tilstand af kaos og uklarhed var en udfordring, bidrog tilblivelsestilstanden til at give et værdifuldt indblik i de konflikter og refleksioner, som aktørerne havde, inden både organisationen og det bæredygtige virke blev etableret.

Så kombinationen af starttidspunktet for undersøgelsen og mit valg om at udføre et feltarbejde gav en unik mulighed for at følge aktørernes udviklende arbejde med at reflektere over og udføre bæredygtighed i en organisatorisk enhed, hvorigennem deres bæredygtige virke blev til. Aktørernes vekselvirkning mellem udførelse og refleksion viste sig igennem hele feltarbejdet. Særligt så jeg det i aktørernes refleksion over at befinde sig i en læringsproces, hvor alt i praksis var nyt, og alle arbejdsopgaver – såvel som det værdimæssige grundlag for deres bæredygtige virke – skulle defineres igennem erfaringer fra deres kontinuerlige arbejde.

Adgang til Farendløse Mosteri

Forhandlingen om adgang til gruppen af aktører på Farendløse Mosteri begyndte umiddelbart efter mit første møde i Farendløse med Sandra Villumsen 31. August 2015. Aktørerne var efter købet af Farendløse Mosteri i august 2015 udvidet til ni mennesker: fire ejere og fem lejere. Tidspunktet for forhandling om adgang var på samme tid både sårbart og stærkt. Stærkt, fordi energien i gruppen var sprudlende. Ni

mennesker havde sammen taget skridtet og var flyttet fra København for at efterleve deres svar på, hvordan det var muligt som individ og organisation at reagere aktivt på klimaforandringerne. Gården var fundet og købt trods indledende finansielle problemer med banker og realkreditinstitutter. Sårbart, fordi gruppen af aktører ikke kendte hinanden på forhånd, og ingen overordnede principper for både drift af og bofællesskab på Farendløse Mosteri var defineret.

Mit første møde om adgang til at udføre feltarbejde på mosteriet fandt sted med en af hovedaktørerne, Sandra, på Farendløse Mosteri i august 2015. Jeg ankom med mange forventninger til stedet, omgivelserne og aktørerne. Sandra var ikke hjemme, da jeg ankom, så jeg besluttede mig for at gå en tur rundt på mosteriets område. I følgeskab med en kattekilling så jeg æbleplantagen og de tilstødende produktionsbygninger. Det var sensommer, varmt, og solen stod skarpt på himlen. Tilbage på gårdspladsen mødte jeg Sandra, og vi besluttede os for at sætte os ved grisene, der gik og rodede i jorden, for at snakke sammen. Efter mødet skrev jeg følgende om stedet og gruppen i mine feltnoter:

"De er en ny bevægelse med en ny form for organisering på tværs af kategorier. De er lokalt situeret, men med en national strategi om at 'købe Danmark tilbage'. De er interessante, fordi de vender op og ned på kategorier og prøver noget nyt. Entreprenante i forhold til den eksisterende landbrugskultur og struktur, og ambitiøse med at løfte tanker, procedurer og levemåder på landet. De er interessante, fordi de går imod den demografiske bevægelse mod byen, og de er nye og fagligt dygtige. De ved, hvad de vil, men kender også deres begrænsninger og søger ny viden fra lokalområdet" (Feltnoter, september, 2015).

Allerede ved dette første møde erkendte jeg, at der var forskellige faktorer på spil, som gjorde, at aktørerne på Farendløse Mosteri var en gruppe, der bevægede sig på tværs af strukturer, kulturer og ideer i det danske landbrug. At de var entreprenante og i gang med at skabe noget nyt. Hvad det var, og hvordan det skulle udføres, var ikke endeligt defineret. Mødet afsluttede vi med, at vi aftalte, at jeg skulle sende gruppen en beskrivelse af, hvad deres involvering i forskningsprojektet ville indebære, og hvordan

jeg ønskede at håndtere vores samarbejde. Det stod klart, at opbygningen af tillid og legitimitet til at udføre et feltarbejde hos dem krævede, at der skulle kommunikeres kollektivt, før der kunne gives adgang til et samarbejde (Monahan & Fisher, 2015:9).

Efter mit første møde med Sandra stod det også klart, at gruppen af mennesker på mosteriet var en sammensat gruppe, som ikke kendte hinanden på forhånd, men som var samlet om deres passion for at flytte på landet og starte et nyt liv ud fra en vision om at skabe nye fremtidsmodeller for det danske landbrug. De var en gruppe af modige mennesker, som havde givet afkald på deres gamle liv i byen. Opbygningen af legitimitet omkring mit forskningsprojekt skulle derfor foregå gennem kommunikation med hele gruppen, idet det var vigtigt for et eventuelt samarbejde, at alle i gruppen forstod, at jeg anerkendte deres valg og kunne sikre, at deres arbejde blev fagligt belyst via et seriøst engagement og interesse i at udforske, hvad gruppen ville og udførte på Farendløse Mosteri.

Tilbage på kontoret skrev jeg derfor en kollektiv e-mail, hvori jeg beskrev projektets erkendelsesinteresse og baggrunden for valget af Farendløse Mosteri (se Bilag II). Jeg redegjorde desuden for projektets institutionelle ramme i form af Copenhagen Business School og Velux Fondens finansielle bidrag, ligesom jeg fortalte om min personlige baggrund såsom familieforhold og tidligere arbejdskarriere (Monahan & Fisher, 2015: 8). Hvorvidt aktørerne skulle deltage i forskningsprojektet, blev drøftet kollektivt på mosteriet op til flere gange uden min tilstedeværelse. I slutningen af oktober 2015 gav aktørerne deres formelle tilladelse og adgang til et samarbejde. I denne proces diskuterede vi også aktørernes beslutning om at stå frem med deres fulde navne. Aktørernes argument var, at de ikke havde noget at skjule, og at de gerne ville bidrage til forskning i et bæredygtigt virke med deres personlige og arbejdsmæssige levede liv på Farendløse Mosteri. Adgangsprocessen var dog ikke uden udfordringer, og efterfølgende fortalte en af aktørerne, Simon von Siebenthal, i en bil på vej til Slagelse, at han igennem drøftelserne havde været imod samarbejdet, fordi han var

"færdig med pædagogiske løsninger". Han nævnte i samme omgang, hvordan Danmarks Radio allerede havde været forbi og efterspurgt at lave både en TV-dokumentar og en radioudsendelse om mosteriets udviklende arbejde. Hvad han var færdig med, beskrev han på følgende måde:

"….vi skal ikke fortælle folk, hvordan tingene skal laves. Vi skal begynde at lave det sammen. Jeg skal ikke bruge tid på at fortælle andre, at de skal blive inspireret af os. Men jeg vil meget gerne sætte mig ned og prøve at skaffe penge, så de kan købe en gård. Så jeg vil gerne møde de reelle mennesker, der vil i gang med noget reelt. Men jeg vil ikke ud på Danmarks Radio og fortælle, at nu skal unge mennesker til at købe gårde, fordi det er vejen frem, fordi vi skal være 200.000 landmænd i Danmark. Eller 200.000 gårde i Danmark. Det skal starte den anden vej fra. Man skal starte i praksis. Så kan folk indgå i den praksis" (Interview, Siebenthal, oktober 2015).

Simon var træt af formidlende projekter om, hvordan man skal gøre ting, og ville hellere "starte i praksis" sammen med "reelle mennesker", der var interesserede i at være med til at forandre det danske landbrug. Simons kritik var rettet mod de mange formidlende seminarer og workshops, som eksisterede i undergrundsbevægelser i det danske landbrug, og som han indtil købet af Farendløse Mosteri selv havde deltaget aktivt i. Til trods for Simons skepsis ift. forskningsprojektet accepterede han dets ramme.

Feltstudiet

Valget om at udføre "et organisatorisk etnografisk feltstudie" (Czarniawska, 2012; Watson, 2011) traf jeg på baggrund af afhandlingens forskningsspørgsmål: Hvordan udføres et bæredygtigt virke på Farendløse Mosteri? Idet spørgsmålet handler om at undersøge "how things work" i det bæredygtige virke på Farendløse Mosteri (Watson, 2011), fordrede det, at jeg anvendte en empirisk og praksisnær metode (Czarniawska, 2012; Van Maanen, 2011; Miettinen et al., 2009: 1213, 1215; Berglund & Wigren, 2014). For det var hverken muligt at rejse problemstillingen om, hvad et bæredygtigt virke er, eller at undersøge "how things work" i et bæredygtigt virke, uden at jeg selv

som forsker på systematisk vis og igennem førstehåndserfaringer genererede et empirisk materiale, der dokumenterede, hvilke handlinger, overvejelser, konflikter, forhandlinger, begivenheder og muligheder der udfolder sig over tid og på forskellige steder i et bæredygtigt virke. Med valget af et "organisatorisk etnografisk feltstudie" bidrager afhandlingen desuden med en undersøgelse af "organisatoriske praksisser", som regnes for en mangelvare inden for management- og organisationsstudier (Watson, 2011: 203; Lindh de Montoya, 2004), og nærmere specifikt i forhold til feltet for det organisatoriske svar på klimaforandringerne bidrager afhandlingen med en empirisk og praksisnær undersøgelse af, hvad det vil sige at udføre bæredygtighed i et lokalforankret perspektiv, hvor den omkringliggende natur og jord er centrale samarbejdspartnere. Hermed bygger afhandlingens undersøgelsesdesign videre på eksisterende forskningslitteratur, der beskæftiger sig med empiriske studier af organisatoriske aktører, når de arbejder med bæredygtighed i en lokal forankring og ud fra naturprocesser (f.eks. Whiteman & Cooper, 2000; Tor Guthey et al., 2014; Böhm et al., 2015, Vlasov, 2020).

Til at udføre "et organisatorisk etnografisk feltstudie" blandt aktørerne på Farendløse Mosteri blev jeg inspireret af organisationsetnograferne Watsons (2011) og Czarniawskas (2012; 2017) grundlæggende ideer om, hvad et etnografisk feltarbejde er som forskningspraksis inden for organisationsstudier. Det betød, at mit fokus i det etnografiske arbejde ikke var at studere en særlig livsform på Farendløse Mosteri ud fra et antropologisk syn på "menneskets natur" eller kultur (Czarniawska, 2017: 6). I stedet studerede jeg skabelse af kontekster, træningsformer og skaleringsstrategier, som opstod i og omkring aktørernes måde at udføre et bæredygtigt virke. Det vil sige, at et bæredygtigt virke som begreb blev skabt på baggrund af aktørernes handlinger, hvorfor feltarbejdets fokus ikke relaterede sig til et allerede eksisterende begreb eller koncept om et bæredygtigt virke, da dette blev identificeret gennem nærværende empiriske undersøgelse (Yanow, 2012: 36). Dette udgangspunkt hang sammen med mit undersøgelsesdesigns konstruktivistiske perspektiv, hvor forskellige handlinger

udført af aktørerne skulle ses i relation til tidligere samtaler, oplevelser og begivenheder (Steyaert, 2007: 463). Det var i denne vekselvirkning mellem refleksion og handling, at undersøgelsen af, hvordan et bæredygtigt virke udførtes, blev konstrueret som begreb. Dette gjorde jeg via et "multi-metodisk" grundlag, hvor jeg anvendte forskellige etnografiske datagenereringsteknikker (Watson, 2011: 211). I de følgende afsnit vil jeg dels beskrive forskellige perspektiver på feltarbejdets natur og min rolle som etnograf samt mit samarbejde med aktørerne, og dels beskrive min anvendelse af de forskellige datagenereringsteknikker, som undervejs inspirerede mig i mit feltarbejde.

Samarbejdet

I løbet af feltarbejdet erkendte jeg, at feltarbejdet bestod i et tæt samarbejde mellem mig og aktørerne. Men også at der var flere praktiske implikationer forbundet med mit samarbejde med aktørerne. Problematikkerne omhandlede, hvem samarbejdspartnerne skulle være i feltarbejdet, og hvordan samarbejdsrelationen kunne forstås og realiseres af parterne i form af de definerede roller, og sluttelig hvilke fysiske afgrænsninger der fandtes for feltarbejdet. Jeg begyndte derfor at tilrettelægge et feltarbejde, hvor præmissen for, at noget empirisk materiale blev dokumenteret, krævede klare definerede rammer for samarbejdet.

Det gav mening af flere forskellige årsager. Dels fordi jeg var ny i felten som etnograf. Jeg skulle definere min egen tilgang og metode til at lave etnografisk feltarbejde. Det vil sige, at jeg skulle finde ud af, hvordan jeg som person kunne agere som etnograf. Og dels fordi aktørerne var nye i deres roller på Farendløse Mosteri, og fordi deres daglige gøremål var uden nogen særlig tydelig organisering. Kirsten Hastrup (1992) har også formuleret relationen mellem forsker og aktør i et etnografisk feltarbejde som en samarbejdsrelation. Ifølge Hastrup er "feltarbejdet situeret mellem autobiografi og antropologi", hvormed den viden, der produceres i feltarbejdet, er en kombination af

"personlig erfaring" og "en generel viden" om et empirisk fænomen. Hermed indikerer Hastrup, at feltarbejdet er et arbejde, hvor jeg som forsker anvender min egen personlighed til "på systematisk vis at opnå viden om en anden verden igennem et samarbejde med de involverede aktører" (Hastrup, 1992: 117). Det gav mening for mig, men et samarbejde kræver som sagt minimum to parter, og hvis feltarbejdet skulle realiseres, indså jeg, at det forudsatte et aktivt tilvalg hos alle involverede parter om at ville samarbejde.

I begyndelsen af feltarbejdet blev jeg i tvivl om, hvem jeg skulle samarbejde med, hvem der ville samarbejde, og hvilken rolle de hver især havde i organisationen og i relation til mit feltarbejde. Ud af de ni aktører i gruppen var der i begyndelsen (2015) fire ejere og fem lejere. Én ejer boede ikke på gården, så på selve gården var der tre ejere og fem lejere. Skellet imellem dem var ikke umiddelbart synligt for mig i starten, men jeg observerede hurtigt en forskel på, hvem der tog det endelige ansvar, og hvilken indsats de enkelte aktører var villige til at bidrage med. Således tog problematikken omkring forholdet mellem det individuelle og det kollektive perspektiv en særlig form hos aktørerne på Farendløse Mosteri. Ikke kun som et spørgsmål om, hvem der kunne tale på vegne af organisationen, men i lige så høj grad i forhold til, hvem der havde en "aktie" i foretagenet. Lejerne var generelt begejstrede for ideerne om mosteriets udvikling (Feltnoter, september 2015), men havde også andre interesser ved siden af og frabad sig i stigende grad involvering i det overordnede strategiske udviklingsarbejde. Omvendt mente ejerne, at organisationen Farendløse Mosteri skulle bygges op omkring ét fælles projekt (æblemostproduktionen), men at øvrige individuelle projekter skulle kunne rummes samtidig og under samme tag (Organisationsmodelmøde med Siebenthal & Villumsen, marts 2017).

Disse forskellige perspektiver skabte grobund for en begyndende splittelse i gruppen. Diskussioner om, hvad de skulle prioritere, skabte en lavine af større politiske og ideologiske spørgsmål, hvor forskellige interesser kom i spil aktørerne imellem. F.eks.

opstod der i løbet af 2016 en diskussion om, hvorvidt gårdens produktionsfaciliteter eller hovedbygningen, hvor aktørerne boede, skulle istandsættes først. Disse spændinger var kraftige i det første år på Farendløse Mosteri (august 2015 til september 2016) og påvirkede også feltarbejdet, fordi splittelsen i gruppen betød, at nogle af aktørerne trak sig fra at deltage i feltarbejdet, og omvendt deltog andre mere i mit samarbejde med dem.

I starten af feltarbejdet fra 2015-2016 fraflyttede tre lejere og en ejer Farendløse Mosteri grundet de sociale og ideologiske konflikter. Tilbage blev to af ejerne (Simon von Siebenthal (28 år) og Sandra Villumsen (31 år)), der sammen med en af lejerne (Jens Jensen (24 år)) blev mine primære feltaktører (herefter kaldet Simon, Sandra og Jens). Således skete der det første år en naturlig afgrænsning af, hvem der var relevante at følge, observere og tale med. Resultatet af denne sociale opbrydningsproces blev, at samarbejdet i første fase (2015-2016) var et samarbejde mellem ni aktører og mig. I anden fase indskrænkede det sig til et samarbejde mellem tre aktører og mig. To af de fire aktører, der valgte at fraflytte gården, beholdt jeg kontakt med og besøgte i deres nye hjem. De øvrige to mistede jeg kontakten til, og vores samarbejde sluttede således i 2016.

Den sidste af de fire ejere, Nikolaj Bøcher, forblev ejer af Farendløse Mosteri under hele feltarbejdet til trods for, at han aldrig bosatte sig på gården. Nikolaj Bøcher mødtes jeg løbende med i København under hele feltarbejdet, hvor han fortalte om udviklingen af sin restaurant, Blå Congo i Brønshøj, der blev etableret med en vision om at skabe et spisested baseret på lokalt producerede råvarer.

Sluttelig kan jeg sige, at der i ønsket om et samarbejde fra min side også lå en ide om afgivelse af etnografens magt for i stedet at søge den viden, der opstod i det gensidige samarbejde. Jeg vil dog hertil tilføje, at det ligeværdige samarbejde blev annulleret, da

det empiriske materiale skulle analyseres og transformeres til tekst, idet jeg som forsker nu alene sad med magten til at udforme analyserne. Som Van Maanen (2011) beskriver, så holder etnografen "nøglerne" til den skrevne tekst. Mit ideal om vores samarbejde blev derfor udfordret efter afslutningen på mit feltarbejde (Islam, 2015: 245), fordi jeg erkendte, at samarbejdet skulle ophøre, og jeg som forsker skulle forlade aktørerne, så det empiriske materiale kunne indgå i en ny vidensproduktion, hvor andre hensyn, f.eks. brugen af teoretiske begreber i analysen, kunne inddrages.

Karakteristik af de tre hovedaktører

Sandra, Jens og Simon blev som nævnt de tre hovedaktører og dermed mine tætteste samarbejdspartnere i udformningen af afhandlingens empiriske materiale. Simon og Sandra dannede par fra feltarbejdets begyndelse og havde lært hinanden at kende, kort inden mosteriet blev købt. Jens var en af Simons bekendte, som Simon havde inviteret til at bo på Farendløse Mosteri. Derimod kendte Sandra og Jens ikke hinanden, inden de blev naboer på mosteriet. Aktørerne forfulgte forskellige perspektiver, og deres forskellige positioner resulterede undervejs i spændinger imellem dem og udfordrede de forudfattede forståelser, som hver aktør havde bragt med ind i udviklingen af et bæredygtigt virke på Farendløse Mosteri.

Da aktørerne hver især repræsenterer et separat perspektiv på et bæredygtigt virke, spiller de også forskellige roller i analysen af det empiriske materiale. Nogle går igen i flere af de analytiske kapitler, hvor andre ikke er nær så stærkt repræsenterede. Skabelsen af et bæredygtigt virke som et mangfoldigt begreb afspejler sig dermed i, at hver aktør bidrager med sit syn på et bæredygtigt virke; en mangfoldighed, som det skal vise sig, at de er i stand til at rumme inden for den samme organisation.

Hovedaktørernes forskellige syn på et bæredygtigt virke

Simon (medejer) repræsenterer oftest et økonomisk, politisk og juridisk perspektiv på det bæredygtige virke, hvor hovedfokusset er at få virksomheden til at generere

overskud, så det kan bevises, at bæredygtigt landbrug er rentabelt. I starten af feltarbejdet var Simon optaget af større samfundsmæssige omstruktureringer såsom udvikling af et nyt fødevare-, produktions- og distributionssystem (Feltnoter, Det Fælles Bedste, april 2016). Efterhånden blev Simon beskæftiget med at finde frem til en organisatorisk og juridisk holdbar ejerskabskonstruktion, der kunne realisere ideen om et gårdnetværk igennem en decentral fond.

Simon (i rød trøje) til møde med Flemming Yndgaard på Swedish University of Agricultural Sciences, 2017.

Simons uddannelsesmæssige baggrund i filosofi fra Københavns Universitet kombineret med hans internationale frøpolitiske engagement i Landsforeningen Frøsamlerne medvirkede til, at Simons tænkning ofte var relateret til større systemmæssige strukturer, konceptuelle tanker, et internationalt udsyn og en økonomisk–finansiel interesse. Simon blev fra starten valgt som økonomisk driftsleder og havde overblikket over mosteriets økonomi.

I modsætning til Simon repræsenterer Sandra (medejer) et mere socialt syn på et bæredygtigt virke. Sandras opmærksomhed var under hele feltarbejdet tæt forbundet til den sociale relation til landsbyen og de øvrige nabogårde samt til selve det jordnære arbejde på mosteriet. Sandra var optaget af at inddrage professor og nobelpristager

Elinor Ostroms tanker fra "Framework for Analyzing Sustainability of Social-Ecological Systems" fra 2009 til at understøtte social bæredygtighed. Opmærksomheden på nærmiljøet var både rettet mod en udvikling af aktørernes relationer til naboerne – socialt og fagligt – og mod deres relation til dyr, jord og planter. I løbet af feltarbejdet opstod der en diskussion mellem Sandra og Simon om, hvorvidt det var vigtigt at bo, leve og eje samme sted, eller om ideen om et bæredygtigt virke kan realiseres, uden at man er socialt og økonomisk forankret til gården. Simon argumenterede for, at det kunne være en ide, at alle boede hver for sig, men var fælles om driften af gården, fordi han mente, at 'det sociale' fyldte for meget. Sandras klare holdning var derimod, at man ikke kunne drive et landbrug med levende ressourcer som jord, planter og dyr uden at være i nærheden af og i tæt kontakt med jorden, planterne og dyrene (Feltnoter, marts 2017). Sandras opdragelse på en småskalagård kombineret med hendes arbejde i både Byhaven 2200 (København) og i foreningen Praktisk Økologi gjorde, at hendes landbrugsfaglighed var langt stærkere end de øvriges. Dette kom f.eks. til udtryk ved, at Sandra var den på gården, der slagtede dyr og tilrettelagde og såede planterne i drivhuset og på marken. Samtidig var hun, qua sin akademiske masteruddannelse i bæredygtighed fra Lund Universitet, ofte parat med et teoretisk metaperspektiv på arbejdet.

Sandra i køkkenhaven sammen med Peter Uttech, 2017.

Jens var i modsætning til Simon og Sandra lejer på mosteriet. I løbet af feltarbejdsperioden udviklede Jens (lejer) sine kompetencer og engagement, ikke blot uddannelsesmæssigt, men også relateret til en læringsproces i at håndtere det daglige praktiske arbejde på gården. Med Jens' uddannelsesmæssige baggrund i forvaltning af naturressourcer fra Science, Københavns Universitet, kombineret med hans engagement i foreningen Permakultur Danmark, var Jens i det praktiske arbejde meget fokuseret på både læringsprocesser og på at organisere gårdens forskellige elementer og funktioner samt hans eget liv ud fra et perspektiv om "holistisk management". Han var nemlig inspireret af Richard Perkins holistiske design for organisering af småskalagårde (Perkins, 2016). Jens blev også den aktør, der via sit engagement i den lokale folkeskole oprettede skolehaver, haver for flygtninge og underviste i guitar på den lokale musikskole i Ringsted. Som en del af det liv, han nu havde placeret sig i, fandt han det vigtigt ikke bare at engagere sig lokalt, men også at tjene penge lokalt ved siden af arbejdet på Farendløse Mosteri. I sit engagement med det lokale samfund arrangerede Jens gennem AOF forskellige begivenheder, hvor lokale fra omegnen kunne komme på besøg hos Farendløse Mosteri for at lære om, hvordan æblemostproduktionen fungerede. Jens forblev lejer under hele feltarbejdet og så sig selv som bindeled mellem ejerne og lejerne, da han kunne identificere sig med både ejernes strategiske udviklingsarbejde for Farendløse Mosteri og lejernes perspektiv om at være en del af Farendløse Mosteri igennem deres egne projekter, uden at have et forpligtende ansvar for økonomi og strategi (Interview, Jensen, april 2017).

Jens sammen med køerne, 2017.

Samarbejdet med hovedaktørerne uden for Farendløse Mosteri

Samarbejde mellem Jens, Sandra, Simon og mig udviklede sig i løbet feltstudiet til også at blive et samarbejde, hvor vores kompetencer gensidigt blev anvendt i fora uden for Farendløse Mosteri og selve forskningsprojektet. Disse udvekslinger fandt sted i forbindelse med begivenheder, som handlede om at præsentere vores samarbejde eksternt eller deltage i hinandens forskellige projekter på tværs af selve feltarbejdet. Samarbejdet i eksterne fora var anderledes end på Farendløse Mosteri, fordi vi alle var sat på en opgave, hvor vi eksternt skulle repræsentere et samarbejde, som var i gang, og hvis resultat endnu ikke var fuldendt. Det havde karakter af at være professionelle opgaver, vi løste i fællesskab, som samtidig knyttede os stærkere sammen i en ny relation uden for forskningsprojektet og dermed styrkede feltarbejdets samarbejdselementer.

Vores samarbejde uden for feltarbejdet fandt blandt andet sted til et møde med Velux og Villum Fondens bestyrelsesmedlemmer den 1. februar 2016 hos Velux Fonden. Forskningsgruppen 'Sustainable Entrepreneurship', hvori min ph.d. var placeret, var blevet inviteret til at præsentere det samlede projekt og dertilhørende individuelle bidrag. Sandra og jeg fortalte om ph.d.-projektet ud fra hver vores indgangsvinkel til samarbejdet. I forlængelse heraf samarbejdede Sandra og jeg i foråret 2016 om, hvordan forskellige forskere og platforme på CBS kunne blive en del af en ansøgning om 'Fremtidens brug af land' til Velux Fonden. Ansøgningen var udarbejdet af Sandra på vegne af Praktisk Økologi og Frie Bønder – Levende Land og omhandlede udvikling af et gårdnetværk for småskalagårde. Derudover afholdt Sandra, Jens og jeg i maj 2016 en workshop på Farendløse Mosteri for en gruppe studerende, som jeg underviste på CBS på programmet Cand.merc.fil. I juni 2016 blev Sandra ligeledes inviteret af den organiserende komite på Institut for Ledelse, Politik og Filosofi til at tale om partnerskaber på instituttets sommerseminar, og i maj 2017 inviterede Sandra mig til at tale om ejerskab over liv, jord og arbejde på et seminar om fremtidens landbrug på Jyderup Højskole.

De fysiske rammer som ramme for samarbejdet med aktørerne

Den fysiske afgrænsning af, hvor feltarbejdet fandt sted, det vil sige, hvor samarbejdet mellem aktørerne og mig kunne realiseres, blev defineret i starten af feltarbejdet. Farendløse Mosteri var en landbrugsorganisation med hovedsæde i gårdens hovedhus, men hovedhuset var samtidig også privat område, hvor mange af mosteriets aktører boede. I hovedhusets grundplan var der to stuer, et køkken og to værelser, en entré og et bryggers, der går ud til toilettet. På første etage var der fire værelser. Aktørerne boede på værelserne; det var her, de havde deres private ting, sov og træk sig tilbage.

I starten af feltarbejdet oplevede jeg det som en etisk overskridelse af aktørernes privatsfære, når jeg som forsker trådte ind i hovedhuset – det vil sige ind i stuen og

køkkenet – fordi det tydeligt var et privat område, hvor daglige private rutiner såsom at børste tænder, lave kaffe, slappe af, skrive sms'er, lave mad, spille klaver m.m. fandt sted. Samtidig dannede køkkenet og de omkringliggende stuer ramme for diskussioner, møder og administrative opgaver og var derfor også mosteriets centrale rum for organisering af det daglige arbejde. Rummene havde dermed karakter af at være "offentlig-private" – de havde en dobbelt funktion. Dette så jeg også i indretningen af rummene, som både var indrettet med personlige ejendele og samtidig bestod af kontorøer, frøproduktion og opslagstavler med dagsordener og tekniske højdekort.

For at overkomme udfordringen med at navigere i et offentlig-privat rum valgte jeg systematisk at observere de mange forskellige rums funktioner og tilknyttede adfærd for derefter at definere råderummet for samarbejdet og dermed min egen færden i huset. På baggrund af den analyse besluttede jeg mig for ikke at involvere aktørernes soveværelser i stuen og på første sal i feltarbejdet, da dette ville være en overskridelse af grænsen mellem offentligt og privat. I stedet valgte jeg alene at færdes i underetagen, i de værksteder, der hører til mosteriets produktion, samt de syv hektar land, som hører med til ejendommen og de øvrige naturmæssige omgivelser i nabolaget. Dertil lagde jeg de fysiske rum, hvor de forskellige eksterne begivenheder fandt sted som beskrevet i forrige afsnit.

På baggrund af beskrivelsen af, hvordan etableringen af samarbejdet med de tre hovedaktører fandt sted, samt hvem de er, fokuserer jeg i de kommende afsnit på en refleksion over det metodiske grundlag for udfoldelsen af henholdsvis aktør- og forskerrollen i mit samarbejde med aktørerne.

Forskerrollen i feltarbejdet: Fra aktiv involvering til observation

Undervejs i feltarbejdet lærte jeg, at min primære forskerolle blev at udføre deltagerobservation (Watson, 2011: 206). Det vil sige, at forskerrollen blev opdelt i to roller under en titel: Den involverende etnograf og den observerende etnograf. Forskerrollen i form af min positionering som etnograf uddyber jeg nedenfor ud fra begreberne om involvering og observation.

Den involverende forskerrolle og dens implikationer

Hvordan jeg skulle udfylde den involverende forskers rolle, fandt jeg ud af i starten af feltarbejdet, da jeg indså, at strukturen for dagens arbejde på Farendløse Mosteri ikke var koordineret. Jeg indså to ting i det kaotiske organisatoriske setup på mosteriet. For det første at min involverende rolle betød, at jeg skulle samarbejde med aktørerne i form af at tilbyde min arbejdskraft for at kunne følge med i den ad hoc-proces, hvor aktørerne udførte deres daglige arbejde. For det andet at jeg skulle være igangsættende, det vil sige iscenesætte ting, jeg gerne ville, med et specifikt formål.

At jeg skulle tilbyde min arbejdskraft, fandt jeg ud af, fordi strukturen på det daglige arbejde var ukoordineret, hvilket betød, at rutiner, arbejdsgange, rytmer og fordeling af arbejdet ikke eksisterede som formaliserede procedurer, men snarere som ad hoc-opgaver, der blev løst ud fra nødvendighedens princip (særligt sæsonbetingede aktiviteter) af forskellige aktører. Det organisatoriske setup var dermed mere kaotisk end formaliseret, og arbejdsopgaverne var sjældent systematiseret, hvilket udfordrede tilrettelæggelsen af mit feltarbejde. For mit vedkommende var det udfordrende at danne mig et overblik over arbejdsgange, processer og strukturer, men omvendt skabte denne uformaliserede organisering af arbejdet god mulighed for at definere den involverende forskers rolle i samarbejdet. For det var netop i udførelsen af alle disse opgaver, som skulle tilrettelægges, gøres og tænkes, at et bæredygtigt virke blev formet: Opgaver, der både kunne være sæsonbetingede, som hvornår og hvordan æblerne

skulle plukkes, samles og køres i kølerum, og mere overordnede, som hvordan organisationen skulle konstrueres som en juridisk enhed. Samtalerne og refleksionerne om dette foregik i lige så høj grad, når pressen kørte, og mosten blev presset, som når aktørerne spiste frokost, drak te og tjekkede mails.

Min rutine blev, at jeg et par dage forinden meddelte min ankomst og tilbød min hjælp. Jeg havde som oftest et brød med som bidrag til måltiderne i løbet af dagen. Aktørerne tog imod min invitation til at arbejde sammen om konkrete arbejdsopgaver på mosteriet. Og det viste sig at være en god mulighed for mig til at undersøge og forstå rutiner, praksisser og det egentlige arbejde, der lå bag de strukturelle og processuelle beslutninger i skabelsen af et bæredygtigt virke. Det blev også en måde i fysisk og mental forstand at erfare det arbejde, som gårdens opgaver bestod af i løbet af de forskellige sæsoner.

I den første fase af feltarbejdet arbejdede jeg blandt andet med at sortere æbler, vaske og rive dem, i fem minusgrader i seks timer i træk sammen med Jens og Simon. Jeg flyttede mynteplanter fra forhaven til køkkenhaven i samtale om frøpolitik med Sandra og Peter Uttech (en hollandsk WWOF'er (Worldwide Opportunites on Organic Farms), der boede på Farendløse Mosteri. Jeg fandt mælkebøtter og fodrede kaninerne om eftermiddagen med Sandra og Simon, samtidig med at Simon talte om køkkenhaveplanlægning og mælkepriser. Sammen med Simon deltog jeg i spontane besøg på konkursramte landbrug i lokalområdet, der kunne være potentielle nye opkøb på tvangsauktion, eller jeg vaskede op i køkkenet efter frokosten i diskussion med Simon om "den udbredte finansieringsprojektholdning" (Feltnoter, november 2016) i alle foreninger forbundet til landbruget og klimaforandringer i Danmark. Når vi arbejdede sammen, indgik jeg som en tredje part, der kunne sættes i gang med konkrete arbejdsopgaver og funktioner, f.eks. i mosteriet som sorteringskvinden. Min funktion blev derfor oftest dobbelt, da jeg parallelt nedskrev feltnoter bestående af iagttagelser og opdagelser eller tog billeder og optegnede situationen.

Fra oktober 2016 frem til april 2017 gik feltstudiet over i en mere intensiv fase bestående af seks måneders feltarbejde, hvor jeg var til stede på mosteriet en til tre dage om ugen. I denne fase af feltarbejdet valgte jeg at indgå endnu mere aktivt i det daglige arbejde på mosteriet, både for at lære af de begyndende daglige rutiner og for at få kendskab til de diskussioner, som fandt sted i løbet af arbejdet. Jeg plukkede æbler i efteråret, mostede og ryddede op, sorterede ting og fejede om vinteren, lugede ukrudt i grøntsagsmarken og plantede udplantningsplanter ud i drivhuset sammen med Sandra i tung og varm forårsluft.

Men min involverende forskerrolle betød som sagt også, at jeg til tider indtog rollen som igangsættende, det vil sige, at jeg iscenesatte ting, jeg gerne ville, med et specifikt formål. I efteråret 2016 spurgte jeg aktørerne, om vi kunne planlægge tre sessioner og tale om forskellige ting i hver session. Min mail lød som følger:

Kære alle

På baggrund af de positive tilbagemeldinger omkring at mødes, sender jeg jer her et par forslag til mødedatoer i det nye år. Jeg har taget udgangspunkt i, at lave en række møder efter hinanden således møderne samlet set bliver til et forløb. Dernæst har jeg tænkt, at disse møder er gode at ligge om eftermiddagen / aftenen, således det daglige arbejde kan laves. Lad mig høre hvad I synes om disse forslag.

Datoerne er:

Torsdag den 5. januar:

Hvis I afholder driftsmøde denne torsdag, kunne vi i forlængelse af dette møde afholde et møde der tager udgangspunkt i en gennemgang af FMs organisation som den ser ud nu per 1. nov.
Hvordan drives FM økonomisk og organisatorisk og hvilke rationaler ligger bag dette? Og hvorfor har organisationen udviklet sig hertil ?

Onsdag den 11. januar:

Sen eftermiddag / aften:
En diskussion af FMs / og jeres individuelle tanker og perspektiver på relationen mellem landbruget, det politiske system og den finansielle sektor. Dette set i forhold til hvilke ændringer der er nødvendige, hvilke kampe der udspiller sig nu, og hvilke løsninger der er mulige at tænke.

Onsdag den 18.januar:

Sen eftermiddag / aften:
Kortlægning af FMs netværk. Her tænker jeg meget bogstavligt en session hvor I opsætte punkter i DK landkortet, der markerer de relationer som binder FM sammen med resten af omverdenen. Både geografisk, tankemæssigt, produktionsmæssigt, organisatorisk og økonomisk.

Tak for i år. Det har været en fornøjelse at samarbejde med jer allesammen.

Mette

Responsen på indkaldelsen var, at aktørerne ikke kunne gennemføre den første session om organisationsformen, fordi de på det tidspunkt ikke havde nogen vision for Farendløse Mosteris organisatoriske udvikling grundet sociale konflikter. Eksemplet blev et blandt mange på, hvordan der undervejs i feltarbejdet opstod udfordringer og afbrydelser, fordi aktørerne kontinuerligt var udfordret af det faglige arbejde, de skulle lære, virksomhedsledelsen, de skulle håndtere kollektivt, og ikke mindst af at skulle leve under samme tag. Resultatet af invitationen var, at ét møde ud af de tre forslåede blev gennemført, nemlig netværksmødet hvor Sandra og Jens kortlagde Farendløse Mosteris netværk ud fra egne valgte kategorier: organisatorisk, fagligt, politisk, personligt og joker (Kortlægningsmødet uddybes i Kapitel 5).

Opsummerende bestod min involverende rolle i feltarbejdet både i at tage initiativ til at arrangere møder og sessioner, og samtidig var den baseret på at bidrage med arbejdskraft. Udgangspunktet for vores samarbejdsrelation var, at jeg som forsker ikke kun var passivt til stede, men derimod aktivt involveret i at beskære træer, plukke æbler, vaske op eller diskutere organisationsdiagrammer. I denne samarbejdsrelation opstod muligheden for, at både jeg og aktørerne lærte af situationerne, hvori arbejdet udførtes. Jeg investerede således mig selv ved aktivt at deltage i det arbejde, der blev udført i organisationen, og satte dermed min rolle som forsker på spil.

Med ovenstående gennemgang af den involverende forskerrolle in mente følger i næste afsnit mine refleksioner over den observerende forskerolle i det etnografiske feltarbejde.

Den observerende forskerrolle og dens implikationer

Den observerende rolle tjente det formål for mig at betragte uden at interagere aktivt med, hvad aktørerne gjorde hjemme på Farendløse Mosteri. Den observerende rolle var dog aldrig passiv, fordi jeg altid allerede var til stede i situationen og dermed spillede en rolle. Men mit blik var anderledes end i den deltagende forskerrolle, idet jeg havde til formål at observere snarere end at deltage, hvilket gav et andet indblik i situationen, end hvis jeg arbejdede med et projekt i situationen, eller hvis situationen var igangsat og faciliteret af mig. Jeg indtog den position, fordi det gav mening til tider at være en observant til afveksling fra den aktive deltagerrolle. Jeg ønskede at observere, men på en måde, hvor afstanden i observationen ikke havde en så stor en indflydelse på selve situationen. Det betød, at jeg gerne ville observere på den mest naturlige måde. I tråd med min tilgang har Watson også beskrevet deltagerobservation som:

> "to get closely involved with the people being studied in their 'natural' setting and actively interact and share experiences with them in a manner going beyond simple observation. Participant observation, then, is a research practice in which the investigator joins the group, community, or organization being studied, asks questions, takes part in conversations, and reads relevant documents" (2011: 206).

Deltagerobservation består således for forskerollen i at blive tæt involveret i de aktører og den organisation, som undersøges. Min tilgang til den observerende rolle blev også inspireret af Hastrups ide om at være "observant på tættest mulig distance" (Hastrup, 1992), hvormed der kunne opnås fortrolighed og tillid i selve observationen. For mit vedkommende affødte dette også en dobbeltrolle, der i den første tid af feltstudiet trak meget energi, fordi det krævede mange forskellige sociale kompetencer at være til stede i begge roller på en gang (observerende og involverende).

Mit sociale engagement og den ihærdige involvering i mosteriets daglige arbejde, som jeg lagde for dagen, betød også, at der blev skabt sociale bånd, og at der opstod en tillid mellem aktørerne og mig. Aktørerne blev trygge ved, at jeg observerede dem,

hvilket gav mig adgang til etnografisk materiale, som ellers ville være gået tabt. Efter et års samarbejde forklarede Sandra spontant, hvordan hun oplevede min rolle:

"Mette, jeg føler, at du er som en bedsteforælder for mig. Jeg glæder mig altid til, du skal komme, og jeg tænker altid over, hvad der er det seneste nyt, som jeg kan fortælle dig, at vi har gjort. Og når vi taler sammen, så er der aldrig nogen begrænsninger for, hvor meget du vil høre om, eller hvor længe du vil lytte" (Feltnoter, marts 2017).

Sandras bemærkning så jeg som udtryk for, at Sandra dels reflekterede over betydningen af vores samarbejdsrelation og dels anså mig, i kraft af min forskerrolle (observerende og involverende etnograf), som et fortroligt og tålmodigt vidne (bedsteforælder) til, hvordan aktørerne traf beslutninger og forsøgte at efterleve deres visioner. At Sandra karakteriserede min rolle som et familiemedlem, så jeg som udtryk for, at min involvering med aktørerne igennem feltarbejdet havde medført, at vi opbyggede meningsfulde medmenneskelige relationer. Hendes oplevelse af vores samarbejde påvirkede også udformningen af min observerende rolle, fordi hendes karakteristik af vores relation afspejlede respekt for og tillid til vores samarbejde og fungerede som den definitive "godkendelse", jeg som etnograf kunne få i et feltarbejde, hvor en tæt observation af aktørerne skulle finde sted. Samtidig var vi ikke og blev heller aldrig "en familie", idet vi havde forskellige prædefinerede roller, investeringer og interesser i, hvad der foregik på Farendløse Mosteri.

Med afsæt i beskrivelsen af den involverende og observerende forskerrolle, vil jeg i det næste afsnit beskrive, hvordan vores samtaler fandt sted.

Det aktive interview

Feltarbejdet bestod også af interview- og samtalesituationer med aktørerne. Samtalerne opstod som regel, mens et arbejde var i gang, eller vi var på vej afsted i en bil eller lignende. Resultatet af de samtaler, vi havde gav mig et kvalitativt indblik i aktørernes løbende udveksling af refleksioner og bedømmelse af egne handlinger. I løbet af feltarbejdet erkendte jeg derfor, at jeg skulle facilitere samtaler og

interviewsessioner som vigtige tænkepauser for aktørerne, hvor kroppen kunne hvile fra det daglige arbejde og tankerne flyde. Det var vigtigt at etablere et rum for at tale sammen om det, aktørerne gjorde. Samtalerne var dermed en interaktion mellem aktørerne og mig, der også hjalp os til at forstå det, vi gik og lavede sammen. Begge parter var derfor også aktive i samtalerne. Jeg anvendte denne aktive form for interviews og samtalesessioner, fordi det gav mening i forhold til vores samarbejdsrelation. Holstein & Gubrium (2001) har også formuleret hvordan det aktive interview skal forstås og praktiseres. De betragter det aktive interview som en særlig form for samtale, der for det første altid er baseret på en interaktion mellem aktører og forsker, og for det andet betragter alle deltagere, aktører såvel som forsker som aktive konstruktører af den viden, som frembringes under samtalen (Holstein & Gubrium, 2001: 113). Det betyder, at der i et aktivt interview skal være et lige så stort fokus på at forstå, hvordan meningsskabende processer udfoldes i en interview- og samtalesituation, som på at have en kritisk tilgang til, hvad der bliver spurgt til af emner, og hvilke svar aktørerne giver i situationen. I feltarbejdet anså jeg aktørerne som aktive skabere af mening før, under og efter interviewsessionerne. Min tilgang til videnskabelsen i et interview eller en samtale var dermed forbundet til undersøgelsesdesignet i afhandlingens konstruktivistiske perspektiv på, hvordan mening skabes i det empiriske materiale (Ibid., s. 113).

Ser jeg tilbage på de mange samtaler, jeg førte med aktørerne, blev der i løbet af vores samarbejdsproces formuleret et sprog for, hvad de tænkte og gerne ville udføre i det daglige arbejde. Et sprog, som opstod på baggrund af både deres egne diskussioner på gården og mine samtaler med dem. Et sprog, der langsomt gav mening for dem selv. Jeg blev modsat klar over, hvilke værdier, normer og praksisser (Watson, 2011) der gjorde sig gældende på mosteriet, og blev fortrolig med at undersøge, hvordan et bæredygtigt virke blev udført. Det aktive interview var desuden en situation, der var under konstant udvikling og fortolkning i samspil med den kontekst, hvori interviewet fandt sted. I det aktuelle feltarbejde var det aktive interview karakteriseret ved, at

aktørerne blev "hverdagspraktikere", der konstant var i gang med at forstå, fortolke og organisere erkendelser og erfaringer fra deres eget liv på Farendløse Mosteri. For både aktørerne og forskeren blev de aktive interviews således en form for "fortolkende praksis" af, hvad der fandt sted på Farendløse Mosteri (Ibid., s. 113).

Interviewsessioner og samtaler

I alt indeholder det etnografiske materiale 33 semistrukturerede interviews. De semistrukturerede interviews, som i praksis blev til samtaler mellem aktørerne og mig, var altid igangsat af mig. Jeg benyttede mig to gange af en interviewguide; i starten af feltarbejdet, hvor jeg inviterede alle aktører i gruppen til en samtale, og til slut i feltarbejdet, hvor jeg lavede afsluttende interviews med hovedaktørerne Simon, Sandra og Jens.

De afviklede interviews og samtalesessioner fandt sted i flere forskellige faser i løbet af feltarbejdet. Første fase af interviews bestod i, at jeg fra august 2015 til september 2016 inviterede alle aktører til en samtale for at høre deres egne refleksioner over, hvad Farendløse Mosteri var og skulle blive. Sessionerne var planlagt i forvejen, og formålet var ligeledes klart for aktørerne på forhånd. Spørgsmålene var mere eller mindre de samme til hver aktør. Sessionerne blev alle afholdt på og omkring Farendløse Mosteri. Enten i selve gårdens hovedhus, i mosteriet, på gårdens udearealer eller på en gåtur rundt om Farendløse by. Et enkelt interview blev til i en bil på vej til et konkursramt landbrug. Samtalerne blev fundamentet for at skabe en individuel kontakt og lære hver enkelt aktør at kende. Samtalerne udfoldede sig i et rum af fortrolighed, hvor aktørerne tilkendegav deres personlige motivation for at flytte til og fra Farendløse, deres visioner for at deltage aktivt i at reorganisere fødevaredistributionssystemet samt deres ideer om selvforsyning og organisering af småskalalandbrug set i forhold til klimaforandringerne. Samtidig italesatte aktørerne også begyndende bekymringer om, hvordan ideen om Farendløse Mosteri skulle realiseres, og hvilken funktion de selv havde i det arbejde.

Intensiteten af feltarbejdet ændrede sig i anden fase fra at være et ad hoc-arbejde med specifikke nedslag månedligt til flere dages besøg i træk hver uge. Denne intensivering af feltarbejdet fandt tidsmæssigt sted midt i et opbrud i gruppen (september 2016), hvor fire aktører fra den første konstituerende gruppe som nævnt flyttede fra Farendløse. Selvom konflikten havde sociale konsekvenser, betød det for feltarbejdet, at det blev betydeligt nemmere for mig at navigere på gården samt at have åbne samtaler med dem, der var tilbage. Rollerne imellem dem var klarere, ansvar og forpligtelser tydeligere og fordelingen af arbejdet mere overskueligt. I denne periode var samtalerne både planlagte og spontane. Enten foregik de tilrettelagt f.eks. i køkkenet eller i stuen, og andre gange opstod de ud af et arbejde, som vi udførte sammen, som f.eks. da Simon spontant trak mig til side midt i æblemostproduktionen for at tale om den finansielle sektor, sølvinvesteringer og langtidssikrede investeringer.

I anden fase var det en daglig afvejning af, hvornår det var hensigtsmæssigt at snakke, arbejde sammen, eller gøre begge dele på en gang. Denne afvejning foregik i en mere eller mindre kollektiv, samarbejdende proces. Dels fordi jeg oftest lagde det ud i plenum, hvad aktørerne ønskede, og dels fordi aktørerne også selv tog initiativ til at tale med mig undervejs i feltarbejdet. Resultatet var, at metoden for at etablere rum for refleksioner blev en vekselvirkning mellem spontane samtaler, imens et arbejde pågik, og tilrettelagte samtaler undervejs i et arbejde såsom at ordne forspirede planter i drivhuset, moste i mosteriet eller at se til køerne på marken. Disse mere eller mindre formelle samtaler optog jeg på diktafonen, og jeg nedskrev noter undervejs, alt imens jeg indgik i en aktiv dialog med aktørerne.

Fra efteråret 2016 til efteråret 2017 interviewede jeg også det omgivende netværk til Farendløse Mosteri. Dette gjorde jeg for at få indblik i omverdenens syn på og forståelse af Farendløse Mosteri, som jeg mente kunne bidrage til kontekstualiseringen af et bæredygtigt virke i den danske landbrugssektors både økologiske og økonomiske

udfordringer. Udgangspunktet var at tale med eksterne aktører, som havde et direkte kendskab til aktørerne uden at bo på Farendløse Mosteri. Den eneste undtagelse var, at jeg også tog kontakt til Seges' finansieringsafdeling (rådgivningsafdeling for Landbrug & Fødevarer, dansk landbrugsorganisation) og talte med deres finansieringsrådgiver for at forstå den finansielle krise i det danske landbrug. Samlet set blev det til interviews med forhenværende politiker Marie Reumert Gjerding fra Enhedslisten, der besøgte aktørerne i forbindelse med en inspirationstur i landbruget i 2015, Mona og Mogens Hansen fra nabogården i Farendløse, den tidligere ejer af mosteriet, Jørgen Jochumsen, tidligere formand for Praktisk Økologi, Trine Krebs, næstformand fra Frie Bønder – Levende Land, Henrik Kusk, finansieringsrådgiver i Seges, Kenneth Kjergaard, og en konkursramt økologisk landmand, Ole Sørensen, fra seminariet om Det Samfundsnyttige Landbrug. Sluttelig arrangerede jeg et besøg på det lokale museum (Vestsjællands Museum) sammen med aktørerne fra Farendløse Mosteri for at se på arkivmateriale om Farendløse Mosteri (2016).

Interview- og samtalesessionerne blev samtidig også en anledning til, at aktørerne kunne reflektere over konsekvensen af det samarbejde, som vi havde etableret. F.eks. reflekterede Sandra over, hvilken effekt forskerrollen havde på samtalerne. Efter en fælles diskussion i køkkenet om ejerformer kørte Sandra mig en dag i februar 2017 til toget ved Ringsted Station. Sandra udbrød: "Men Mette, det er bare rigtig godt at tale med dig om det, for det er som om, at når vi er alene, så kan vi godt gå i ring. Og tale om det samme. Men det ændrer karakter, når du er her" (Feltnoter, februar 2017). Sandra lagde her vægt på, at det gjorde en forskel, at jeg som udefrakommende var til stede i deres samtaler. Sandras refleksion viste også, hvordan hun aktivt anvendte min tilstedeværelse til at formulere de tanker og refleksioner, som var nødvendige i den proces, de befandt sig i.

Men Sandras refleksion havde også videre implikationer for min rolle som "involverende forsker", fordi hendes udtalelse viste, at jeg var med til at fremdrive

deres projekt og til en vis grad også øgede deres refleksionsniveau. Hendes refleksion sagde derfor noget om, hvordan hun så min intervention hos dem i løbet af feltarbejdet, hvor min tilstedeværelse gjorde en forskel for deres virke på Farendløse Mosteri. Jeg var ikke i altid enig i aktørernes politiske analyser, men jeg delte den samme bekymring for klimaforandringernes effekter og de udfordringer, som det danske landbrug stod i både økonomisk og økologisk. Jeg fandt derfor deres projekt vigtigt og udviste altid en stor respekt for deres arbejde og de valg, de traf. For jeg var under hele feltarbejdet fascineret af deres mod og virkelyst. Det at købe Farendløse Mosteri var en stor livsforandrende beslutning for dem, der ikke altid var nem, men faktisk ofte en uoverskuelig økonomisk og social udfordring. Men til trods for udfordringerne blev de ved med at stå fast på, hvad de ville, fordi de fulgte deres etiske forpligtigelse til at gøre noget i forhold til klimaforandringerne og til at gøre noget aktivt i forhold til transformationen af det danske landbrug. Jeg følte mig derfor også til tider splittet ved at være så intenst til stede i deres verden; dele de samme bekymringer for fremtidens klimakrise for dernæst at forsvinde og sætte mig ind i et tog og forlade dem på landet for at skrive en afhandling om deres virke!

Om end Sandra havde en fornemmelse af, at jeg øgede refleksionsniveauet i de samtaler, de havde, når jeg var til stede, var jeg i lige så høj grad som dem på en dannelsesrejse. Undervejs blev jeg klogere på den aktuelle tilstand i det danske landbrug. Jeg blev også klogere på de politiske uenigheder, der eksisterede på tværs af landbruget, og dette ikke kun på tværs af f.eks. økologiske og konventionelle landbrug. Mit syn på den omstilling, der skal til i det danske landbrug, blev mere nuanceret, og jeg forstod i højere grad, hvor svært det er at ændre vaner, holdninger og arbejdsforhold i det danske landbrug, uagtet om man er en økologisk eller konventionel landmand. Min respekt for mennesker, der arbejder i det danske landbrug, blev under hele feltarbejdet forhøjet, for det er svært at finde et tilsvarende arbejdsomt og risikofyldt erhverv i Danmark end landbruget, hvor man typisk arbejder 365 dage om året.

Jeg lærte også, at aktørernes måde at udføre et bæredygtigt virke på var en blandt mange forskellige måder, og at de forskellige måder, et bæredygtigt virke kan udfoldes på, må være stedbestemte, således at de kan harmonere med de sociale og naturmæssige omgivelser. Sluttelig lærte jeg, hvordan det taktile arbejde med naturen påvirkede mine tanker om den menneskelige relation til naturen og menneskets brug af naturprocesser og jord. En tilstand, som ikke kunne beskrives alene med ord, men som var vigtig at få en egen erfaring af. Jeg forsøgte dermed aldrig i feltarbejdet at stille mig uden for den situation, aktørerne på Farendløse Mosteri befandt sig i. Tværtimod netop for at undersøge, hvad aktørerne havde af ønsker for deres bæredygtige virke på Farendløse Mosteri, måtte jeg solidarisere med dem og tage dem alvorligt ved også at indgå i en reel samarbejdsrelation. Samtidig måtte jeg skabe en samarbejdsrelation, hvor begge roller (aktør og forsker) blev accepteret, og hvor der blev givet plads til produktion af viden.

Med ovenstående gennemgang af det "multimetodiske" grundlag for udførelsen af det organisatoriske etnografiske feltarbejde (Watson, 2011: 211) afslutter jeg nærværende metodekapitel med først at beskrive analysestrategien bag analysen af det empiriske materiale.

Analysestrategi

I dette afsluttede afsnit præsenterer jeg mine refleksioner over den overordnede strategi for undersøgelsesdesignet, som jeg har anvendt i analysearbejdet. Først præsenterer jeg den overordnede ambition for analysestrategien. Dernæst præsenterer jeg, hvordan det empiriske materiale er blevet analyseret, samt den iterative proces mellem empiri og teori, der ligger til grund for valget af de analytiske begreber anvendt i analysen. Til slut præsenterer jeg muligheder og begrænsninger i analysestrategien.

Jeg vender tilbage til en diskussion af afhandlingens samlede undersøgelsesdesign i afhandlingens diskussion (Kapitel 8).

Den overordnede ambition for afhandlingen er at udvikle begrebet "et bæredygtigt virke". Dette gøres på baggrund af en analyse af, hvordan de enkelte aktører udfører et bæredygtigt virke på Farendløse Mosteri, dokumenteret igennem et organisatorisk etnografisk feltarbejde (Czarniawska, 2012; Watson, 2011; Van Maanen, 2011). Det empiriske materiale danner dermed baggrund for den teoretiske udvikling af begrebet "et bæredygtigt virke". Idet det empiriske materiale ikke kan analyseres ved hjælp af kun ét teoretisk begreb, anvender jeg en analysestrategi, der tager udgangspunkt i en eklektisk tilgang (Husted & Pors, 2021). De udvalgte teoretiske begreber er 1) hvordan aktørerne *skaber kontekster* (Asdal & Moser, 2012) for et bæredygtigt virke (Kapitel V), 2) hvordan de *træner* (Sloterdijk, 2013) sig i et bæredygtigt virke (Kapitel VI), og 3) hvordan de formår at anvende forskellige *skalære kategoriseringer* (Moore, 2008) i deres daglige arbejde med bæredygtighed, klimaforandringer og økologi (Kapitel VII). Begreberne er fra forskellige forskningsfelter; henholdsvis Science and Technology Studies (Asdal & Moser, 2012), filosofi (Sloterdijk, 2013) og humangeografi (Moore, 2008), og jeg betragter dem som bindeled mellem det empiriske materiale og den eksisterende forskningslitteratur, der findes om organisationers svar på klimaforandringerne. Alle tre begreber bliver i øvrigt også diskuteret i dag i deres respektive teoretiske og disciplinære forskningsfelter.

De teoretiske tematikker udgår som sagt alle fra det empiriske materiale og har til formål at udvikle en teoretisk begrebsliggørelse af, hvordan det bæredygtige virke udføres. Afhandlingens samlede analysestrategi er dermed induktivt styret (Emerson et al., 2011: 197-199), hvilket for det første betyder, at analysestrategien tager udgangspunkt i empiriske tematikker, ideer og begreber. For det andet betyder det, at der i denne analytiske proces opstår et refleksivt iterativt sammenspil mellem det empiriske materiale og den valgte teori. Dette resulterer i en proces, hvor viden skabes,

og hvor fortolkning af denne viden om et bæredygtigt virke konstant er under udvikling.

Samtidig er det vigtigt at pointere, at den teoretiske begrebsliggørelse af udførelsen af det bæredygtige virke starter væsentligt tidligere end identifikationen af de tre ovennævnte teoretiske tematikker, fordi der, qua den induktive proces, pågår et grundigt analytisk arbejde med det empiriske materiale allerede i feltarbejdet, hvor feltnoter, interviews, begivenheder m.m. behandles analytisk. Begrebet et bæredygtigt virke er således ikke blot dukket op eller blevet "opdaget" i det empiriske materiale (Emerson et al., 2011: 199). Forud for udviklingen af begrebet har jeg analyseret dele af det empiriske materiale i forhold til hinanden og dermed fundet frem til de vigtigste tematikker i det empiriske materiale. Begrebet et bæredygtigt virke bliver således konstrueret på baggrund af, hvad aktørerne gør, men begrebet tilføjer samtidig også noget til den virkelighed, som allerede er at finde i det empiriske materiale. Dette fordi jeg anvender forskellige teoretiske perspektiver til at udvikle begrebet, hvorved forskellige aspekter af data fremkaldes på bekostning af andre. Der sker dermed en konstruktion af materialet, som ikke er én til én med aktørernes daglige arbejde og egne forståelser.

På baggrund af ovenstående komprimerede beskrivelse af afhandlingens analysestrategi kan jeg sige, at analysedesignet er formet af et relationsbundet konstruktivistisk perspektiv, der belyser:

"how the emergence of a business idea can be construed as a relational activity where multiple actions are continuously supplemented in a dialogical wave that forms from pieces of previous conversations, experiences and events" (Steyaert, 2007: 463).

Med udgangspunkt i Steyaerts betragtninger argumenterer jeg for, at aktørernes forskellige handlinger, samtaler, oplevelser og begivenheder tilsammen danner grundlag for konstruktionen af begrebet et bæredygtigt virke.

Beskrivelse af de iterative faser mellem empiri og teori

Den analytiske læsning af det empiriske materiale er blevet udført i flere forskellige faser. Disse faser er ikke uden teoretisk engagement (Emerson et al., 2011: 198), da jeg allerede er formet af min erkendelsesinteresse med afhandlingens forskningsspørgsmål som sigte (Yanow, 2012: 36). I det kommende vil jeg beskrive de forskellige faser.

Første fase: Identifikation af situationer

Første fase bestod i at definere, hvordan jeg kunne indstille en linse på det store datasæt, jeg havde. Ved at gennemgå materialet blev det tydeligere og tydeligere, at det empiriske materiale dækkede en mængde situationer, hvor en særlig form for handling gjorde sig gældende for aktørerne i udførelsen af et bæredygtigt virke. Situationerne bestod af samtaler, interviews, organiserede og ikke-organiserede begivenheder. Det gav derfor mening at identificere situationerne analytisk for at etablere en overordnet kategori for identifikationen af det empiriske materiale, der var vigtigt at anvende. I den analytiske identifikation af situationerne skelnede jeg i udgangspunktet ikke mellem konstruerede situationer, som var tilvejebragt med forskellige teknikker, som f.eks. et interview, og naturligt opståede situationer, som jeg observerede både uden for og inden for Farendløse Mosteris fysiske rammer.

På baggrund af min analyse af situationerne blev jeg klar over, at situationerne i det empiriske materiale ofte var forbundet til en specifik lokalitet med specifikke aktører, ideer eller materielle artefakter, men samtidig kunne situationerne også være forbundet med andre hændelser, der havde udspillet sig andre steder, og hvor andre forhold gjorde sig gældende, end den givne situation beskrev. Der kunne ligeledes også være situationer, som var forbundet til både fremtidige og historiske hændelser adskilt fra den givne situation.

Som supplement til min analytiske læsning af situationerne i det empiriske materiale inddrog jeg Science & Technologies Studies-forskeren Andrew Barrys beskrivelse af situationer ud fra hans definition af "politiske situationer". Overordnet hviler Barrys begreb om "politiske situationer" på tre primære antagelser:

"Firstly, political situations are the meeting point of diverse currents and movements, of ideas and practices, of beliefs and desires, which coalesce in particular settings or over time (…) Secondly, (…) political situations are not merely discursive constructs. They are assemblages that include material artefacts and technologies such as monitoring devices, border posts and information and energy infrastructures. Political situations are grounded in material forms as well as the ideas, passions and interests with which these forms become associated. Thirdly, political situations are likely to be uncertain, ambiguous and contested (…). Political situations are unfolding and multiple" (Barry, 2013: 428).

Ud fra ovenstående citat forstod jeg, at politiske situationer for det første er et mødested mellem forskellige ideer, praksisser m.m., som vokser sammen i en bestemt ramme. For det andet at politiske situationer ikke kun er diskursive konstruktioner, men kan inkludere materielle genstande, teknologier, information og infrastrukturer. Det vil sige, at politiske situationer er grundlagt lige så vel i materielle former som i de ideer, som disse materielle former bliver forbundet til. For det tredje at politiske situationer som regel er usikre, flertydige og åbne for diskussion, hvormed de også udfolder sig over tid og er mangfoldige.

Det interessante ved begrebet "politisk situation" er, at en situation ikke alene er defineret ud fra det specifikke fokus, der opstår i situationen, men derimod skal betragtes i forhold til andre "kontroverser, konflikter og begivenheder", som også kan inkludere fortiden og dét, der måske vil finde sted i fremtiden (2012: 330). Dette bringer Barry til en forståelse af "politiske situationer" som en "udøvet handling" (Ibid., s. 331), der kan realiseres af praktiske handlinger såsom inddragelse af nyheder, offentlige eksperimenter, videnskabelig formidling m.m. (Ibid., s. 331). Dette

perspektiv er relevant i forhold til aktørerne på Farendløse Mosteri, fordi de gentagende gange i forskellige situationer inddrager teorier, bøger og tekster, som beskriver ny viden om teknikker, der er relevante for deres daglige arbejde. Således indgår der i det empiriske materiale mange situationer, hvor viden uden for selve situationen inddrages af aktørerne.

I analysen af en situation nævner Barry tre præmisser, forskeren skal være opmærksom på. For det første er det vigtigt at være sig bevidst om ens egen forskerrolle. For det andet er det vigtigt at anerkende, hvordan aktørerne involverer sig i situationen med f.eks. inddragelse af viden, teknologi eller handlinger. For det tredje er det vigtigt ikke at reducere analysen af situationer til aktørernes involvering alene i den konkrete situation (Ibid., s. 331), fordi en "politisk situation" allerede på forhånd indeholder "forskellige og anfægtede topologier og historier" (Ibid., s. 331), jævnfør ovenstående argumentation om, at en situation kan inkludere andre elementer end dem, der udspiller sig i den aktuelle situation.

Et eksempel på identifikation af en situation er den køretur, jeg havde med Simon fra Farendløse Mosteri til Slagelse, Midtsjælland, i september 2015. Jeg havde aftalt med aktørerne, at jeg ville komme forbi Farendløse Mosteri, og Simon kvitterede med at invitere mig med på en køretur. Køreturen varede ca. 40 min, og vores ærinde var at køre hen til et konkursramt småskalalandbrug uden for Slagelse, som Simon var interesseret i at opkøbe. Situationen opstod dermed spontant og var ikke tilrettelagt fra min side. Det var to måneder, efter at han var blevet medejer af Farendløse Mosteri.

I situationen (at køre afsted i bilen) var både nutid og fremtid repræsenteret. Vi passerede det nutidige landbrug, karakteriseret ved den infrastruktur af marker, gårde og stalde, som Simon også forholdt sig til undervejs, og samtidig udspillede der sig i bilen en samtale om fremtidsscenarier både for Simons eget vedkommende, samt hvilke konsekvenser han forudså en klimakrise kunne afstedkomme. Situationen var

således forbundet til fremtidige (klimakrisen) og historiske (udviklingen af det danske landbrug) hændelser adskilt fra den givne situation i bilen.

Anden fase: Identifikation af større tematikker

Min anden analytiske læsning af materialet var relativt åben. Den anden læsning handlede om at identificere større tematikker. Det betød, at der i min læsning af det empiriske materiale opstod en teoretiserende udveksling mellem det empiriske materiale og de teoretiske tematikker, som rejste sig ud af det empiriske materiale. Jeg valgte den overordnede ramme for de teoretiske begreber ud fra et epistemologisk perspektiv, der karakteriserer en konstruktivistisk-fortolkende (Yanow, 2012: 33) forståelse af såvel teori som empiri. Den viden, der blev produceret igennem min analyse af det empiriske materiale, baserede sig således på en samskabende konstruktivistisk tilgang, hvor både empiri og teori informerede hinanden, ligesom både aktør og forsker konstruerede udformningen af den viden, der blev tilvejebragt (Steyaert, 2007: 463).

Jeg vil illustrere et eksempel på identifikation af større tematikker ud fra den ovenfor beskrevene situation i bilen med Simon. I selve situationen foregik en aktiv udfoldelse af Simons kontekster for hans bæredygtige virke. Ud af situationen kunne jeg nemlig identificere, hvordan Simon fremkaldte og sammenvævede forskellige kontekster for, hvordan han skulle udføre sit bæredygtige virke. Det var vigtigt for ham at beskrive, hvilken kontekst han arbejdede ud fra. Det blev senere klart for mig, at det for alle aktørerne var helt centralt, at de selv kunne skabe konteksten for deres bæredygtige virke.

Situationen var dermed et blandt flere eksempler på, hvordan den teoretiserende udveksling mellem det empiriske materiale (her specifikt i bil-situationen) og en teoretisk tematik (i dette tilfælde kontekstbegrebet) rejste sig ud af det empiriske materiale.

Tredje fase: Valg af teoretiske begreber

Herefter opstod tredje analytiske fase, hvor jeg udvalgte de teoretiske begreber, der var bedst egnede til at åbne det empiriske materiale yderligere. De tre teoribaserede begreber, jeg valgte for at undersøge, hvordan aktørerne udførte et bæredygtigt virke, var som nævnt: Hvordan aktørerne *skaber kontekster* (Asdal & Moser, 2012) for et bæredygtigt virke (Kapitel V), hvordan de *træner* (Sloterdijk, 2013) sig i et bæredygtigt virke (Kapitel VI), og hvordan de formår at anvende forskellige *skalare kategoriseringer* (Moore, 2008) i deres daglige arbejde med bæredygtighed, klimaforandringer og økologi (Kapitel VII). Øvrige aspekter af et bæredygtigt virke, såsom ledelsesmæssige, tekniske, institutionelle eller kulturelle aspekter fravalgte jeg bevidst, idet det empiriske materiale ikke i tilstrækkelig grad understøttede disse perspektiver.

Hvert valg jeg traf om de teoribaserede begreber var knyttet til sin egen proces, der både rummede min egen erkendelsesproces og den kodningsproces, begrebet havde fordret. Skalabegrebet var det første begreb, der viste sig som et vigtigt begreb i et bæredygtigt virke. Allerede i det første interview med Sandra i september 2015 talte hun om sin forståelse af skala som nært forbundet med, hvordan hun forstod sine handlinger relateret til bæredygtighed. Jeg blev interesseret i de geografiske kategoriseringer, som er indeholdt i definitioner af bæredygtighed og klimaforandringer. Det førte mig til det humangeografiske forskningsfelt, hvor konstruktionen af skalaer – skalering – i disse år diskuteres, og hvor Moore spiller en afgørende rolle i diskussionen af både brugen og forståelsen af skalabegrebet. Særligt fandt jeg Moores distinktion mellem "skala som en kategori for analyse" og "skala som en kategori for hverdagspraksis" (Moore, 2008) helt essentiel i diskussionen af, hvordan skalaer konstrueres.

Træningsbegrebet viste sig hen ad vejen i feltarbejdet som empirisk fænomen, uden at jeg præcist var klar over, hvordan det skulle angribes teoretisk. Fra starten af

feltarbejdet oplevede jeg en usikkerhed om, hvad det empiriske materiale kunne, og hvordan jeg skulle anvende det. Denne usikkerhed opstod, fordi det viste sig, at aktørerne befandt sig i en læringsproces, hvor de skulle tillære sig en masse viden om at drive mosteriet, skabe organisationen og leve sammen. Derfor stak det empiriske materiale de første måneder i mange retninger. Men godt halvvejs i feltarbejdet, det vil sige ved årsskiftet 2016-2017, gik det op for mig, at aktørerne befandt sig i en proces, hvor de skulle øve sig i det, de gjorde, hver dag. Her opstod min interesse for at undersøge, hvad aktørerne gjorde ud fra et perspektiv om at træne sig i bæredygtighed kontinuerligt hver dag igennem de hverdagsaktiviteter, der fandt sted på Farendløse Mosteri. I min søgning efter et teoretisk modspil til aktørernes kontinuerlige træning med jorden, naturprocesser og hverdagsaktiviteter på Farendløse Mosteri blev jeg af to gode kollegaer (Lydia Jørgensen & Christian Garmann Johnsen) på samme tid opfordret til at læse Sloterdijks bog "You must change your life" (2013). I starten var det svært for mig at forene Sloterdijks filosofiske træningsbegreb med mit empiriske materiale. Men i mit arbejde med at læse det empiriske materiale op imod Sloterdijks træningsantropologi analyserede jeg mig samtidig frem til tre teoretiske tematikker på tværs af Sloterdijks træningsantropologi, nemlig 1) Hvad er træning? 2) Hvor foregår træningen? og 3) Hvem træner hvem? De nævnte tre tematikker blev mit bidrag til, hvordan det rent analytisk var muligt at anvende Sloterdijks træningsantropologi i afhandlingens undersøgelsesdesign.

Sluttelig viste det sig tidligt i feltarbejdet, at den måde, hvorpå aktørerne forstod deres arbejde og liv på Farendløse Mosteri, var ved at skabe og knytte an til specifikke og individuelle kontekster for deres arbejde. Det var ikke noget, jeg tillagde vægt i starten, men i løbet af forløbet erkendte jeg, at denne proces, der bestod i, at aktørerne skabte deres egne kontekster for deres arbejde, var vigtig, fordi aktørerne også fravalgte at indordne sig under øvrige eksisterende kontekster – såsom at blive økologisk certificeret. Det var derfor et centralt element i deres måde at opbygge både deres organisatoriske identitet og politiske agenda, at de selv skabte konteksten for, hvad de

gjorde, når de udførte et bæredygtigt virke. Denne interesse i at skabe konteksten selv medførte en teoretisk afsøgningsproces. Hvilket blandt andet førte mig til Science & Technologies Studies' forskningsfelt, hvor konstruktionen af kontekster og brugen af kontekster i forskning også debatteres i disse år. Her fandt jeg særligt Asdal & Mosers (2012) blik på, at kontekster ikke er en "stabil forklaringsbaggrund", der kan anvendes neutralt af forskeren selv, men derimod må perspektivet være at forstå og analysere, hvordan kontekster konstrueres, hvormed det også bliver vigtigt at reflektere over, hvordan kontekster anvendes af forskeren selv til at analysere et givent fænomen.

På trods af, at de tre begreber – at skabe kontekst, det trænende menneske og skalære kategoriseringer – udgår fra forskellige disciplinære traditioner, har de det tilfælles, at de alle tager udgangspunkt i et aktørnært perspektiv. At skabe kontekster tager udgangspunkt i, hvordan aktører selv skaber konteksten for det fænomen, de arbejder med. Det trænende menneske tager udgangspunkt i den kontinuerlige træning udført af det trænende menneske i specifikke situationer. Sluttelig handler begrebet skalære kategoriseringer om, hvordan aktører enten forholder sig til eksisterende geografiske skalakategoriseringer, eller hvordan de selv skaber skalakategorier for deres handlinger.

Fjerde fase: Kodning af det empiriske materiale

Med valget af de teoretiske begreber beskrevet ovenfor bestod fjerde fase i en endnu mere præcis kodning af situationerne, nu specificeret ud fra de tre identificerede teoretiske aspekter af et bæredygtige virke. Jeg gennemgik på ny alt materiale, både feltnoter, interviews og båndede begivenheder. Denne proces gav et analytisk og empirisk overblik, hvorigennem det blev muligt at identificere strømme og linjer, som kunne samles i tilrettelæggelsen af de tre analyser, der tilsammen havde til formål at konkretisere, hvordan et bæredygtigt virke udføres med afsæt i de tre valgte teoretiske aspekter. Analyserne er dermed konstrueret ud fra et mangfoldigt design (mange

aktører, tre teoretiske begreber og flere forskellige tematikker), hvilket fører til, at resultatet af, hvordan et bæredygtigt virke udføres, bliver er et multipelt begreb. Forcen ved dette analysedesign er, at mange aspekter kan analyseres i hver analyse og endda analyseres ud fra flere forskellige vinkler via forskellige aktørers refleksioner og handlinger.

Mulighederne og begrænsningerne i analysestrategien

Parallelt med de mange tilvalg, som det samlede undersøgelsesdesign består af, kan jeg nævne lige så mange fravalg. Det er essentielt at diskutere disse fravalg, dels for at erkende undersøgelsesdesignets svagheder og begrænsninger, og dels for yderligere at præcisere og fremhæve styrken af de valg, jeg har truffet. Jeg vil her diskutere mulighederne og begrænsningerne af den anvendte analysestrategi.

Analysestrategien er gennemført ud fra iterativt sammenspil mellem empiri og teori. Dette hænger godt sammen med den overordnede induktive tradition, som afhandlingen indskriver sig i. Analysestrategien er for det første baseret på en eklektisk tilgang med inddragelse af tre forskellige teoretiske begreber, der hver især er grundlagt i forskellige traditioner uden for mit eget forskningsfelt. Hvert teoretisk begreb anvendes til at åbne empirien op fra forskellige vinkler. Kontekst- og skaleringsbegreberne har den fordel, at de åbner op for andre metodiske perspektiver på, hvordan det er muligt at anvende henholdsvis kontekst og skalabegreber i analyser af klimaforandringer, bæredygtighed og økologi betragtet ud fra et aktørniveau. Asdal & Mosers kontekstbegreb (2012) har fokus på, hvordan kontekster skabes af aktørerne selv, hvilket åbner op for en diskussion af brugen af kontekster i forskningsfeltet om de organisatoriske svar på klimaforandringerne, men det åbner også op for en diskussion af, hvorfor det er vigtigt for aktørerne at skabe deres egne kontekster, når de arbejder med bæredygtighed. Moores distinktion mellem "skala som hverdagskategori" og "skala som kategori for analyse" (2008) sætter fokus på, hvordan

skalakategorier som f.eks. global anvendes som en analytisk kategori, hvormed distinktioner mellem global og lokal for et analyseret fænomen allerede tages for givet.

Jeg mener derfor, at både skala- og kontekstbegreberne er stærke metodiske begreber, der tilføjer nye perspektiver til, hvordan kontekst og skala anvendes i forskningsfeltet for det organisatoriske svar på klimaforandringer i organisations- og managementstudier (Wittneben et al., 2012). Begge begreber egner sig godt til analyser af etnografisk data. Dels fordi begreberne beskriver, hvad jeg skal se efter i det empiriske materiale, og dels fordi de ikke fortæller noget om, hvordan jeg skal forstå det, jeg ser. Således er det ikke stærke teoretiske begreber, der på forhånd sætter en retning for analysens fokus.

Styrken ved begrebet om det trænende menneske er, at det med de tre teoretiske tematikker ombord er et relativt analytisk stærkt begreb, der åbner op for nye perspektiver på, hvordan jeg kan definere bæredygtighed gennem den måde, aktørerne træner sig i handlinger relateret til bæredygtighed. På trods af, at bæredygtighed er et bredt defineret begreb, viser analysen, hvorledes bæredygtighed konkretiseres på baggrund af aktørernes kontinuerlige træning. Omvendt er træningsbegrebets svaghed, at det er et elitært og moralsk begreb, da det fordrer en træning mod perfektion, der indeholder et bestemt syn på det gode liv opnået via træningen. Dog viser resultatet af analyserne, at de teoretiske begreber ikke alene anvendes til at åbne empirien op, men at i kraft af analyserne, kvalificeres begreberne også. Hvilken kvalificering, der finder sted, samt hvilke implikationer der er forbundet til mit valg af en eklektisk tilgang, diskuterer jeg nærmere i afhandlingens diskussion (Kapitel VIII).

Med ovenstående refleksioner over den anvendte analysestrategi afslutter jeg det metodeteoretiske kapitel. I de kommende tre kapitler (Kapitel V, Kapitel VI og Kapitel VII) præsenterer jeg analyser af et bæredygtigt virke. Analysekapitlerne er struktureret således, at hvert kapitel introduceres med en indledning. Herefter følger en redegørelse

for det anvendte teoribaserede begreb, hvorefter analysen følger. Kapitlerne afsluttes hver især med en del-konklusion.

Kapitel V

Skabelse af kontekster for et bæredygtigt virke

Problemstillingen i dette indledende analysekapitel handler om, hvilke kontekster aktørerne forholder sig til, inddrager og skaber i deres udførelse af et bæredygtigt virke. Det er en empirisk undersøgelse af kontekstbegrebet, hvor jeg tager udgangspunkt i, hvordan aktørerne selv skaber konteksten for et bæredygtigt virke. Den teoretiske tilgang til, hvordan aktører skaber kontekster, er inspireret af diskussioner inden for for Science and Technology Studies (STS), der behandler konfiguration og konstituering af kontekst ud fra et konstruktivistisk perspektiv (Asdal & Moser, 2012; Brenna, 2012; Law & Moser, 2012; Strathern 2004). Mere præcist er jeg inspireret af distinktionen mellem kontekst som et "empirisk undersøgelsesobjekt" (Asdal & Moser, 2012; Strathern 2004) og kontekst som en begrebslig "selvgiven attribut i verden" (Dilley, 1999). I analysen anvendes begrebet contexting – på dansk kontekstliggørelse – og i afhandlingen oversat til *at skabe kontekster*. Begrebet er udviklet af Asdal & Moser (2012) i deres artikel "Experiments in Context and Contexting" og giver mulighed for at eksperimentere med kontekstbegrebet, idet fokus bliver, hvordan kontekster for et givent fænomen skabes af aktørerne selv (Asdal & Moser, 2012: 291). Det vil sige, at med forståelsen af kontekst som et empirisk undersøgelsesobjekt, skabt og bragt i aktion af aktørerne selv, placeres en given undersøgelse af kontekster for et fænomen (f.eks. kontekster for et bæredygtigt virke) i situerede interaktioner, der udspringer af hverdagssituationer iblandt aktørerne (Brenna 2012; Asdal & Moser, 2012). Denne empiriske tilgang udfordrer ideen om den altomfattende og eksterne kontekst, der kan forklare et fænomen (Asdal & Moser, 2012; Asdal, 2012; Welter 2011; Berglund & Wigren, 2014; Korsgaard et al., 2015; McKeever et al., 2015; Wigren-Kristoferson et al., 2022; Korsgaard et al., 2022), fordi kvalificeringen af konteksten for et givet fænomen undersøges med udgangspunkt i den virkelighed, som aktørerne beskriver og forstår sig selv som en del af.

Konteksterne skabt af aktørerne bliver derfor ikke i analysen betragtet som eksterne, men derimod som integreret i den relevante situation, hvori de bringes i spil (Asdal, 2012: 379). Dette medfører endvidere, at konteksterne er medskabere af det fænomen, som undersøges i situationen (Ibid., s. 382).
Undersøgelsen af, hvordan aktørerne selv skaber konteksten for et bæredygtigt virke, er et vigtig bidrag til forskningen i det organisatoriske svar på klimaforandringer, idet man traditionelt inden for dette felt har haft tendens til på forhånd at udvælge en kontekstuel baggrund for det analyserede fænomen. Jeg fokuserer i nærværende analyse på en undersøgelse af, hvordan aktørerne selv skaber konteksten for deres bæredygtige virke. Jeg læner mig dermed op ad andre gode eksempler på studier, der anvender alternative kontekstbegreber, f.eks. McKeever et al.'s (2015) undersøgelse af dynamikken mellem iværksættere og den kontekst, de arbejder i, eller Korsgaard et al.'s (2015) undersøgelse af rumlige konteksters indflydelse på iværksætternes arbejde med landlige småskalavirksomheder i Danmark (såsom Fur Bryghus, Strynø Frugthave eller Avernakø Geder). I deres undersøgelse viser de, hvordan iværksætterne gør brug af både den stedmæssige indlejring samt de lokale og ikke-lokale sociale kontekster for at udvikle deres virksomheder.

Med udgangspunkt i en empirisk analyse af, hvordan aktørerne skaber kontekster for et bæredygtigt virke, vil analysen vise to afgørende resultater: For det første skaber aktørerne individuelle kontekster med udgangspunkt i personlige bevæggrunde. Dette medfører, at de ikke allesammen forholder sig til én og samme kontekst for at udføre et bæredygtigt virke. Det viser også, at Farendløse Mosteri er en organisation, hvor det er muligt at arbejde ud fra forskellige kontekster. For det andet skaber alle aktører deres individuelle kontekst ved at inddrage og sammensætte kontekster fra forskellige overlappende og til tider vidt forskellige felter fra omverdenen. I analysen ses to hovedtematikker som omdrejningspunkt og baggrund for aktørernes skaben af kontekster: For det første aktørernes eksistentielle kobling af liv og arbejde i et bæredygtigt virke; for det andet et udgangspunkt i tankesystemer, der hjælper de

enkelte aktører med at koble deres bæredygtige virke til omverdenen. Af analysen fremgår det dermed, hvordan aktørerne bruger den virkelighed (Asdal & Moser, 2012: 300), som de har skabt ud af forskellige kontekster for et bæredygtigt virke, til at arbejde med bæredygtighed.

At skabe kontekster

Asdal & Mosers definition af begrebet "at skabe kontekster" (kontekstliggørelse) hviler på tre primære forudsætninger, som rammesætter, hvordan begrebet kan anvendes analytisk. Den første forudsætning er en anderkendelse af, at kontekst:

"cannot be seen simply as that which is passively lying "out there", waiting to be discovered" (Asdal & Moser, 2012: 303).

Når konteksten ikke eksisterer som noget eksternt, der kan opdages, betyder det ifølge Moser og Asdal, at konteksten bliver produceret af aktørerne selv. Heraf følger, at kontekst ikke kan anvendes som en stabil forklaringsmodel eller som baggrund for et fænomen (Asdal & Moser, 2012: 303, Dilley, 1999). Dette betyder, at i en undersøgelse af et fænomen må fokus være på at undgå enhver form for reduktion af begivenheder og aktører til en given "opfundet" kontekst. Som eksempel nævner Asdal (2012) analyser, hvor forskningsresultater enten begrundes ved at referere til én ekstern eksisterende kontekst, eller omvendt hvor forskningsresultater begrundes ud fra en forståelse og fortolkning af aktørers handlinger ud fra en reference til deres indlejring i én større kontekst uden for dem selv (Ibid., s. 381). Greb, der oftest ses anvendt, når en klassisk teoretisk kontekstualisering finder sted i analyser, hvormed fænomenerne bliver forklaret adskilt fra deres omgivende empiriske kontekst (Asdal & Moser, 2012: 303).

Den anden forudsætning for Asdal & Mosers (2012) kontekstbegreb omhandler, hvordan kontekster bliver skabt. Denne proces er empirisk og situationsafhængig,

hvilket betyder, at processen skal analyseres via et fokus på, hvilke "objekter, tekster og problematikker der er på spil" i de situationer, hvor kontekstene skabes (Ibid., s. 303). For at begribe, hvordan kontekstene bliver skabt, er det vigtigt at anerkende, at kontekster oftest kommer i flertal (uden stabil entydig baggrund), hvormed opgaven bliver at "arbejde på at drage ting sammen på potentielle konfliktende og overlappende måder" (Ibid., s. 303). Det analytiske greb er derfor at identificere et mangefold af heterogene relationer, der udspringer af empiriske situationer. Ikke for at identificere mønstre, som enten kunne betegnes som noget større, mere vigtigt eller mere virkeligt, eller for at identificere stærke strukturer i situationen. I stedet for er formålet at fokusere på hvordan "ord, mennesker og maskiner" er opført, hvormed kontekster skabes (Ibid., s. 303). Hvordan aktørerne skaber kontekster har dermed en kraft og en virkning i situationen, fordi aktørerne ved at skabe kontekster:

"takes part in enacting versions of reality, of worlds in progress, and of making some possibilities more real and others less so" (Asdal & Moser, 2012: 300).

Idet aktørerne selv skaber konteksten for et givent fænomen, tager de del i at skabe versioner af den virkelighed, som de hver især mener, at fænomenet er placeret i (Asdal & Moster, 2012). Aktørernes skabelse af kontekster er dermed ikke en neutral praksis for de involverede aktører, men derimod en politisk handling (Law & Moser, 2012; Dilley, 1999: 35), hvor enhver kontekst ikke kun forbinder og fremhæver, men lige så vel frakobler relevante kontekster fra andre mulige kontekster (Dilley, 1999: 38). Der finder således også en inklusion og en eksklusion af øvrige kontekster sted i skabelsen af en given kontekst. Det betyder, at aktørerne på Farendløse Mosteris skaben af kontekster er en politisk handling, fordi aktørerne selv vælger og fravælger, hvilke kontekster de ser forbundet til et bæredygtigt virke. Dermed er selve skabelsen af kontekster en aktiv bevidst handling, der former deres bevidsthed om at arbejde med bæredygtighed i et bæredygtigt virke.

Den tredje og sidste forudsætning for Asdal og Mosers kontekstbegreb handler om, at jeg, i undersøgelsen af, hvordan kontekster skabes, må anlægge et symmetrisk blik på de tre temporale dimensioner: fortid, nutid og fremtid. Selvom analysen tager udgangspunkt i en empirisk hverdagssituation her og nu, er det stadig muligt at koble både fortiden og fremtiden til situationen. F.eks. igennem aktørernes brug af materielle objekter, tekster eller via situationer, hvor "hukommelsespraksisser" – det vil sige aktivering af fortiden – finder sted (Asdal, 2012; Brenna, 2102; Asdal & Moser, 2012: 296). Asdal og Mosers kontekstbegreb åbner derfor for at prioritere aktørernes forståelse af historiske såvel som nutidige handlinger og projiceringer ind i fremtiden.

Med udgangspunkt i ovenstående beskrivelse af Asdal og Mosers kontekstbegreb anvender jeg hverken en altomfattende kontekst som forklaringsmodel for, hvordan et bæredygtigt virke udføres, eller et specifikt fokus på, hvordan den lokale kontekst influerer udførelsen af et bæredygtigt virke. Derimod undersøger jeg konteksterne (i flertal!) for et bæredygtigt virke med udgangspunkt i den virkelighed, som aktørerne beskriver og forstår sig selv som en del af. Det vil sige, at jeg igennem udvalgte empiriske situationer undersøger aktørernes individuelle skabelse af kontekster for deres bæredygtige virke. I analysen spørger jeg først: Hvordan fremfører, sammenfletter og knytter henholdsvis Simon, Sandra og Jens an til forskellige kontekster for at skabe konteksten for et bæredygtigt virke? Dernæst spørger jeg til, hvordan de skabte kontekster for et bæredygtigt virke influerer aktørernes interne samarbejde om at praktisere bæredygtighed? Sluttelig spørger jeg til, hvordan aktørerne ser fænomenet Farendløse Mosteri placeret i det omgivende netværk? For selvom aktørerne primært skaber individuelle kontekster for deres bæredygtige virke, er de også interesserede i at skabe en kontekst, som selve fænomenet Farendløse Mosteri kan placeres i, og som er en kontekst, de kan dele. Det empiriske materiale anvendt i analysen er genereret i løbet af de første 18 måneder efter købet af Farendløse Mosteri, det vil sige fra august 2015 til marts 2017. Kapitlet afsluttes med en delkonklusion på analysens resultat

Kontekst I: Et håb for fremtiden

I en bil på vej til Slagelse fortæller Simon om baggrunden for, at han er flyttet på landet og er blevet medejer af Farendløse Mosteri. Det er september 2015, to måneder efter at aktørerne har købt gården. Simon er på vej til Slagelse for at se på et konkursramt småskalalandbrug, som han er interesseret i at opkøbe. I situationen er Simon i høj grad drevet af visioner for fremtiden, og forskellige fremtidsscenarier spiller derfor en afgørende rolle for, hvordan Simon fremkalder og sammenvæver forskellige kontekster for sit bæredygtige virke. Disse inkluderer: 1) udvikling af nye fremtidssikrede organisatoriske modeller for det danske landbrug, der er i krise (se Kapitel II), 2) en forestillet fremtidig istid som konsekvens af klimakrisen og en dertilhørende personlig "copingstrategi" for overlevelse i klimakrisen, og sluttelig 3) et engagement i det frøpolitiske arbejde med bevarelsen af genetiske ressourcer for at sikre en fødevareforsyning over de næste mange millioner år.

Selve hverdagssituationen (at køre afsted i bilen) er en aktiv udfoldelse af Simons kontekster for hans bæredygtige virke. I første omgang viser situationen, hvordan Simon skaber den første kontekst, der handler om at udvikle fremtidssikrede organisatoriske modeller i landbruget, der bidrager med et reduceret CO^2-udslip. Personligt er Simon i oktober 2015 i en fase, hvor han er i gang med at erkende, hvilke af hans ideer der er håndterbare for ham at føre ud i livet her og nu og samtidig have et sigte på, hvad fremtiden bringer. Der er flere ideer i spil i forhold til, hvor han kan "gøre mest mulig indflydelse her i verden", og han er ved at kortlægge, hvor han bedst kan gøre en forskel (Interview, Siebenthal, oktober 2015). En af ideerne er at arbejde på "at købe Danmark tilbage", men det er også forbundet med store udfordringer. Det er især tydeligt for ham nu, hvor det organisatoriske setup for en fondskonstruktion og dermed opkøb af flere gårde endnu ikke er etableret (se beskrevet i Kapitel II). Ideen kan derfor ikke fuldt ud realiseres, hvilket Simon godt ved, men han forsøger alligevel at fortsætte arbejdet med "det videre køb af gårde"

ved at "hjælpe andre" mennesker med at flytte på landet, fordi han er blevet kontaktet af nogle mennesker, der gerne vil flytte på landet.

Derhjemme på mosteriet er resten af gruppen mere opmærksom på at definere, hvordan fællesskabet omkring det at bo og arbejde sammen på Farendløse Mosteri skal fungere her og nu. Simon anerkender, at det også er vigtigt at få "bygget den sociale konstellation" op på mosteriet, så fællesskabet på gården bliver styrket (Ibid.). Men det arbejde har dog ikke holdt Simon tilbage, idet han nu er på vej til Slagelse for at se på et landbrugskonkursbo.

Nye organisationsmodeller i landbruget

I bilen kan den interne potentielle konflikt mærkes. En konflikt, der handler om, hvad der skal prioriteres i første fase af udviklingen af et bæredygtigt virke på Farendløse Mosteri. Simon ved godt, at når han kører væk fra stedet og tager ud for at se på andre gårde, signalerer han et aktivt fravalg af de eksisterende konkrete og sociale arbejdsopgaver her og nu på gården til fordel for at arbejde på et fremtidigt, men diffust politisk projekt om "at købe Danmark tilbage" (Ibid.). Men Simon er meget optaget af ideen, som bunder i hans ønske om at kunne opbygge en ny form for landbrug, som grundlæggende handler om at:

"se et andet samfund blive bygget op. Hvor man f.eks. har 200.000 gårde i Danmark med 15 hektar jord hver, hvor der bliver levet meningsfuldt liv, der er knyttet an til produktion. Og selvejerskab på forskellige måder. Hvor man kan lave meningsfulde ting i et arbejde, man selv ejer, og hvor man kan indgå i fællesskaber med de folk, man har lyst til at gøre det med" (Interview, Siebenthal, oktober 2015).

I citatet ovenfor slutter Simon med at sige, at han gerne vil have lov til at lave noget "andet". Det "andet", som Simon gerne vil lave, består i at bygge andre organisatoriske landbrugsmodeller op end de allerede eksisterende. Der indtræffer således i situationen den første kontekst som baggrund for hans bæredygtige virke på Farendløse Mosteri,

som handler om at skabe nye fremtidssikrede organisatoriske modeller for landbruget i en krisesituation. Simon ser nemlig, at han har "kompetencer" til at "tænke" andre finansielle modeller for opkøb af jord til en ny form for fødevareproduktion. Det er således en kontekst for Simons bæredygtige virke, at hans evner sættes i direkte relation til forandring og omstilling af det danske landbrug. Det gælder ikke kun produktionsformer, men også organisatoriske såvel som finansielle modeller. For selvom Simon er kritisk over for det eksisterende landbrugs produktionsmetoder, er han ikke interesseret i at være "moralistisk i forhold til", hvad andre landmænd skal gøre. For, siger han og peger ud ad vinduet, jeg har "stor forståelse for de landmænd, der bor derude og er vores naboer" (Ibid.). Han er derimod meget "moralsk" omkring, hvad han selv gør "i praksis". Simon uddyber det ved at sige:

"… det handler om, at jeg i praksis vil have lov til at gøre det på en anden måde. Og jeg tror på den måde, jeg vil gøre det på. Og jeg tror, at det er den rigtige løsning… og det er måske derfor, at det i mine øjne er den rigtige måde at gribe det an på for mig. For man kunne også være gået ind og været landbrugskonsulent på at omlægge alle konventionelle landbrug til økologiske. Det er bare ikke min måde. Jeg kan godt lide at gøre tingene mere radikalt. Og prøve netop at lave fuldendte, hele systemer, der hører sammen" (Interview, Siebenthal, oktober 2015).

Ifølge Simon er visionen for "det nye landbrug", at det skal være bygget op om et "fuldendt" system. Det "fuldendte system" vil vise sig ved, at der tages aktivt stilling til "hvilke frø man bruger, hvor meget diesel man bruger, hvilke typer afgrøder der plantes" (Ibid.). Det er nødvendigt for Simon, at konteksten for hans bæredygtige virke indeholder friheden til at gøre det, han selv mener er det rigtige. Han er kompromisløs i fortolkningen af, hvad han selv gør i "praksis" og dermed også i sin kritik af det eksisterende landbrugs systemer i et fremtidigt perspektiv. Implicit ligger det i Simons beskrivelse af det danske landbrug, at det ikke arbejder med langtidsholdbare løsninger eller "fuldendte systemer", der tager højde for, hvordan fremtiden vil komme til at se ud i lyset af klimaforandringerne. For Simon handler det om at skabe en kontekst for sit bæredygtige virke, hvor han befinder sig ved siden af

det eksisterende system og derfra skaber forandring. Han ser ikke, at hans evner kan anvendes som f.eks. landbrugskonsulent, men derimod at han kan bruge sine evner på at lave "fuldendte systemer" til inspiration for andre (Ibid.).

Simon fordømmer ikke de konventionelle landbrug og har fred i sjælen med, at de eksisterer. Han har ikke noget ønske om at være landbrugskonsulent, for han er ikke interesseret i direkte at blande sig i andres praksis. Samtidig er han interesseret i at have den fulde frihed til at oparbejde "fuldendte systemer" i landbruget, som for ham er bæredygtige systemer, der kan overleve en klimakrise. Han vil derfor på den ene side ikke blande sig direkte (være landbrugskonsulent) og på den anden side gerne inspirere andre igennem de "fuldendte systemer", han udvikler som et organisatorisk fundament i et fremtidigt landbrug (fordi det eksisterende landbrug ikke fungerer).

Klimakrisen

Nødvendigheden af at udvikle nye organisatoriske modeller for det danske landbrug binder Simon sammen med en anden kontekst, som han betegner "klimakrisen". Simon er ikke i tvivl om, at klimakrisen indtræffer, og han mener, at samfundet er nødt til at reagere ved at foranstalte udviklingen af nye fremtidssikrede landbrugssystemer (Ibid.). Han siger:

"Jeg er kommet dertil, hvor jeg er ret affundet med… at hvis der kommer en ny istid eller noget, og alle folk i byerne dør. Så handler det om, at der er nogle enkelte, der overlever, og at vi får lavet nogle landbrugssystemer, hvor der i hvert fald er *nogle* fungerende systemer. Så jeg er ret affundet med, at der er alle slags landbrug nu, og at der er nogle, der fortsætter på denne her måde, men jeg er bare interesseret i, at jeg kan få lov at lave noget andet" (Interview, Siebenthal, oktober 2015).

For Simon er klimakrisen ikke en global og strengt naturvidenskabeligt defineret kontekst som f.eks. beskrevet i IPCC's rapporter. Derimod skaber Simon sin egen definition på klimakrisen. Klimakrisekonteksten skabes ved, at Simon på en og samme

tid er i kontakt med en uvis, men forestillet fremtidig istid, og er i forbindelse med et uvist, men forestillet menneskeligt eksistensvilkår knyttet til klimakrisen (dramatisk visualiseret igennem de få overlevende mennesker på velfungerende gårde og de døde mennesker i byen). Land og by distanceres fra hinanden, idet byens mennesker italesættes som ikke-modstandsdygtige, modsat landets befolkning der kan overleve en istid. Simons personlige copingstrategi for udsigten til en klimakrise er håbet om, at der vil være mulighed for overlevelse på landet, hvor Simon selv vil befinde sig i fremtiden.

I bilen, hvor samtalen udspiller sig, er både nutid og fremtid repræsenteret. På den ene side det nutidige landbrug, som bilen passerer forbi i form af marker, gårde og stalde, og på den anden side forestillingerne om fremtiden, som både er dommedagstyngede og indeholder et element af håb, *hvis* landbrugssystemerne når at blive forandret, før krisen indtræffer. I situationen er Simon i gang med at formulere kontekster for sit bæredygtige virke, der indebærer et bestemt blik på den virkelighed (nutidige og fremtidige scenarier), som han placerer sit bæredygtige virke i, og som danner udgangspunkt for hans arbejde med bæredygtighed. Med inddragelse af forskellige temporale dimensioner (Asdal, 2012; Brenna, 2012), der både består af en nutidig kontekst (det danske landbrugs krise og produktionsformer) og en fremtidig kontekst (klimakrisen), skaber Simon i bilen to afgørende kontekster for at udføre et bæredygtigt virke. Tilsammen bliver disse to kontekster centrale pejlemærker for formuleringen af en tredje kontekst, der beskriver den nødvendighed, som Simon ser sig forpligtet til at tage ansvar for. Nemlig det at udvikle et bæredygtigt virke, der er en del af et "fuldendt system" i landbruget i en apokalyptisk fremtid (kommende istid) (Interview, Siebenthal, oktober 2015).

Bevaring af genetiske ressourcer i fremtiden

Den tredje kontekst består i bevaring af genetiske ressourcer til sikring af fødevareforsyning i fremtiden. Et arbejde, han betegner som "nogle meget basale ting" at beskæftige sig med, den klimamæssige situation samfundet befinder sig i taget i betragtning. For Simon handler arbejdet på et "basalt" niveau om at bevare "arter, der er ved at forsvinde", og at organisere "et eller andet rum for naturpleje, der bevarer dyrene og planterne" (Ibid.). Simons tidsperspektiv indeholder en kritik af det danske landbrugs kortsigtede strategier. Han mener, at den måde, man bevarer genetiske ressourcer på i dag, er "helt håbløs", fordi ingen arbejder med et langsigtet og forebyggende perspektiv på fødevareforsyningsstrategi eller bevaring af genetiske ressourcer i forbindelse med den kommende klimakrise (Ibid.). For Simon er bevaring og opformering af det genetiske materiale vigtigt "for at kunne producere så meget som muligt mad de næste millioner år" (Ibid.). Men det kan kun lade sig gøre, hvis man arbejder med "langsigtede" målsætninger for landbruget, f.eks. for de kommende "1000 år" (Ibid.). Ifølge Simon er opformering af genetiske ressourcer et supplement til det udviklingsarbejde, der er nødvendigt, før klimakrisen indtræffer. Det handler om at skabe landbrugssystemer, der er velfungerende i det fremtidige klima (f.eks. under en istid) – herunder opformering og bevaring af andre former for genetiske ressourcer.

Simon er meget optaget af det frøpolitiske arbejde. Han arbejder konkret med det igennem sit engagement i den danske forening Frøsamlerne, og under samtalen i bilen kobler Simon købet af Farendløse Mosteri sammen med det frøpolitiske arbejde. Herved kommer mosteriet til at udgøre et fundament, hvorfra han kan arbejde videre med bevarelsen af genetiske ressourcer. Men "stedet Farendløse Mosteri" er ikke hans eneste udgangspunkt for organiseringen af hans frøpolitiske arbejde. For Simon handler det også i høj grad om at anvende Farendløse Mosteri som platform for at involvere andre i et fælles genetisk ressourcebevaringsarbejde på både nationalt og

globalt plan. Simon identificerer i den sammenhæng "et stort frirum" i foreningerne (f.eks. Frøsamlerne, Praktisk Økologi og Permakultur DK) til at "lave nogle ting". Et frirum, som Simon har søgt efter de sidste mange år, fordi han havde brug for "konkrete steder", hvor han kunne "få størst mulig indflydelse" til at gøre en forskel og kæmpe for omstillingen frem mod klimakrisen. I hans øjne er der "store muligheder" i foreningerne Praktisk Økologi og Frøsamlerne, fordi "der er meget stor viden, og der er en praksis, en produktion og noget økonomi knyttet an til det hele" (Ibid.). Samtidig må Simon nu erkende, at denne foreningskontekst er for snæver til at skabe en større omstilling af det danske landbrug. Man er, siger Simon, "nødt til at tage det et stik videre, som at begynde at købe jorden op og begynde at lave noget direkte på jorden og knytte det an til en større produktion", hvis effekten af arbejdet skal nå ud over foreningernes eget netværk (Ibid.).

Konteksten for Simons bæredygtige virke indeholder nu en sammenvævning af tre kontekster skabt og bragt i aktion af Simon. Sammenfletningen af disse kontekster skaber konteksten for Simons bæredygtige virke. Et virke, som grundlæggende hviler på, at han ser sig selv som en del af en udvikling af nye fremtidssikrede landbrugsmodeller og bevaring af genetiske ressourcer i en kommende klimakrise. Således skaber han en mangefacetteret kontekst for sit bæredygtige virke, der med sig bringer et håb om overlevelse i en kommende istid. Simon omdanner dermed konteksten for den dystre fremtid til en drivkraft for at arbejde med bæredygtighed. Men Simons engagement bringer ikke bare nutid og fremtid i dialog. Det overskrider også det lokale niveau (Farendløse) og forholder sig både til et nationalt og globalt perspektiv. Det ses ved, at han anvender Farendløse Mosteri som platform til at involvere andre i et fælles genetiske bevaringsarbejde, som strækker sig fra Farendløse Mosteri og ud i et nationalt og globalt netværk. Ved at kombinere de tre ovenstående kontekster skaber Simon den baggrund, hvorfra det giver mening for ham at udføre bæredygtighed i lyset af fremtidens formodede klimakrise. Konteksten for Simons bæredygtige virke på Farendløse Mosteri er således skabt ud fra flere forskellige

heterogene kontekster, der ikke nødvendigvis som udgangspunkt er forbundne, men som tilsammen bliver afgørende for skabelsen af den virkelighed, som Simon både ser igennem bilens forrude og i fremtidens forestillede scenarier.

Med afsæt i Simons skabte kontekst for sit bæredygtige virke vil jeg i den næste analyse vise, hvordan Sandra skaber sin kontekst.

Kontekst II: I en verden uden fremtid

Drømmen

Hvor Simon i høj grad er drevet af fremtiden i sin skabelse af konteksten for sit virke, er fremtiden for Sandra uklar og uhåndterbar. I en samtale, der strækker sig over to dage i den nordlige stue og i køkkenet i hovedhuset på Farendløse Mosteri, fremlægger Sandra konteksten for sit bæredygtige virke, der i høj grad hviler på en afvisning af fremtiden. Men samtidig bliver denne afvisning i løbet af samtalen også en drivkraft til at finde frem til den kontekst, der gør, at hun kan håndtere sit bæredygtige virke på trods af den uvisse fremtid. Ved at sammenflette forskellige kontekster skaber Sandra således et grundlag for sit virke, som hun kan relatere til og agere i, også selvom fremtiden er uvis.

Samtalerne foregår i januar 2017 på et tidspunkt, hvor der er forholdsvis arbejdsro på Farendløse Mosteri. De fleste æbler er presset, og der er tid til at reflektere over den kommende sæsons opgaver. Imens samtalerne foregår, er Jens og Simon ude af hovedhuset og ordner andre gøremål på gården. Midt i samtalen på dag to bliver Sandra pludselig grebet af at fortælle om en drøm, hun havde som 12-årig. Samtalen ændrer karakter og efterlader os begge i et både intimt og følelsesladet øjeblik. Drømmen viser sig at blive afgørende for den kontekst, som Sandra skaber for sit bæredygtige virke på Farendløse, idet drømmen handler om en manglende tro på fremtiden for hende selv. Drømmen har stjålet fremtiden fra hende. Sandra fortæller:

"Altså, jeg havde en drøm, da jeg var 12 år gammel, hvor jeg drømte, at jeg døde, når jeg var i starten af 30'erne. Og den var helt vildt alvorlig. Men jeg blev ikke sådan bange… Men så tænkte jeg, jamen, så må jeg hellere… du ved… leve mens jeg kan. Og det tror jeg bare, altså, jeg havde jo nærmest rejst verden rundt, inden jeg var 23 år… Altså, det var jo ikke, fordi jeg følte, at jeg havde travlt. Men jeg følte bare, at alle de chancer, jeg fik, dem måtte jeg tage. Så jeg har faktisk aldrig nogensinde forestillet mig, hvad der ville ske, efter at jeg blev i starten af 30'erne, fordi jeg kun har tænkt dertil, det er ligesom blevet en del af mig. Så nu er jeg sådan… gud – alt hvad jeg får fra nu af, det får jeg foræret… Ja, det er jo lidt fjollet ik'? Men det er ikke noget, jeg har tillagt mig. Det er en følelse, som jeg altid har haft" (Interview, Villumsen, januar 2017).

Sandras drøm har rodfæstet sig i hende, hvilket gør, at hun ikke kan forestille sig at "blive gammel". Som hun fortæller: "jeg er holdt op med at forestille mig, hvordan mit liv ser ud om fem eller ti år". Drømmen har givet hende en følelse af ikke at have nogen fremtid, og nu hvor hun netop har passeret de 30 år, bliver drømmen og denne følelse aktualiseret (Ibid.). Ud over drømmen, der har medført, at Sandra ikke kan forestille sig sin fremtid eller at blive gammel, så bunder hendes refleksioner også i, at hun generelt mener, at vi alle må være åbne for, hvad der sker i livet:

"Fordi vi aner ikke, hvad der kommer til at ske. Det er ikke nødvendigvis dommedagstanker… Alt er åbent, fordi jeg føler, at jeg bare er et menneske, som skal navigere i denne her verden, og som skal være åben over for, hvad det er, den byder" (Interview, Villumsen, januar 2017).

På den ene side, siger Sandra, er "det… lidt skræmmende i en eller anden forstand at opleve, at man lidt har givet slip på fremtiden", og på den anden side oplever hun, at alt, hvad der sker i livet fra nu af, er "foræringer", fordi hun ikke har konkrete forventninger til, hvad fremtiden vil bringe (Ibid.). Sandra uddyber det ved at forklare, at hendes refleksioner over fremtiden ikke er uden "håb", men at de i højere grad er præget af, at fremtiden ikke interesserer hende, da "fremtiden" er "sindssygt usikker". I stedet er det vigtigere, mener Sandra, at opbygge et perspektiv og en indstilling til livet, hvor man har "evnen til at kunne give slip og give plads til et andet liv", omend det så indbefatter en afvisning af fremtiden. Det er ikke, fordi hun ikke gerne vil have,

"at fremtiden består". Tværtimod bunder afvisningen af fremtiden i, at hun er "ret ydmyg over for", at hun ikke kan forestille sig, hvordan det kommer til at være. Hvilket hun uddyber ved at sige:

"… jeg tror, at der er forskel på at forestille sig noget konkret, altså et billede af, hvordan noget er. Hvad du har, og hvordan det ser ud, og hvem der er der. Men jeg tror mere, at det billede har jeg slet ikke… det er mere en følelse af, hvilken indstilling jeg skal have til tingene. Og hvilke mennesker eller hvilken relation jeg skal have med andre mennesker. Og hvilken form for ydmyghed jeg skal tillægge ting. Altså, jeg har slet ikke noget klart billede" (Interview, Villumsen, januar 2017).

Selvom Sandra ved, at fremtiden spiller en rolle i hendes arbejde nu og her på Farendløse Mosteri, så har hun, modsat Simon, ikke et bestemt billede af, hvad fremtiden indebærer. Fokuserer hun for skarpt på fremtiden, forsvinder muligheden for, at hun kan ændre perspektiv. Afvisningen af fastlagte fremtidsscenarier for, hvordan livet bør udvikle sig, skaber dermed den første kontekst for, hvordan Sandra personligt skal håndtere nutiden og sit liv. Men selvom Sandra ikke fornemmer noget fast billede af sin personlige fremtid, så er hun alligevel opmærksom på, at det er muligt, at jorden pga. klimakrisen ikke har nogen fremtid. Sandra har en masteruddannelse i bæredygtighed fra Lunds Universitet og er den eneste af aktørerne, som både har en teoretisk viden om klimaforandringerne og en praktisk erfaring i at drive landbrug. Hun er desuden flyttet på landet, fordi hun ønsker at leve et andet liv end i byen, samt at medvirke til at skabe bæredygtige landbrugsmodeller for fremtidens danske landbrug. Men klimaforandringerne tænkte Sandra ikke på, da hun var lille og havde sin drøm.

Det sker derfor noget interessant i sammenvævningen af de forskellige fremtidskontekster, der består af: den helt personlige kontekst (drømmen), der munder ud i en personlig håndteringsstrategi for fremtiden, samt den samfundsmæssige og politiske kontekst (klimaforandringerne), hvor Sandra er bevidst om fremtidsudsigterne. Sandras personlige afskrivning af fremtiden kan derfor heller

ikke sammenlignes med den fornemmelse, som kommer til udtryk i yngre generationers omtale [16] af klimaforandringerne, hvor politikernes manglende ansvarstagelse efterlader de unge med en følelse af, at deres fremtid er blevet stjålet (f.eks. Greta Thunbergs tale til FN's Climate Action Summit i 2019[17]). Her afskrives fremtiden mere eller mindre, fordi konsekvenserne af klimaforandringerne vil have så store indvirkninger på livet i fremtiden, at det ikke er til at overskue. Sandra erkender, at der eksisterer en fremtid, og afskrivningen af fremtiden bliver derfor snarere en måde, hvorpå Sandra kan definere sin indstilling til livet, til relationer og at tillægge ting værdi. Uden at være blind for alvoren i den fremtid, som konsekvenserne af klimaforandringerne kan medføre.

At lære at være en modstrøm

Situationen er intens, da drømmens karakter bringer liv og død ind i stuen på en meget nærværende måde. Drømmen skaber en stemning af alvor og samtidig af et stærkt nærvær af eksistensen, da Sandra stadig sidder her – levende i stuen. Selvom Sandra har nogle forholdsvis dystre fortolkninger af fremtiden, vil jeg nu vise, hvordan hun senere i samtalen formår at omdanne afvisningen af fremtiden til en indre drivkraft og ydre motivation for, hvordan hendes arbejde på Farendløse Mosteri kan fungere og være meningsgivende. Midt i samtalen finder Sandra nemlig en sprække ind til fremtiden, og med sprækken skabes et håb, som hun ikke tidligere har italesat. Inspirationskilden, der ændrer Sandras blik på fremtiden, fremkaldes igennem et objekt, nemlig bogen "Miraculous Abundance" (2016) skrevet af Perrine og Charles Hervé-Gruyer. Bogen bliver den anden kontekst, som Sandra sammenvæver med den første kontekst om håndtering af fremtiden.

16 F.eks. retssager, hvor unge sagsøger regeringer for manglende handling i forhold til klimaforandringerne, som da 21 børn og unge i alderen otte til 20 år sagsøgte USA's regering i 2018.

Inspireret af bogens ide om at være en "modstrøm" i det omgivende samfund formår Sandra at skabe et nyt billede af fremtiden. Sandra fortæller, at Perrine og Charles Hervé-Gruyer bor i Frankrig, hvor de dyrker et permakultur-landbrug[18]. Charles var oprindeligt sejler og mødte sin kone Perrine i Paris, hvor hun arbejdede som advokat. Charles har sejlet på verdenshavene det meste af sit liv og set uendelige mange steder, men også observeret naturens skrøbelighed i forhold til klimaforandringerne. Under et ophold i Ny Guinea blev han inviteret ud at sejle med en tiårig dreng. De sejlede i to træstammer, og det var umådelig svært at holde balancen for Charles. Drengen var fuldstændig i balance og harmoni med træstammen. Han sejlede let og elegant uden om alle sten i floden og direkte i retning af et kæmpe vandfald. Charles blev bange og tænkte "vi skal vel ikke hen til vandfaldet?" (Ibid.). Lige før vandfaldet stoppede drengen og kastede sin snøre ud, og i løbet af ingen tid havde han fanget en piratfisk. Efter oplevelsen reflekterede Charles over episoden og kom frem til, "at vi lever i denne her strøm fra dette her vandfald, som er sindssygt stærkt, og vi bliver alle sammen revet med", siger Sandra (Ibid.). Strømmen er en metafor for normsætningen i samfundet. Men, genfortæller Sandra, så siger Charles, at: "i enhver strøm er der altid en modstrøm". Og det er stenene i floden, der skaber denne.

Sandra forstår Charles' anekdote som en fortælling om, at ligegyldig hvor lille denne modstrøm er, så er det et grundvilkår, at stenen skal være lige så stærk som strømmen for at eksistere. Denne refleksion får Charles til at indse, at "selvfølgelig skal han være landmand og på det lille sted være modstrømmen". Dette fordi han selv har oplevet, hvordan naturen lider under klimaforandringerne skabt af de moderne samfund, og nu vil han være en modstrøm til denne samfundsudvikling. Charles og hans kone flytter derfor på landet og starter et småskala-permakulturlandbrug. Sandra synes godt om modstrømstanken og udvikler den et skridt videre ved at sige, at:

18 Permakultur er et værktøj til 'helhedsplanlægning og implementering af økologiske bæredygtige kredsløbssystemer'. Data hentet den 19. januar 2018 fra https://permakultur-danmark.dk/da/. Det kan anvendes til landbrugsproduktion med lidt jord.

"for at kunne skabe den modstrøm og være lige så stærk som den generelle normsætning, der skal du have nogle kundskaber, der gør, at du forstår naturens kræfter, som er meget, meget stærkere, end vi nogensinde bliver. Og det er ligesom det, Charles begrunder er det værktøj, vi skal tilegne os for at kunne gøre op med det samfund, vi har skabt" (Interview, Villumsen, januar 2017).

Ændringen i Sandras syn på fremtiden sker gennem billedet af stenene som eksempler på modstrømme til det omgivende samfunds normer. Allerede her er fremtiden tegnet på en bestemt måde. Hun ser sit bæredygtige virke som en del af fremtiden gennem billedet af "stenen" som modstrøm til normsætningen i det "samfund, vi har skabt". Den anden skabte kontekst skaber fundamentet for, at Sandra kan opbygge et bæredygtigt virke som en modstrøm til samfundet. Sandras kontekst for et bæredygtigt virke er dermed i høj grad præget af, hvordan det ifølge Sandra er muligt som menneske at relatere sig til en uvis fremtid. Ved at skabe et billede på det bæredygtige virke som en modstrøm etablerer Sandra en kollektiv rettesnor for, hvordan aktørerne skal agere sammen. Modsat Simon, der i højere grad skaber kontekster for sit bæredygtige virke, der er isoleret fra de øvrige aktører, og som har karakter af at være en personlige copingstrategi i forbindelse med klimakrisen.

Bæredygtighedstanken

Hvis det skal lykkes aktørerne at blive en modstrøm, må Sandra og aktørerne indgå i en læringsproces, hvor de kan opnå de nødvendige kundskaber til at forstå "naturens kræfter" som et værktøj til at kunne blive en modstrøm. I læringsprocessen vil aktørerne, mener Sandra, "begå fejl", for uanset deres intentioner om at gøre det bedste, er hun udmærket klar over, at aktørerne ikke ved alt hvad angår at udføre bæredygtighed i praksis (Ibid.). Sandra uddyber det ved at sige:

"vi kommer nok til at begå fejl, og det kan være, at de er mindre grelle miljømæssigt, fordi vi er meget opmærksomme på det. Men det kan lige så godt være, at vi overser et socialt fænomen" (Interview, Villumsen, januar 2017).

Idet Sandra erkender, at aktørerne kan overse et "socialt fænomen", inddrager hun samtidig en tredje kontekst, nemlig en refleksion over, hvad "bæredygtighedstanken" er. Hvad Sandra reflekterer over er, hvordan bæredygtighed skal defineres. Hvor det, ifølge Sandra, er velkendt, at der i "bæredygtighedstanken" er "meget viden om økonomisk og miljømæssig bæredygtighed", findes der ikke lige så meget viden om "den sociale dimension" af bæredygtighed (Ibid.). Dette overfører hun til aktørernes egen situation, hvor aktørernes mulige manglende viden om den sociale dimension i det bæredygtige virke kan "komme til at skabe nogle utilsigtede konsekvenser" i det lokale miljø (Ibid.). For aktørerne kan risikere at mangle nogle kompetencer til at gennemskue konsekvenserne af deres arbejde. Den tanke får Sandra til at inddrage Elinor Ostroms tekst fra 2009 "A General Framework for Analyzing Sustainability of Social-Ecological Systems" som et eksempel på, hvordan aktørerne kan blive opmærksomme på den sociale dimension i den "fælles forvaltning" af naturressourcer. Sandra forklarer, at udgangspunktet for Ostrom er, at naturressourcer ikke kan forvaltes af en enkelt person, fordi de påvirkninger, en naturressource udsættes for, er så komplekst sammensat. Udgangspunktet for en forvaltningsmetode må derfor være grundlagt i "the common", det vil sige en fælles forvaltningsstrategi[19]. Sandra indikerer, at i Ostroms definition af "en fælles forvaltningsstrategi" ligger der en implicit forventning om, at den fælles forvaltning forudsætter et gensidigt samarbejde mellem aktørerne, der også inkluderer de involverede naturressourcer. Sandra bygger videre på Ostroms tekst og ideer ved at sige:

"der skal jo være – et øjebliks klarhed, hvor man godt kan se, at det her kan jeg ikke gøre på egen hånd. Og så ligger det næste skridt i, hvordan finder jeg ud af, hvem de andre er, og hvad deres bevæggrunde er for at påvirke dette her økosystem, og er de overhovedet klar over det? Og når man så har lært dem at kende, så handler det om at finde ud af, om de så overhovedet er i stand til at samarbejde og derefter – hvad er det så, vi kan samarbejde om?" (Interview, Villumsen, januar 2017).

19 Reference til Elinor Ostroms begreb om 'the common' fra bogen 'Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action' (1990).

Den tredje kontekst, som Sandra skaber for sit bæredygtige virke, er en definition af, hvad bæredygtighedstanken er, når den skal omsættes til praksis. Her skal aktørerne være bevidste om, hvilke parametre det kræver at gennemføre en bæredygtig social-økologisk forvaltning af naturressourcer. Hvilket ifølge Sandra er en organiseringsstruktur, der støtter op om en tværfaglig samarbejdsmodel, samt at de involverede erkender den kompleksitet, der er forbundet med naturen og forvaltningen heraf.

Sandras kontekst for sit bæredygtige virke består nu af tre forskellige overlappende kontekstuelle kontaktflader: Den første kontekst baserer sig på Sandras afvisning af fremtiden på baggrund af en drøm, hun har haft. Den har indtil nu præget hendes valg i livet og indstilling til fremtiden. Men med afsæt i Perrine og Charles Hervé-Gruyers bog bliver hun inspireret til at turde sætte konkrete billeder på fremtiden. Ideen om et bæredygtigt virke som "en modstrøm" i det omgivende samfund åbner for konkrete forestillinger om fremtiden, hvilket bliver den anden kontekst. At blive en modstrøm i landbruget kræver kundskaber om, hvad bæredygtighedstanken er i praksis, som Sandra mener kan læres igennem en fælles social-økologisk forvaltningsstruktur, der grundlæggende bunder i en tæt samarbejdsrelation mellem mennesker og naturressourcer, hvilket inddrages og bliver til den tredje kontekst. Idet Sandra skaber konteksten for sit bæredygtige virke, skaber hun samtidig den virkelighed, hun ser sit virke være en del af, ligesom hun aktiverer en tankerække om, hvordan hun konkret ønsker at arbejde med bæredygtighed. Et virke, som tager udgangspunkt i at forandre livsformer både hos hende selv og hendes omgivelser. Dette skal ske gennem en organisering af praktiske og samarbejdsmæssige handlinger i det lokale miljø, hvilket skaber en platform for at kunne bidrage til større forandringer i det omgivende samfund.

I den kommende analyse vil jeg vise, hvordan Jens, til forskel fra Simon og Sandra, ikke primært tager udgangspunkt i, hvad fremtiden byder, men derimod skaber sin

kontekst ud fra, hvordan han kan få sit privat- og arbejdsliv til at hænge sammen i et bæredygtigt virke.

Kontekst III: Et managementdrevet liv – nu og i fremtiden

Liv og arbejde

Hvor Simon og Sandra hver især motiveres af deres egne fortolkninger af fremtiden, fokuserer Jens mere på, hvordan han kan skabe en kontekst for sit bæredygtige virke, der sammenkobler liv og arbejde nu og i fremtiden. Jens ønsker at kunne anskue både sit privatliv og arbejdsliv ud fra et bæredygtigt grundprincip, som baseres på "management"-systemer fra henholdsvis "holistisk management" og "permakultur". Konteksten for Jens' bæredygtige virke på Farendløse Mosteri bliver dermed skabt i et mix af praktiske ledelsesprocedurer og principper fra landbrugsmæssige managementbøger og filosofier. Kontekster for både Jens' personlige udvikling og hans relation til naturen og dens processer flettes sammen med kontekster for lokale, nationale og globale omstillingsprocesser, der tilsammen danner Jens' kontekst for udførelsen af et bæredygtigt virke på Farendløse Mosteri.

En kold januardag i 2017 i en af stuerne på Farendløse Mosteri beskriver Jens, hvordan han arbejder med at få sit liv til at hænge sammen med udførelsen af et bæredygtigt virke på Farendløse Mosteri. Samtalen iværksættes spontant efter en kop kaffe i køkkenet og foregår i stuen, mens Simon og Sandra er optaget af arbejdsopgaver på gårdens omkringliggende arealer. I denne lille hverdagssituation, en pause i Jens' arbejdsdag på gården, får han tid til at reflektere, hvorved han fremkalder konteksten for sit virke for mig og for sig selv. Jens fortæller, at han har en fortid i foreningen Permakultur DK, og at han stadig i dag er involveret som bestyrelsesmedlem i foreningen. Permakulturfilosofien[20] eksisterer globalt og har adskillige landsdækkende

20 Permakultur er et værktøj til "helhedsplanlægning og implementering af økologiske bæredygtige kredsløbssystemer". Data hentet den 19. januar 2018 fra https://permakultur-danmark.dk/da/. Det er baseret på principper, som rækker ud over det at dyrke jorden, idet principperne også

organisationer, men må i forhold til den konventionelle landbrugsproduktion betegnes som en niche. Permakulturens principper kan anvendes i forbindelse med byggeri, grøntsagsproduktion m.m., men kan også anvendes til at forstå det enkelte menneskes livscyklus. Jens nævner, at han har brugt de sidste to år på at "lære alt om permakultur", men forklarer også, at han har brug for at komme videre. Derfor er han begyndt at interessere sig for principperne i "holistisk management" og for, hvordan de kan komplementere de permakulturelle principper. Han er frustreret over permakulturens "udefinerbare rammer", og han finder, at "målsætningsstrategier er fraværende" i permakultur (Feltnoter, januar 2017). I Jens' søgning efter mere konkrete brugsregler har han fundet frem til Allan Savorys bog om "Holistic Management"[21]. En landbrugsmanagementbog, som beskriver konkrete beslutnings- og planlægningsprocesser og dermed tilbyder et nødvendigt ledelsesværktøj til at arbejde med den store kompleksitet, der eksisterer i naturen. Ifølge Allan Savory bidrager dette ledelsesmæssige værktøj til, at man træffer bedre og mere informerede beslutninger, der balancerer væsentlige sociale, miljømæssige og finansielle hensyn[22]. Bogen er dermed en kombination af konkrete værktøjer, der kan anvendes i det daglige arbejde i landbruget, og et principielt værdisæt, som fokuserer på at forstå og arbejde med naturens kompleksitet, når der træffes beslutninger om produktionsforhold, fremgangsmåder og planlægning. Ifølge Jens fungerer principperne i Holistic Management som værktøjer, der er "sat op i en box", hvor han, i modsætning til inden for permakultur, ikke bare skal "bruge sin fantasi!", for værktøjerne er testbare (Feltnoter, januar 2017).

For Jens er Holistisk Management således et væsentlig mere "lukket og dermed mere brugbart" værktøj. Det er så håndfast, at det i Jens' optik lige så godt kunne bruges i

---

omhandler etiske retningslinjer for socialt samvær. De overordnede principper er: 'Omsorg for jorden, retfærdig fordeling af ressourcer og omsorg for mennesker'. Data hentet den 19.januar 2018 fra https://permakultur-danmark.dk/da/.

21 "Holistic Management is decision-making and planning processes that give people the insights and management tools needed to work with the web of complexity that exists in nature: resulting in better, more informed decisions that balance key social, environmental, and financial considerations". Hentet den 19. januar 2018 fra https://www.savory.global/.

22 Se nærmere på www.savory.global.

større organisatoriske sammenhænge, såsom f.eks. "nationaløkonomi" (Ibid.). Jens fortæller, at han selv har brugt en model fra Holistic Management i "et selvudviklingsprojekt". Dette hjalp ham til at "lave kortsigtede og langsigtede mål", der i sidste ende bidrog til, at han kunne definere sin egen "holistiske kontekst" (Ibid.). Redskabet, han brugte, var Savorys "quality of life statement", der består i at "spørge sig selv: hvad skal der til, for at jeg synes, at jeg har det godt?". Det bragte Jens frem til, at "quality of life" for ham betyder, at "han gerne vil gøre en forskel og have frihed til, hvad han gør" (Ibid.). Hvilket nu er blevet en rettesnor for beslutninger i hans privat- og arbejdsliv. Jens vil gerne bidrage til at gøre en forskel i forhold til f.eks. klimaforandringer, og samtidig vil han gerne være i et organisatorisk setup, hvor han har frihed til at gøre, hvad han vil.

Jens forklarer, at han "læser denne bog" og peger igen på Holistic Management-bogen, som ligger foran os på bordet, for "at få et redskab til at gøre en kæmpe forskel" (Ibid.). Hvorfor tiden er den rette til at finde redskaber til at gøre en "kæmpe forskel" forklarer han ud fra sin alder set i lyset af et permakultur-design, der indretter menneskets liv i forskellige faser. Han er netop "fyldt 25 år", hvilket ifølge Jens betyder, at han er "lige på kanten til at blive voksen". Han beder mig efterfølgende om at google "web looby macnamara", som viser sig at være et permakulturdesign. Nedenstående billede kommer frem på computerskærmen, og Jens forklarer, hvor han ser sit liv i cirklen:

Billedet downloadet fra http://www.wildheartpermaculture.co.uk/?page_id=1616

"Jeg er der, hvor jeg er ved at gå fra juvenil til det voksne liv: Det handler om *integration*, *action* og *momentum*. Denne fase fører videre til alderdomsfasen, hvor det handler om at værdsætte, reflektere og holde pause" (Feltnoter, januar 2017).

Med det ene ben i en juvenil fase er tiden den rette til at handle på det, han gerne vil for at kunne gøre en forskel. Mere specifikt vil Jens øve sig i "holistisk afgræsning", som stammer fra tankegangen om "regenerativt landbrug", fordi det kan give ham kompetencer til at bidrage til at gøre en forskel i verden. Jens siger:

"Altså, jeg er inspireret af at kunne gøre Sahara grøn[23]. Det kunne være spændende at tage til Sahara og hjælpe med det. Men det kunne også være spændende at have køer her og eksperimentere og lære det at kende, så jeg kunne bruge den viden i Sahara, hvis det nu var" (Feltnoter, januar 2017).

Således skaber Jens den første og primære kontekst for et bæredygtigt virke ved at kombinere permakulturens livscyklus for at rammesætte sin personlige udvikling med redskaber fra "Holistic Management" til at opbygge sine kundskaber i at gøre en forskel i verden. Jens kobler samtidig udviklingen af sit bæredygtige virke i Farendløse – f.eks. udførelsen af "holistisk afgræsning" – sammen med at opøve evner til at kunne

23 Igennem holistisk græsning transformeres ørkenlandskaber til grønne områder. Begrebet og produktionsmetoden er udviklet af Allan Savory. Data hentet den 19.januar 2018 fra https://www.ted.com/talks/allan_savory_how_to_green_the_world_s_deserts_and_reverse_climate_change#t-1234933

"gøre Sahara grøn", hvilket for ham er at "gøre en forskel". Samtidig anvender han den samme "Holistic Management"-litteratur på sit eget liv, hvormed rammesætningen af Jens' liv og arbejde flettes sammen. Jens uddyber:

"Altså, hvis man kan gøre Sahara grøn – det er eddermame vildt! Så er der mulighed for at ændre CO^2-udslip, fordi man kunne binde CO^2 i jorden – det vil sige i hele Sahara. Man ville kunne skabe liv for mange mennesker. Og se verden blive rigere" (Feltnoter, januar 2017).

Jens slår dermed fast, at han i sin søgen efter fælles principper for liv og arbejde nu har skabt en kontekst for sit bæredygtige virke, der udgøres af en kombination af permakulturens livscyklusfilosofi og "Holistic Managements" håndfaste arbejdsmetoder. Tilsammen skaber de en værdimæssig organisatorisk kontekst for både tilrettelæggelsen af produktionsvilkår og udførelsen af det bæredygtige virke på Farendløse Mosteri. Konteksten, han er i gang med at skabe for sit bæredygtige virke, er dermed lokalt forankret, men også til gavn for hans virke i fremtidens globale arbejde. Ligesom Sandra blander Jens også sit personlige og arbejdsmæssige liv sammen, når han diskuterer og leder efter de principper, der skal guide ham i hans bæredygtige virke. Jens og Sandra er dermed anderledes defineret omkring, hvordan kombinationen af liv og arbejde skaber rammerne for det bæredygtige virke, end Simon er. For Simon er ikke i lige så høj grad optaget af livs- og arbejdskombinationen, men fokuserer i stedet på, hvordan han gerne vil gøre tingene på en anden måde, og hvordan han kan få lov til det.

At bygge nye verdener

I et øjeblik er vi igen tavse. Jens kigger ud ad vinduet, ser op og begynder at forklare, hvad der motiverer ham i livet. Her inddrager han den anden kontekst for sit bæredygtige virke, der bygger på en vision om at bygge nye verdener. Jens siger:

"Jeg interesser mig for at opdage nye verdener og meget også at skabe nye verdener. Se dem vokse frem og relatere til hinanden. Derfor er skovhaven (permakulturhave) så interessant, fordi det er en måde at skabe en ny verden på. F.eks. set i forhold til en græsplæne, der er flad. Så har du i en skovhave mange flere ting at zoome ind på. Og en strukturel tænkning at se det på. F.eks. skovhaven er i lag – et tredimensionelt lag. Der er mange forskellige perspektiver, og så bliver den verden meget rig. Og kompleksiteten meget spændende" (Feltnoter, januar 2017).

Jens er nysgerrig og interesseret i at gå på opdagelse i og være medskaber af "nye verdener". Derfor har det også tiltrukket ham at gå på opdagelse i den strukturelle tænkning, som præger permakulturs måde at anskue naturens organisering på, f.eks. når der differentieres mellem, hvordan en græsplæne og en skovhave er strukturelt opbygget. Hvor græsplænen både i sin monokultur og i sin tilrettelæggelse er endimensionel, er skovhaven tredimensionel. Skovhaven er en permanent køkkenhave, men opbygget efter principper som i en skov med forskellige typer afgrøder, der har brug for skygge, sol mm. Den består derfor af en forskelligartet beplantning og indeholder flere strukturer. Heraf opstår en større rigdom betragtet ud fra et ønske om kompleksitet. Men Jens mener, at hans nysgerrighed ift. at opbygge verdener igennem forskellige syn på strukturer er grundlagt i ham langt tidligere end i mødet med Permakultur DK's strukturelle opbygning af naturen. Nysgerrigheden i at opdage og skabe nye verdener trækker nemlig tråde tilbage til hans barndom. Jens fortæller:

"Da jeg var lille, syntes jeg altid, at det var sjovt at lege i sandkassen. At bygge en by med alle mulige huse, mennesker og liv, det har jeg altid interesseret mig for. Den vision om at bygge *nye verdener* og se dem vokse frem og relatere sig til hinanden er *virkelig* grundlagt i min barndom" (Feltnoter, januar 2017).

Ved at inddrage barndommen som en "hukommelsespraksis" (Asdal & Moser, 2012: 296) skaber Jens den anden kontekst, der ikke kun er nutidig, men som også peger tilbage på en fortid, der har præget ham. En fortid, hvor legen i sandkassen frembragte nye verdener og nye strukturer for, hvordan byer med huse, mennesker og liv kunne organiseres. I skabelsen af konteksten for sit bæredygtige virke er Jens således ikke kun

interesseret i at "gøre en forskel". Jens har også en vision for, hvordan hans bæredygtige virke skal kombinere hans liv og arbejde med det formål at "opdage nye verdener", "bygge nye verdener" og "se dem vokse frem og relatere sig til hinanden" (Feltnoter, januar 2017).

Når Jens skaber konteksterne for sit bæredygtige virke, er udgangspunktet at flette arbejde og liv sammen. Han kobler den selvudviklende proces, som han er i, sammen med en overgang mellem to livsudviklinger (juvenil og det voksne liv), og hvordan han vil udføre sit arbejde (Holistic Management). I denne kontekst bliver Holistic Managments systemiske tænkning og permakulturens filosofier koblet til tanker om samfundsudviklingen, f.eks. ideen om at gøre Sahara grøn. Konteksten for Jens' bæredygtige virke er således både et selvudviklingsprojekt og en udvikling af hans organisatoriske og managementdrevne virke, der hjælper Jens til dels at begrunde sine handlinger rent arbejdsmæssigt og til dels at træffe de rigtige personlige beslutninger i livet. Således sammenfletter Jens sin personlige udvikling og relation til naturen og naturprocesser i lokale, nationale og globale omstillingsprocesser med en overordnet kontekst for udførelsen af et bæredygtigt virke på Farendløse Mosteri.

Konteksternes indflydelse på aktørernes samarbejde

Resultatet af de tre forudgående analyser viser, hvordan aktørerne på individuelt niveau inden for organisationen Farendløse Mosteri skaber hver deres kontekst for deres bæredygtige virke. I dette afsnit undersøger jeg, hvordan aktørernes individuelle kontekster får indflydelse på deres indbyrdes samarbejde i organisationen. Ud fra spørgsmålet om, hvem aktørerne forholder sig til, når de skaber kontekster for det bæredygtige virke, ses det, at aktørernes kontekster i højere grad er skabt i relation til stedet Farendløse Mosteri end i relation til hinanden. De henviser alle til Farendløse Mosteri – enten som sted, organisationsform eller arbejdsplads – men ikke nødvendigvis til hinanden. At aktørerne ikke refererer til hinanden viser både, at de er

individuelle aktører, der hver især repræsenterer deres egen forståelse af den virkelighed, de befinder sig i, og at Farendløse Mosteri organisatorisk og udviklingsmæssigt befinder sig i en bestemt fase. Roller, ansvar og arbejdsopgaver er under udvikling. Med udgangspunkt i en organisering, der giver rigelig plads til individuelle projekter (grøntsagsmarken, frøproduktion og holistisk afgræsning), hvor aktørerne kun mødes om ét stort fælles projekt (æblemost- og vinproduktionen), skaber dette rum for, at aktørerne hver især kan tage udgangspunkt i deres egne kontekster for deres bæredygtige virker. De befinder sig i en fase, hvor de stadig er i gang med at finde ud af, hvordan de skal organisere sig, og hvordan arbejdet på Farendløse Mosteri skal tilrettelægges. Aktørerne er derfor i en udviklende fase, hvor konkrete ideer prøves af – både på dem selv og på de øvrige aktører. De arbejder således med deres individuelle ståsteder, som kommer til udtryk i den virkelighed, de skaber som kontekst for deres bæredygtige virke.

Kun i momenter relaterer aktørerne til hinanden. Det sker i situationer, hvor de forsøger at kridte banen op for, hvilken kontekst de enten ser sig selv i eller ikke ser sig selv i. Et eksempel er Jens, der udtaler, at han flere gange har afvist Simons ide om, at han skulle læse agroøkonomi for at kunne have en fremtid som rådgiver for landmænd. Det vil Jens ikke. I stedet ønsker han at finde frem til, hvordan han kan få Farendløse Mosteri til at "fungere" i sit liv (Feltnoter, januar 2017). Jens afviser dermed Simons indblanding i sit liv og arbejde, fordi det ikke passer til den kontekst, som Jens er i gang med at bygge op for sit bæredygtige virke på Farendløse Mosteri. Et andet eksempel er Sandra, der til slut i samtalen konkluderer, at de stadig på mosteriet har forskellige bevæggrunde for at definere konteksten for et bæredygtigt virke, og at hun er "meget relationsfokuseret" (Interview, Villumsen, januar 2017). For Sandra er det "megaspændende, hvad det er for nogle bølger, som man kan sætte i gang" hos andre. Som eksempel nævner Sandra aktørernes relation til deres naboer. Her har aktørernes tilgang været en kombination af respekt og imødekommenhed, hvilket har medført, at de nu kan tillade sig at spørge nabolandmændene, om de må

leje mere jord, og om de kunne tænke sig at være en del af deres virke på mosteriet (Ibid.). Sandra konkluderer i forlængelse heraf, at arbejdet med mennesker "tager tid", og at der går en menneskelig relation forud for alle større forandringer.

Desuden er Sandra bevidst om, at aktørerne har forskellige bevæggrunde for at skabe konteksten for det bæredygtige virke, og at den måde, de kan nærme sig hinanden på, er ved at snakke sammen om, hvad de skal, og hvordan det skal realiseres. Som eksempel kan nævnes aktørernes diskussion om, hvorvidt de skal ansøge om, at mosteriets produktion bliver økologicertificeret (Interview, Villumsen, september 2015). Sandras bevidsthed om, at de har forskellige bevæggrunde for at skabe konteksten for et bæredygtigt virke, kan også forklares med, at aktørerne fandt sammen meget spontant om at købe Farendløse Mosteri. Aktørerne kendte således ikke hinanden i forvejen, hvorfor de individuelle bevæggrunde fyldte mere end de kollektive (da disse ikke var etableret endnu).

Et trejde eksempel er Jens, der bringer en konkret arbejdsmetode på banen som redskab til, at aktørerne kan nærme sig hinanden. Nemlig "quality of life"-statementet, som Jens mener kan integreres både som et kollektivt arbejdsredskab til organisering af produktionen og som et redskab til at træffe beslutninger. Ved et torsdagsmøde forsøgte han at få alle aktører til at give deres version af, hvad "quality of life" betød for dem. Jens' ide var, at hvis alle fremlagde deres "quality of life", kunne det resultere i en fælles bevidsthed om, hvad:

"vi hver især har af behov, men også en bevidsthed om, hvad vi skal producere. Det kunne være en god måde at klargøre vores interesser på og dermed tage hensyn til hinanden" (Feltnoter, januar 2017).

I denne proces ville det ifølge Jens blive tydeligere, hvordan aktørerne kunne kortlægge beslutninger om prioritering og forvaltning af ressourcer på Farendløse Mosteri. Samtidig ville det skabe opmærksomhed omkring de individuelle ståsteder, som de hver især bragte ind som kontekst for udførelsen af et bæredygtigt virke. "Quality of

life"-statementet fik dermed funktion som et redskab til at få adgang til de andre aktørers kontekster. Resultatet af Jens' ide om vidensdeling var dog begrænset, og det endte med, at kun Jens formulerede sit "quality of life"-statement. Som begrundelse for, hvorfor ingen andre gjorde det samme, siger Jens:

"Jeg ved ikke helt hvorfor, men det virker på mig, som om de andre har en vis aversion mod 'modeller' eller sådan tænke-føle-øvelser, som skal gøre det tydeligt for en selv og andre, hvad man vil og føler. For mig har det været en mærkelig oplevelse, da det faktisk har hjulpet mig noget med at konsolidere, hvad jeg drømmer om og vil" (Mailkorrespondance, Jensen, marts 2019).

Jens er tydeligvis skuffet over resultatet og begrunder det senere i vores mailudveksling med, at de andre er "ældre" og derfor finder det "overflødigt". Jens tror, at fordi Sandra og Simon er ældre end ham, så er de også mere modne i deres konkretisering af deres bæredygtige virke. Ikke desto mindre mener Jens, at det som "kommunikationsværktøj" har været "værdifuldt" for ham. Fordi det er nemmere både for en selv og andre at forstå og overskue, når det står på skrift (Ibid.). Igen ses det, hvordan Jens anvender et ledelsesbegreb, nemlig "konsolidere" (Ibid.) til at beskrive personlige drømme. Dette viser, at Jens' arbejde og liv er sammensmeltet i hans bæredygtige virke på Farendløse Mosteri.

Eksemplerne understreger yderligere, at aktørernes skabte kontekster for bæredygtighed er forbundet til stedet Farendløse Mosteri. De forskellige kontekster fungerer på samme tid som en svækkelse af deres samarbejde og en styrkelse af arbejdet med bæredygtighed, da de kommer med forskellige tilgange til det bæredygtige virke. At der findes forskellige kontekster inden for Farendløse Mosteri bevirker yderligere, at organisationen Farendløse Mosteri fremstår som en rummelig organisation, hvor flere forskellige holdninger kan eksistere på samme tid. Men, som de øvrige aktørers afvisning af Jens' "quality of life"-øvelse illustrerer, er viljen til at nå frem til et fælles udgangspunkt for arbejdet ikke stor.

Aktørernes fælles møde med omverdenen

Til trods for aktørernes store fokus på at skabe individuelle kontekster for et bæredygtigt virke på Farendløse Mosteri, ønsker de at fremstå som en samlet enhed, der deler et fælles netværk i mødet med omverdenen. Dette kom tydeligst til udtryk ved en kortlægningsbegivenhed i vinteren 2017, som jeg arrangerede. Her kortlagde Sandra og Jens Farendløse Mosteris netværk på to Danmarkskort, henholdsvis et over hele Danmark og et over Sjælland.

Netværkskortlægning på nationalt plan, 2016.

Forud for kortlægningen havde jeg efterspurgt, om de ville lave en kortlægning, der markerede "de relationer, som binder Farendløse Mosteri sammen med resten af omverdenen" (Mailkorrespondance, oktober 2016). Sandra og Jens meldte sig til kortlægningen, og med post-its i hånden skitserede de det omgivende netværk, som de så sig forbundet til på tværs af individuelle interesser og kontakter. De inddelte

netværkene i følgende selvvalgte kategorier: organisatorisk (pink), fagligt (grøn), politisk (orange), personligt (gul) og joker (smily) (Feltnoter, februar 2016). I løbet af kortlægningen blev Jens og Sandra dels bevidste om det netværk, de havde på tværs af alle kategorierne, og dels bevidste om, at majoriteten af netværket var knyttet til en særlig faglig og politisk retning inden for det danske landbrug. Ved at sætte sig selv i sammenhæng med dette landsdækkende netværk udvidede Jens og Sandra fænomenet Farendløse Mosteri fra at være stedbundet til at blive en del af noget nationalt. Nemlig en bevægelse i det danske landbrug, der arbejder med at fremme bæredygtige produktionsmodeller ud fra forskellige faglige, organisatoriske og politiske interesser. Selve kortlægningssituationen fungerede som et rum, hvor Jens og Sandra sammen skabte en kontekst, som de kunne dele. Udgangspunktet var ikke længere en individuel kontekst, men derimod en kontekst, som selve fænomenet Farendløse Mosteri kunne placeres i.

Netværkskortlægning på Sjælland 2016.

Delkonklusion: Skabelse af kontekster for et bæredygtigt virke

Formålet i dette første analysekapitel har været at undersøge, hvordan aktørerne skaber kontekster for deres bæredygtige virke på Farendløse Mosteri. Jeg har taget udgangspunkt i kontekst som et empirisk undersøgelsesobjekt, skabt og bragt i aktion af aktørerne selv i hverdagssituationer (Brenna, 2012; Asdal & Moser, 2012). Analysen viser, hvordan aktørerne aktualiserer forskellige kontekster for deres bæredygtige virke, hvorfor der ikke findes én fælles organisatorisk kontekst for aktørernes virke, der kan anvendes som en stabil forklaringsmodel og baggrund for aktørernes handlinger (Asdal & Moser, 2012: 303).

Overordnet set viser analysen os to afgørende ting: For det første at alle tre aktører har individuelle bevæggrunde for at skabe deres specifikke kontekst for et bæredygtigt virke. Således kan jeg konkludere, at aktørerne formår at rumme flere forskellige kontekster inden for organisationen Farendløse Mosteri. Det er kun under den arrangerede kortlægningssituation, at aktørerne sammen skaber en fælles kontekst for fænomenet Farendløse Mosteri. For det andet fremgår det af analysen, hvordan aktørerne bruger den virkelighed, som de har skabt som kontekst for deres bæredygtige virke, til at arbejde med bæredygtighed i praksis, og at de skabte kontekster for arbejdet med bæredygtighed er tæt forbundet til stedet Farendløse Mosteri. Jeg vil fremhæve to forbundne aspekter, der viser, hvordan aktørerne bruger den virkelighed, som de har skabt som kontekst til at forankre deres arbejde med bæredygtighed.

Det første aspekt er, at det at arbejde med bæredygtighed kræver en rammesætning, der består af en individuelt skabt kontekst, der beskriver, hvordan liv og arbejde kan sammenkobles i et bæredygtigt virke. Dette perspektiv er fremtrædende for alle tre aktører og i særdeleshed for Sandra og Jens, fordi aktørerne har taget et eksistentielt valg ved at flytte ud af byen og på landet, men også fordi dette valg har sat dem i en

situation, hvor deres livsværdier skal kobles til det bæredygtige virke, som udføres på mosteriet. Fordi aktørerne bor på Farendløse Mosteri, hvorfra de udfører deres bæredygtige virke, skaber det en naturlig sammenblanding af liv og arbejde. Det viser sig, at det at arbejde med bæredygtighed i en landbrugsorganisation ikke bare er et arbejde som ethvert andet, hvor det er muligt at adskille livsværdier og arbejdsindsats. For når aktørerne arbejder med bæredygtighed, kombinerer de personlige livsambitioner med et arbejdsværdisæt, og begge dele rettes til efter bæredygtighedstanken. Aktørernes daglige arbejde og liv på Farendløse Mosteri er derfor knyttet til et større formål, som bliver konkretiseret i deres bæredygtige virke. Det er derfor umuligt for aktørerne at adskille deres liv og arbejde, når de arbejder med bæredygtighed. At aktørerne blander deres personlige og arbejdsmæssige liv sammen, når de diskuterer de principper, der guider dem, siger derfor noget essentielt om, hvordan det er muligt at realisere et bæredygtigt virke.

Det første aspekt bliver en præmis, som skaber et behov hos den enkelte aktør for at skabe en kontekst, som danner baggrund for, hvordan aktørerne kan forene deres individuelle bæredygtige virke med den større sammenhæng. Det fører til det andet aspekt, som fokuserer på omverdenen, og hvordan aktørerne skaber en horisont for deres arbejde, der rækker ud over det personlige bæredygtige virke, ved at skabe kontekster for virket, der relaterer sig til større tankesystemer uden for Farendløse Mosteri. Konteksterne har forskellige navne, og aktørerne trækker på forskellige tankemæssige kontekster for at synliggøre kontekstens funktion og muligheder. For alle aktørerne handler det om at skabe eksistentielle kontekster, som kobler både liv og arbejde sammen, og hvorfra de kan forstå og se meningen med at udføre et bæredygtigt virke. Konteksterne medfører en form for forankring af de individuelle ståsteder, de hver især behøver til udførelsen af bæredygtige handlinger. Simon er optaget af at inddrage og sammenflette kontekster, der tager afsæt i et frøpolitisk arbejde koblet til en reorganisering af landbruget set ud fra en forestillet istid som konsekvens af "klimakrisen". Simons skabte kontekst for hans bæredygtige virke tager

afsæt i en forestillet fremtid, hvorfor konsekvenserne af arbejdet med bæredygtighed ikke nødvendigvis viser sig her og nu, men i et langsigtet perspektiv, der strækker sig millioner af år ud i fremtiden.

Sandra er optaget af relationerne til omverdenen og af at opnå en forståelse af, hvordan en fælles forvaltning af naturressourcer håndteres. Derfor er Sandra interesseret i at skabe en kontekst for aktørernes virke på Farendløse Mosteri, der både kan honoreres i deres interne daglige arbejde og i en kontekst af relationer udadtil, hvormed de bliver en "modstrøm" til det eksisterende samfunds normer. Igennem brugen af Ostroms tænkning om fælles forvaltning af naturressourcer bygger Sandra et "mod"-system op, som bliver en måde at koble omverdenen sammen med aktørernes bæredygtige virke på Farendløse Mosteri. Jens derimod inddrager hhv. permakulturens filosofi og Holistic Managements principper som kontekst for både et organisatorisk- og livsmæssigt virke på Farendløse Mosteri. Jens anvender dermed konteksterne som en måde at blive parat til at udføre det konkrete arbejde med bæredygtighed i sit daglige virke på Farendløse Mosteri – og måske i fremtiden i Sahara. For Simon og Jens er deres kontekster ligeledes knyttet til politisk organiserede kontekster skabt af de respektive foreninger, som de begge er engageret i, nemlig Frøsamlerne og Permakultur DK.

På hver deres måde føler de et forpligtende ansvar for at gøre noget i forhold til samfundets nuværende kriser, herunder klimakrisen. Konteksterne for det bæredygtige virke danner dermed også rammen for, at aktørerne kan udføre en kritik af grundlæggende samfundsmæssige strukturer, der ikke fungerer. Det ses eksemplificeret ved det, at aktørerne oplever sig selv placeret i en problematisk samfundsmæssig udvikling (klimaforandringer, landbrugets ubæredygtige produktionsformer, samfundets normsæt), hvilket motiverer aktørerne til at skabe et bæredygtigt virke på Farendløse Mosteri.

Jeg kan derfor konkludere, at når aktørerne skal forankre deres arbejde i bæredygtighed, går de ud fra to overordnede selvskabte kontekster. De to kontekster består i: For det første en kontekst der guider dem i, hvordan deres personlige liv kan forenes med det daglige arbejde. For det andet kontekster som forbinder stedet Farendløse Mosteri og aktørernes virke med omverdenen i form af større tankesystemer. Disse to overordnede kontekster er hele tiden på spil. De sammenvæves og anvendes relativt egenhændigt af aktørerne. Det betyder også, at når aktørerne skaber kontekster for deres bæredygtige virke, så er det ikke en neutral praksis for de involverede aktører, men derimod en politisk handling (Law & Moser, 2012; Dilley, 1999: 35), hvor enhver form for skabt kontekst ikke kun forbinder og fremhæver, men lige så vel frakobler relevante kontekster fra andre kontekster, som aktørerne kunne have valgt at skabe (Dilley, 1999: 38).

Kapitel VI

Træning i et bæredygtigt virke

Aktørernes partikulære måde at træne sig i et bæredygtigt virke er problemstillingen i dette andet analysekapitel. Det er en empirisk undersøgelse af træningsbegrebet, hvor jeg tager udgangspunkt i, hvordan aktørerne træner sig i at udføre et bæredygtigt virke som en udviklende aktivitet. I analysen viser jeg, hvordan aktørerne virkeliggør, hvad bæredygtighed er i praksis, og hvilke implikationer der er forbundet med at udføre bæredygtige handlinger. Det betyder, at definitionen af bæredygtighed i selve analysen, såvel som i hele afhandlingen, ikke baseres på en på forhånd givet definition, men derimod undersøges empirisk igennem aktørernes hverdagsaktiviteter. Den teoretiske tilgang til, hvordan aktørerne træner sig i et bæredygtigt virke, er inspireret af Peter Sloterdijks træningsantropologi beskrevet i bogen "You Must Change Your Life", hvor han introducerer begrebet om "det trænende menneske (2013: 4, 10, 26)[24].

Sloterdijks træningsantropologi er interessant at anvende, fordi hans perspektiv på den eksisterende (økologiske og økonomiske) "globale krise" (Ibid., s. 444) er, at vi er tvunget til at øve os på nye bæredygtige livsformer gennem daglig træning. Sloterdijk spørger: Hvor er vi på vej hen? Hvor skal vi gå hen? Hvordan skal vi ændre livet, ikke blot Livet, men vores eget liv? Han sætter disse spørgsmål i spil, fordi den globale krise rammer os alle, hvorfor besvarelsen af spørgsmålene om den globale krise er et påtvunget imperativ, ingen kan underkende (Ibid., s. 442 ff.). For vi er, mener Sloterdijk, i mødet med erfaringerne af den globale krise, nødet til at stille og besvare de ovennævnte spørgsmål for at skabe en ny begyndelse. For Sloterdijk handler det derfor om at vise, hvordan mennesket skal gribe mulighederne for en bedre verden ved at træne sig i forandrede livsformer (Larsen, 2009). Ved at tage udgangspunkt i Sloterdijks træningsbegreb udfordrer jeg ideen om, at bæredygtighed er en

[24] I afhandlingen har jeg valgt at følge den originale version af bogen, hvor homo repetivitus betegnes som det trænende menneske (Der Mensch im Training) (Sloterdijk, 2012: 24). Homo repetivitus udvikles igennem, hvad Sloterdijk betegner som et 'øvelses-antropologisk studie' (übungsanthropologische Studie) (Sloterdijk, 2012: 26).

beskæftigelse, alle aktører kan håndtere. I litteraturen ses beskæftigelsen beskrevet på forskellig vis, f.eks. som en iboende evne iværksættere har til at løse miljømæssige problemer (York & Venkataraman, 2010), som et identitetsarbejde aktører kan udføre (Phillips, 2012), noget aktører kan håndtere ved at ændre deres forestillinger om sociale, økonomiske og politiske begreber (Wright et al., 2013), noget aktører kan håndtere ved at udarbejde strategier (Lash & Wellington, 2007), eller som noget aktører gør ved at handle ud fra bestemte rationaler (Slawinski & Bansal, 2015). For selvom disse tilgange er måder, der bidrager til at forstå, hvordan det er muligt at udføre bæredygtighed, så har ovenstående eksempler svært ved at se det at udføre bæredygtighed som en organisatorisk aktivitet, aktørerne skal uddannes i og øve sig i over længere tid. Ved at anvende Sloterdijks træningsbegreb, bliver det muligt at komme nærmere en forståelse af de komplekse valg, der følger med at udføre bæredygtighed. Hvilket er et vigtigt bidrag til litteraturen vedrørende de organisatoriske svar på klimaforandringer.

Mit formål er at undersøge, hvordan aktørerne træner sig i at udføre bæredygtighed. Farendløse Mosteri er et træningscenter, hvor ingen som udgangspunkt er fuldkomne eksperter i deres fagområde. Træningen i et bæredygtigt virke finder sted i et sammenspil mellem den trænende og det, man træner, og har som effekt, at den udvikler de trænende aktører som mennesker. F.eks. opstår der et forhold mellem Jens og Sandra og de naturprocesser, de arbejder med, der bidrager til nye indsigter, vaner og prioriteter for både Jens og Sandra. Men også den enkelte aktørs forståelse af stedet har indflydelse på, hvordan et bæredygtigt virke trænes af dem hver især. Hvor to af aktørerne, henholdsvis Sandra og Jens, primært træner sig i et stedbetinget bæredygtigt virke, træner Simon sig derimod i et ikke-stedbetinget bæredygtigt virke, hvilket resulterer i to forskellige former for bæredygtige livsformer.

I de kommende afsnit vil jeg præsentere Sloterdijks træningsantropologi og hans filosofiske træningsbegreber. Jeg har lavet en teoretisk tredeling af Sloterdijks

træningsantropologi, der markerer tre forskellige tematikker, som jeg undersøger i analysen af, hvordan aktørerne træner sig i et bæredygtigt virke. De tre teoretiske tematikker, jeg har udvalgt, er: 1) Hvad er træning? 2) Hvor foregår træningen? og 3) Hvem træner hvem?

Hvad er træning?

I dette afsnit redegør jeg for den første valgte teoretiske tematik, som jeg ser forbundet til Sloterdijks træningsantropologi, nemlig hvad træning er. Ifølge Sloterdijk består træning af fire essentielle elementer. Træning er således 1) en opbyggelig aktivitet, 2) subjektdannende, 3) forbundet til en etisk anstrengelse, som fungerer som mål for træningen, hvormed træningen 4) får kraft til at være reformatorisk, fordi mennesket igennem træningen kan blive uddannet i at ændre grundlæggende livsformer.

Sloterdijk definerer træningen som:

"any operation that provides or improves the actor's qualification for the next performance of the same operation, whether it is declared as practice or not" (Sloterdijk, 2013: 4).[25] [26]

Hensigten med træningen er at forbedre det enkelte menneskes kvalifikationer i forhold til næste udførsel af samme operation. Det generelle aspekt ved at øve sig og dermed kvalificere sig yderligere er derfor et essentielt aspekt af, hvordan træningen bliver en opbyggelig aktivitet.

Det andet element består i, at træningen er subjektdannende. Det trænende menneske er *homo repetivitus*, der kæmper med sig selv i forhold til en bekymring om dets livsform

[25] "jede Operation, durch welche die Qualifikation des Handelnden zur nächsten Ausführung der gleichen Operation erhalten oder verbessert wird, sei sie als Übung deklarieret oder nicht" (Sloterdijk, 2012: 14).

[26] I den originale tyske version af Sloterdijks bog er det tyske ord, som oversættes med 'performance', ordet 'ausführung', som kan oversættes til det danske ord 'udførelse'. Det engelske ord 'practice' er en oversættelse af 'übung', hvilket naturligt oversættes til 'øvelse' på dansk. I afhandlingen anvendes 'træning' som ord for øvelsen, refererende til Sloterdijks overordnede begreb om 'Homo Repetivitus – det trænende menneske' (2013: 4 &10). Det danske ord 'udførelse' anvendes som betegnelse for den handling, der er forbundet med at udføre træningen, og som i den engelske oversættelse hedder 'performance'.

(Ibid., s. 10). Bekymringen består i at være opmærksom på ens livsform i forskellige faser af livet. For i træningen findes nøglen til subjektdannelse, hvormed træning til tider kan være en påtvunget eller selvvalgt nødvendighed for ethvert menneske, for at det kan udvikle sin livsform. Det betyder, at gentagelse af træning gør os til dem, vi er. Mennesket træner sig igennem hele livet i det, det ønsker at være. Netop det faktum, at den gentagende træning er et grundlæggende vilkår for at være menneske, gør, at træningen kan få karakter af at være implicit.

Sloterdijk skriver på en interessant måde i den tyske originale bog "Du muss dein Leben ändern" (2009), at træningen er uundgåelig for mennesket. Sloterdijk siger:

"Da kun de færreste øver sig eksplicit, er det klart, at alle implicit øver sig, ja endnu mere at mennesket er et levende væsen, der ikke ikke kan øve sig – hvis øvelsen betyder gentagelse af et handlingsmønster på en sådan måde, at dispositionen til den næste gentagelse forbedres som et resultat af udførelsen" (Sloterdijk, 2009: 643). [27]

Det er menneskets skæbne, at det er til, ved at det ikke ikke øver sig. Det er altså umuligt at eksistere uden at træne sig i at være et levende væsen. Det medfører også, at vores menneskelige eksistens er plastisk – det vil sige foranderlig. Sloterdijk fanger dette i begrebet om "autoplastiske feedbackmekanismer" (Sloterdijk, 2013: 110). Begrebet refererer til en ide om, at det at være mennesket betyder, at man lever i et rum, hvor alle handlinger virker tilbage på den, der handler (Ibid., s. 110). Også selvom disse handlinger ikke måtte være deklareret, intenderede eller bevidste. Mennesket er dermed påvirket af sine omgivelser (kultur, mennesker og genstande) samt de handlinger, mennesket udfører, men oftest på en implicit måde. Immanent i træningen er der et cirkulært kredsløb af tid i form af den gentagende rytme, som træningen har. Det cirkulære kredsløb af tid står aldrig stille, fordi det enkelte menneske eksisterer ved at gentage træningen hver dag.

Dette bringer mig frem til træningens tredje element, nemlig det etiske element i form

[27] I den engelske version er dobbelt negationen "ikke ikke kan øve sig" udeladt.

af higen efter perfektion ud over det almindelige. Ifølge Sloterdijk har træningsbegrebet "en stærk vertikal spænding" (oversat fra: "strong vertical tension") (Ibid., s. 215), der fungerer som mål for træningen og udførelsen af den daglige træning (Ibid., s. 207). For at illustrere betydningen af "en stærk vertikal spænding" anvender Sloterdijk Nietzsches linedanserallegori, hvor linedanserne øver hvert skridt 10.000 gange, og alligevel må hvert skridt tages, som hvis det var første gang (Ibid., s. 207). Hvert eneste skridt taget af linedanseren er nemlig det første skridt i en balancegang, hvor det samtidig kan være det sidste. Det er denne "akrobatiske eksistens", som linedanseren udfører, der resulterer i, at Sloterdijk betragter linedanserens skridt på linen som en etisk handling. Han uddyber:

"Acrobatic existence de-trivializes life by placing repetition in the service of the unrepeatable. It transforms all steps into first steps, because each one could be the last. It knows only one ethical action: the supervision of all circumstances through the conquest of the improbable" (Ibid., s. 207).

Ligegyldig hvem det er, som øver sig som linedanseren, siger Sloterdijk, så er de i gang med at træne deres subjekt til en dannelse, *paideía*, der "flytter dem fra fundamentet af alle grundlæggende vaner" (Ibid., s. 207). Oversættes Sloterdijks linedanserallegori til aktørernes træning i et bæredygtigt virke, bliver linedansernes træning i at holde sig på linen til aktørernes træning i et bæredygtigt virke, hvor de transcenderes og opnår ny viden, som de kan anvende til at tage det næste skridt på deres vej. Det handler hele tiden om at opnå ny læring, at gå på linen, hvormed hvert skridt er forbundet med ny lærdom på linen i at udføre et bæredygtigt virke.

Den daglige træning får dermed, ifølge Sloterdijk, karakter af at være "reformatorisk", hvilket er det fjerde og sidste element, jeg har valgt at fremhæve. Træningen bliver reformatorisk fordi:

"The original ethical life… ()… always seeks to exchange harmful for favourable repetition. It wants to replace corrupt life forms with upright ones. It strives to avoid the impure and immerse itself in the pure" (Ibid., s. 405).

Ved at erstatte "korrupte livsformer med redelige" sigter udførelsen af træningen mod en autoritativ perfektion, der for den trænende aktør er foranlediget af den "stærke vertikale spænding" (Ibid., s. 215). Metaforisk er den stærke vertikale spænding karakteriseret som en opadstræbende vertikal linje (oversat fra "aspiring vertical line"), der fungerer som rettesnor for udførelsen og beslutningen om udførelsen af træningen for det trænende menneske (Ibid., s. 161). Den opadstræbende vertikale linje er altid indlejret i en kultur og består i at skitsere et spektrum mellem to yderpunkter i kulturen. F.eks. i en religiøs kontekst, hvor de to yderpunkter er den centrale distinktion, nemlig hellig versus blasfemisk. Eller i en militær kontekst, hvor de to yderpunkter er distinktionen magtfuld versus magtesløs. Hvad disse forskellige distinktioner har til fælles er, at det første yderpunkt betragtes som attraktivt i de respektive felter, mens den modsatte ydrepol er uønsket (Ibid., s. 13).

Træningens formål er dermed en etisk anstrengelse karakteriseret som en opadstræbende vertikal linje, udspændt mellem to yderpunkter med henblik på at forbedre gamle livsformer og skabe nye, forandrede livsformer, der adresserer den globale klimakrise (Ibid., s. 13, 14 & 207). Hvad angår aktørernes træning i et bæredygtigt virke, bliver det klart i den følgende analyse, at selve begrebet bæredygtighed er til forhandling. Der udspiller sig en konflikt blandt aktørerne, der i første omgang er spændt ud mellem en "stedbunden" og en "ikke-stedbunden" definition af, hvor træningen i et bæredygtigt virke foregår, men som foranlediger forskellige ideer om en bæredygtig eller ikke–bæredygtig livsform.

Med udgangspunkt i Sloterdijks teori består træning således af fire hovedelementer. Træningen er en opbyggelig aktivitet, der er subjektdannende. Mennesket er selvskabende og bliver til igennem den gentagne daglige træning. I træningen er der indbygget en etisk anstrengelse, hvor der er en higen efter at gøre det rette. Og med træning i det rette har træningen kraft til at være reformatorisk, det vil sige forandre menneskets grundlæggende livsformer mod det bedre. På baggrund af ovenstående

redegørelse af, hvad træning er, vil jeg i næste afsnit se nærmere på, hvor træningen foregår.

Hvor foregår træningen?

Sloterdijk knytter det etiske element "ethos" i træningen til "topos" (græsk for sted). Det vil sige, at det sted, hvor træningen foregår, danner rum for en særlig koncentreret tilbagetrukket træning. Det er vigtigt at koble det etiske element til træningsstedet, fordi:

> "a different ethos calls for a different residence – one can only return to the origin if one is so deeply rooted in the new place and the changed habitus that there is no risk of relapsing into the old one. Until one reaches that point, it is good to inhabit a protected space in which the things considered right by the many…()… bounce off the better knowledge of the few" (Ibid., s. 409).

I citatet beskriver Sloterdijk, hvordan fremkaldelsen af et "andet ethos" kræver, at den trænende aktør befinder sig et andet sted for at få fred til at træne sig i at ændre tidligere livsformer og genopbygge nye. Ifølge Sloterdijk foregår træningen på specifikke "topoi", der for den trænende aktør er tilbagetrukne steder. Sloterdijk nævner forskellige træningscentre, som igennem tiden har været anvendt til en tilbagetrukket tilværelse for træning i et nyt liv. Eksempler på træningscentrene er f.eks. klostre, militærområder og ashrams, hvorfra den trænende aktør kan opnå indsigt om det "tidligere liv via distancen til det tidligere levede liv". Der ligger således i Sloterdijks tilbagetrukne "topos"-begreb kombineret med den udførte daglige træning en asketisk tilgang, hvor den trænende aktør befinder sig på et sted, hvor han eller hun kan opnå fred fra de omgivende strukturer, meninger og livsformer.

Det trænende etiske liv er forbundet til stedbetingende omgivelser i relation til andre mennesker og naturmæssige miljøer. I træningen trækker den trænende aktør sig tilbage til noget oprindeligt, der genetablerer "det gamle sted" i en ny betydning. I analysen af, hvordan træning i et bæredygtigt virke udføres, anvender jeg "Farendløse Mosteri" som et sted, hvor dette trænes. Mosteriet er aktørernes første udgangspunkt

for at træne sig selv i en ny bæredygtig livsform, der er forskellige fra deres tidligere livsformer. Farendløse Mosteri afviger fra Sloterdijks forståelse af tilbagetrukne steder, idet det konstant er i kontakt med det omgivende samfund. Dette betyder, at deres træning i et bæredygtigt virke kontinuerligt bliver testet og udfordret af det omgivende samfund. Jeg supplerer således Sloterdijks begreb om "topos" knyttet til træningen med en ide om, at træningen også kan forekomme andre steder end på tilbagetrukne steder – hvilket jeg uddyber yderligere i næste teoretiske afsnit, der handler om, hvem der træner hvem.

Hvem træner hvem?

Overordnet opererer Sloterdijk med tre elementer, der tilsammen definerer, hvem der træner hvem: 1) Træningen indvirker på den trænende aktør, 2) Træningen indvirker på det, man træner og 3) Figurer, der træner andre mennesker. Hvad angår den første form for træningsrelation, argumenterer Sloterdijk for, at træningen både har en virkning på den trænende aktør og samtidig en indvirkning på det trænede. Det betyder, at mennesket igennem træningen har en "effekt på sig selv, arbejder med sig selv og laver eksempler af sig selv" (Ibid., s. 110). Hvad Sloterdijk argumenterer for er, at alle former for reaktioner på træningen kan knyttes til, hvordan den trænende aktør træner sig i en udvikling af sig selv. Fordi træningen skaber en selvhenvisende forbindelse til den trænende, forpligter dette også aktøren til at deltage i sin egen udvikling som menneske. Træningen udmønter sig således i et sammenspil mellem den trænende og det trænede, som igen udvikler den trænende som menneske. F.eks. hvis en aktør træner bæredygtighed, vil der i træningen af bæredygtighed opstå en forbindelse mellem aktøren og aktørens forståelse af bæredygtighed, hvilket igen påvirker den enkelte aktør som menneske, fordi aktørerne igennem træningen opnår nye indsigter om sig selv og bæredygtighed. Træningen kræver således, at man som menneske forpligter sig til at deltage i egen udvikling og i udviklingen af bæredygtighed – og til at forandre tidligere forestillinger med udgangspunkt i de nye indsigter. Det

betyder, at nye vaner og normer udvikles igennem træningen, ligesom det har betydning, hvordan vi træner hver især, da det virker tilbage på os.

Det bringer mig videre til det næste element i træningsrelationen. Daglig træning kan også anvendes til at imødekomme den spænding, mennesker kan opleve mellem naturmæssige og kulturelle fænomener. Sloterdijk anser nemlig træningen som et instrument til at:

"overcome the gap, supposedly unbridgeable by methodological means, between biology and cultural phenomena of immunity – that is – between natural processes on the one hand and actions on the other" (Ibid., s. 10).

I ovenstående citat konstaterer Sloterdijk spændingen mellem naturmæssige og kulturelle fænomener og peger på, at overgangen mellem natur og kultur altid har stået vidt åben (Ibid., s. 11). Broen mellem disse to fænomener skabes i det trænende liv, fordi fænomenerne altid har været forbundne i kropsliggjorte menneskelige træningsaktiviteter (via sprog, ritualer eller tekniske evner) (Ibid., s. 11). Som eksempel nævner Sloterdijk "menneskets haver" (Ibid., s. 11) som lukkede områder, hvor planter møder kunstarter. Det moderne landbrug kan også nævnes som et andet eksempel på menneskeskabt natur.

Sloterdijks eget bidrag til at overkomme spændingen mellem natur og kultur er træningsantropologien. Sloterdijk er på et planetært niveau interesseret i de "organisatoriske former for trænende liv", der kan bidrage til forandring af livsformer set i forhold til det presserende klimaforandringsimperativ (Ibid., s. 138 & 444). Relateret til aktørerne på Farendløse Mosteri betyder det, at deres træning i et bæredygtigt virke er et redskab, aktørerne kan bruge til at forstå og overkomme udfordringer, som f.eks. at de er medskabere af den globale krise (Ibid., s. 444). Træningen kan ikke udføres på instrumentel vis, men må gennemføres med et sensitivt blik for de organiske processer, som aktørerne trænes af. Heri opstår en træningsrelation, hvor naturen træner aktørerne, og aktørerne træner naturen.

Sloterdijks definition af en tredje form for træningsrelation er figurer, der træner andre mennesker. Figurerne er "rollemodeller"[28] der leder andre mennesker på vej i deres træning. I analysen af de forskellige roller, som aktørerne indtager, når de træner andre mennesker og sig selv i et bæredygtigt virke, er især to trænertyper relevante, nemlig apostlen og håndværkeren. Apostlen er af Sloterdijk karakteriseret som:

"not speaking from the position of one who has achieved the goal, but from that of a practising person halfway there – or, in modern terms, someone committed – who is almost as far away from the goal as those to whom he turns as spiritual mentors. This makes him testify all the more emphatically to the significance of being moved by the idea of the goal" (Ibid., s. 246).

Apostlens ærinde er at være budbringer af en "ide", hvis opnåelse stadig er usikker (Ibid., s. 246). Det vil sige, at apostlen selv er i gang med at træne sig i at udføre ideen, men endnu ikke har nået målet. Ærindet er at få andre til at følge hans eksempel – hans bevægelse mod målet. Sloterdijk illustrerer ærindet med et eksempel fra bibelen, hvor Paulus i første brev til korintherne siger: "Følg mit eksempel, som jeg følger Kristus' eksempel" (Ibid., s. 246). I dette udsagn ligger en forventning om at opnå noget særligt ved at imitere Paulus' gerninger. Samtidig bliver apostlen et "efterligningsobjekt" for tredjepart og kan agere som fårehyrden, der viser vej for flokken. I apostlens gerninger er der således en tosidet efterligningsproces, hvor enhver, der deltager i apostlens træning, både bliver efterlignet og efterligner. Idet apostlen er en trænerfigur, der missionerer, betyder det, at figuren går fra sted til sted. Apostlen forstår stedet som et sted, han skal hen og bliver ført hen. I modsætning til Sloterdijks ideal om træning på tilbagetrukne steder, som jeg beskrev i det forrige afsnit af, hvor træningen foregår, muliggør apostlen således, at træningen kan forekomme alternative steder.

[28] Sloterdijk nævner eksempler på ti trænerfigurer. De første fem karakteriseres som "spirituelle" typer og er: guruen, den buddhistiske mester, apostlen, filosoffen og polyteknikeren. De sidste fem karakteriseres som "pragmatiske og kunstneriske" typer og er: atletiktræneren håndværksmesteren, professoreren, læreren og forfatteren (Sloterdijk, 2013: 277).

Den anden trænerfigur, jeg finder relevant at inddrage, er håndværkeren – filosofisk defineret som et menneske, der behersker en "professionel hverdagstechne" (Ibid., s. 292). Håndværkere er i kategorien af pragmatiske trænere defineret som: "…()…teachers who concern themselves with passing on more specialized techniques and praxis-related complexes of abilities" (Ibid., s. 291).

Igennem en repetitiv træning opøver håndværkeren sine evner, som forfines og specialiseres hver dag. Princippet for håndværk, siger Sloterdijk, er "sammenfaldet mellem produktion og træning" (Ibid., s. 292), hvilket udøves igennem en gentagende indlæring med "alt den langsommelighed og mangel på originalitet", som denne træning måtte medføre (Ibid., s. 293). En repetitiv træningsform, som Sloterdijk mener er udsat for hård kritik i den moderne verden, men fortjener større hæder. For det at opøve et håndværk kræver tid. At blive mester i et håndværk kræver et mesterlæreforløb med repetitiv træning over mange år. Selvom træningen har en "standardiseret, seriel og hverdagsagtig" karakter (Ibid., s. 293), kan den placeres på tærsklen mellem "fabrikation og meditation", fordi:

"It stimulates a practicing work in which the agent reproduces and expands their competence to perform this very work to the same extent that they immerse themselves in the production of the object or effect" (Ibid., s. 294).

Et håndværksmæssigt arbejde er teknisk anlagt og består i at opnå tekniske kundskaber til at forfine det produkt, som håndværkeren arbejder med. Samtidig er det et kontemplativt arbejde, fordi der i det langsommelige og gentagne arbejde opstår et rum for en meditativ træning. Værkstedet som det sted, hvor håndværkeren udfolder sin træning, er derfor ifølge Sloterdijk ikke kun stedet, hvor "udstyr" er anvendt, men derimod "plantager bestående af en form for subjektivitet udspændt mellem produktion og kontemplation" (Ibid., s. 294).

Ud fra ovenstående gennemgang af de tre teoretiske tematikker, henholdsvis 1) Hvad er træning? 2) Hvor foregår træningen? og 3) Hvem træner hvem? følger min

træningsanalyse. Igennem analysen fremkaldes aktørernes, Sandras, Simons og Jens', forskellige træningssteder og træningssamarbejdspartnere. Det empiriske materiale består af udvalgte situationer, hvor aktørerne enten viser eller taler om den træning, som de hver især varetager, f.eks. Jens' "holistiske afgræsningsprojekt", Sandras ideer om "arbejdet med den levende jord" og Simons træning i frøpolitisk arbejde.

Analysen er opdelt i tre sektioner. Hver sektion har et teoretisk fokus. Idet "stedet", det vil sige, hvor træningen foregår, gennemsyrer aktørernes betragtninger, er det svært at adskille "hvor træningen foregår" fra de to øvrige perspektiver "hvad er træning" og "hvem træner hvem". Jeg tillader mig derfor i hver enkelt sektion med dets specifikke fokus at komme ind på de andre to teoretiske delelementer.

Først analyserer jeg definitionen på træning med udgangspunkt i Sandras forestilling om, hvad træningen er. Dernæst flyttes fokus til, hvor træningen finder sted. I denne analyse anvender jeg både Sandras og Simons perspektiver på, hvor træningen finder sted. Til sidst følger en undersøgelse af, hvem der træner hvem, hvor jeg tager udgangspunkt i Jens' antagelser. Jeg afslutter med en delkonklusion på, hvad undersøgelsen af træningen i et bæredygtigt virke viser.

Træningsanalyse I: Hvad er træning?

I første analyse undersøger jeg Sandras forståelse af, hvad træning er, og mere specifikt, hvordan hun træner sig i et bæredygtigt virke. Undervejs supplerer jeg med de øvrige teoretiske delelementer, som hvor træningen foregår, og hvem der træner hvem. For Sloterdijk består træning af fire essentielle elementer. Træning er således: 1) En opbyggelig aktivitet, 2) subjektdannende, 3) forbundet til en etisk anstrengelse, som fungerer som mål for træningen, hvormed træningen 4) får kraft til at være reformatorisk, fordi mennesket igennem træningen kan blive uddannet i at ændre grundlæggende livsformer. Igennem Sandras forståelse af, hvad træning i et

bæredygtigt virke er, vil jeg først analysere, hvordan Sandra træner sig i at undvige "usynlige strukturer" i det omgivende samfund, der ifølge Sandra former både normer og vaner. Ved at træne sig i at undvige "usynlige strukturer" træner Sandra sig i ændring af grundlæggende livsformer, hvormed hendes bæredygtige virke kan tage form. I anden del analyserer jeg, hvordan træningen i et bæredygtigt virke består i at opnå kendskab til kompleksiteten i jorden, hvormed Sandra kommer i berøring med den vertikale spænding mellem "en dybde og en overflade", som arbejdet med jorden indbefatter. Dernæst analyserer jeg, hvordan Sandra anvender sin krop til at optage og lagre stedbaserede erfaringer fra træningen, hvormed træningen bliver en selvskabende aktivitet, der bidrager til at udvikle Sandra som menneske. Sluttelig vil jeg i fjerde del af analysen vise, hvordan træningen i et bæredygtigt virke har en anderledes kollektiv klang end i Sloterdijks træningsbegreb. For Sandra definerer træningen som afhængig af en samarbejdsform, hvor den enkelte aktør ikke kun træner alene, men altid i et samarbejde mellem naturprocesser og andre sociale aktører. Analysen tager udgangspunkt i to empiriske situationer med Sandra, der henholdsvis finder sted ved en samtale i køkkenet samt til et organisationsmøde med Simon og Sandra. I begge situationer bliver det synligt, hvad træningen i et bæredygtigt virke består i for Sandra.

Træning i at undvige usynlige strukturer

I køkkenet på Farendløse Mosteri fortæller Sandra i starten af januar 2017 om, hvilke overvejelser hun har gjort sig i forhold til aktørernes ønske om en lokal styringsstruktur af Farendløse Mosteri. Udenfor er det vinterkoldt, og æbletræerne på plantagen står nøgne uden blade. Kun grisene vover sig ud i den mudrede jord. På nuværende tidspunkt har Sandra boet og arbejdet halvandet år på Farendløse Mosteri. Sandras arbejde her i vintermånederne handler om at forberede den nye sæson på gården. Denne forberedende tid giver samtidig plads til, at Sandra også kan tænke og reflektere over fremtiden, og hvordan hun kan bidrage til den videre udvikling af

ideerne om arbejdet på Farendløse Mosteri. Diskussionen, som finder sted i en situation i køkkenet, viser dermed, hvordan Sandras træning i et bæredygtigt virke består i en kontinuerlig vekselvirkning mellem træning i hverdagsaktiviteter og nye indsigter. Hverdagsaktiviteter, der både kan være praktiske eller organisatoriske refleksioner, og at de kan bidrage til både kropslige og tankemæssige erfaringer, der rodfæster sig og bringer nye indsigter med sig. Med udgangspunkt i, hvorfor det er vigtigt med selvstyre lokalt på gården i den daglige drift, hvis en fond overtager ejerskabet af mosteriet, siger Sandra:

"Jeg tror, at der er noget helt fundamentalt i, sådan på samfundsplan, at der er mange usynlige faktorer, der styrer os, og at man hurtigt kan blive vildledt og ført med strømmen. Og det er noget af det, altså i en overordnet kontekst, at jeg tror, at det er blevet vigtigt for os at sikre, at vi har den selvstyring" (Interview, Villumsen, januar 2017).

Hvad Sandra er bevidst om er at frigøre sig fra de strukturer, som hun benævner "usynlige faktorer", der kan indvirke på aktørerne i deres arbejde. Det kræver en særlig form for træning, der indebærer, at hun hver dag dels er bevidst om, at hun er styret af omgivende strukturer, og dels er bevidst om at styre uden om de "usynlige faktorer". At træne sig i at styre uden om "usynlige faktorer" kan sammenlignes med Sloterdijks linedansermetafor, hvor hvert skridt så vigtigt, selvom linedanseren øver hvert skridt 10.000 gange, fordi det kan ende med at blive det sidste. For hvert skridt linedanseren øver, er der meget på spil, ligesom det er tilfældet for aktørerne, når de træner sig i at styre uden om de "usynlige strukturer". Her træner aktørerne sig i en dannelse, der "flytter dem fra alle grundlæggende vaner" (Sloterdijk, 2013: 207) såsom dét ubevidst at handle efter de omgivende "usynlige strukturer". Denne træning resulterer konkret i, at det i "en overordnet kontekst" bliver vigtigt for aktørerne at vide, at de vil få selvstyre af den daglige drift på mosteriet, og at fonden – såfremt de lod ejerskabet overgå til den – ikke vil kunne diktere, hvordan de skal udføre arbejdet på gården. Træningen i at undgå de "usynlige strukturer" medvirker dermed til ny læring om samfundets indflydelse på aktørerne, som de anvender i et konkret eksempel til at

gennemtænke en ejerskabskonstruktion med selvstyre (Interview, Villumsen, januar 2017).

Dybde og overflade i træningen

Ud over at træningen består i at undvige samfundsmæssige strukturer, består aktørernes træning desuden i at formulere overordnede bevæggrunde for træning i et bæredygtigt virke. Bevæggrunde, der bliver modnet i takt med de erfarede læringsfaser, som aktørerne gennemgår i træningen.

Sandra siger:

"vi har fundet ud af, at det ikke er så nemt. Ikke fordi vi havde troet, at det var nemt, men det er ikke nemt at skabe et landbrug, der hænger sammen, og få nogle mennesker til at spille sammen og dyr til at spille sammen. Man gør det ikke bare på et år…()… For folk udefra kan det være ret svært at sætte sig ind i, hvis man ikke har den faglighed eller ikke har prøvet det på egen krop… de har jo den her idylliserede forestilling om, at det gør man da bare. Det er da bare lige at fodre dyrene om morgenen" (Interview, Villumsen, januar 2017).

Sandra nævner, at det ikke er "nemt at skabe et landbrug, der hænger sammen" eller at få "nogle mennesker og dyr til at spille sammen", modsat hvad omgivelserne måske måtte tro. Det er ikke nemt, forklarer Sandra, fordi det i virkeligheden er "sindssygt komplekst" at sætte sine dyr på græs og f.eks. oplære sig i holistisk afgræsning, hvis formålet ikke bare er at fodre dyrene:

"men derimod at fremelske arter, der ligger gemt i jorden. Og det er jo den dybde, vi gerne vil have tilbage…()… en dybde, som vi synes er vigtig, at landbrugene begynder at varetage" (Interview, Villumsen, januar 2017).

Hvad Sandra her nævner er den vertikale spænding (Sloterdijk, 2013) i træningen af den faglighed og tilknytning, som ligger i arbejdet med jorden, dyrene og det organiske sted, de arbejder ud fra. En vertikal spænding, der er spændt ud mellem en dybde

(kompleksiteten i jorden) og en overflade (bare at fodre dyrene) i arbejdet. For Sandra er arbejdet nemlig mere end blot at fodre dyrene. Arbejdet med jorden er "sindssygt komplekst", og det kræver, at de trænes i at opnå indsigter, som gør dem i stand til at forstå dybden af arbejdet. Derudover kræver træningen også tid. At skabe et landbrug gøres ikke bare på "et år", som Sandra nævner. Tiden (i form af, hvor hurtigt Sandra opnår nye indsigter) er ikke afgørende for hende, da Sandra er bevidst om, at det kræver tid og et nærvær at træne sig i at forstå dybden af arbejdet. For Sandra er formålet at opnå en indsigt om den "dybde", der ligger i arbejdet. Det opnår hun igennem træningen, der får karakter af at være en opbyggelig aktivitet, som både hjælper Sandra til at forbedre sine enkelte kvalifikationer og til at reflektere over den etiske anstrengelse, der er forbundet til træningen (som f.eks. udspændt mellem en dybde og en overflade).

Træningen foregår i tæt tilknytning til stedet

I situationen har Sandra meget på hjerte og er i diskussionen meget nærværende og eftertænksom. I Farendløse Mosteris køkken, som også er det organisatoriske midtpunkt, beskriver Sandra yderligere, hvordan det kontinuerlige arbejde med omgivelserne er en træning i at opnå erfaring med den komplekse og stedbundne viden, der eksisterer i de organiske omgivelser på Farendløse Mosteri. Træning bliver en forpligtende aktivitet, der kræver, at hun hengiver sig til en fysisk nærhed og samhørighed med deres omgivelser – i form af dyr, planter og i særdeleshed jorden. Sandra mener, at de skal være loyale over for stedet og samtidig udøve en ekstraordinær opmærksomhed over for det sted, de træner fra. Arbejder man med jordens kompleksitet, forklarer Sandra, skal man være indstillet på, at "man aldrig kan være forvænt med, at noget bare er. Derimod må man grave ret dybt i jorden for at se, hvilke potentialer, det er, jorden gemmer på". Hvilket får Sandra til at erkende, at de er i en særlig position, idet de bor på stedet, hvorfra de arbejder. Sandra forklarer:

"det er blevet ret klart for os, at det kan man jo ikke forvente, at en professionel bestyrelse kan sætte sig ind. Eller forstå den kompleksitet" (Interview, Villumsen, januar 2017).

Sandra inddrager her som supplement til, hvad træningen udgør, det vigtige element, der består i at definere, hvor træningen foregår. For den afgørende forskel mellem aktørerne og en professionel bestyrelse er, at bestyrelsen ikke har den stedbaserede træningserfaring med dyr, planter og jord på Farendløse Mosteri, som f.eks. Sandra og Jens har. Dens medlemmer har ikke med egen krop erhvervet en erfaret viden om, hvordan konstellationer af mennesker, dyr, ressourcer og bygninger skal samarbejde ud fra specifikke vilkår, eller hvordan disse processer er organiske modsat statiske.

Træning erfaret igennem kroppen

At træningen i et bæredygtigt virke består i at træne sig til et grundigt kendskab til stedets organiske kompleksitet kæder Sandra sammen med bevæggrundene for, hvad træningen er. For Sandra handler det om, at træningen erfares igennem hendes egen krop. Sandra uddyber dette til organisationsmødet med Simon i marts 2017, hvor hun netop diskuterer det læringspotentiale, der er i at forblive på stedet og lære af stedets organiske processer. Sandra siger:

"Altså min motivation for at blive, det er ikke nødvendigvis et livsprojekt. Men det handler om at lære. Og det handler rigtig meget om, og der er vi jo forskellige, i det hvordan at – eller hvilken rolle vi indtager i formningen af de modeller… for gårde… eller hvordan man kan eje, drive og samarbejde. Altså jeg skal bare have det mellem hænderne. Jeg skal virkelig mærke det på min krop. Og jeg synes virkelig også, på trods af hvor mega hårdt det er at være i det her nu, hvor hårdt det har været fra starten af: Der har vi jo lært rigtig, rigtig meget. Og dér har jeg det sådan: At jeg er slet ikke færdig med at lære på det her sted" (Organisationsmøde, marts, 2017).

I citatet beskriver Sandra en træningsproces, hvor hendes krop og stedet i et samspil udgør en essentiel rolle for optagelsen af ny viden. Sandra må bogstaveligt talt have træningen "mellem hænderne". Der opstår også en bevidsthed om en

progressionsproces, hvor hun over tid lagrer ny viden til gavn for udførelsen af den samme aktivitet i fremtiden. For noget kan betegnes som svært, indtil hun tilegner sig det og dermed har lært noget nyt. Sandra er således bevidst om, at hun træner sig til både en ledelse og en organisering af, hvordan hendes virke skal udmønte sig – her og nu i de daglige hverdagsaktiviteter og på langt sigt. Indbygget i træningen er et selvskabende element, hvor Sandra anvender sin egen krop og samtidig udvikler sig selv. Bogstaveligt talt erfarer Sandra træningen igennem kroppen, som igen fodrer hende med erfaringer. Dette danner grundlag for hendes refleksioner over, hvad træningen i et bæredygtigt virke er.

Bæredygtighed er et samarbejde

For Sandra er træningen ikke alene en selvskabende aktivitet, der bidrager til, at hun udvikler sig som menneske. Hun føler sig også forpligtet til at udføre træningen for at opnå en bevidsthed om og en respekt for det komplekse liv, der er i jorden. Men kompleksiteten er så stor, at hun fra starten erkender, at hun ikke kan træne sig i det alene. Et vigtigt element i træningen af et bæredygtigt virke er således, hvem Sandra træner med. For kun igennem et samarbejde med andre sociale aktører kan hun nærme sig et overblik over kompleksiteten i jorden. Fordi, forklarer Sandra:

> "Det er jo også hele det her med at have respekt og ydmyghed over for kompleksiteten. Der er meget få mennesker, som har den kompleksitet inden i sig. Vi har den nok, men som de fleste er vi ikke gode til at bruge den og forstå den. Så den eneste måde, vi kan undgå, at vi bliver begrænset som udøvende mennesker, det er ved at samarbejde. (…) At have den åbenhed i stedet for at begrænse og sige: Det er et samarbejde med ydmyghed" (Interview, Villumsen, januar 2017).

Sandra nævner i citatet, at træningen skal udmunde i, at hun selv bliver bedre til at forstå kompleksiteten og samtidig erhverve evnen til at forstå og rumme kompleksiteten i sin egen krop, så hun kan anvende den i træningen. Sandra udpeger samarbejdet mellem flere forskellige sociale aktører og naturressourcer som

fundamentet for "det udøvende" i menneskets træning i at arbejde med naturprocesser som f.eks. kompleksiteten i jorden (Ibid.). Grunden hertil er, at Sandra ikke mener, at den individuelle landmand kan afkræves et overblik over konsekvenserne af handlinger over tid på det sociale, økonomiske og naturmæssige område. Derimod må flere aktører gå sammen og danne en ramme og et overblik over, hvad og hvilke handlinger der er de rette at udføre. At træne sig i bæredygtighed ud fra forskellige parametre er en kompleks proces, der indebærer så mange faktorer, at man ikke som individ kan have det fulde overblik. Derfor er en træning i bæredygtighed for Sandra baseret på samarbejde og ydmyghed. Forstået således, at samarbejdet er udforskende, og den enkelte er åben over for at lære af de naturprocesser og sociale aktører, der indgår i samarbejdet. Det er et gensidigt forpligtende grundlag, som samarbejdet hviler på, og som handler om at være parat til at justere handlinger i forhold til de konsekvenser, som samarbejdet medfører (Ibid.).

Sandras ønske om samarbejde om træningen afviger fra Sloterdijks træningsbegreb. Godt nok placerer han det trænende menneske i en kollektiv stedmæssig kontekst (f.eks. træningscentre), men den grundlæggende konstituering af aktørerne i selve træningen er individuel. Aktørerne på Farendløse Mosteri derimod er bevidste om samarbejdets kraft for konstitueringen af dem som individer. Træningen er funderet i en samarbejdsform, hvor den enkelte aktør ikke træner alene, men træner via et samarbejde med naturprocesser og andre sociale aktører. En samarbejdsform, som netop er baseret på, at aktørerne ved, at de ikke ved nok. Dette skal ikke forstås som en begrænsning, men derimod som en erkendelse af, at ydmyghed og respekt for den komplekse helhed af naturmæssige, sociale og økonomiske processer er et nødvendigt grundvilkår i arbejdet med bæredygtighed. Træningen er en kollektiv og gensidig aktivitet, der ikke kun forpligter aktørerne til at træne hver dag, men i lige så høj grad forpligter dem til at indgå i forpligtende samarbejder. For modsat linedanseren, som træner alene, peger Sandra på, at træningen for det "udøvende menneske" er en kollektiv handling.

Gennem overstående analyse af, hvordan Sandra forstår træning, har jeg identificeret tre centrale punkter: For det første består træningen i en vekselvirkning mellem det at træne hverdagsaktiviteter (hvormed aktørerne opnår ny viden om den trænende aktivitet) og det at reflektere over de bevæggrunde, der ligger til grund for træningen. I Sandras tilfælde betyder det, at hun opnår en stedbetinget viden baseret på stedets organiske kompleksitet. Sandra anvender sin krop i træningen som nøglen til at optage ny viden. Sandra undgår således at forbinde træningen med opnåelse af en objektiv viden, men derimod som et progressivt læringsforløb, hvor hun hele tiden opnår ny viden igennem træningen. Hvad træning er knytter Sandra høj grad til, hvor den foregår.

For det andet udgør træningen en træning i en ændret bevidsthed om de omgivende strukturer, som aktørerne befinder sig i. Sandra træner sig således i at undvige de "usynlige strukturer" i samfundet og dermed ændre grundlæggende vaner, der er knyttet til at lade sig underordne dominerende samfundsnormer.

For det tredje er træningen baseret på samarbejde, hvilket afviger fra Sloterdijks træningsbegreb. Sandra er bevidst om samarbejdets kraft for konstitueringen af dem som individer. Hun insisterer på, at træningen foregår i et samarbejde mellem naturprocesser og sociale aktører. Hvem der træner hvem i et bæredygtigt virke er derfor et vigtigt delelement, hvilket ses, når Sandra udpeger samarbejdet mellem flere forskellige sociale aktører og naturressourcer som et grundlæggende element i træningen af et bæredygtigt virke.

Træningsanalyse II: Hvor foregår træningen?

En stedbunden træning i et bæredygtigt virke

I forlængelse af undersøgelsen af, hvad træning er, handler denne analyse om, hvor træningen foregår, og hvilke former for bæredygtighed forskellige opfattelser af stedets

betydning frembringer. Sloterdijk knytter den etiske anstrengelse i træningen til placeringen af træningen betragtet ud fra forskellige former for steder ('topoi') (Sloterdijk, 2013: 409). Sloterdijk arbejder med fysiske og permanente steder, hvor træningen foregår på specifikke tilbagetrukne træningscentre som f.eks. klostre, militærområder eller ashramer. Herfra kan den trænende aktør opnå indsigt om det tidligere liv via distancen til omgivende samfundsstrukturer og normer. Jeg mener derimod, at træningen også kan forekomme andre steder end på tilbagetrukne steder, ligesom det kan være steder, der spontant er opfundet til træningen. Jeg tilføjer således en ekstra dimension til Sloterdijks definitionen af træningsstedet, hvor steder skabes i kraft af, at de spontant bliver opfundet til træningen. Træningen finder så at sige sted i verden, men er ikke forbundet til ét specifikt sted.

I de kommende afsnit undersøger jeg betydningen af stedets rolle, og hvordan det har indvirkning på, hvordan aktørerne udøver deres individuelle træning. Jeg har et særligt fokus på, hvordan aktørernes forskellige opfattelser af stedet Farendløse Mosteri har betydning for deres opfattelse af, hvorvidt et bæredygtigt virke er stedbundet eller ikke-stedbundet. Gennem analysen bliver det tydeligt, at typen af et bæredygtigt virke også har indflydelse på, hvordan aktørerne forstår bæredygtige livsformer. Analysen tager afsæt i en situation, hvor Simon og Sandra diskuterer forskellige fremtidige modeller for organisering af aktiviteter på Farendløse Mosteri.

Til et møde i køkkenet (vinteren 2017) om udviklingen af den fremtidige organisationsmodel for Farendløse Mosteri opstår en diskussion mellem Simon og Sandra. Diskussionen handler om, i hvor høj grad det er nødvendigt at bo og arbejde på mosteriet. Situationen udspiller sig i køkkenet, hvormed stedets nærvær er kropsligt manifesteret for alle parterne. Hvor Sandras træning i et bæredygtigt virke er tæt forbundet til stedet Farendløse Mosteri og et forpligtende træningssamarbejde med de nære sociale omgivelser og naturressourcer, udgår Simons træning i et bæredygtigt virke ikke alene fra Farendløse Mosteri. For Simon er der tale om en træning i et

idealistisk, politisk og internationalt engagement, ligesom Simon ikke betragter Farendløse Mosteri som et "arbejdsfællesskab" eller et "produktionssted".
At de er uenige om, hvorvidt det giver mening at bo samme sted, som de arbejder, er også en eksistentiel diskussion om deres fælles fremtid, da de ud over at arbejde sammen også privat danner par. I løbet af diskussionen bliver Simons og Sandras forskellige tilgange til stedets rolle og betydning tydelige. Konflikten handler ikke kun konkret om Farendløse Mosteri som et sted, men også om deres generelle fortolkning af "steder", hvorfra de kan udleve deres virke. Dette resulterer i, at deres fortolkninger af, hvad den etiske anstrengelse består af i et bæredygtigt virke, er forskellige, hvilket igen resulterer i to former for bæredygtighed.

Selvom Simon og Sandra har forskellige tilgange til stedets rolle, er det i diskussionen centralt for både Simon og Sandra at udvikle klare definitioner for den arbejdsmæssige og sociale dimension i at "eje, drive og samarbejde". De er enige om, at målet i sidste ende er, "at andre skal lære af" de modeller, aktørerne skaber for et fremtidigt "bæredygtigt landbrug" (En Gammel Historie, 2015). For Sandra er det vigtigt at finde ud af, hvordan det på en "robust og stærk" måde er muligt at "finde en balancegang", hvor et "bosted" og "en produktion" kan "eksistere sideløbende" (Organisationsmøde, marts 2017). Sandra er bevidst om, at det ikke er en nem kombination, men ser det ikke desto mindre som en nødvendighed, idet arbejdet skal udføres på stedet. Dette uddyber Sandra yderligere ved at opstille et modsætningsforhold mellem sin egen forståelse af stedet og Simons forståelse. Sandra fremhæver, at det godt kan være, at Simon "ikke har brug for at bo det sted, hvor han arbejder", men "jeg ser det som en kæmpe styrke at bo der, hvor jeg arbejder!" (Ibid.). Samtidig er Sandra bevidst om, at det er en læringsproces at kunne balancere "det professionelle" og "det private", og at det ikke er noget, der kan forventes at fungere problemløst.

Omvendt anerkender Simon det arbejde, der er forbundet med koblingen af det "sociale fællesskab" og stedet Farendløse Mosteri som et arbejde, der har "lige så meget eller mere med" udvikling af "en landbrugsmodel at gøre" (Ibid.). Simon anerkender dermed de sociale dimensioner af at udvikle en bæredygtig landbrugsmodel, hvor det sociale fællesskab skal fungere, hvis boformen ikke skal være bundet op på familier og par. For Simon er det dog mere essentielt at diskutere vægtningen mellem at "eje, drive og samarbejde" på samme gård end den sociale forpligtigelse til fællesskabet. Han siger:

"…()… der er vi uenige. Jeg har en klar ide om ikke at skulle bo her. Og Sandra har en klar ide om at skulle bo her… ()…. Hvor jeg er mere til… ()… eller at det for mig er meget vigtigt ikke at være forpligtet til det sociale fællesskab. Eller ikke at være fastlåst i det. For mig er det essentielle arbejdsfællesskabet" (Organisationsmøde, marts 2017).

Simon er "uenig" i det essentielle i at være "forpligtet til et socialt fællesskab", fordi han "har en klar ide om ikke at skulle bo her". Derimod er det væsentlige for Simon "arbejdsfællesskabet", der kan igangsættes fra "dag et", når en gård opkøbes. Simon er mere interesseret i at få købt gårde og se udviklingen af den store ide om at "købe Danmark tilbage" blive realiseret. For at kunne opnå dette er Simons løsning "flytbare huse": "De kan bygges på tre uger, og så kan man køre dem ud på en gård, og så har man sit eget lille sted der" (Organisationsmøde, marts 2017). Simons tilgang er dermed baseret på en anti-stedtankegang med flytbare huse, der placeres på de opkøbte gårde, og som kan flyttes rundt, hvis man ønsker at flytte gård. Forankringen til stedet i form af at flytte ind permanent og starte et socialt fællesskab med de øvrige aktører på gårdene er ikke en prioritet for Simon. Derimod er han optaget af at blive parat til at igangsætte en produktion på gårdene fra første dag og ser flytbare huse som en brugbar strategi.

Sandra afviser ikke "flytbare huse", hvis det f.eks. kunne være løsningen på ikke at skulle bo tæt sammen i et hovedhus. Derimod ønsker hun, at de "gør sig nogle reelle

tanker om, hvad det har af konsekvenser, når man siger, at man ikke nødvendigvis skal bo her" (Ibid.). Sandra mener, at man må skelne mellem "den forretningsmæssige" del af Farendløse Mosteri og "stedet" Farendløse Mosteri. Hvor den forretningsmæssige del henviser til Simons principper om stedet som "et produktionssted" (der kan facilitere forskellige aktiviteter, som andre steder og andre aktører kan nyde godt af), henviser "stedet" for Sandra til de fastboende aktørers kontinuerlige samarbejde med de naturmæssige omgivelser. Sandra spørger ud i køkkenet: "Hvad gør det ved stedet, at der ikke er en kontinuitet? At det kun er folk, der er frivillige, der bor på stedet?" (Ibid.). Simon når ikke at svare på hendes spørgsmål, før hun er i gang med at uddybe, hvad det har af konsekvenser for hendes daglige træning at "bo samme sted", som hun arbejder. Sandra siger:

"Det vil f.eks. være denne her kontinuerlige medvirken i det, der sker. Og det vil både være at – en ting er, at vi ligesom kan følge hver dag, hvad er det, der sker, hvordan oplever vi konsekvenserne af det, vi laver ift. arbejdet med jorden eller dyrene, men også at jeg f.eks. – at det samarbejde, vi har med naboerne, at man kan se, at det betyder noget for dem, at vi forpligtiger os. Og det gør også, at de investerer noget i os" (Organisationsmøde, marts 2017).

I kontrast til Sandras engagement i Byhaven 2200 på Nørrebro i København, hvor "alting var midlertidigt", og der ikke var et "forpligtende ejerskab" over jorden, har Sandra i forbindelse med Farendløse Mosteri erfaret, hvordan jorden kan bruges i et andet "tidsperspektiv", når ejerskabet er permanent. Med Farendløse Mosteri har aktørerne fået "et ejerskab over nogle ressourcer" (Interview, Villumsen, januar 2017), hvilket for Sandra betyder "et ansvar over for det, som jeg skal forvalte". Dette indebærer for Sandra, at forvaltningen af jorden "ikke ødelægger" ressourcerne, fordi jorden har en konkret "funktion", som aktørerne skal kunne anvende og udvikle over tid. Jorden skal således kunne bevare sin funktion for aktørerne og samtidig blive hjulpet til en forbedret tilstand (Interview, Villumsen, januar 2017). Derudover indebærer det et tæt samarbejde med de nære naboer som et essentielt element i forvaltningen af de omgivende naturressourcer. Et samarbejde, der består i en gensidig forpligtende træning, hvor man "investerer" i hinanden.

I løbet af mødet opstår der to spor i udformningen af betydningen af det sociale fællesskab i et bæredygtigt virke på stedet. Hvor Sandra føler sig forpligtet til en arbejdsmæssig og social forbundethed til stedet Farendløse Mosteri (i form af et samarbejde med de omkringliggende naturressourcer), er Simons opfattelse af det sociale fællesskab forbundet til et fælles ansvar for en produktivitet, der skal afvikles på stedet.

I løbet af mødet definerer Sandra og Simon principper for en fremtidig organisationsmodel for Farendløse Mosteri, hvor begrebet "bo-gruppen" opstår, hvilket får Simon til at ændre holdning. Hvor Simon ikke har nogen væsentlige personlige forpligtigelser ift. at bo på stedet, kommer en fremtidig bo-gruppe nu på mødet til at udgøre en væsentlig økonomisk funktion for Simon. Det viser sig nemlig, at bo-gruppen, bestående af folk bosat på Farendløse Mosteri, vil få selve økonomien til at hænge sammen i den fremtidige organisationsmodel. Vel og mærke så længe de virksomheder, der er på stedet, ikke økonomisk fungerer optimalt. Dette fordi bo-gruppen viser sig, i Sandra og Simons udvikling af organisationsmodellen, at kunne blive en større økonomisk bidragsyder til driften igennem betaling af husleje. Simon bliver derfor nu på mødet på et juridisk og økonomisk niveau interesseret i at få så mange lejere som muligt til at bo på og være relateret til stedet, men udgangspunktet er ikke, at det ville fremme en særlig social og naturforvaltningsmæssig tilknytning til stedet, men derimod, at det ville bidrage til et "overskud" i den økonomiske drift af stedet (Organisationsmøde, marts 2017). Det sociale fællesskab får dermed ikke socialt, men økonomisk en essentiel rolle ift. at få stedet til at løbe rundt.

For Sandra derimod er stedets betydning fortsat knyttet til samarbejdet mellem dyr, jord og ressourcer, der grundlægges i noget "helt fundamentalt". For Sandra handler tilknytningen til stedet om:

"en respekt for det, man eksisterer i. At arbejde med jorden er ikke et erhverv som alt muligt andet, hvor man i en eller anden grad tager på arbejde og går hjem igen. Det er noget med en evig observation, en evig omstilling, en evig justering – og der ser jeg noget helt essentielt i at bo der, hvor man er…()… Så det er jo også noget med et – jeg ved ikke, hvad man kalder det – altså det etiske i arbejdet" (Organisationsmøde, marts 2017).

Sandra påkalder sig her en direkte relation til en vertikal spænding, der er at finde i hendes træning i et bæredygtigt virke på Farendløse Mosteri. Det kommer til udtryk i en "respekt for det, man eksisterer i", og en forpligtigelse til at kunne yde en "evig observation, en evig omstilling, en evig justering" i arbejdet. En forpligtigelse, som får hende til at nævne en etisk dimension, der bunder i en fordeling af ansvar i relationen mellem natur og kultur. Træningen bliver for Sandra et livsværk, som Sloterdijks eksempel på trænertypen håndværkeren, som altid higer efter forbedringer og justeringer til at yde det maksimale og dermed optimale. I dette tilfælde er træningen forbundet med en tæt relation til de naturprocesser, som omgiver Sandra. Træningen er således ikke kun en individualistisk higen efter det maksimale, men derimod en etisk forpligtigelse til at yde det perfekte. Det bunder i en respekt for det, Sandra eksisterer i, men også en afstandtagen til en mere instrumentel og produktionel tilgang til at dyrke jorden og passe dyr. Som Sandra udtrykker det: "Altså man skal ikke bare putte kornet i jorden og så høste", men derimod hver dag være parat til at træne sig i at observere, justere og skabe forbedringer. Sandra føler en forpligtigelse til at være med i frøets skabelsesproces fra det sås, til det bliver en fuldvoksen kornplante. Et ansvar, som Sandra mener er formet af hendes egen opvækst på en småskalagård, hvor hun lærte at:

"man spiser ikke, før dyrene har fået. At de var vigtigere end én selv i en eller anden grad. Eller deres trivsel, fordi de var afhængige af én. Så jeg har vildt dårlig samvittighed, hvis der er noget, altså hvis de (dyrene på FM) ikke har det godt. Hvis der er noget, der går galt, så er det min skyld. Fordi det er mig, der har ansvaret over for dem" (Organisationsmøde, marts 2017).

I Sandras formulering om, hvorfor hun hver dag træner sig i at observere, justere og omstiller sig, er der en vertikal spænding på spil (Sloterdijk, 2013: 207). Denne spænding agerer rettesnor for udøvelsen og beslutningen om udførelsen af de enkelte hverdagsaktiviteter, som Sandra udfører, og som et forsvar for at bo det sted, hun arbejder (på grund af behovet og ansvaret for altid at kunne tilse dyrene, jorden og planterne). Ved at træne sig i at arbejde i et tæt forhold til både dyr og jord forstår hun at bygge bro mellem sine egne handlinger og de naturmæssige processer, hun indgår i (Ibid., s. 10). Sandras argumentation for at bo samme sted, som hun arbejder, tager udgangspunkt i et ansvar for "at forvalte noget levende", der består i den gensidig afhængighed mennesker, dyr og organiske processer imellem, som hun mener, hendes ansvar består i at være en del af.

I modsætning til Simon, som godt kan se Farendløse Mosteri "som et produktionssted" eller et "facilitetssted" uden faste beboere, virker det "modstridende" for Sandra "at forvalte noget levende, uden at man er der til at observere det hele tiden". Sandras syn bunder i en blanding af:

> "både synet på naturressourcerne, og hvordan man forvalter dem, men det er i høj grad også en social forvaltning. At jeg har svært ved at se den form for forpligtelse og omsorg, som jeg sætter pris på, den har jeg svært ved at se i hvert fald igennem min egen krop, hvordan jeg skulle kunne udleve den eller leve op til den, hvis det her bare var en arbejdsplads for mig" (Interview Villumsen, januar 2017).

I citatet forklarer Sandra, hvordan den daglige træning er et arbejde, som hun hengiver sig til på linje med Sloterdijks definition af håndværkerfiguren. Det er ikke "bare en arbejdsplads", men noget mere. Et træningssted for den etiske anstrengelse, for hvordan naturressourcer kan forvaltes ud fra både en "form for forpligtigelse og omsorg". For Sandra kan stedets omgivende naturressourcer således aldrig blot være "et facilitetssted", fordi samspillet med de naturlige processer er knyttet til ydrepolen af den etiske anstrengelse, hvor hensigten er at forbedre og samarbejde frem for alene at anvende de omgivende naturressourcer produktionelt. En etisk anstrengelse, som

Sandra mærker gennem sin krop, hvilket bevirker, at hun i endnu højere grad oplever sig forbundet med krop og sind til stedet og stedets naturprocesser.

Gennem Sandras og Simons forskellige forståelse af stedets betydning, opstår også to forskellige syn på træningens rolle og to forskellige syn på bæredygtighed. Hvor Sandra i langt højere grad træner bæredygtighed ud fra en stedbundet træning og via håndværkerfigurens sammenspil med de materialer, håndværkeren arbejder med, er Simons tilgang i højere grad stedløs og missionerende, i tråd med Sloterdijks apostelfigur (Sloterdijk, 2013: 292ff, 446ff). Modsat Sandra betragter Simon Farendløse Mosteri som et sted, der faciliterer udviklingen af fremtidige bæredygtige landbrugsmodeller. Den form for bæredygtighed, Simon træner sig i, bygger i højere grad på nogle overbevisninger og rationaler, som ikke nødvendigvis er koblet til et bestemt sted såsom Farendløse Mosteri. Dette ses f.eks. i, hvordan Simon træner sin forståelse af bæredygtighed igennem sit engagement i foreningen Frøsamlerne – et engagement, der kunne være ekstremt stedbundet, fordi frøet pr. definition er stedbundet. Simons træning i det frøpolitiske arbejde er derimod forbundet til datasheets, genbanker, klimakriser, investeringsstrategier i genetiske ressourcer og til et internationalt politisk frøsamarbejde. Derudover er det Simons ambition at inspirere andre mennesker til at følge ham og sammen med ham opbygge en folkelig frøbank, hvor ejerskabet af fremtidens frø er placeret bredt på flere hænder frem for i få verdensomspændende frøfirmaer (Feltnoter, 2018).

En ikke-stedbunden træning i et bæredygtigt virke

I selve situationen til mødet om organisationsmodellen (marts 2017) træder Simons stedløse træning ikke så tydeligt frem. Derimod ses den fremkaldt i situationer før og efter mødet, hvor Simons engagement i investeringsmæssige aspekter og frøpolitiske elementer tydeligt kommer til udtryk til begivenheder, både på og uden for Farendløse Mosteri. I det følgende analyserer jeg, hvordan Simon træner sig i bæredygtighed ved

for det første at praktisere en form for stedoverskridende praksis og for det andet ved at opfinde træningsstedet fra situation til situation. Simon træner sig i bæredygtighed via trænerrollen "apostlen", der er bærer af et fremtidigt klarsyn, som han formidler ved forskellige lejligheder til forskellige mennesker.

Godt et halvt år før organisationsmodelmødet i marts 2017 står Simon foran mosteriet og skiftevis sorterer æbler og taler. Han er optaget af, hvordan det er muligt at designe en virksomhedsplan for Farendløse Mosteri med udsigten til både en klimakrise og en økonomisk krise. Det interessante ved situationen er, at på trods af Simons stedløse tilgang til træningen (jævnfør ovenstående første del af analysen), så er han i alle sine gerninger tæt forbundet til stedet. Han sorterer æbler, river æblerne, fylder pressen med æbler, holder øje med pressen og fylder mosten på plastikdunke. Alligevel er det Simons ord og tanker, der fylder mest, og det er derigennem hans holdning til, hvad der har betydning for ham, kommer frem.

Alt imens han fortsætter med at sortere de gode æbler fra de dårlige, inden de skal renses og mostes, fortæller han om, at han forventer et fremtidigt "økonomisk krak, som bliver langt større end i 2007-2008" (Interview, Siebenthal, oktober 2016). Denne forventning har gjort ham interesseret i, hvad det vil være hensigtsmæssigt at investere i for at "overleve sådan en krise" (Ibid.). I situationen er Simons' fokus at finde identificerbare samhørige relationer "derude" i verden, som arbejder for samme sag som han, og som han derfor kan relatere til.

I sine refleksioner over, hvad stedet Farendløse Mosteri kunne blive, siger Simon, "at man i højere grad burde se Farendløse Mosteri som en traditionel virksomhed", der "kombinerer investeringer med designtænkning", og som øvrige storkapitalistiske investorer a la Warren Buffett opkøber virksomheder og leverer kapital og rådgivning (Ibid.). For det, Warren Buffett gør, siger Simon, er, at:

"han går ind og bygger et netværk op. Og det er jo lidt det samme, vi har snakket om, bare i en anden kontekst. Hvis ikke andre har modet, burde man så ikke, eller skulle man så ikke kaste sig ud i det?" (Interview, Siebenthal, oktober 2016).

Warren Buffett er en af de mest succesfulde investorer i nyere tid[29] og en af verdens rigeste mænd. Alligevel mener Simon, at aktørerne kan lære noget af ham, fordi det, de burde gøre, er at opbygge et netværk, som kan anvendes til at skabe en virksomhedsplan og en investeringsstrategi for udviklingen af fremtidige landbrugsmodeller. Simon ser for sig, at en virksomhedsplan for Farendløse Mosteri kan realiseres ved, at aktørerne kobler ideen om at "købe Danmark tilbage" sammen med en finansiel strategi for investering i plante- og dyregenetik og metal. Investeringsstrategien skal således kombinere investeringer i "sølv, landbrugsjord og genetik". Simon ser genetisk frømateriale som "fuldstændig sammenfaldende med opkøb af landbrugsjord" i en tid med klimaforandringer og undrer sig over, at andre investorer (som f.eks. investoren Michael Burry) ikke allerede arbejder med genetik (Interview, Siebenthal, oktober 2016). Michael Burry forudså i sin tid finanskrisen og handlede kraftigt på den, men mistede penge. I dag investerer han i landbrugsjord og vandressourcer[30].

Kriterierne for den finansielle investeringsstrategi kopierer Simon direkte fra Michael Burrys principper for opkøb af "højtliggende landbrugsjord med vandressourcer" og applikerer dem på en dansk landbrugskontekst. Resultatet er en strategi, hvor man potentielt opkøber meget billige gårde, hvis de ligger mindst 30 meter over havet, har etableret vandforsyning og et vist antal lystimer. F.eks. ville gårde i Odsherred (Sjælland, Danmark) være en fornuftig investering, fordi priserne pr. hektar ifølge Simon kun er 100.000 kr., de ligger højt, har god landbrugsjord og mange solskinstimer (Feltnoter, oktober 2016). Metalinvesteringens funktion i investeringsstrategien er at

[29] Se beskrivelse af Warren Buffett på Forbes. Data hentet den 19.januar 2018 fra https://www.forbes.com/profile/warren-buffett/#c69f53b46398
[30] Se nærmere beskrivelse af Michael Burrys investeringer på. Data hentet den 19.januar 2018 fra https://www.gurufocus.com/news/730194/michael-burry-farmland-and-water-

være en "backbone", det vil sige garantien for, at investeringer i f.eks. jord ikke går til spilde, hvis dette marked går ned, idet der er udsigt til, at metalinvesteringen vil give afkast langsomt ad åre (Interview, Siebenthal, oktober 2016).
I situationen er der tale om, at Simon forstår det sted, hvor han træner, som et sted, han skal hen – i hvert fald i sine tanker. Han forudsiger fremtiden og en dertil koblet løsning på de udfordringer, som både en klimakrise og en økonomiske krise vil bringe aktørerne i. Simon er således formidler af et budskab, hvor betydningen af selve stedet ophæves, parallelt med at han gør stedet Farendløse Mosteri til et globalt sted, der har forbindelse til et større økonomisk og klimamæssigt sammenbrud. Han praktiserer i situationen en form for stedoverskridende praksis, samtidig med at han er stedbunden i situationen via sit arbejde med æblerne. For Simon handler situationen både om at vise sin ængstelse for fremtiden og sin overbevisning om, hvordan løsningen på udfordringerne skal være. Han er som apostlen ikke selv nået til målet, men påtager sig ansvaret for at bringe de andre aktører til et bedre sted i kraft af investeringer, der skal sikre et økonomisk grundlag, når krisen indtræffer. Derudover viser situationen, hvem Simons apostle er, og hvem Simon mener, han kan blive trænet af. Simon er som apostlen en rejsende på vej med sin mission. Han behøver ikke kun et sted, hvorfra han skal træne, men træningen foregår på rejsen hen mod målet.

Sammenligner jeg Simons træning i et bæredygtigt virke med Sandras træning, er det tydeligt, at der i Simons træning finder en anden vertikal spænding sted end hos de andre to. Sandra ser sig etisk forpligtet til at træne sig i bæredygtighed i en tæt sameksistens med de omkringliggende naturressourcer på stedet og i et tæt samarbejde med øvrige sociale aktører omkring stedet. Simon derimod ser sig etisk forpligtet til at arbejde med internationale investeringsguruer, der kan inspirere ham med input til den rette forretningsmodel.

Men ikke kun internationale investeringsguruer inspirerer Simon. Hans træning i et bæredygtigt virke finder også sted, når han engagerer sig i frøpolitik på et idealistisk,

lovgivningsmæssigt og internationalt niveau. Hvordan det sker, vil jeg undersøge i den følgende analyse.

På "Det Fælles Bedste", et offentligt seminar afholdt i Danmark i 2016, talte Simon om Farendløse Mosteris visioner og strategier inklusive ambitionen om at bevare og opformere frø. Foran en forsamling af mennesker, der er interesserede i et nyt dansk landbrug set i forhold til klimaforandringerne, fremfører Simon sit bud på fremtiden, hvis ikke de genetiske ressourcer bevares og opformeres på ny. Simon forklarer forsamlingen:

" …()… det gamle materiale er byggestenene til fremtidens materiale…()… Forskere hiver materiale ud af genbanken, hver gang de skal forædle et nyt materiale. Så det er det her materiale, der er grundstenene i alt forædling i dag…()… den primære grund til at bevare det, det er, fordi det skal bruges i de næste mange, ja i resten af verdens fremtid til at lave nye sorter" (Feltnoter, Det Fælles Bedste, april 2016).

Simon har en vision om at være medskaber af systemer, der kan sikre en fødevareforsyning, når klimakrisen indtræffer. Centralt er arbejdet for bevaring af genetisk frømateriale for at redde "resten af verdens fremtid til at lave nye sorter" (Feltnoter, Det Fælles Bedste, april 2016). Bevaring af det enkelte frø er "byggestenene til fremtidens materiale" og redskabet til menneskehedens frelse, når klimakrisen indtræffer. Ejerskab af frø er et meget centralt tema for Simon, som han har forsøgt at optræne kundskaber i siden 2014. Simons ambition er at være med til at skabe et "sikkert fødevaresystem", der i en klimaforandringstid kan garantere "forsyningssikkerhed" og samtidig være et klimavenligt landbrug. Dette indbefatter arbejdet med at organisere en bevaring og forædlingsproces af eksisterende plantegenetisk materiale via et bredt ejerskab, baseret på en "folkelig bevaring" (Interview, Siebenthal, oktober 2016). Simons fokus på bevaringen af genetisk materiale er båret af hans uendelighedsblik, der rækker meget længere ud i fremtiden end de øvrige aktørers perspektiver (både på Farendløse Mosteri og i forsamlingen).

Simons perspektiv er nemlig "Én million år og ikke fem år eller 25 år som en virksomhed', og som han understreger: "Vi vil gøre alt for at bevare alt, fordi vores perspektiv er én million år" (Feltnoter, marts 2017).

Situationen illustrerer, hvordan Simon agerer som apostlen, der opfinder træningsstedet, hvorfra han kan bebude sine forudsigelser om konsekvenserne af klimaforandringerne, ikke bare her og nu men langt ud i fremtiden. Efter Simons oplæg på Det Fælles Bedste mødes vi på Farendløse Mosteri, hvor vi fortsætter samtalen om Simons engagement i frøpolitik. Simon fortæller, at han ikke er i tvivl om vigtigheden af bevaring af frø som en helt essentiel faktor for fremtidens sikring af fødevareforsyningen. For på baggrund af IPCC's rapporter om klimaforandringerne er det ifølge Simon sikkert, at der vil ske en temperaturstigning, og "at det er med 100 pct. sikkerhed, at vi får nogle andre klimatiske forhold ift. vejr, tørkeperioder og nedbørsperioder" (Interview, Siebenthal, oktober 2016). Disse ændrede klimatiske forhold medfører risiko for, at "sorter kan uddø eller gå til grunde ved sygdom". "Vi har derfor brug for mange sorter", siger han, og "så har vi ud over det brug for, at sorterne er heterogene", det vil sige "genetisk forskelligartede". Hvis der eksisterer en "bred genetisk diversitet" inden for sorten, så vil der automatisk være større chance for "resistenser inden for sorten", det vil sige resistens ift. sygdomme, der rammer planter, og ikke resistens ift. f.eks. sprøjtemidler. Når der er mange resistente varianter inden for sorterne, betyder det en "større risikospredning", fordi "chancerne for, at sygdomme vil opstå" f.eks. i forbindelse med klimaforandringer med "mere tørke og regn" dermed er mindre på grund af de forskelligartede sorter (Ibid).

De to ovenstående situationer fungerer som etableringen af et træningssted, hvorfra Simon kan missionere sit budskab. Han anvender begge situationer til at forklare tilhørerne, hvor det sted er, som de skal hen til, og som de bliver ført hen til af Simon. For hans budskab om, at handling er nødvendig nu, handler om at bygge nogle "modeller", der sikrer fremtidens fødevareforsyning, og det at bevare "genetisk

materiale" er det potentielle sted, hvor forsamlingen skal se sig selv blive ført hen af Simon, både i praksis og i tanken (Interview, Siebenthal, oktober 2016).

En stedbunden vs. ikke-stedbunden træning i et bæredygtigt virke

I ovenstående undersøgelse af stedets betydning for træningen er det blevet tydeligt, at det har indflydelse på, hvordan bæredygtighed opfattes. Simon træner sin forståelse af bæredygtighed gennem sit frøpolitiske og forretningsmæssige engagement, begge elementer, der ligger uden for stedet Farendløse Mosteri. Simon ser sig dermed i højere grad forpligtet til at formidle et idealistisk, politisk, juridisk og internationalt perspektiv på fremtidens kriser og løsninger derpå. Den form for bæredygtighed, som Simon træner sig i, er således orienteret mod visioner, ideer og tanker, der ikke nødvendigvis er stedbundne. Stedet, hvorfra træningen i et bæredygtigt virke finder sted, bliver i princippet opfundet til hver træning og er ikke – som i Sandras tilfælde – stedbundet. For mens Simon ser sig etisk forpligtet til at vække samfundets og i særdeleshed Frøsamlernes medlemmers interesse for arbejdet med frøpolitik, så ser Sandra sig forpligtet til at være tro mod stedet Farendløse Mosteri og arbejdet med den omgivende jord. For Sandra er træning i et bæredygtigt virke i høj grad placeret i de nære omgivelser og definerer bæredygtighed ud fra en ide om "samarbejde", der går på tværs af aktører og naturprocesser. Simon er derimod hovedsageligt interesseret i Farendløse Mosteri som faciliterende for en produktion og et frøpolitisk arbejde. Simon er således knyttet til sin overbevisning om fremtiden, som han i form af apostelrollen ser sig forpligtet til både at gøre andre mennesker opmærksom på og selv at gøre noget ved.

Træningsanalyse III: Hvem træner hvem?

I dette sidste analyseafsnit undersøger jeg primært, hvem der træner hvem i et bæredygtigt virke, og sekundært hvor træningen foregår. I første del af undersøgelsen tager jeg udgangspunkt i Sloterdijks beskrivelse af det eksistensvilkår, der udmønter sig i sammenspillet mellem den trænende og det trænede, som igen udvikler den

trænende som menneske. Analysen tager afsæt i, hvordan Jens udfører sin træning i "holistisk afgræsning" (Savory et al., 2019), og hvordan træningen i holistisk afgræsning medvirker til en træningsrelation, hvor køerne træner Jens, og Jens træner køerne. Som følge af dette samarbejde mellem Jens, køerne og naturprocesserne på marken, forpligter Jens sig til en særlig dagsrytme, der ændrer hans livsform. Denne ændring af livsform forandrer Jens' holdning fra at opfatte et bæredygtigt virke som en generel indstilling eller holdning til at være til en konkret daglig forpligtende aktivitet.

I anden del af analysen anvender jeg Sloterdijks blik på træningen som et redskab til at overkomme spændingen mellem kultur og natur (Sloterdijk, 2013: 10). Jeg analyserer, hvordan Jens bruger træningen til at forstå og overkomme udfordringer ved at være opmærksom på aktørernes indvirkning på deres omgivelser og lære af konsekvenserne af handlingerne, de udfører. Jens formår igennem træningen i holistisk afgræsning at overkomme den spænding, der måtte være mellem natur og kultur i relation til klimaforandringerne, fordi Jens sætter sin træning i holistisk afgræsning ind i en større helhed, hvor der er direkte forbindelse mellem udfordringerne ved klimaforandringerne og Jens' måde at træne sig i at magte udfordringerne på.

Baggrunden for holistisk afgræsning i Farendløse

Den 23. maj 2017 ankom to drægtige renavlede gamle danske røde malkekøer til Farendløse Mosteri. Jens købte køerne af landmanden Niels Stokholm, der har et biodynamisk landbrug i Nordsjælland, og som er ene om at holde renavlede gamle danske røde malkekøer i Danmark (Feltnoter, juni 2017). Ifølge Jens har racen været "her i 1000 år", men der er kun 100 stk. tilbage i Danmark (Ibid.). Hvilket er en stor motivation for Jens til også at avle på køerne, så han kan bidrage til arbejdet med bevaring af den gamle danske røde malkeko. Det primære formål med at anskaffe

køerne er dog, at Jens ønsker at træne sig i principperne for "holistisk afgræsning", også kaldet for "intensiv rotationsafgræsning". Rent praktisk består holistisk afgræsning i, at marken, hvor køerne græsser, opdeles i mindre folde, som "græsses med stort dyretryk i kort tid". Herefter får græsset ro til at lave fotosyntese, og køerne vender herefter tilbage og spiser af græsset igen. Brugen af holistisk afgræsning bevirker, at græsvæksten øges hvormed roddannelse og kulstofindlejring forbedres. Køerne skal græsse på kirsebærplantagen ved mosteriet på den anden side af hovedbygningen. En plantage, som aktørerne ikke har taget i brug, fordi kirsebærtræerne i mange år er blevet misligholdt af de tidligere ejere.

I juni 2017 inspircede Jens kirsebærplantagen, hvor køerne på dette tidspunkt havde græsset i godt en måned. Det var Jens' første træningsprojekt i holistisk afgræsning, og Jens havde aldrig holdt køer før. Principperne for holistisk afgræsning havde Jens derimod både læst om og talt med andre danske landmænd om, der havde delt deres erfaring med metoden. Imens Jens så til køerne, forklarede han mig, hvordan holistisk afgræsning var blevet udviklet af økologen Allan Savory. Savory observerede, hvordan Serengetisletten i Kenya altid forblev grøn, selvom der gik 100.000 gnuer og græssede hele året rundt. I sin undersøgelse af Serengeti-sletten opdagede Savory, hvordan gnuernes bevægelsesmønster var afgørende. Gnuerne bevægede sig nemlig naturligt rundt på hele sletten i løbet af et år, hvor de stoppede op et sted og spiste græs, og samme sted lod de deres afføring falde. Når græsset var sluppet op, forlod de området for at bevæge sig til et nyt sted, hvor de gentog deres adfærd. Det bevirkede, opdagede Savory, at Serengetisletten forblev "livskraftig", fordi "græsset havde brug for det, de gjorde", nemlig at "blive trampet ned, så regnen" kunne "blive suget ned i jorden" (Feltnoter, juni 2017). Hvis græsset derimod blot fik lov at stå uden at blive trampet ned, ville det visne, fordi regnen ikke ville kunne trænge ordentligt ned i jorden uden "det overfladedække, som behøves" (Ibid.). Desuden ville nye skud nede fra bunden af planterne være i skygge af visne siv, og den gødning, som gnuernes afføring medførte, ville mangle.

Resultatet af Savorys undersøgelse af Serengetisletten er derfor ifølge Jens, at man skal "gøre det omvendte" af, hvad størstedelen af al landbrug i verden gør (Ibid.). I stedet for at tage dyr væk fra landskabet (ind i staldene), så skal man i landbruget "bruge tamme dyr" til at udføre selvsamme arbejde, som gnuerne udfører på Serengetisletten. Dette vil gavne både biodiversiteten og forbedre jordens humuslag. Jens fortæller, at det er hans ambition at implementere Savorys resultater på Farendløse Mosteri ved at lade køerne græsse på bestemte og roterende arealer i kirsebærplantagen.

Træningen i holistisk afgræsning i kirsebærplantagen er modsat Simons træning i et bæredygtigt virke meget jordnær og stedbundet. I første omgang omfatter det, at Jens træner sig i at indsætte køerne på plantagen, så de kan spise græs og brændenælder. Efter nogle dages afgræsning indsættes gårdens høns. Deres funktion er at "sprede køernes kolort, æde larver, æg og maddiker, således at der er færre fluer på plantagen" (Ibid.). Køerne spiser primært græs, hvilket giver mulighed for, at urterne på plantagen kan vokse frem. Når køerne spiser græsset, kommer der lys til jorden, og de tusindvis af frø, der ligger i jorden, kan spire, hvormed 'nyt liv produceres' (Ibid.). Ud over urterne indebærer det nye liv også insekter, der tiltrækkes af de nye planter, og som ikke har "noget sted at være i dag på plantagen" under monokulturen med græs. Jens' håb er, at "den holistiske afgræsning kan være med til at skabe mere biodiversitet i plantagen, i første omgang flere planter" (Ibid.). Ydermere skaber køernes nedtrampede afføring nye humuslag i jorden, hvilket igen bidrager til at lave jordforbedring (Ibid.). For køernes afføring er særlig velegnet som gødning, grundet den måde koen tygger på og bearbejder græsset i dens forskellige maver (Ibid.).

Træning i at forandre livsformer

Når Jens træner sig i at holde køerne på kirsebærplantagen, opstår et parallelt spor, hvor køerne træner Jens i at være træner. Sporet opstår, idet køerne træner Jens i nye

vaner, som både køerne og Jens er sammen om at forme. Dette er et eksempel på, hvordan der opstår en proces, hvori Jens, med Sloterdijks terminologi, uddanner sig i at forandre sine "grundlæggende vaner" (Sloterdijk, 2013: 207). Modsat Simon, hvis træning ikke i samme grad er livsforandrende i dagligdagen, består Jens' træning helt konkret i en ændring af hans livsform, fordi Jens træner køerne i hver morgen at blive taget over i malkestalden for at blive malket. Dette på trods af, at de ikke skal afgive mælk (da de er drægtige). Træningen tjener nemlig det højere formål, at "de skal danne den vane" at blive malket hver morgen (Feltnoter, juni 2017). Jens' træning af køerne til en bestemt dagsrytme har konsekvenser for Jens' eget liv, fordi "det har også skabt vaner" for ham. Blandt andet skal han nu hver dag stå op, så han kan malke køerne kl. 9.00. Selvom Jens betragter det som en "stor forpligtigelse" at holde køerne, er han motiveret til at træne hver dag, fordi det er "sjovt" (Ibid.).

Træningen er for Jens både en glæde og en stor forpligtigelse. Jens oplever, hvordan træningen i at organisere og praktisere holistisk afgræsning er udfordrende på grund af den nærhed, trofasthed og stabilitet, den daglige træning kræver. Det ses f.eks. i Jens' overvejelser om, hvordan han skal være i nærheden af sine køer, netop fordi holistisk afgræsning "kræver, at man er ved sine dyr så ofte, at man kan rykke dem ofte" (Interview, Jensen, april 2017). Dette er både mere arbejds- og tidskrævende end blot at have kvæg i stalde. Man er, fortæller Jens i en samtale i stuen i 2017, hele tiden tvunget til at spørge sig selv: "Hvordan går det med landet? Kommer der flere plantearter?" fordi kvæget græsser anderledes. Hvilket igen medfører en omfattende "monitoreringsproces og planlægningsproces for hvert år" (Ibid). Holistisk afgræsning er, siger Jens, en metode, der kræver en anden opmærksomhed hos ham og en evne til løbende at træne sig i at "justere og forbedre" i produktionsforholdene (Ibid). Træningen er en træning i en ekstrem grad af gensidig nærhed og afhængighed imellem køerne og Jens. Det betyder, at Jens opnår erfaringer og nye indsigter, hvorved han konstitueres på ny igennem den transcendens, der sker i træningen med køerne (Sloterdijk, 2013: 4, 150).

Men der er også udfordringer forbundet til træningen. En af "hovedudfordringerne" for Jens ved at anskaffe køerne er, at han har måttet acceptere, at han nu har "bundet" sit "liv til hele tiden at være her" (Mailkorrespondance, marts 2019). En udfordring, som han har kæmpet med, men nu har indset kan løses ved at være flere om projektet. Han har derfor engageret flere aktører i arbejdet, nye aktører, der i løbet af 2019 er flyttet til Farendløse (Mailkorrespondance, marts 2019). Samtidig har "bundetheden" til kirsebærplantagen og kørerne gjort, at Jens "føler sig væsentlig mere afslappet", fordi:

"det med at have et fast, fysisk malkearbejde hver morgen, hvor jeg også kan se, at der kommer et værdifuldt produkt ud af det, det sætter på en eller anden måde andre former for arbejde i relief. Altså tidligere syntes jeg f.eks., det virkede værdifuldt at opfinde en mængde fiktive dyrkningssystemer til det ene og det andet. Dagligt at producere noget materielt får det til at virke lidt manisk og ligegyldigt at spinde tanker og ideer bare for deres egen skyld. Det giver en ro at kunne skubbe den slags tanker væk, eller at de ikke opstår lige så ofte i hvert fald" (Mailkorrespondance, marts 2019).

Den daglige repetition, som er indlejret i de forskellige hverdagsaktiviteter forbundet til træningen i holistisk afgræsning, har ifølge Jens forandret hans værdisæt rent arbejdsmæssigt. Jens beskriver en proces, der går fra, at han har været optaget af at "spinde tanker og ideer" til at værdsætte et "fast, fysisk malkearbejde hver morgen". Han mærker en fred ved at "skubbe" maniske tanker væk og oplever i stedet det meditative i at fjerne sig fra ideen om konstant produktion. Træningen i at malke, passe og flytte køerne har dermed sat "andre former for arbejde i relief". Jens oplever en ændret livsform, der er opstået i kraft af dagligt at repetere træningen i et samarbejde med køerne, kirsebærplantagen og udvikling af monitoreringsprocesser. Og samtidig har træningen medført nye indsigter i, hvad et bæredygtigt virke er, der nu på bagkant af træningen udmønter sig i en konkret daglig forpligtende aktivitet.

Synergi og relation

Ud over forandringen af grundlæggende vaner, opstår der også i træningen en synergi og en nærhed i relationen mellem Jens, køerne og plantagen. Når Jens træner sig i at

udføre holistisk afgræsning, så er han i gang "med at skabe liv i et sammenspil mellem mennesker, dyr og planter" (Feltnoter, januar 2017). For Jens indebærer træningen i holistisk afgræsning, at han i en hverdagsaktivitet formår at kombinere det at "producere og så redde verden samtidigt", hvilket for Jens er "smukt". Jorden kan anvendes i produktion (køerne afgiver mælk og spiser græsset på plantagen), samtidig med at produktionsformen gavner et større formål, som er en reducering af drivhusgasser via sekvestrering af CO^2 i jorden. Jens' træning i holistisk afgræsning er ikke blot en metode til at organisere en forbedring og opbygning af plantagens muldlag og biodiversitet. Metoden kan også ifølge Jens være et bevis på, at regenerative landbrugsproduktionsformer kan afhjælpe konsekvenserne af klimaforandringerne. Derfor er Jens på lang sigt interesseret i, at den holistiske afgræsning skal "skaleres op, når vi har fået erfaring… ()… Det vil f.eks. sige at være i stand til at drive al Finns (nabo) jord med holistisk afgræsning" (Projektbeskrivelse, Kvægdrift, Bilag III), fordi potentialet for aktørernes bidrag til yderligere reducering af CO^2 i luften dermed forøges.

Således anskuer Jens jorden som en konkret levende ressource, der potentielt er fyldt med kraft og rigdom, og samtidig som en ressource, som mennesket kan anvende til at modvirke klimaforandringerne. I Jens' og Sandras tilfælde er ideen om, hvem der træner hvem, stærkt relateret til, hvor træningen foregår. For Jens' ide om jorden er grundfæstet i hans forestilling om en direkte relation mellem jorden, det vil sige jorden som "topos", (Sloterdijk, 2013) og mennesker. Jens siger:

"…jo mere levende, den (jorden) er, jo rigere er vi. Så vi lever af – for det første af den mad, som vi spiser, som kommer fra jorden, og i sidste ende fra de planter, som vokser i jorden. Så jo mere planterne vokser, jo mere har vi at spise… ()… Den anden ting er, at jo rigere jorden er, jo nemmere er det at dyrke den… ()…" (Feltnoter, januar 2017).

Jens sætter jordens frugtbarhed i direkte relation til menneskets overlevelse, ligesom han mener, at jorden kan forbedres med menneskets evner, f.eks. ved hjælp af holistisk afgræsning som forbedringsmetode. Derfor handler "holistisk afgræsning rigtig meget

om klimaforandringer", som Jens udtrykker det, men også om, at "man kan gøre noget godt for verden, at vi kan redde verden på denne måde" (Feltnoter, januar 2017). Dyrkes og plejes jorden på rette vis, kan den både være en kilde til mad og et redskab til at sekvestrere CO^2.

Træningen i holistisk afgræsning synliggør for Jens, hvilke klimamæssige konsekvenser menneskets handlinger på jorden har. Samtidig giver det ham mulighed for helt konkret at overkomme de globale udfordringer, som klimaforandringerne medfører ved at arbejde konkret med sekvestrering af CO^2 i jorden på Farendløse Mosteri. Jens sætter træningen i holistisk afgræsning på Farendløse Mosteri ind i en større helhed, hvor der er direkte forbindelse mellem udfordringerne ved klimaforandringerne og Jens' måde at magte udfordringerne på.

I dette sidste analyseafsnit har jeg primært undersøgt, hvem der træner hvem i et bæredygtigt virke på Farendløse Mosteri og sekundært berørt, hvor træningen i et bæredygtigt virke finder sted, og hvad træningen er for Jens. Med udgangspunkt i en analyse af Jens' træning i holistisk afgræsning på kirsebærplantagen, har jeg først vist, hvordan der opstår en træningsrelation mellem Jens og køerne, hvor Jens træner køerne, og køerne træner Jens. Dette samarbejde medvirker til, at Jens forandrer vaner, fordi træningen i at holde køerne kræver, at Jens ændrer sin dagsrytme. Jens bliver trænet i løbende at kunne "justere og forbedre" produktionsforholdene, og således træner han en særlig opmærksomhed på og nærhed med køerne og de organiske processer i plantagen. Indbygget i træningen er målet om at forbedre, hvordan køerne og de organiske processer på plantagen sammen reagerer på træningen.

For det andet består træningen også i at øve sig i en ændret livsform, fordi træningens stedbundethed sætter nye rammer for Jens' mobilitet. Jens ser det både som en udfordring og en lettelse, at træningen er bundet til stedet Farendløse Mosteri. For selvom stedbundetheden er udfordrende for Jens, har træningen i holistisk afgræsning

alligevel medført en ændret livsform, der giver ham indre ro. Han har lært, at et bæredygtigt virke ikke kan skabes ved at "spinde tanker og ideer", men at det derimod er en konkret og daglig forpligtende aktivitet.

For det tredje hjælper det gensidige træningsforhold Jens og køerne imellem Jens til både at være opmærksom på sin egen indvirkning på naturmæssige processer (køerne og organiske processer i jorden) og samtidig at lære af konsekvenserne af de handlinger, som han udfører som menneske. Træningen i holistisk afgræsning er en del af en større helhed, hvor Jens kan se en direkte forbindelse mellem klimaforandringerne og hans egen måde at magte udfordringerne på ved at foretage konkrete daglige handlinger. Formålet med Jens' træning i holistisk afgræsning er ikke kun at fremdyrke nyt liv og større biodiversitet på plantagen, men også at bidrage til en sekvestrering af CO^2, hvormed han øver sig i at magte udfordringerne ved erkendelsen af de menneskeskabte klimaforandringer.

Delkonklusion analyse: Træning i et bæredygtigt virke

Dette analysekapitels formål er at undersøge, hvordan aktørerne træner sig i at udføre et bæredygtigt virke med udgangspunkt i Sloterdijks teoretiske træningsbegreb. Dette udgangspunkt har resulteret i, at definitionen af bæredygtighed i analysen ikke baseres på en fastlagt definition, men derimod undersøges empirisk igennem aktørernes træning. Analysen tager udgangspunkt i tre teoretiske tematikker: Hvad er træning? Hvor foregår træningen? og Hvem træner hvem? Tre tematikker, som jeg har udvalgt på baggrund af Sloterdijks træningsantropologi. Sloterdijk udvikler som nævnt sit træningsbegreb ud fra en interesse i menneskets fremtid på et planetært niveau. Han sætter spørgsmålstegn ved denne grundet "den globale krise" (Sloterdijk, 2013: 444) bestående af en både økologisk og økonomisk krise. For at redde fremtiden er vi derfor tvunget til at forandre vores livsformer via en aktiv træningsindsats (Ibid., s. 442 ff.). Træningens formål er at knytte an til en etisk anstrengelse med henblik på at

forbedre gamle livsformer og skabe nye forandrede livsformer, der imødegår denne globale krise (Ibid., s. 13, 14 & 207).

I analysen af aktørernes træning i et bæredygtigt virke viser jeg, hvordan træningen er en udviklende aktivitet. I træningen virkeliggør aktørerne, hvad bæredygtighed er i praksis, og hvilke implikationer der er forbundet til at udføre bæredygtige handlinger. Overordnet resulterer analysen af aktørernes træning i et bæredygtigt virke i tre afgørende ting: 1) at stedets betydning har stor indflydelse på, hvordan bæredygtighed trænes. Hvor både Sandra og Jens primært træner sig i et stedbundet bæredygtigt virke, træner Simon sig derimod i et ikke-stedbundet bæredygtigt virke, 2) at stedets tilknytning afgør, hvem der træner hvem, 3) at forskellige opfattelser af den etiske anstrengelse i træningen resulterer i to forskellige former for bæredygtige livsformer.

Et stedbundet og et ikke-stedbundet virke

Jens og Sandra træner sig i et stedbundet bæredygtigt virke. Det ses f.eks. i Jens' arbejde med holistisk afgræsning, hvor der opstår en træningsrelation mellem Jens og køerne, som forbinder Jens til stedet og medvirker til, at han ændrer vaner og dermed livsform. I analysen af, hvem der træner hvem, ses det, hvordan Jens, qua træningen i holistisk afgræsning, bliver "stedbundet", idet han ikke længere kan forlade stedet, medmindre andre passer køerne. Erfaringen med de stedbundne aktiviteter ændrer hans syn på bæredygtighed fra generelle teoretiske holdninger til konkrete, praktiske hverdagsaktiviteter.

Et andet eksempel på en træning i et stedbundet bæredygtigt virke ses i Sandras træning i at arbejde med jordens kompleksitet som en stedbetinget og forpligtende aktivitet. De organiske naturprocesser forbundet til jorden er så komplekse, at det kræver daglig træning ud fra det sted, hun befinder sig, for at kunne begribe dem. Nøglen til optagelse af ny viden er netop igennem stedbundne aktiviteter og igennem Sandras krop. Træningen baseres ikke på en opnåelse af objektiv viden, men er

forbundet til et kontinuerligt progressivt læringsforløb, der består i en vekselvirkning mellem erfaring og refleksion.

Simon træner sig derimod i et ikke-stedbundet bæredygtigt virke. Han er mindre forpligtet ift. stedet, idet han definerer mosteriet som et produktionssted, det vil sige som faciliterende for en produktion. Han afkobler stedets betydning i tråd med, hvad der også karakteriserer den moderne kapitalisme, som netop er globaliseret og stedløs. For Simon træner sin forståelse af bæredygtighed igennem sit engagement i Frøsamlerne og ser sig forpligtet til at træne sig i at formidle et idealistisk, politisk og økonomisk internationalt perspektiv på fremtidens kriser og dertilhørende løsninger. Stedet, hvorfra Simon træner sig i et bæredygtigt virke, bliver opfundet til hver træning frem for at være stedbundet som i Sandra og Jens' tilfælde. Simon træner sig i en form for bæredygtighed, der er orienteret mod visioner, ideer og tanker, som ikke nødvendigvis er stedbundne. Dette medfører, at Simon på sin vis lever i nuet, men samtidig hele tiden er i en forberedelsesfase af, hvad der skal komme, hvilket er klimakrise og finansielle sammenbrud.

Tilknytning til stedet afgør, hvem der træner hvem

Træningsstedets betydning afgør, hvem aktørerne ser sig knyttet til i træningen. Som et eksempel er Simon i hans ikke-stedbundne træning inspireret af storkapitalistiske investeringsfolk. Det betyder, at han tilkobler træningsmetoder, som ikke er direkte forbundet til stedet Farendløse Mosteri. Hans træning i forretningsmæssige modeller kan i første omgang tolkes som noget, der mere hører hjemme i fortidens økonomiske visioner for løsninger af klimaforandringerne end fremtidige bæredygtige løsningsmodeller afkoblet et krav om økonomisk vækst. Men ved et nærmere blik på Simons træning ses det, at han forsøger at forene den svære balance mellem den forretningsmæssige og brugen af naturressourcer, som alle, der arbejder med bæredygtighed, kæmper med.

I modsætning hertil repræsenterer Sandra og Jens et andet perspektiv på fremtiden ved at vise en anden vej til bæredygtighed. De repræsenterer et stedbundet perspektiv, hvor de ser sig forbundet med fremtiden gennem deres forpligtigelse over for stedet. For Sandra hviler bæredygtighed på et samarbejde enten mellem forskellige sociale aktører eller de naturressourcer og naturprocesser, som indgår i træningen. Det samme gør sig gældende for Jens, der forbinder sin træning i bæredygtighed med en træning i holistisk afgræsning igennem samarbejdet med køerne. En træning i bæredygtighed baseret på en samarbejdsrelation afviger fra Sloterdijks træningsbegreb. For hvor Sloterdijk definerer det enkelte individs konstituering igennem den personlige træning, sker konstitueringen af dem som enkelte individer igennem samarbejdets kraft. Bæredygtighed kan ikke skabes individuelt, men bliver til i et samarbejde, hvori det enkelte individ også konstitueres.

Den etiske anstrengelse i træningen

Disse to forskellige træningsformer – defineret ud fra et stedbundet og ikke-stedbundet perspektiv – skaber to forskellige opfattelser af den etiske anstrengelse i træningen. Hvor den etiske anstrengelse, der udgør den vertikale linje, for Simon strækker sig fra det første frø i verden (hans interesse i opformering af gamle frøsorter) og millioner af år ud i fremtiden (en strategi for en sikker fødevareforsyning), så er den etiske anstrengelse for Jens og Sandras træning defineret ud fra et her og nu i sammenspil med de naturprocesser, de samarbejder med. De forpligter sig til et dagligt samarbejde med naturprocesserne, hvilket resulterer i, at de hver dag kan følge konsekvenserne af deres handlinger, mens de opnår en fornemmelse af at kunne overvinde den iboende spænding, der måtte være mellem natur og kultur i klimaforandringerne.

De to forskellige opfattelser af den etiske anstrengelse i træningen resulterer i to forskellige former for bæredygtige livsformer. Hvor Sandra og Jens udvikler bæredygtige livsformer, der er i samhørighed og udvikles af de samarbejder, de indgår i, så udvikler Simon en bæredygtig livsform, der er afkoblet stedet, hvorfra han arbejder og bor, dog uden at miste respekten for de naturprocesser, han er omgivet af.

Kapitel VII

Skalære forhold i et bæredygtigt virke

Problemstillingen i denne tredje og sidste del af analysen handler om, hvilke skalære forhold der gør sig gældende, når aktørerne i forskellige hverdagsaktiviteter gør begreberne klimaforandringer, bæredygtighed og økologi funktionsdygtige. Det er en empirisk undersøgelse af skalabegrebet, der tager udgangspunkt i, hvordan aktørerne håndterer, opløser og forbinder skalære kategorier i deres hverdagsaktiviteter, hvormed skalakategorier hele tiden bliver skabt og genskabt af de involverede aktører i kraft af de handlinger, som de udfører. Igennem analysen har jeg fokus på de vanskeligheder, som aktørerne oplever, når de stræber efter at forbinde deres hverdagsaktiviteter til begreber som klimaforandringer, bæredygtighed og økologi samt de dertilhørende ideer om, hvor handlinger, der relaterer sig til disse begreber, udføres og finder sted.

Den teoretiske tilgang til, hvordan aktørerne håndterer og forbinder de skalære kategorier i hverdagsaktiviteter, er inspireret af humangeografen Adam Moores teoretiske skalabegreb: "skala som kategori for hverdagspraksis" (2008). Moore er en del af forskningsfeltet inden for humangeografi, der behandler de rummelige, temporale, politiske og funktionelle aspekter af skala ud fra et konstruktivistisk perspektiv (f.eks. Adger, 2005; Marston et al., 2005; Jonas, 2006; Moore, 2008). Med udgangspunkt i Moores skalabegreb betragter jeg det som et åbent, empirisk spørgsmål, hvordan geografiske skalakategorier former fænomener, mennesker og organisationer. Moores skalabegreb er en metodisk tilgang, der hjælper mig med at vise, for det første hvordan aktørerne skaber et perspektiv på verden igennem deres brug af skalakategorierne. For det andet hvad aktørerne gør med skalakategorierne? Og for det tredje hvordan aktørerne anvender dem til at tænke deres

hverdagsaktiviteter forbundet til klimaforandringer, bæredygtighed og økologi som en politisk handling.

Det er vigtigt at undersøge, hvilke skalære forhold aktørerne forholder sig til, når de arbejder med blandt andet klimaforandringer. For det første fordi klimaforandringer ofte på forhånd bliver forbundet med skalakategorien "global", og for det andet fordi forskningslitteraturen inden for de organisatoriske svar på klimaforandringerne har en tendens til på forhånd at placere særlige handlinger på forudgivne specifikke niveauer. At klimaforandringerne bliver defineret som globale ses blandt andet i IPCC's rapporter fra 2014, 2018 og 2021. IPCC karakteriserer her klimaforandringerne som et kollektivt problem i global skala, fordi drivhusgasudledninger akkumuleres over tid og blandes globalt, hvormed enhver udledning fra enhver agent (individ, samfund, dyr, virksomhed, land) påvirker andre agenter (UN, 2014: 17). For at reducere de samlede udledninger og dermed minimere den globale opvarmning mener IPCC, at der er brug for et globalt samarbejde, hvor enhver handling betragtes som en del af en større global helhed. Herved definerer IPCC et billede på, hvordan klimaforandringerne på globalt niveau influerer os alle, og at enhver handling på alle øvrige niveauer er medskaber af de globale udfordringer ved klimaforandringerne. Den forudbestemte rumlige organisering af klimaforandringerne betragtet ud fra et globalt perspektiv begrænser derfor i høj grad udstrækningen af, hvordan undersøgelser af klimaforandringerne kan finde sted i praksis.

I forskningslitteraturen inden for de organisatoriske svar på klimaforandringerne er majoriteten interesserede i at finde frem til den rette platform eller det rette niveau for, hvordan handlinger, der modvirker klimaforandringer, kan foregå. De organisatoriske svar på klimaforandringerne bliver dermed et spørgsmål om at placere et ansvar på et niveau eller i en arena koblet til en fremgangsmåde for, hvordan klimaforandringerne kan håndteres enten ud fra et politisk (f.eks. Banerjee, 2003; Böhm et al., 2012; Jacobs, 2007), innovativt (f.eks. Hockerts & Wüstenhagen, 2010; Lash & Wellington, 2007;

Shepherd & Patzelt, 2010; York & Venkataraman, 2010) eller et miljømæssigt ansvarlighedsprincip (Painter-Morland & Ten Bos, 2016: 559). Dette udgangspunkt skaber grundlæggende begrænsninger i analyserne, fordi placeringen af fænomenet ud fra en på forhånd defineret given skalakategori både bliver udgangspunktet og omdrejningspunktet for en analyse af fænomenet. F.eks. analyseres effekten af bæredygtige aktiviteter i provinsen ud fra et på forhånd defineret lokalt skalaniveau for klimaforandringer. Hermed begrænses analysen fra starten af, idet udgangspunktet for analysen er en placering af fænomenet på det specifikke lokale niveau, og samtidig bliver placeringen af fænomenet omdrejningspunktet for analysen.

I nærværende analyse tager jeg ikke udgangspunkt i et prædefineret skalært niveau for, hvor aktørernes hverdagsaktiviteter finder sted, men undersøger i stedet empirisk, hvordan aktørerne gør klimaforandringer, bæredygtighed og økologi funktionsdygtige i deres bæredygtige virke. For aktørernes skalære konstruktionsprocesser hjælper dem til f.eks. at definere udstrækningen af ansvar for og konsekvenserne af deres handlinger. Hvormed de selv definerer udfordringerne, de møder, ved f.eks. klimaforandringerne og omfanget af, hvor langt deres hverdagsaktiviteter i relation til klimaforandringer rækker i både tid og sted.

I det følgende vil jeg redegøre for den analytiske distinktion mellem at betragte skalakategorier som enten allerede på forhånd givne niveauer, platforme eller arenaer, hvor særlige processer foregår, eller som konstrueret af sociale aktører. Derudover vil jeg redegøre for, hvordan jeg anvender Moores begreb om "skala som kategori for hverdagspraksis" i nærværende analyse.

Det metodiske og analytiske grundlag for skalabegrebet

I analysen anvender jeg "skala som kategori for hverdagspraksis" som analytisk begreb til at undersøge, hvad aktørerne gør med skalære kategoriseringer, og hvordan de

anvender dem til at "konstruere rum" for handlinger og "sociale relationer" (Moore, 2008: 217), når de arbejder med klimaforandringer, bæredygtighed og økologi. Den analytiske distinktion mellem "skala som kategori for hverdagspraksis" og "skala som substantiel kategori for analyse"[31] (Moore, 2008: 207) består i deres forskellige analytiske udgangspunkter, der resulterer i forskellige måder at anskue skalakategorier på, som igen medfører forskellige forskningsspørgsmål og analyser af rumlig organisering. I første omgang vil jeg kort introducere begreberne "skala som substantiel kategori for analyse" og "skala som kategori for hverdagspraksis". Herefter følger en redegørelse for, hvordan de anvendes metodisk og analytisk, samt hvordan jeg anvender "skala som kategori for hverdagspraksis" i den efterfølgende analyse.

Det analytiske udgangspunkt for begrebet "skala som substantiel kategori for analyse" er, at geografiske skalakategorier defineres som på forhånd "eksisterende socio-rumlige niveauer, platforme eller arenaer" (Moore 2008: 207), hvor specifikke processer finder sted. Det betyder, at det fænomen, objekt eller den aktør, der undersøges, på forhånd allerede placeres ud fra en given skalær kategorisering, f.eks. det regionale niveau. Denne analytiske måde at anvende skalakategorierne på resulterer i, at fænomener, objekter og aktører indrammes af på forhånd givne niveauer, allerede inden de undersøges, hvormed fænomenerne, objekterne og aktørerne formes af de skalakategorier, de placeres i. Det bidrager i nogle tilfælde til en særlig rumlig organisering af verden, som forbindes til visuelle ideer, der kategoriserer verden i termer af "center-periferi, op-ned og del-helhed, container eller forbundethed" (Moore, 2008:216). Som eksempel kan nævnes, at IPCC karakteriserer klimaforandringerne som et globalt fænomen, ligesom IPCC forstår enhver handling foretaget på lokalt, regionalt eller nationalt plan i sammenhæng med en større global helhed (UN, 2014: 17). IPCC arbejder således med en "del/helhed"-fortælling om, hvordan de mindre handlinger på et skalaniveau under det globale (f.eks. lokal,

[31] "Scale as an everyday category of practice" og "Scale as a substantial category of analysis" (Moore, 2008: 207-208).

regional, national) er del af en større helhed: Den globale helhed, hvor vi finder de globale klimaforandringer.

Det analytiske udgangspunkt for begrebet "skala som kategori for hverdagspraksis" er derimod, at skalakategorier er epistemologiske virkeligheder, der er "kontingente, udfordrede sociale konstruktioner, som hele tiden bliver skabt og genskabt" af sociale aktører (Moore, 2008: 207-208). Når skalakategorierne er epistemologiske virkeligheder, der gang på gang skabes af sociale aktører, så kan udgangspunktet ikke være, at et fænomen, objekt eller en aktør på forhånd er placeret i en given skalær kategorisering. Forståelsen af, hvordan skalaer former det sociale liv, skal med Moores ord være et åbent spørgsmål, som adresseres empirisk. Det analytiske fokus er at undersøge, hvordan disse konstruktionsprocesser hjælper f.eks. Simon, Sandra og Jens til selv at definere udfordringerne, de møder ved klimaforandringerne, og omfanget af, hvor langt deres hverdagsaktiviteter i relation til klimaforandringerne rækker, uanset den skalære kategorisering aktiviteterne måtte have.

Ud fra ovenstående korte introduktion er det nu klart, at den vigtigste analytiske distinktion mellem "skala som substantiel kategori for analyse" og "skala som kategori for hverdagspraksis" er, at "skala som en substantiel analytisk kategori" er et begreb, der baseres på en "a priori" forståelse af en skalær kategorisering for et givent fænomen, aktør eller objekt. Det medfører for det første, at analyserne er "indrammet" af skalære kategoriseringer (Moore, 2008: 206), hvilket igen betyder, at der i analyserne tages udgangspunkt i en på forhånd givet, ugennemsigtig og hierarkisk orden mellem f.eks. "lokal" og "global". For det andet medfører dette udgangspunkt, at handlinger undersøges ud fra prædefinerede niveauer.

I modsætning hertil tager begrebet "skala som kategori for hverdagspraksis" udgangspunkt i at behandle skalære kategoriseringer for et givent fænomen som et åbent spørgsmål, der analyses og italesættes ud fra et empirisk udgangspunkt (Moore,

2008: 217-218). Hermed er opmærksomheden rettet mod de sociale aktører og praksisser, der indgår i skabelsen af skalakategorier og de dertilhørende implikationer. Dette står i modsætning til begrebet "skala som substantiel kategori for analyse", hvor de sociale aktørers brug af geografiske skalakategorier i deres handlinger forbliver i margin af "den disciplinære opmærksomhed" (Moore, 2008: 211-212).

Skala som substantiel kategori for analyse

For at forstå begrebet "skala som substantiel kategori for analyse" er det relevant at se på to vigtige præmisser, som har indflydelse på, hvordan en analyse af skalakategorier forbundet til et fænomen analytisk og metodisk anskues. Den første præmis er som sagt, at geografiske skalakategorier (f.eks. urban, lokal, global eller national) på forhånd defineres som givne "niveauer, platforme eller arenaer", hvor specifikke processer opererer (Moore 2008: 207). Dette betyder, at skalakategorierne har en status af at være ontologiske entiteter (Moore 2008: 203), når de indgår i analyser af rumlige organiseringer af verden. Dette bevirker, at den analytiske tilgang til, hvordan et fænomen er forbundet til skalakategorierne, består i, at fænomenet allerede er placeret på et givent eksisterende niveau, en platform eller arena. F.eks. ville dette udgangspunkt resultere i, at jeg i en analyse af Farendløse Mosteri på forhånd betragtede gården som en lokal aktør i forhold til de globale klimaforandringer på grund af dens placering på Midtsjælland i Danmark. Eksemplet viser, at med placeringen af fænomenet ud fra en given skalakategori, bliver både udgangspunktet og omdrejningspunktet for en analyse af fænomenet det samme.

Den anden præmis er, at når skalakategorierne tages for givet som eksisterende ting i verden, er konsekvensen, at forskere tillægger skalakategorierne mærkater, der visuelt og kognitivt beskriver steder, aktører og processer, der er forbundet til kategorierne. Dette medfører en tendens til – både i en common sense og i en socialvidenskabelig brug af skalakategorierne – at de tillægges narrativer såsom at lokal er "statisk og autentisk" modsat global, der er "dynamisk og produktiv" (Moore, 2008:212), men

også visuelle karakteristikker anvendes til at kategorisere en rumlig hierarkisk organisering af verden i termer, der f.eks. definerer et billede af en "center-periferi, op-ned eller del-helhed" (Moore, 2008: 216) forståelse for inddeling af niveauer, der kan opereres på.

Den hierarkiske orden for de geografiske skalakategoriseringer oversættes og formidles også igennem metaforer. F.eks. nævner Moore to skalære metaforer: stigen og den russiske matrjosjkadukke. I stigemetaforen behandles skalaerne som "ikke-overlappende, ikke-interagerende og distinkte niveauer", og de er forbundet igennem en vertikal progression, der er orienteret via en op-ned-bevægelse, som går fra "kroppen til det globale" (Moore, 2008: 216). Hierarkiet i den geografiske stigemetafor består i at opnå mere magt ved at klatre højere op på skalaen. I matrjosjkadukke-metaforen henviser de individuelle dukker til distinkte rum. De mindre skalaer, det vil sige de mindste dukker, bliver dog betragtet som forbundne med de større dukker, som de er indeni, hvormed ideen om, at "mere" er ensbetydende med "op" i hierarkiet, illustreres. I og med at den største skala, f.eks. det globale, omslutter de mindste, visualiserer dukke-metaforen, at de forskellige skalaer er mindre dele af en større helhed (indeholdt i den største dukke) (Moore, 2008: 216). Denne karakteristik af en rumlig organisering af et fænomen svarer til IPCC's definition af de globale klimaforandringer, hvor alle handlinger, der medfører et CO^2-udslip (delene), ses som indeholdt i de globale klimaforandringer (helheden).

Et andet eksempel på en rumlig organisering inden for klimaforandringslitteraturen er Rockströms model for bæredygtig udvikling fra 2015 (se figur 1).

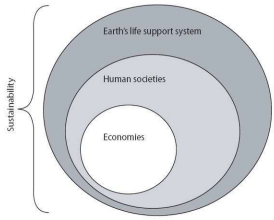

Figur 1. Sustainable Development Paradigm for the Anthropocene (Rockström, 2015).

Her er det økonomiske system indeholdt i en større indramning, kaldet "Earth's life support system". Det vil sige, at modellen, der anvendes, tager udgangspunkt i en matrjojskadukkemodel, hvor de mindste dukker er forbundet med de større dukker. Hierarkiet illustreres ved, at den yderste dukke er størst. Men selvom Rockström underordner økonomien det naturlige system i en definition af bæredygtig udvikling, så spiller økonomien stadigvæk en væsentlig faktor i måden at illustrere, hvad der skal til af delelementer, for at bæredygtig udvikling finder sted. Det økonomiske system er placeret i centrum og indgår i den forstand som en vigtig grundforudsætning for Rockstöms ide om, at bæredygtig udvikling kun kan realiseres med et økonomisk incitament.

Et alternativt metodisk greb til at undersøge skalakategorier forbundet til fænomener, praksisser og aktører, er begrebet "skala som kategori for hverdagspraksis". I næste afsnit vil jeg demonstrere, hvad begrebet kan tilbyde.

Skala som kategori for hverdagspraksis

Moore bekræfter hovedbudskabet i begrebet "skala som kategori for hverdagspraksis", når han skriver, at spørgsmålet om i hvor høj grad:

"'scale' shapes social life is an open question to be addressed empirically, rather than treating as a starting point for any research" (Moore, 2008: 218).

I citatet gør Moore det klart, hvilken distinktion der er mellem de forskellige udgangspunkter. Som jeg viste i afsnittet om "skala som substantiel kategori for analyse", anvendes dette begreb til en analytisk tilgang, hvor det analyserede fænomen allerede er placeret på et givent eksisterende niveau, en platform eller arena. Hvorimod "skala som kategori for hverdagspraksis" anvendes til at undersøge, hvordan skalakategorier former det sociale liv, stillet som et åbent spørgsmål, der adresseres empirisk. Moores definition af begrebet indeholder flere forskellige principper, og jeg har udvalgt tre hovedprincipper, som jeg forfølger i analysen.

Det første princip handler om perspektiv. Det vil sige, hvordan skaber aktørerne perspektiver på verden igennem deres brug af skalakategorier. Det andet princip handler om anvendelse. Det vil sige, hvad aktørerne gør med skalakategorierne. Det tredje og sidste princip handler om politiske handlinger, det vil sige, hvordan anvender aktørerne skalakategorierne til at tænke deres hverdagsaktiviteter forbundet til klimaforandringer, bæredygtighed og økologi.

Det første princip vedrørende perspektivet defineres ved, at skalakategorier i modsætning til begrebet "skala som substantiel kategori for analyse" ikke er givne på forhånd, men altid skabes og genskabes af aktørerne. Det betyder, at skala skal forstås ud fra et epistemologisk perspektiv, modsat skala som en ontologisk given kategori (Marston, 2000; Simons et al., 2014; Blok, 2010; Moore, 2008). En geografisk skala såsom "national" med dertilhørende ide om en nation er ifølge Moore ikke "en ting i verden, men perspektiver på verden" (Moore, 2008: 207-208).

Det andet analytiske princip for begrebet "skala som kategori for hverdagspraksis" hviler på, at den analytiske opmærksomhed er rettet hen på "hvad folk gør med

skalakategorier, hvordan de anvender dem til at konstruere rum og sociale relationer" (Ibid., s. 217). Dette analytiske greb kræver, at jeg i analysen inkorporerer:

"…()…the reifying, spatially bounding and vertically ordering, scalar discourses and practices of social actors: shifting our orientation toward scalar dimensions of practices, rather than practices occurring at different scales" (Moore, 2008: 217).

Det vil sige, at mit metodiske greb i analysen er, hvordan "skalære kategoriseringer" (Ibid., s. 218) finder sted. I analysen skal jeg have fokus på, hvordan "konstruktion, reproduktion og opløsning af specifikke skalære klassifikationer og de forskellige sociale praksisser, der er involveret" (Ibid., s. 215) heri, finder sted. Det vil sige, at mit fokus er på de skalære dimensioner i praksisser, frem for hvilke praksisser der finder sted på forskellige skalaer. Det betyder, at skalære kategoriseringer indgår i udfoldende og observerbare aktiviteter, hvori skalakategorier kontinuerligt bliver skabt og genskabt af de involverede aktører via de handlinger, som de udfører. Hvilket medfører, at mit analytiske udgangspunkt er at have fokus på de "skalære kategoriseringer" konstrueret i handlingerne og udført af aktørerne i modsætning til begrebet "skala som substantiel kategori for analyse", som har fokus på, i hvilken skalakategori handlingerne forekommer.

Dette fører mig frem til det tredje og sidste princip, der handler om, hvordan aktørerne anvender skalakategorier i politiske processer. Det handler om at undersøge, hvordan aktører:

"…()… utilize scale categories to spatially 'frame' problems and solutions, include or exclude certain actors, legitimate political projects, rework relations of power and coalesce political processes around particular scalar orders" (Moore, 2008: 218).

I modsætning til det analytiske udgangspunkt for "skala som en substantiel kategori for analyse" skal jeg i min analyse undersøge, hvordan aktørerne enten anvender geografiske skalakategorier til rumligt at indramme udfordringer og løsninger,

ekskludere eller inkludere andre aktører eller legitimere politiske projekter. Dette analytiske blik bidrager til, at brugen af "skalakategorier" bliver en måde, hvorpå aktører kan "tænke og skabe forandringer" som en politisk aktivitet (Jonas, 2006). Det betyder, at aktørerne igennem forskellige udførte "skalapolitikker" tildeler "begivenheder og relationer" mening, hvilket har den funktion for aktørerne, at de derved både kan "organisere oplevelser" og "guide handlinger" ud fra de valgte skalære kategoriseringer, som er anvendt i deres handlinger (Moore, 2008: 218). I nærværende analyse vil jeg vise, at disse konstruktionsprocesser hjælper aktørerne til f.eks. at definere udstrækningen af ansvar for og konsekvenser af deres handlinger. Hvormed de selv definerer udfordringerne, de møder ved klimaforandringer, og omfanget af, hvor langt deres hverdagsaktiviteter rækker i relation til klimaforandringerne.

I den kommende analyse af de skalære forhold i et bæredygtigt virke er det mit formål at undersøge spørgsmålet om, hvordan det er muligt for aktørerne at oversætte tilsyneladende globale udfordringer vedrørende klimaforandringer og bæredygtighed til handlinger, som det er muligt at tage hånd om nu og her. Ud fra ovenstående identificerede tre hovedprincipper i begrebet "skala som en kategori for hverdagspraksis" vil jeg igennem en læsning af empiriske situationer rejse følgende spørgsmål:

Hvordan skaber aktørerne perspektiver på verden igennem deres brug af skalakategorier? Hvad gør aktørerne med geografiske skalakategorier? Og hvordan anvender de dem til at tænke deres hverdagsaktiviteter forbundet til klimaforandringer, bæredygtighed og økologi som en politisk handling? Analysens omdrejningspunkt er således, hvordan aktørerne enten forbinder deres handlinger til eksisterende skalakategorier eller forsøger at omdefinere dem, hvorved nye kategorier opstår.

Analysen er inddelt i tre underanalyser med tre forskellige tematikker: Bæredygtighed, klimaforandringer og økologi. I hver analyse optræder forskellige aktører, og hver aktør har individuelle strategier for, hvordan de kan forbinde deres handlinger til klimaforandringer, bæredygtighed og økologi, hvormed de gør disse begreber håndterbare i hverdagsaktiviteter. Kapitlet afsluttes med en delkonklusion, der beskriver analysens resultat.

Det empiriske materiale anvendt i analysen består af materiale genereret i løbet af de første 18 måneder efter købet af Farendløse Mosteri, det vil sige fra august 2015 til marts 2017.

Bæredygtighed omsat til handling

Hvordan bæredygtighed defineres af aktørerne, og hvordan de arbejder med at omsætte bæredygtighed til konkrete handlinger, er omdrejningspunktet i dette første analyseafsnit. I analysen er Sandra den gennemgående aktør, og hun har igennem flere år forsøgt dels at definere, hvad bæredygtighed, er og dels at definere, hvordan det er muligt at udføre en bæredygtig handling. Igennem analysen anvender jeg de tre udvalgte hovedprincipper i Moores begreb om "skala som kategori for hverdagspraksis". De handler om, hvordan aktørerne anvender skalakategorier til at indramme problemer og løsninger, men også til at inkludere og ekskludere øvrige aktører (Moore, 2008: 218), samt hvordan aktørerne anvender skalære kategoriseringer til at skabe perspektiver på verden, og hvordan aktørerne skaber nye indsigter om brugen af begreberne i praksis igennem deres konstruktion af skalære kategoriseringer.

Analysens delresultat viser, at der igennem Sandras arbejde med at definere bæredygtighed sker to ting: For det første ekskluderer hun adskillige andre aktører, fordi hun insisterer på at finde en definition af bæredygtighed, som hun kan omsætte i sine handlinger og dermed forstå både sit ansvar og konsekvenserne af sine handlinger. For det andet definerer hun bæredygtighed ud fra en ny form for skalær

kategorisering, der består i at definere en bæredygtig handling ud fra, hvad der afvikles og erfares på samme tid og sted, som den udføres. Sandra arbejder således ret eksplicit med at konkretisere ansvar og konsekvenser af bæredygtige handlinger og gør det ud fra andre skalære kategoriseringer, end hvad bæredygtighed ellers defineres ud fra (f.eks. jævnfør den skalære kategorisering, som ses indeholdt i Brundtlandrapportens definition af bæredygtig udvikling (1989)).

I oktober 2016 deltager Sandra i et formøde vedrørende etablering af Danmarks første crowdfundingprojekt af Bæredygtige Fødevareproduktioner i landbrugssektoren, også kaldet "Crowdfarm". Mødet afholdes hos Crowd-invest DK i København. Farendløse Mosteri er blevet udvalgt til at være en blandt otte andre organisationer, der kan få lov til at sætte et projekt op i Crowdfarm. Det er et introduktionsmøde, hvor alle parter møder hinanden for første gang, og hvor Crowdinvest DK har lejlighed til at forklare principperne for forretningskonceptet bag Crowdfarm. Indledningsvis præsenterer alle deltagere sig selv, og hvad de ønsker at etablere finansiering til igennem Crowdfarm. Uden nogen særlig form for opmærksomhed benævner alle sig selv som bæredygtige, hvilket medfører, at bæredygtighed i situationen bliver en indforstået fælles social reference. Den indforståede fælles reference skaber et fællesskab omkring at ville arbejde med bæredygtighed. Samtidig er den egentlige betydning af det fælles sociale referencepunkt – bæredygtighed – meget utydelig, hvilket Sandra fremhæver i sin præsentation.

Lige før Sandra skal Karen præsentere sig selv. Karen er en ung kvinde i 20'erne, der arbejder med PR og kommunikation på projektet Nordic Natures, en platform for lokale fødevarer fra Norden, der sælges som overraskelsespakker (Feltnoter, september 2016). Pakkerne består af tørret renkød, syltede tranebær m.m. og er alle med en lokal historie forbundet til det "vilde" nordiske sted, hvor fødevarerne stammer fra (Ibid.). I præsentationen inddrager Karen desuden sin personlige opvækst på en gård på Lolland (Danmark), samt at hun er halvt peruviansk. Informationen om

hendes peruvianske baggrund bliver særligt vigtig, da hun i forlængelse heraf fortæller, at hun netop også har startet et "udviklings- og bæredygtighedsprojekt" i højlandet i Peru (Ibid.). Efter Karen præsenterer Sandra sig, men vælger at anvende en anden og mere kritisk tilgang end alle de forrige deltagere:

"Jeg synes, det er vigtigt at tænke over, hvordan man bruger ordet bæredygtighed. For det bliver brugt så ofte, uden at man ved, hvad det betyder. Og hvis vi ikke er opmærksomme på, hvordan vi bruger ordet, så udvander vi det. Så jeg er holdt op med at sige bæredygtighed. For det betyder så mange forskellige ting og udligner, hvad jeg gerne vil. Det er nemmere at sige, hvad jeg faktisk gør" (Feltnoter, september 2016).

Nogle dage efter mødet arbejder Sandra i mosteriet, hvor hun forklarer, hvorfor hun valgte at præsentere sig selv på ovenstående måde:

"Jeg kom i forlængelse af hende fra Peru, der sagde: 'Og jeg har også et bæredygtigt projekt i højlandet'. Og så tænkte jeg: Nej, det har du ikke, for jeg ved ikke, hvad det er. Jeg tænkte bare, det går altså ikke" (Feltnoter, september 2016).

Tilbage til mødet på Crowdinvest resulterer Sandras opråb om større klarhed i brugen af bæredygtighed i, at deltagerne til mødet bliver opmærksomme på deres egen brug af begrebet, hvilket afstedkommer et særligt fokus på omtalen af bæredygtighed. Stemningen ændrer karakter efter Sandras præsentation, idet flere af deltagerne begynder at referere til "det der b-ord, vi ikke må sige" (Feltnoter, september 2016), som om Sandra har forbudt brugen af ordet. Det bliver dog en hæmsko for de fleste deltagere ikke at kunne trække på den fælles reference til "bæredygtighed" til trods for, at de med deres udtalelse om ikke at anvende "b-ordet" anerkender, at det kan virke som en tom kategori. Problematikken er, at de ikke har et bedre ord eller en anden form for fælles reference at trække på, som kan definere, hvad de gør.

Sandras kritik er en kritik af de øvrige deltageres mangel på refleksion over eller specificering af deres brug og forståelse af bæredygtighedsbegrebet. Men Sandras

kritik kan også ses som en overbygning til hendes kritik af, at der generelt ikke findes nogen overordnet meningsmæssig betydning af begrebet bæredygtighed (Villumsen, Interview, september 2015). Situationen viser, hvordan Sandra tester og udfordrer bæredygtighedsbegrebet. Idet Sandra tester og udfordrer begrebet, konstruerer hun et dynamisk forhold mellem den meningsmæssige betydning af bæredygtighed og hendes forsøg på konkret at udføre et bæredygtigt virke på mosteriet.

Det er i disse processer, at de skalære kategoriseringer forbundet med bæredygtighed viser sig. Både som kategorier, der har indflydelse på Sandras sociale handlinger, og de klassifikationer, hun opløser, f.eks. klassifikationen af bæredygtig udvikling som en global løsning på globale klimaforandringer. De praktiske implikationer ved at omdefinere begrebet bæredygtighed ses eksemplificeret i de følgende empiriske situationer, hvor Sandra gentagende gange tager definitionen af bæredygtighed op til revurdering i relation til, hvordan hun selv skal arbejde med bæredygtighed i hverdagsaktiviteterne på mosteriet.

I november 2016 på vej hjem i bilen fra et seminar om nye ejerformer i det danske landbrug reflekterer Sandra over meningen med bæredygtighed. Til seminariet, som er organiseret af Økologisk Landsforening, har forskellige udvalgte aktører fremlagt, hvordan de arbejder med at fremme "et samfundsnyttigt landbrug" i Danmark. Heriblandt fonden SamsØkologisk, som er stiftet af landmænd og forbrugere fra foreningen Økologisk Samsø, og hvis formål er "igennem bæredygtighed" at mobilisere bedre forhold for "nuværende og fremtidige generationer" (Det Samfundsnyttige Landbrug, 2022). SamsØkologisk er udvalgt af Økologisk Landsforening som case i projektet "Det Samfundsnyttige Landbrug", fordi det forsøger at etablere en lokal jordfond. Seminariet har hele dagen været spækket med eksempler på "cases", der enten arbejder med økologi eller bæredygtighed. Igen virker bæredygtighed som et begreb, alle deltagerne anvender ud fra en ide om, at det er en fælles social reference blandt deltagerne, uden at de definerer begrebet. På seminariet

forstås det "at være bæredygtig" derfor snarere som en fælles social reference, fordi det til seminariet binder deltagerne fra "branchen" sammen. Men Sandra afviser igen (som til crowdfundingmødet) bæredygtighed baseret på en fælles social reference, der giver sammenhængskraft i gruppen af deltagere. På vej hjem i bilen forklarer hun:

"Bæredygtighed er så mange ting, og ingen er bæredygtige. Så det handler om at finde ud af, hvordan man kan være bæredygtig i praksis" (Feltnoter, november 2016).

Bæredygtighed er på en og samme tid "så mange ting", og alligevel er ingen bæredygtige. For Sandra betyder det, at den egentlige forankring af bæredygtighed må findes i konkrete handlinger, som hun benævner "praksis". For hende giver det ikke mening kun at være "bæredygtig" i en social sammenhæng, som f.eks. til seminariet. Det må konkretiseres, ellers er det ingenting. Konsekvensen af, at Sandra vil definere bæredygtighed ud fra praksis, bliver igen en afvisning af den sociale dimension i brugen af bæredygtighedsbegrebet, som netop forenede deltagerne til seminariet.

Hvad det betyder at være "bæredygtig i praksis" reflekterer Sandra over igen i sensommeren 2015:

"Det [bæredygtighed] er jo heller ikke noget. Det er ikke noget defineret eller begrænset. Der er jo netop så mange ting, som skal spille sammen og give mening og være i balance. Og så er det jo et spørgsmål, hvad definerer man den balance ud fra, eller hvad er det, den balance skal føre til?" (Villumsen, Interview, september 2015).

Udgangspunktet for Sandra er stadig, at bæredygtighed er umuligt at definere uden en relation til en konkret handling. Uden at være forbundet til en konkret handling er bæredygtighed ikke noget for Sandra, da det netop ikke kan begrænses eller defineres. Samtidig defineres bæredygtighed i den konkrete handling kun som værende "noget" i det øjeblik, mange forskellige faktorer spiller sammen, giver mening og er i balance på en og samme tid. Hvilket får Sandra til at tænke på en specifik forståelse af bæredygtighed ud fra et begreb om skala:

"...() mht. bæredygtighed, så synes jeg, at der er noget, der går igen for mig, og det er

skala. At ligeså snart at vi mister fornemmelsen eller overblikket over det, vi har gang i, så er det, at det begynder at skride, og så er det, at vi ikke ved, om der er konsekvenser af vores handlinger i Indonesien, eller hvor det nu er, fordi det simpelthen ikke er muligt for vores fatteevne at forstå, hvad det er, vi gør, og forstå, hvad det har af konsekvenser" (Villumsen, Interview, september 2015).

Begrebet skala bliver en strategi for Sandra til at forstå, begrænse og tage ansvar for sine handlinger. Kommer handlingerne ud af syne på en sådan måde, at konsekvenserne ikke kan overskues eller erfares af dem, der udfører dem, så "skrider" ideen om bæredygtighed ifølge Sandra og er ikke længere bæredygtig.

For Sandra derimod er forbindelsen mellem hendes handlinger i Farendløse og f.eks. Indonesien usikker – ligesom også forbindelsen mellem nutid og fremtid er. Hvis hendes handlinger skal være bæredygtige, så skal de kunne indskrænkes i sted og tid, så de er inden for en sansemæssig rækkevidde, og konsekvenserne af hendes handlinger således kan erfares på samme tid og sted, som hun udfører dem.

Denne præmis igangsætter yderligere to refleksioner over, hvordan bæredygtighed kan udføres. Ved at anvende skalære kategoriseringer konstruerer Sandra en organisering af, hvordan bæredygtighed kan blive udført i hverdagsaktiviteter. Den første refleksion handler om, hvordan bæredygtighed skal sammenkædes med rækkevidden af et bæredygtigt virke. Her bringer hun de forskellige skalære kategoriseringer i spil, som henholdsvis Simon og Sandra har for rækkevidden af et bæredygtigt virke. For det andet hvorvidt begrebet om bæredygtighed skal kunne gradbøjes for at blive anvendt i hverdagsaktiviteter. Heri opstår et politisk projekt for Sandra, fordi hun gør op med abstrakte definitioner og tilgange til bæredygtighed.

I første omgang vil jeg vise, hvordan rækkevidden er en vigtig skalær kategorisering for et bæredygtigt virke, som Sandra reflekterer over. I en intern diskussion mellem Simon og Sandra om det at "drive en virksomhed", der fandt sted i køkkenet på Farendløse i marts 2017, reflekterer Sandra over de skalære kategoriseringer i forhold til ekspansionen af et bæredygtigt virke over tid og sted. Refleksionen udmønter sig i

en skaleringsstrategi for, hvor langt et bæredygtigt virke på virksomhedsniveau kan og skal udbredes, men også for, hvor hurtigt det skal udbredes, og hvilken størrelse et bæredygtigt virke kan have. Modsat Simon er Sandra ikke særligt optaget af "forretningsdelen" i et bæredygtigt virke. For Simon er det derimod en vigtig motivation at "drive en virksomhed og tjene penge" (Feltnoter, 2017). Simon er optaget af på sigt at opnå et produktionsniveau, hvor aktørerne faktisk tjener penge på deres arbejde, så de kan leve af det – og ultimativt så de også kan akkumulere en økonomi og dermed bidrage til at udbrede et bæredygtigt virke via opkøb af flere gårde igennem en decentral fondsstruktur.

Simon mener ligeledes, at "hvis vi vil ekspandere, så har vi brug for penge (likvider)", fordi en ekspansion af f.eks. produktionen vil være den primære måde for aktørerne at erhverve sig flere midler over de næste fem år (Feltnoter, marts 2017). Men Sandra har også et "håb" om, at "det (den grundlæggende vision for et bæredygtigt virke) ikke er begrundet i en udveksling af penge". I stedet håber hun, at "naturalieøkonomi kan få lov til at spille ind, at den har en betydning" i selve udførelsen af et bæredygtigt virke (Feltnoter, marts 2017). Naturalieøkonomi bliver i gængs forstand defineret som et "pengeløst økonomisk system", hvor betaling sker i naturalier, hvilket kan være alt fra varer til tjenester (Nudansk Ordbog, 2019). For Sandra handler det "at drive virksomhed" om at skabe "liv, fødevarer, og hvad der nu ville være vigtigt for et basisliv" (Feltnoter, marts 2017). Med andre ord er det mere vigtigt at fokusere på en livsudveksling end at skabe relationer ud fra en økonomisk udveksling.

Deres forskellige perspektiver resulterer i, at Simon og Sandra anvender forskellige skalære kategoriseringer for, hvor langt et bæredygtigt virke kan udbredes. Sandra formulerer det ved igen at inddrage skalabegrebet til at illustrere omfanget af deres ideers rækkevidde. Sandra siger:

"Og det er igen noget med skala – hvis man skal tage Simons og min tilgang. Simons tilgang har et potentiale for at nå længere ud, fordi det er nemmere at nå 100 kilometer ud med penge end med naturalier. Og jeg er nok mere optaget af, hvad vi kan gøre

lige her – inden for fem kilometers radius" (Feltnoter, marts 2017).

Sandra begrunder sin geografiske afgrænsning med, at det er dér "hun får energien fra og kan se mulighederne", selvom det ikke skal ses om en afvisning af at "bidrage til det større" (Feltnoter, marts 2017). Det større er i dette tilfælde Simons ide om at udbrede et bæredygtigt virke via en kapitalistisk logik (med opkøb og investeringer), hvormed rækkevidden af udbredelsen kan ekspanderes hurtigere end gennem naturalieøkonomiens logik. Modsat er en af Simons motivationer for at udføre et bæredygtigt virke på Farendløse Mosteri netop arbejdet med at etablere et juridisk, organisatorisk og finansielt system, der kan organisere opkøb af flere gårde, og i et skalamæssigt omfang involvere flere mennesker i et større geografisk område.

Sandra og Simon kobler i situationen forskellige økonomiske strategier og politikker sammen med to forskellige skalære kategoriseringer for det handlingsniveau, hvor et bæredygtigt virke konstrueres. To forskellige konstruktioner, som skabes ud fra forskellige perspektiver på både definitionen af bæredygtighed og på den dertil knyttede rækkevidde for et bæredygtigt virke. Hvor Simons definition af bæredygtighed kan kombineres med en virksomhedsstrategi, der er baseret på at akkumulere penge til geografisk udbredelse (f.eks. mere end 100 km), argumenterer Sandra for, at bæredygtighed må funderes i en konkret, nær og erfaret virkelighed.

Deres forskellige perspektiver åbner op for forskellige former for styrkeforhold i et bæredygtigt virke, hvor stedbundetheden bliver en skillelinje for, hvilken styrke de hver især har. Sandra mener, at et bæredygtigt virkes primære styrke er, at det som en konsekvens af naturalieøkonomien er baseret på en social udveksling af varer og tjenester. Det bæredygtige virke har således en naturlig geografisk begrænsning, som afhænger af antallet og den geografiske spredning af sociale relationer. Omvendt ser Simon styrken i et bæredygtigt virke som netop det, at det bliver udbredt i et større

geografisk område, hvor stedbundetheden ikke er en lige så vigtig faktor. For dem begge gælder det dog, at forståelsen af bæredygtighed kan forandre sig over tid, da begrebet ikke betragtes som et fikseret fænomen, men derimod som modtageligt for skalering. Bæredygtighed er ikke et statisk fænomen, men alligevel forsøger de begge at operere med forskellige virksomhedsstrategier, der kobles til forskellige definitioner af og størrelser på et bæredygtigt virke (kapitalistisk logik vs. naturalieøkonomi).

En dag i marts i køkkenet på Farendløse Mosteriet (2017) vender Sandra igen tilbage til begrebet bæredygtighed, og hvordan dette kan defineres ud fra hverdagsaktiviteterne på stedet. Sandra afviser en abstrakt definition og insisterer på at tage udgangspunkt i konkrete hverdagsaktiviteter, hvilket resulterer i, at hun definerer, hvordan bæredygtighed kan gradbøjes og dermed gøres mere anvendeligt.

Sandras afstandstagen fra abstrakte definitioner bunder i en kritik af den form for normativ og kvantitativ tilgang til bæredygtighed, hun oplevede i sin studietid på Lunds Universitet, Sverige, hvor hun fik sin kandidatgrad i "Environtmental Studies and Sustainability Science". I forbindelse med sit speciale "nægtede" Sandra både at "definere bæredygtighed og egentlig rigtigt at bruge begrebet" (Interview, Villumsen marts 2017). Hvad Sandra opponerede imod var tendensen i litteraturen til skelne mellem, om "noget var bæredygtigt, eller det ikke var bæredygtigt" (Ibid.). I modsætning til disse normative udsagn ville Sandra, såfremt bæredygtighed skulle anvendes, hellere tale om, at noget "var mere eller mindre bæredygtigt". Sandras argument er, at "hvis vi ikke snakker om en gradbøjning af det, så kan vi jo slet ikke bruge det" (Ibid.). For så bliver bæredygtighed enten noget "uopnåeligt eller katastrofalt". Omvendt er Sandra klar over, at "begrebet spiller nok lidt fallit, fordi det er svært at sige, hvad der er mere eller mindre" bæredygtigt (Ibid.). Men, pointerer Sandra, bæredygtighed er "jo ikke kvantitativt målbart", hvormed Sandra kritiserer ideen om, at bæredygtighed er et statisk fænomen, der kan måles kvantitativt. Hvad Sandra derimod gør er at anvende de "skalære kategoriseringer" (Moore, 2008) af

bæredygtighed ved at afvise de abstrakte definitioner, der hersker i akademia, og trække begrebet ud i praksis. Når Sandra i sin hverdag ønsker at handle bæredygtigt, er der sjældent tale om en fuldstændig succes eller en fuldstændig fiasko. Ofte oplever hun i praksis at befinde sig i en situation, hvor hun må vælge f.eks. den mindst ringe løsning på et dilemma. I Sandras optik er den skalære udgave af bæredygtighed således ikke blot at foretrække frem for den abstrakte definition, men i praksis ofte også den eneste mulige.

Det paradoksale i dette er, at Sandra afviser bæredygtighed som en kategori, samtidig med at hun har en kandidatgrad i bæredygtighed i abstrakt form. Sandra er så at sige selv som fysisk person spændt ud mellem de poler, hun anviser som spændingen i bæredygtighed, nemlig den abstrakte definitionsform og den konkrete og praksisnære udførelse af bæredygtighed. Hendes refleksioner bunder i nu to års opsparet erfaring fra arbejdet på mosteriet, hvor dét at udføre bæredygtighed i praktiske handlinger er udfordrende, både når det gælder om at blive enige om en forståelse af begrebet, og når det gælder de praktiske hverdagsaktiviteter, der gang på gang stiller nye spørgsmål til, hvordan hun kan og skal definere bæredygtighed.

At Sandras definition af bæredygtighed er kontekstafhængig resulterer ikke i, at bæredygtighed bliver et relativistisk begreb. Det handler derimod om at finde en håndgribelig værdi at gradbøje ud fra. Sandra forklarer, at hun kun kan "gå ind i denne her problematik omkring bæredygtighed" i praksis ved at stille sig selv spørgsmålet: "Hvordan kan man så igennem sociale strukturer og igennem værdisæt på en eller anden måde gradbøje det?" (Ibid.). Sandras vurdering af bæredygtighed er dermed ikke værdifri, men bygger på, at hun ser, om "der er nogle værdier, der går igen", og som hun kan bygge på i sin tilgang til bæredygtighed:

"ved at gå mere i dybden med, om det har noget at gøre med lighed, noget med at balancere udbuddet af ressourcer, eller om det har noget med æstetik at gøre. Det kan

være alt muligt. Men på en eller anden måde så bliver det mere håndgribeligt. Fordi det kan jeg også se i den praksis, vi har haft her" (Villumsen, Interview, marts 2017).

Konklusionen bliver for Sandra at afvise både bæredygtighed og indramningen af bæredygtighed som fikserede fænomener. Derimod fastholder hun sin tro på den erfarede, konkrete, kontekstspecifikke og håndterbare tilgang til bæredygtighed. For det resulterer i, at hun kan forstå konsekvenserne af sine egne handlinger på samme tid og sted, som de udføres, men også prioritere, hvordan bæredygtighed kan udfoldes i en håndgribelig handling baseret på et værdisæt. Det betyder, at Sandra insisterer på en til enhver tid situationsbunden forståelse af bæredygtighed, der opstår i en vekselvirkning mellem refleksioner og erfaringer gjort gennem hendes bæredygtige virke. Bæredygtighed kan kun være et relevant og funktionsdygtigt begreb, hvis det er funderet i en konkret handling, der medfører en erfaring, som Sandra kan forstå konsekvenserne af. Bæredygtighed er dermed, ifølge Sandra, bundet op på handlinger, som hun kan tage ansvar for. En bæredygtig handling kan dermed aldrig blive til en global løsning, men må altid være betinget af tid og sted.

Opsummerende ses det i denne første del af analysen, at Sandra behandler tre former for skalære kategoriseringer i sin definition af bæredygtighed:

I det første eksempel afviser Sandra den fælles sociale reference, som bæredygtighed repræsenterer, til forskellige offentlige seminarer og sammenkomster. Sandra afviser den fælles sociale reference tilknyttet "at være bæredygtig", fordi den ikke har noget indhold. Ingen er bæredygtig, og intet kan være bæredygtigt – det kan kun defineres ud fra, hvad man gør. I den forstand ekskluderer Sandra sig selv fra et socialt fællesskab, som hun ellers kunne have været en del af, og konstruerer herefter et socialt rum, hvori hun selv kan foretage bæredygtige handlinger.

I det andet eksempel ses det, hvordan Sandra og Simon anvender skalære kategoriseringer til at skabe en virksomhedsstrategi for et bæredygtigt virke, hvilket resulterer i to forskellige styrke- og rækkeviddeperspektiver for bæredygtighed. For

Simon kan bæredygtighed sagtens forenes med en kapitalistisk logik om ekspansion, hvorimod Sandra i udpræget grad afviser denne logik. Hun vil hellere prioritere en social nærhed og opbygge et bæredygtigt virke ud fra en logik om naturalieøkonomi frem for at nå langt ud via en kapitalistisk logik. Sandra er bevidst om, at hun gerne vil bidrage til "det større", men kan samtidig ikke forene sin stedbundne definition af bæredygtighed med en større geografisk rækkevidde end måske fem km. Omvendt spiller stedbundethed ikke en stor rolle for Simon, som godt kan forestille sig en rækkevidde på op til 100 km eller mere for et bæredygtigt virke.

I det tredje og sidste eksempel ses det, hvordan Sandra udfordrer den skalære kategorisering af bæredygtighed, defineret mellem en abstrakt form og udført i praksis. Sandra kritiserer den abstrakte form, fordi den opstiller nogle ubrugelige definitioner på, hvordan bæredygtighed skal håndteres i praksis (enten normativ eller kvantitativ tilgang). Derimod ønsker Sandra at opstille parametre for, hvordan bæredygtighed udført i konkrete handlinger kan realiseres ved at tale om en gradbøjning af begrebet baseret på et værdisæt. Sandra søger således en legitimering af måden, hvorpå bæredygtighed kan udføres i situationsbundne handlinger, baseret på en form (gradbøjning) for rettesnor (værdisæt) for, hvilke hverdagsaktiviteter og handlinger der er bedre end andre.

Klimaforandringer: Størrelsen på organisationen er ingen begrænsning for at handle

Det bringer mig videre til det andet analyseafsnit, hvor jeg undersøger de forhandlinger, der er på spil, når aktørerne udfører et stedbundet, konkret arbejde på Farendløse Mosteri, der ifølge aktørerne har en relation til de globale klimaforandringer. Klimaforandringerne spiller en væsentlig rolle for aktørerne på Farendløse Mosteri, som både påvirker deres konkrete arbejde og er et vigtigt begreb i aktørernes konceptualisering af formålet med udførelsen af et bæredygtigt virke. Det

analytiske udgangspunkt for denne analyse tager udgangspunkt i det andet princip for Moores begreb. Det handler om at undersøge, hvordan aktørerne anvender, konstruerer, opløser og genskaber geografiske skalakategoriseringer for at skabe rum og sociale relationer (Moore, 2008: 215). I denne analyse ses det illustreret, når de arbejder med klimaforandringer og forsøger at reducere effekten af klimaforandringerne gennem deres hverdagsaktiviteter. De primære aktører i analysen er Jens og Simon.

I det konkrete arbejde er klimaforandringerne en umiddelbar sanselig erfaring for aktørerne. I 2016 erfarede aktørerne, at karakteren af årstidernes rytme og vejrforhold forandrede sig. Vinteren var koldere og længere, foråret kortere, sommeren mere våd, og efteråret varmere end forventet i forhold til danske standarder for årstiderne. En umiddelbar perfekt kombination af vejrforhold for dyrkning af æbler, men ikke desto mindre en uregelmæssighed. Sommeren 2018 var en rekordvarm sommer og ikke set lignende siden 1874 (sammen med sommeren 1997) (DMI, 2018). Den ekstreme tørke blev også bemærket på Farendløse Mosteri. F.eks. var produktionen af græs og kløver i forbindelse med Jens' "holistiske afgræsning" stærkt begrænset grundet vejrforholdene. Omvendt gav tørken anledning til, forklarer Jens, at en anden plante vikke voksede frem under de ualmindelige vejrforhold (Mailkorrespondance, marts 2019). I Jens' eksperiment betød det en fremvækst af andre planter end forventet, hvilket i dette tilfælde havde en positiv indvirkning på eksperimentet med "holistisk afgræsning".

Men klimaforandringer indgår, som jeg argumenterede for i kontekstanalysen i Kapitel 5, også på en anden måde, nemlig som et direkte led i den konkrete planlægning af det daglige arbejde. For Jens er "holistisk afgræsning" på Farendløse Mosteri en direkte måde at begrænse klimaforandringerne. Forklaringen er, at der ved produktion af én flaske æblemost finder en reduktion af CO^2 sted i atmosfæren. I en projektbeskrivelse af "holisitisk afgræsning" på Farendløse Mosteri, har Jens beskrevet, hvordan der ville

være en salgsmæssig effekt på mosten, som aktørerne producerer, hvis der på æblemostflasken stod: "Igennem købet af dette produkt har du været med til at tage 80 gram CO^2 ud af atmosfæren" (Projektbeskrivelse, Kvægdrift, 2017 Bilag 3). Beregningerne bag de 80 gram CO^2 bliver ikke nærmere beskrevet i projektbeskrivelsen. Men gennem Jens' projekt om "holistiske afgræsning" på marken igangsætter han en metode for at sekvestrere CO^2, det vil sige at fastholde CO^2 i jorden. Således kobler Jens flasken med æblemost sammen med resultatet af "holistisk afgræsning" på marken. Motivationen for at sekvestrere CO^2 er, ifølge Jens, mangfoldig. For det første er jorden et af de steder, hvor grundstoffet kulstof faktisk gør godt. Det betyder, at vi som mennesker kan gøre en forskel ved at "forhøje levende og døde organiske materialer…()… og forøge humuslaget" (Jensen, Interview, april 2017). Men dette kan kun gøres ud fra bestemte betragtninger om, hvordan man forvalter jorden. Den måde, mennesket dyrker jorden på, har dermed en indvirkning på, hvor kraftig en sekvestrering af CO^2, der kan opnås. Som eksempel nævner Jens, at det er muligt at plante nogle træer og dermed trække kulstof ud af luften og ned i levende organismer og til sidst ned i humuslaget i jorden. Hermed opstår der en proces, hvor der sekvestreres CO^2. Processen for, hvordan Jens kan bidrage til reducering af klimaforandringerne, er derfor ret enkel. Det handler om at udnytte fotosyntesen optimalt. For det andet ved at igangsætte "holistisk afgræsning" via køernes afgræsning på marken, fordi køerne bidrager til, at nyt liv skabes på marken i form af nye planter og øget græsvækst. Det skaber øget roddannelse og dermed kulstofbinding. Humuslaget forbedres, hvormed jordens frugtbarhed øges, idet de eksisterende planter får et bedre og større rodnet.

Det, Jens gør i ovenstående eksempel, er faktisk, at han opløser en specifik skalær klassifikation af, hvordan det er muligt at påvirke globale klimaforandringer. Ofte vurderes indgreb ud fra en forventning om, at størrelsen på løsningerne skal kunne matche det globale omfang af klimaforandringerne. Dermed anses den enkelte individuelle handling ikke som værende effektfuld, men ofte som ligegyldig.

Men betragtet ud fra Jens' logik går der en direkte og ret enkel linje fra ham selv til køerne på marken, æblemosten, forbrugeren, der køber æblemosten, og til klimaforandringerne. Jens gør ikke forskel på, hvor i atmosfæren de 80 gram CO^2 reduceres, og han tvivler heller ikke på, om den konkrete aktivitet har en direkte relation til det mere abstrakte begreb om de globale klimaforandringers omfang. Derimod anser Jens metoden for at "handle rigtig meget om klimaforandringer, at man gør noget godt for verden, at vi kan redde verden på denne måde" (Interview, Jensen april 2017).

Ved at behandle de skalære kategoriseringer, der er på spil i Jens' kobling af klimaforandringerne og "holistisk afgræsning" ud fra en empirisk tilgang og som et åbent spørgsmål, viser jeg i analysen, hvordan Jens skaber et handlingsrum, der ikke er indrammet af en på forhånd hierarkisk orden for, hvorvidt en lokal handling kan have indflydelse på et globalt fænomen som klimaforandringerne. Det bevirker, at han nedbryder de barrierer og den magtesløshed, som det enkelte individ kan møde ifht. til at bidrage positivt til de globale udfordringer. For han har et helt ukompliceret forhold til at arbejde i en direkte forbindelse til globale klimaforandringer og sin mulighed for at indvirke positivt på disse. Jens gør noget, som hjælper, og klimaforandringerne er ikke for store for ham at håndtere i den givne handling.

Omvendt er Jens' relation til klimaforandringerne ikke skabt, fordi han er flyttet på landet, hvor han nu arbejder med "holistisk afgræsning". Selve ideen om at skabe et bæredygtigt virke blev, som jeg beskrev i baggrundskapitlet (Kapitel II), udviklet i København. Her var Jens sammen med Simon og Sandra allerede involveret i forskellige foreninger og bevægelser, der alle arbejder for forandring af fødevaredistributions- og produktionssystemet i Danmark, set ud fra et miljø- og klimamæssigt perspektiv. Men gennem deres arbejde med forandring af fødevaredistributions- og produktionssystemet blev det klart for dem, at en egentlig forandring ikke kan skabes fra byen. De indså, at de måtte flytte på landet og være en

del af livet på landet for at forstå den faglighed og virkelighed, der er relateret til at producere mad og fødevarer.

Gruppen af aktører, der købte Farendløse Mosteri, var alle ufaglærte landmænd fra København. Som nævnt tidligere i baggrundskapitlet (Kapitel II) bestod deres første overordnede mål i "at være med i udviklingen af fremtidens bæredygtige landbrug" i Danmark (En Gammel Historie, 2016). Dette blev italesat igennem sloganet om "at købe Danmark tilbage", hvilket illustrerer, hvorledes de oprindeligt arbejdede med et nationalt udgangspunkt. Ikke længe efter udflytningen til Farendløse indså Simon imidlertid, at det kan være en "uoverskuelig opgave" at påtage sig et nationalt såvel som et globalt ansvar for omstillingen til et mere bæredygtigt virke.

Denne tvivl kommer til udtryk i Simons refleksioner over omfanget af sit frøpolitiske engagement i 2015 – selvom eksemplet rummer en dobbelttydighed, fordi han på en og samme tid inddrager forskellige skalære kategoriseringer. Det er Simons ambition, at han kan inspirere småskalalandmænd til at producere deres egen såsæd og begynde at dyrke flere af de gamle grøntsager (Siebenthal, Interview, oktober 2015). Det er samtidig hans ambition, at han igennem sit frøpolitiske arbejde kan inspirere forskellige partnere på tværs af forskellige arenaer til at indgå i og samarbejde om det frøpolitisk projekt. Simon siger:

"lad mig prøve at få lov til at forandre på Midtjylland – nej Midtsjælland. Og lad mig prøve at gå ind i Fødevarefællesskabet, Frøsamlerne – og f.eks. lad mig prøve at påvirke de her to landmænd, som jeg møder i går til at indgå i et tættere samarbejde med Nordisk Genbank og Frøsamlerne. Og påvirke dem til at producere flere gamle grøntsager" (Siebenthal, Interview, oktober 2015).

I Simons refleksion over sit frøpolitiske arbejde indgår en geografisk afgrænsning af hans engagement fokuseret på en skalær kategorisering af nære miljøer på Midtsjælland. Samtidig flettes de sammen i et tæt socialt samarbejde med omverdenen på et nationalt og nordisk plan igennem foreningerne og Nordisk Genbank. Simon er

overbevist om, at resultatet af disse frøpolitiske handlinger kan ses direkte forbundet til håndteringen af de globale klimaforandringer, ligesom han forbinder sine lokale handlinger til en global kontekst. Det vil sige, at han med sine handlinger bidrager til et større hele. Det sidste kommer til udtryk, når Simon udtaler: "Jeg tænker, at jeg står for min del i Midtsjælland, og så er der nogle andre, der står for det i resten af verden" (Siebenthal, Interview, oktober 2015). At Simons frøpolitiske handlinger kan relateres til klimaforandringerne bunder i, at han mener, at opformering af frø kan redde fremtidens fødevareproduktion, når klimakrisen kommer (Ibid.).

Sammenligner jeg Jens' og Simons udgangspunkt for at forstå klimaforandringerne og deres individuelle handlingers påvirkning af klimaforandringerne, viser det sig, at de er vidt forskellige. Dette bunder i, at Simon og Jens også har forskellige tilgange til, hvordan de handler. Jens iværksætter processer, hvorfra han overlader det til organiske systemer og processer at sprede påvirkningsevnen globalt, mens Simon derimod gør alting selv. Hvor Jens med iværksættelsen af "holistisk afgræsning" på Farendløse Mosteri er overbevist om, at hans handlinger bidrager til noget større uden for hans egen rækkevidde, så opfatter Simon konsekvenserne af sine egne handlinger som begrænsede til det sted, hvor han befinder sig. Simon giver udtryk for dette ved at sige, at han kun kan gøre noget lokalt (Midtsjælland). Ikke desto mindre er Simon fuldt ud overbevist om, at hans frøpolitiske arbejde er en direkte måde at håndtere globale klimaforandringer på, og at opformering og forædling af frø er vejen til at redde fremtiden.

I analysen af Simon og Jens' arbejde har jeg fokuseret på, hvilke skalære kategoriseringer der er på spil i deres arbejde, frem for hvor deres arbejde finder sted på forskellige skalaniveauer. Analysen af Simon og Jens' arbejde viser, at både Jens og Simon opløser de specifikke skalære kategorier, der indgår i deres arbejde. For størrelsen på deres organisation eller omfanget af deres handlinger spiller ikke nogen rolle for deres arbejde med at bekæmpe globale klimaforandringer. At deres

muligheder for påvirkning er begrænsede er ingen hindring. Derimod hjælper det dem, at de netop bor på Farendløse Mosteri og igennem deres hverdagsaktiviteter hver dag faktisk kan bidrage positivt til at bekæmpe globale klimaforandringer. De springer således ideen om det hierarki over, der er mellem lokale og globale handlinger i bekæmpelsen af globale klimaforandringer. Således skaber Jens og Simon kontinuerligt skalære kategoriseringer i deres arbejde (f.eks. med sammenhængen mellem holistisk afgræsning og globale klimaforandringer) via de handlinger, de udfører.

Økologi: Frihed og konsekvens

Implikationerne ved at aktørerne anvender skalære kategoriseringer, når de definerer strategier til at afgrænse og definere deres agenda, identitet og handlinger forbundet til økologi (Moore, 2008: 218), analyserer jeg i dette tredje og sidste analyseafsnit. Teoretisk set anvender jeg det tredje hovedprincip i Moores begreb, der fokuserer på, hvordan aktørerne anvender skalære kategoriseringer til rumligt at indramme udfordringer og løsninger eller at ekskludere og inkludere andre aktører eller igen for at legitimere politiske projekter og processer.

Analysen viser, at aktørerne forstår og accepterer de skalære kategoriseringer, der er forbundet til et nationalt økologicertificeringssystem. Men omvendt ønsker de ikke at være underlagt en national regulering, hvilket resulterer i, at aktørerne afviser den nationale økologicertificeringsordning. Denne beslutning er politisk og ikke uden konsekvenser, men aktørerne er ikke – i hvert fald ikke i første omgang – i tvivl om beslutningen. Argumentet er, at hvis aktørerne skal medvirke til at udvikle "bæredygtige landbrugsmodeller" (En Gammel Historie, 2015), så er det afgørende, at de forbliver uden for "systemet" (Villumsen, Interview, september 2015), hvor kategorierne (økologisk, bæredygtighed) ifølge aktørernes opfattelse stadig er åbne for fortolkning og dermed mulige at tilpasse et konkret virke. Men analysen viser også, at aktørernes erfaring former deres beslutninger undervejs, hvor de indser, hvor svært og omkostningsfuldt det er at hige efter at eksperimentere med produktionsformer og

dermed stå "uden for systemet". Analysen tager udgangspunkt i Sandras fortælling om, hvorfor aktørerne valgte ikke at blive økologisk certificeret.

En varm septemberdag i 2015, kort efter aktørerne havde købt mosteriet, reflekterede Sandra over omgivelsernes syn på Farendløse Mosteri. Det viser sig, at aktørerne oplever et pres fra omgivelserne om, at de skal ansøge om at blive økologisk certificeret. Sandra siger:

"Vi snakkede om forleden, at der er mange, der har sagt: skynd jer at få økologi-certificeret plantagen og gården med det samme, fordi I kan få fem gange så meget for jeres æbler, hvis I er økologisk certificeret. Og så i starten der var vi sådan, åhh ja, det må vi nok også hellere, og det er nok også en god ide… Og nu er vi bare blevet så – for hylden nej – det er bare overhovedet ikke det, vi vil" (Villumsen, Interview, september 2015).

Aktørernes afvisning af økologicertifikatet handler i første omgang ikke om en kritik af det økonomiske incitament, men ifølge Sandra om at lave "et opgør" med "generelle tendenser" inden for økologi-området i det danske landbrug. Hvis de ansøgte, ville det resultere i, at de blev "puttet ned i" kasser og blev fanget af "et kæmpe bureaukrati" (Ibid.). Det er derfor en nødvendighed, hævder Sandra, at stå uden for systemet, "hvis vi vil gøre noget, der er – bare på en lidt anden måde" (Ibid.). Sandra mener, at det økologiske certificeringssystem "pacificerer" forståelsen af, hvordan økologi og bæredygtighed kan omsættes til andre produktionsformer (Ibid.). Certificeringssystemet giver ikke plads til forandring i produktionsformer, fordi de er på forhånd defineret som fikseret og i høj grad teknisk anlagt. Sandras skalære fornemmelse af systemet er en top-ned-styring på nationalt niveau, hvor landbrugene bliver "puttet ned i" kasser. De opstillede regler og lovgivninger for, hvordan økologiske produktionsformer skal udføres, bevirker derfor, at økologi og bæredygtighed bliver fastsatte kategorier i landbruget uden at efterlade et frirum til aktørerne, hvor de kan gentænke, forandre eller tilføje nye produktionsformer. Ved at stille sig uden for systemet er Sandra bevidst om, at de bringer sig selv i en "skizofren

tilstand", hvor de skal "differentiere sig fra det system, som har autopilot på i forhold til, hvilke valg vi kan tage som jordbrugere" (Villumsen, Interview, januar 2017).

Aktørerne anvender deres frie valg til at eksperimentere, men konsekvensen af dette frie valg er, at aktørerne skal etablere og fastholde en position, hvor de står ved siden af eller uden for det nationale system af certificerede ordninger. De mener, at udviklingen af produktionsformer, der er mere ambitiøse end det, som det økologiske certifikat lægger op til, ikke kan ske i sammenspil med institutionelle regler fra et statsligt niveau. Argumentet er, at hvis aktørerne skal kunne tage ansvar for deres udvikling af modeller for et bæredygtigt landbrug, kan aktørerne ikke involveres i spilleregler pålagt fra oven.

Men en anden kritik er også, at der på et nationalt niveau hersker forvirring om brugen af begreberne, fordi bæredygtighed som begreb bliver forvekslet med fødevarer, der er økologisk produceret (Villumsen, Interview, september 2015). For, siger Sandra, økologiske produkter er i sig selv ikke nødvendigvis bæredygtige, hvis hele produktionskæden tælles med. Ifølge aktørerne forholder de institutionelle instanser sig ikke kritisk nok over for, hvordan økologisk produktion spiller sammen med, hvad aktørerne definerer som en ikke-bæredygtig fødevareproduktion. For bæredygtige fødevareproduktioner og systemer bliver ofte identificeret med økologisk produktion, fordi "det er det tætteste, vi kan komme på det i vores talebrug" (Ibid).

Hvad angår barrierer skabt i "talebrugen" af begreberne økologi og bæredygtighed, nævner Sandra som eksempel et besøg hos deres nabobondemand et par dage forinden. Aktørerne spurgte her den konventionelle bondemand, om de måtte købe korn af ham til grisene, nu hvor han boede bare 300 meter nede af vejen. Ræsonnementet var, at hvis de skulle købe økologisk korn, krævede det, at de kørte 35 km for at hente det, hvilket ville skabe en alt for stor CO^2-transportmæssig omkostning. Dette får aktørerne til at vælge en pragmatisk samarbejdsform, hvor samarbejdet med den konventionelle landmand værdsættes højere end en idealistisk

tilgang, hvor de køber det "rette korn", det vil sige økologisk produceret korn. Sandra fortæller:

"Så vi sagde til ham: Vi vil gerne købe dit korn. Og så sagde han: Jamen, jeg er jo ikke økologisk. Så sagde vi: Jamen det er vi heller ikke – eller vi er ikke certificeret, og vi værdsætter egentlig, at vi har et samarbejde med dig" (Villumsen, Interview, september 2015).

I situationen skaber Sandra en skelnen mellem at være officielt økologisk certificeret og så at "køre landbruget uden inputs udefra", det vil sige "ingen sprøjtning, ingen sygdomsbekæmpelse" (Ibid.). I situationen er den konventionelle landmand udfordret, fordi han på forhånd havde kategoriseret dem som økologisk certificerede ud fra deres produktionsmetoder.

Men hvis aktørerne skulle følge det nationale økologicertifikats anordninger, ville de være tvunget til at fodre grisene med økologisk produceret foder. I stedet for at følge økologicertifikatets principper bliver aktørernes strategi at have en "pragmatisk tilgang" og at drive gårdens produktionsformer ud fra deres egen overbevisning om, hvad et bæredygtigt landbrug består i. Det bliver en måde at sige, "at man på nogle måder gerne vil gå på kompromis" (Villumsen, Interview, marts 2017), fortæller Sandra. En pragmatisk strategi, som på en og samme tid giver aktørerne lejlighed til at eksperimentere med produktionsmetoder og til at involvere sig i det lokale landbrugsmiljø. Den pragmatiske løsningsmodel opfordrer aktørerne til at vælge den mindst ringe løsning. I det konkrete tilfælde at købe konventionelt foder, der minimerer CO^2-transportomkostningerne, til trods for at produktionen af dette foder inddrager "inputs" udefra. Eksemplet illustrerer endvidere, at det daglige arbejde sætter naturlige grænser for aktørernes idealer om, hvordan økologi og bæredygtighed skal udføres.

De skalære kategoriseringer, der er på spil, handler om, hvordan aktørerne ved fravalg af nationale retningslinjer både anerkender, at de er underlagt eksisterende skalakategorier for økologi, og samtidig markerer en afstandtagen ved at forblive små

fremfor at underordne sig større systemer. Det vil sige, at aktørerne sætter deres strategi i spil, hvad angår forholdet mellem faste ideer om skalære kategoriseringer for effektfulde handlinger og størrelsen på den organisation eller det individ, der udfører handlingerne.

Strategien har dog konsekvenser i forhold til kommunikationen med omverdenen og i forhold til en potentiel økonomisk gevinst. Hvad angår kommunikation, så kræver positionen, at aktørerne kan kommunikere, hvordan og hvorfor deres arbejde er noget andet, end hvad begreber som økologi og bæredygtighed dækker over i en institutionel konceptualisering. De må "gøre sig umage" med at forklare, hvad de gør med "andre begreber", for at omverdenen får tillid til dem. Når aktørerne bruger nogle andre begreber, medfører det, at "vi lige pludselig ikke kan gå ud og kalde os det, som alle ved, hvad er" (Villumsen, Interview, september 2015). Dette ses f.eks. i mødet med nabobondemanden, som på forhånd havde kategoriseret dem til at drive mosteriet økologisk, men også i Sandras formulering af, hvad bæredygtighed er, vurderet ud fra en konkret handling og et værdisæt.

En anden konsekvens er, at aktørerne ved at udelukke sig fra den danske øko-mærkning og markedet for økologisk certificerede produkter opgiver en potentiel mulighed for økonomisk gevinst. Det eksemplificeres i en samtale med Sandra i 2017, det vil sige to år, efter at aktørerne købte mosteriet og havde haft deres første diskussion om, at de ikke ville være økologicertificerede. I samtalen nævner Sandra pludselig, at hun "ærgrer sig over", at de ikke startede certificeringsprocessen tilbage i 2015, hvor de diskuterede, hvad de skulle gøre. Sandras refleksioner er alene baseret på, at "det ville have været en force" for aktørerne "rent afsætningsmæssigt og økonomisk" at have økologicertifikatet nu (Villumsen, Interview, januar 2017). Samtidig minder Sandra sig selv om, hvorfor de valgte "ikke at gøre det", som igen får hende til at huske, "hvorfor vi stadigvæk fravælger, at det er det, som vi skal gøre lige nu" (Ibid.).

I aktørernes behandling af økologi er der forskellige skalære kategoriseringsprocesser på spil. For det første viser udtalelsen fra Sandra, at det kan være svært for aktørerne at træffe den rigtige beslutning i det skalalandskab, de navigerer i. For det andet viser analysen, at aktørerne forstår sig selv indlejret i geografiske skalakategoriseringer, som eksisterer uafhængigt af dem. De kunne have været "større", end de er nu, hvis de f.eks. havde været økologisk certificeret og dermed havde adgang til et større nationalt marked. Ved at fravælge økologicertifikatet forholder aktørerne sig aktivt til et politisk og nationalt reguleringsmæssigt system. På den måde accepterer aktørerne præmissen for det skalamæssige hierarki, der er indeholdt i det nationale økologiske certifikat. Med deres afvisning placerer aktørerne sig mere perifert i forhold til det nationale certificeringssystem, fordi de ikke udadtil bliver betragtet som en del af de økologiske landbrug, som er centralt klassificeret af det nationale system.

Delkonklusion analyse III

Analysens formål var at undersøge spørgsmålet om, hvilke skalære forhold der gør sig gældende, når aktørerne i forskellige hverdagsaktiviteter gør begreberne klimaforandringer, bæredygtighed og økologi funktionsdygtige. Det har været en empirisk undersøgelse af skalabegrebet, og den teoretiske inspiration til analysen er Moores teoretiske skalabegreb: "skala som kategori for hverdagspraksis". Igennem analysen har jeg taget udgangspunkt i de vanskeligheder, som aktørerne oplever, når de stræber efter at forbinde deres hverdagsaktiviteter til begreber som klimaforandringer, bæredygtighed og økologi samt de dertilhørende ideer om, hvor handlinger, der relaterer sig til disse begreber, udføres og finder sted. Med anvendelse af "skala som en kategori for hverdagspraksis" blev det muligt at analysere, hvordan aktørerne konstruerede, udfordrede eller opløste skalakategorier forbundet til deres handlinger. I analysen har jeg vist, at Jens, Simon og Sandra allerede fra den spæde begyndelse på et bæredygtigt virke tilbage i 2015 koblede konkrete hverdagsaktiviteter

og forskellige skalakategorier sammen, hvormed hverdagsaktiviteterne ikke på forhånd blev inddelt eller placeret i specifikke skalakategorier. Dette gav dem mulighed for at eksperimentere og redefinere begreber, men deraf fulgte også afledte konsekvenser. På baggrund af analysen kan jeg fremhæve tre væsentlige delkonklusioner:

Den første delkonklusion handler om, at aktørerne altid først tager udgangspunkt i deres hverdagsaktiviteter, når de skal definere de skalære kategoriseringer forbundet til klimaforandringer, bæredygtighed og økologi. Men aktørernes udgangspunkt for deres hverdagsaktiviteter er ikke kun et lokalt perspektiv til trods for deres placering i en lille landsby på Midtsjælland. Det ses ved, at hverdagsaktiviteterne på mosteriet er under konstant forhandling, og ved at der sker en konstant tilpasning af de skalære kategoriseringer, som aktørerne definerer som forbundne med de konkrete hverdagsaktiviteter. Der opstår en dynamisk interaktion mellem udførelsen af hverdagsaktiviteterne og refleksion over disse, som bevirker, at aktørerne forstår "de større konsekvenser af deres arbejde" (Villumsen, Interview, september 2015). Aktørerne erfarer konsekvenserne forbundet til deres arbejde, når de neglicerer den skalære hierarkiske orden forbundet til løsningerne på klimaforandringerne. For det medfører, at konkrete hverdagsaktiviteter opnår en anerkendelse uafhængigt af deres størrelse og omfang. Dette ses i de to analyser af henholdsvis Jens og Simon, som konstruerer skalære kategoriseringer til deres hverdagsaktiviteter. For selvom Farendløse Mosteri er et lokalt småskalalandbrug, forhindrer dette ikke Jens og Simon i at udføre handlinger, der er direkte i relation til et globalt fænomen som klimaforandringer. Klimaforandringerne får dermed ikke lov til at opnå den globalitet, som ellers ofte er tilskrevet disse (f.eks. Shaw et al., 2018; Wittneben et al., 2012; Böhm et al., 2012). For begges vedkommende udgår handlingerne lokalt fra Midtsjælland, men de karakteriseres af både Jens og Simon som havende en effekt på et globalt fænomen, nemlig klimaforandringerne. Handlinger relateret til globale klimaforandringer er dermed, for både Simon og Jens, defineret ud fra en negligering

af spørgsmålet om, hvorvidt de fra deres ståsted kan gøre en forskel. De tvivler ikke på deres påvirkningsevner og er ikke optagede af, hvorvidt omfanget af deres handlinger er globale. De går således på tværs af skalakategorierne og placerer deres handlinger uden for en a priori tilgang til skalakategorier. Dette gør det muligt for dem at arbejde med et så stort fænomen som globale klimaforandringer ud fra deres hverdagsaktiviteter.

Den anden delkonklusion handler om, at aktørernes måde at konstruere skalære kategoriseringer på bliver en afvisning af prædefinerede systemiske opfattelser af bæredygtighed. Dette ses særligt i analysen af crowdfundingsmødet og seminariet om nye ejerformer, hvor Sandra insisterer på, at en bæredygtig handling altid skal forstås i forbindelse med en konkret hverdagsaktivitet, hvor resultatet af handlingen kan erfares på samme tid og sted, som den udføres. Skalakategorien for en bæredygtig handling er dermed, for Sandra, trukket fri af eksisterende prædefinerede fælles sociale referencer for, hvad bæredygtighed er. Sandra udvikler en tilgang til bæredygtighed, der hviler på et princip om gradbøjning af bæredygtighed baseret på et værdisæt, hvormed muligheden for at kunne gå på kompromis opstår, når den praktiske virkelighed spænder ben for udførelsen af bæredygtighed i en mere abstrakt form. Afvisningen af prædefinerede systemiske opfattelser af bæredygtighed fører også til forskellige styrke- og rækkeviddeperspektiver for et bæredygtigt virke, belyst ud fra forskellige virksomhedsstrategier for selvsamme.

Den tredje delkonklusion handler om, hvordan aktørerne på Farendløse Mosteri anvender skalære kategoriseringer som strategi for at definere deres agenda, identitet og handlinger i et bæredygtigt virke i opposition til den nationale økologiske certificeringsordning. I analysen af aktørernes afvisning af den nationale økologiske certificeringsordning bliver det klart, at der er tale om en politisk beslutning, og at de ikke umiddelbart – i hvert fald ikke i første omgang – er bange for konsekvenserne. Dette til trods for at denne strategi har forskellige konsekvenser for dem. Derimod er

det en nødvendighed, at de placerer sig uden for etablerede systemer, såsom det økologiske certificeringssystem, for at de kan opnå den frihed, de ønsker, til at eksperimentere med andre produktionsformer. Positionen uden for systemet giver dem friheden til at undgå a priori kategoriseringer som f.eks. rammefaste regler fra statsligt niveau. Men aktørernes afvisning af at blive et økologisk certificeret landbrug er også et eksempel på en mere politisk afvisning, der har "materielle konsekvenser" (Moore, 2008: 214). Ved at afvise muligheden for at producere produkter i forhold til det nationale regulativ for økologiske produktionsformer udelukker aktørerne sig fra den økonomiske gevinst forbundet hertil. Det er ligeledes en alvorlig konsekvens, at de også placerer sig uden for nationale netværk af økologiske smågårde og producenter, herunder også foreninger som Økologisk Landbrug. Dette betyder, at de indsnævrer deres virke til en mere perifer eksistens.

Men selvom det har konsekvenser for dem, at de er eksplicit politiske, når de arbejder med at omdefinere de skalære kategoriseringer indeholdt i bæredygtighed, klimaforandringer og økologi, så skaber det ikke interne konflikter. Det ses ved, at der sjældent opstår konflikter mellem aktørerne, når de skal reformulere begreberne. Der er kun tre eksempler på potentielle uenigheder mellem aktørerne. Nemlig Sandras usikkerhed om valget om ikke at blive økologisk certificeret, som bunder i økonomiske betragtninger. Jens og Simons forskellige tilgange til deres evne til at påvirke klimaforandringerne samt Simons og Sandras forskellige perspektiver på, hvor langt et bæredygtigt virke geografisk kan række.

Kapitel VIII

Diskussion

I de tre foregående analysekapitler (Kapitel V, VI, VII) har mit fokus været drejet væk fra et perspektiv på klimaforandringerne som et "altomfavnende globalt" (Shaw et al., 2018: 266) fænomen og i stedet rettet blikket mod et stedbundet perspektiv, hvor jeg har søgt at forstå, hvordan aktørerne håndterer bæredygtighed i en konkret praksis, der er lokalt funderet (Tor Guthey et al., 2014). I analyserne har jeg med udgangspunkt i mit empiriske materiale analyseret følgende tre dimensioner af et bæredygtigt virke: 1) Hvordan aktørerne *skaber kontekster* (Asdal & Moser, 2012) for et bæredygtigt virke, 2) hvordan *aktørerne* træner (Sloterdijk, 2013) sig i et bæredygtigt virke, og slutteligt 3) hvordan aktørerne formår at anvende forskellige *skalære kategoriseringer* (Moore, 2008) i deres daglige arbejde med klimaforandringer, bæredygtighed og økologi. Hver dimension bidrager med en forståelse af, hvordan bæredygtighed udføres i praksis af aktørerne.

Det er i mødet med forskningslitteraturen, at udviklingen af nye indsigter sker. Jeg vil derfor med udgangspunkt i den eksisterende forskningslitteratur, der har behandlet spørgsmålet om, hvad "de organisatoriske svar på klimaforandringerne" [32] er (Wittneben et al., 2010: 639; 2012: 1434; Nyberg et al., 2018: 236, Slawinski et al., 2017: 255), i dette kapitel diskutere analysernes resultater. Jeg vil have fokus på at vise, hvordan de tre dimensioner er empiriske såvel som teoretiske afklaringer af de konkrete problematikker, der er til stede, når bæredygtighed udføres i praksis. Diskussionen har til formål at fremhæve de forskellige eksisterende bidrag, som afhandlingens resultater ligger i forlængelse af, samt hvilke særlige aspekter der overskrider eller udvider vores rum for praksis, når jeg lægger analysens resultater til den eksisterende forskningslitteratur.

[32] "The organizational responses to climate change" (Wittneben et al., 2010).

Da diskussionen indeholder flere elementer, er kapitlet struktureret således: Først diskuterer jeg de individuelle analysekapitler med den gennemgåede forskningslitteratur, der har behandlet "de organisatoriske svar på klimaforandringer" (Kapitel III). Til slut diskuterer jeg, hvordan afhandlingen bidrager med en ny forståelse af, hvordan organisationer kan reagere på klimaforandringerne, samt hvilke problemstillinger der er forbundet med en reorganisering af det danske landbrug.

Kontekst og et bæredygtigt virke

Den første dimension af et bæredygtigt virke handler om, hvilke kontekster aktørerne forholder sig til, inddrager og skaber i deres udførelse af et bæredygtigt virke. Jeg tager udgangspunkt i min empiriske undersøgelse af, hvordan aktørerne skaber kontekster for deres bæredygtige virke. Det følger heraf, at konteksterne både er forankret i stedet og konstrueret ud fra og igennem inddragelse af heterogene kontekster. Min valgte empiriske og aktørnære tilgang til undersøgelse af konteksterne for et bæredygtigt virke bygger videre på allerede eksisterende bidrag, særligt inden for iværksætterilitteraturen, der udfordrer ideen om den på forhånd overleverede eksterne kontekst som en forklarende ressource (Welter, 2011; Wigren-Kristoferson et al., 2022). Det er særligt empiriske studier, der undersøger, hvordan iværksættere er forbundet og interagerer med deres kontekst(er), som jeg finder interessante i denne sammenhæng (se f.eks. McKeever et al., 2015; Korsgaard et al., 2015; Houtbeckers, 2016; Wigren-Kristoferson et al., 2022; Korsgaard et al., 2022).

Multiple kontekster vs. én kontekst

Overordnet set viser kontekstanalysen, at alle aktørerne har individuelle bevæggrunde for at skabe specifikke kontekster for deres virke. Aktørerne formår at rumme flere forskellige kontekster inden for organisationen Farendløse Mosteri, og der findes

således ikke én fælles organisatorisk kontekst for aktørernes virke. Dette fund understøtter øvrige studier, der peger på, at iværksættere er indlejret i flere forskellige kontekster på samme tid (se f.eks. Welter, 2011, Korsgaard et al., 2015, McKeever et al., 2015; Wigren-Kristoferson et al., 2022, Korsgaard et al., 2022).

Det er derfor en fordel at fokusere på mere end én enkelt kontekst for, hvor, hvordan og hvorfor iværksætteri finder sted (Welter, 2011: 174). Men med Welters ord er der inden for iværksætterilitteraturen en tendens til at fokusere på en enkelt kontekst fra den udbredte anerkendelse af, at økonomisk adfærd bedst kan "forstås inden for specifikke kontekster" (2011: 165). Forbindelsen mellem iværksætteri og kontekst ses i forlængelse af dette faktum som en tæt forbunden relation, fordi "kontekster baner vejen for iværksættere til at skabe muligheder" (Korsgaard et al., 2015: 574). Et eksempel på denne anvendelse af kontekstbegrebet ses i York & Venkantaramans (2010) studie af bæredygtige iværksætteres evner til at finde på løsninger til klimaforandringsproblematikker. I studiet argumenterer York & Venkantaraman for, hvordan det er den globale klimaforandringskontekst, der baner vejen for, at bæredygtige iværksættere kan skabe værdi, både økonomisk og socialt.

Jeg anerkender denne forståelsesramme, men jeg ser også nogle udfordringer, fordi tilgangen for det første forsimpler mere end nødvendigt iværksætternes indlejring til et "envejs forhold, hvor kontekst og fællesskab er givet" (McKeever et al., 2015: 50). Det betyder, at forholdet mellem iværksættere og kontekst bliver statisk, og at iværksætteren ikke betragtes som en handlende aktør. For det andet mener jeg, at York & Venkantaraman (2010) betragtet ud fra et analytisk perspektiv placerer den bæredygtige iværksætters handlinger og evner på et overordnet niveau. Konteksten slås fast fra starten af undersøgelsen, ligesom iværksætterens evner. Det har den fordel, at rammerne for både iværksætterens handlinger og kontekst er tydeligt defineret, men det minimerer også mulighederne for at undersøge den bæredygtige iværksætters aktuelle handlinger, som de foregår i praksis i forskellige fællesskaber og i relation til

forskellige kontekster. For det tredje er det med Wright et al.'s (2013) ord problematisk med det individuelle fokus på den bæredygtige iværksætters evner til alene at løse problemstillinger forbundet til globale og kollektive klimaforandringer. Således placeres ansvaret for at løse systematiske problemer på et individuelt niveau, og heraf følger ræsonnementet, at vi blot behøver flere bæredygtige iværksættere for at løse problemerne (O'Neill & Gibbs, 2016). Aktørerne på Farendløse skaber individuelle kontekster for deres virke, hvilket selvfølgelig giver et individuelt fokus. Men det medvirker ikke til, at aktørerne mener, at de har evnerne til alene at løse problemstillingerne. Tværtimod er udgangspunktet i stedet for, at de med deres egne skabte kontekster kan realisere deres bæredygtige virke ud fra en forankring af eget ståsted, hvormed de hver især og tilsammen får mulighed for at handle ift. klimaforandringerne.

I forlængelse af denne diskussion om et individuelt kontra kollektivt fokus definerer Whiteman & Cooper (2000) den økologiske indlejring, bæverjægerne besidder, som allerede hvilende på Cree'ernes kollektive kulturelle ramme, der har været i udvikling over årene. Fokusset er her, hvad Cree'erne i et kollektivt perspektiv skaber af kontekst for deres arbejde og liv, og er faktisk belyst ud fra et særligt stedbundet perspektiv. Men hvad der yderligere her er værd at bemærke er, at de omkringliggende økonomiske, sociale, kulturelle og miljømæssige kontekster ikke er inddraget i deres undersøgelse. Analytisk betragtet betyder det, at den kollektive kulturelle ramme bliver anvendt som en ekstern stabil forklaringsbaggrund, der hverken udforskes eller udfordres i analysen. Whiteman & Cooper (2000) foreslår desuden, at moderne organisationer kan lære af indfødtes måder at administrere jorden og naturprocesserne på. Men det er ikke helt klart, hvordan disse ideer for det første kan manifestere sig i en moderne økonomisk, politisk og kulturel virkelighed, der har tabt forbindelse til de lokale økosystemer (Vlasov, 2020). For det andet advarer Banerjee & Linstead (2004) også om en simplificering af indfødtes relation til naturen uden den fornødne

inddragelse af de ovennævnte kontekster, diskursive vidensproduktioner og magtrelationer.

Kontekstanalysens resultat er baseret på en aktørnær undersøgelse af, hvordan aktørerne skaber kontekster. I modsætning til Whiteman & Cooper (2000) giver det mulighed for at undersøge, hvordan aktørerne både skaber kontekster forankret i stedet og konstrueret igennem inddragelse af heterogene kontekster. Resultatet viser, hvordan aktørerne formår at rumme flere forskellige kontekster inden for samme organisation, selvom de er en kollektiv gruppe af mennesker, der bor og arbejder samme sted. Det er derfor at de forskellige kontekster, aktørerne aktualiserer for deres bæredygtige virke, bliver retningsgivende, frem for den ene fælles kontekst, som aktørerne sammen definerer for selve fænomentet Farendløse Mosteri (se nærmere i kontekstanalysen, Kapitel IV).

Sammenligner jeg hhv. Whiteman & Cooper (2000) og York & Venkataramans (2010) studie med kontekstanalysen, skaber deres rammesætning et stærkt makroperspektiv, der står i kontrast til det aktørbaserede perspektiv som denne afhandling har. I kontekstanalysen rammesætter jeg ikke, hvordan aktørerne er indlejret eller ikke-indlejret i overordnede makrosociale, økonomiske, politiske eller miljømæssige kontekster, men undersøger i stedet for, hvordan de selv skaber konteksterne for deres virke. Det resulterer i et aktørnært perspektiv, og i forhold til de forudgående makroperspektiver (analytisk betragtet) må det karakteriseres som et mikroperspektiv. Omvendt undgår f.eks. York & Venkantaraman (2010) og Whiteman & Cooper (2000) med deres makroperspektiv at tage stilling til relationen mellem aktørerne og den på forhånd overleverede eksterne kontekst. Konteksten bliver i stedet, som nævnt, bestemt ud fra de omgivelser, der "associeres med et bestemt fænomen" (Welter, 2011: 167), hvormed de mangefacetterede elementer, som indlejringen indeholder, og som har forskellige dimensioner afhængigt af aktørernes situerethed (Wigren-Kristoferson et al., 2022; Korsgaard et al., 2022) ikke fremhæves.

Realiserbare kontekster

Kontekstanalysens resultat tilbyder derimod et perspektiv på, hvordan aktørerne bruger den virkelighed, de har skabt som kontekst for deres bæredygtige virke, til at arbejde med bæredygtighed i praksis. Når aktørerne skaber kontekster, skaber de en specifik virkelighed og viser samtidig omverdenen, hvordan de navigerer i forskellige kontekster, når de udfører bæredygtige handlinger, både inden for organisationen Farendløse Mosteri og i relation til omverdenen (Asdal & Moser, 2012). For måden, hvorpå aktørerne fravælger og tilvælger specifikke kontekster for deres bæredygtige virke, betyder, at det ikke er en neutral praksis for de involverede aktører at skabe kontekster, men derimod en politisk handling (Law & Moser, 2012; Dilley, 1999: 35). Det bliver en politisk handling, fordi aktørernes tilvalgte kontekster danner rammen for, at de kan udføre en samfundsmæssig kritik af strukturer, der ikke fungerer, og som de føler et forpligtende ansvar for at gøre noget ved. Ved at praktisere et bæredygtigt virke på Farendløse Mosteri samt at skabe de nødvendige kontekster for det, udøver de med Holloways ord en kritik af det øvrige landbrugs ubæredygtige produktionsformer (2002).

Resultatet af aktørernes aktive måde at til- og fravælge specifikke kontekster til et bæredygtigt virke kan ses som et supplement til Houtbeckers (2015) studie af, hvordan bæredygtige iværksættere navigerer i forskellige kontekster og gør brug af dem for at tilpasse eksisterende praksisser til en mere bæredygtig fremtid. I studiet viser Houtbeckers, hvordan ecopreneurs arbejder ud fra nogle overordnede rammer, når de arbejder med bæredygtighed. Disse definerer Houtbeckers som den ydre modstand, de møder, samt hvordan de håndterer de udfordringer, de møder. Det er altså summen af ydre modstand, og den måde udfordringerne håndteres på, der definerer ecopreneurs' taktikker til at forandre eksisterende praksisser til en mere bæredygtig fremtid: Det er den kontekst, de agerer indenfor.

Det viser, at ecopreneuers på samme tid er ekstremt modtagelige over for input og fleksible i deres måde at arbejde med de eksterne kontekster, de opererer indenfor. Med Welters definition af kontekstbegrebet in mente, betyder det, at iværksætterne er stærkt influeret af de "stimuli" (2011: 167), der eksisterer i det eksterne miljø omkring dem. Der er tale om en specifik dynamik i forholdet mellem iværksætterne og den kontekst, de opererer i, som f.eks. York & Venkentaraman (2010) ville kunne have gavn af frem for at "anvende" de ydre kontekster som forklaring på de bæredygtige iværksætteres evner til at finde løsninger på klimaforandringerne. Houtbeckers (2015) formår nemlig at vise, hvordan ecopreneurers aktivt anvender konteksterne til at udvikle og forandre eksisterende praksisser.

Kontekstanalysens resultat ligger også i forlængelse af Houtbeckers (2015) studie, fordi resultatet viser, hvordan aktørernes skabte kontekster ikke er luftige diskurser, men derimod konkrete, materielle rammer for et bæredygtigt virke, som aktørerne finder relevante og brugbare i specifikke situationer. Det er særligt to overordnede kategorier af kontekster, som aktørerne arbejder med, når de udfører et bæredygtigt virke. De aktualiserede kontekster under disse to kategorier bidrager til at sætte en retning for aktørernes handlinger i udførelsen af et bæredygtigt virke. De to kategorier består i 1) en individuel, eksistentiel kontekst, der guider dem i, hvordan deres personlige liv kan forenes med det daglige arbejde, og 2) kontekster, som forbinder stedet Farendløse Mosteri og aktørernes virke med omverdenen i form af større tankesystemer uden for deres aktuelle hverdagsliv på Farendløse Mosteri, som nærmere beskrevet i Kapitel V.

Farendløse-aktørerne inddrager således både historiske, eksistentielle, politiske og finansielle kontekster (som ikke nødvendigvis er forbundet til enten situationen eller stedet) samt eksistentielle kontekster, der tager udgangspunkt i, hvor de bor, når de skaber kontekster for et bæredygtigt virke.

Det betyder, at aktørerne ikke kun inddrager den fysiske forankring, når de skaber kontekster for et bæredygtigt virke, men derimod mobiliserer forskellige kontekster, der både har rødder (placeret i stedet) og forgreninger, som rækker ud i verden (tilknytning til større tankesystemer uden for Farendløse Mosteri) og er relateret til deres bæredygtighedstanker (se nærmere i Kapitel V). De skabte kontekster for det bæredygtige virke er dermed både funderet i forholdet mellem liv og arbejde på Farendløse Mosteri, i politisk-teoretiske tankesystemer (der også relaterer sig til fortid, nutid, fremtid og lokalt-nationalt-globalt) og i en personlig eksistentiel søgen.

Dette resultat siger to vigtige ting om bæredygtighed, som kan bidrage til en udvidelse af vores forståelsesramme for, hvordan aktører udfører bæredygtighed i praksis. For det første: Fordi bæredygtighed er noget, der udføres i praksis, har det den konsekvens, at man ikke kan tage udgangspunkt i på forhånd overleverede eksterne kontekster, hvis det skal undersøges, hvilke handlinger, aktørerne foretager sig, og de kontekster, de ser sig forbundet til, når de udfører bæredygtighed. For det andet: Når aktørerne arbejder med bæredygtighed, kombinerer de personlige livsambitioner med et arbejdsværdisæt, og begge dele rettes til efter bæredygtighedstanken (de større tankesystemer). Det er nødvendigt for aktørerne at aktualisere en horisont for deres arbejde, der rækker ud over det personlige bæredygtige virke, ved at skabe kontekster for virket, der relaterer sig til større tankesystemer uden for Farendløse Mosteri. "Arbejdet" er derfor ikke som de fleste andre, hvor det er muligt at adskille den individuelle arbejdsindsats med aktørens eksistentielle livsværdier. Aktørerne finder det derimod vigtigt og essentielt at blande deres personlige og arbejdsmæssige liv sammen, når de rammesætter udgangspunktet for deres bæredygtige virke. På den måde er aktørernes daglige arbejde ikke som de flestes, for arbejde og liv er knyttet med et større formål, som bliver konkretiseret i deres bæredygtige virke. Det er umuligt for aktørerne at adskille deres liv og arbejde, når de arbejder med bæredygtighed.

Træning i et bæredygtigt virke

Store dele af forskningslitteraturen betragter bæredygtighed som en beskæftigelse, aktører kan håndtere på forskellig vis, enten som et identitetsarbejde (Phillips, 2012) ved at aktører ændrer deres forestillinger om sociale, økonomiske og politiske begreber (Wright et al., 2013), ved at udarbejde strategier (Lash & Wellington, 2007) eller ved at handle ud fra bestemte rationaler (Slawinski & Bansal, 2015). I særlig grad hævdes det, at bæredygtige iværksættere har en iboende evne til at løse miljømæssige problemer (som f.eks. nævnt ovenfor i York & Venkataramans studie, 2010). Disse forskellige tilgange bidrager med værdifulde måder at forstå, hvordan det er muligt at håndtere bæredygtighed inden for organisationen. Selvsamme litteratur har dog sværere ved i tilstrækkelig grad at inddrage de komplekse valg, der er forbundet med at udføre bæredygtighed i praksis. Det betyder, at det at udføre bæredygtighed som en organisatorisk aktivitet i højere grad bliver betragtet som en form for iboende allerede eksisterende evne end en aktivitet, aktørerne skal uddannes i eller øve sig i.

Jeg startede heller ikke mit feltarbejde med et fokus på den træningsindsats, det kræver at udføre et bæredygtigt virke. Det blev dog hurtigt klart for mig, at aktørerne befandt sig i en læringsproces, og at det helt konkret var nødvendigt, at de trænede sig i de hverdagsaktiviteter, som de håndterede hver for sig. Det blev også klart, at denne træning ikke havde et sluttidspunkt, og at den ville fortsætte, selvom aktørerne blev mere og mere oplyste om, hvordan det er muligt at udføre bæredygtighed.

Min empiriske tilgang til undersøgelsen af træning i et bæredygtigt virke (Kapitel VI) er inspireret af og bygger videre på eksisterende bidrag, der fokuserer på et stedbundet perspektiv for reorganisering af organisationer i lyset af klimaforandringerne. Udgangspunktet i disse studier er, at de organisatoriske aktører lærer af de naturmæssige processer, de arbejder med, hvormed de bliver i stand til at udvikle nye måder at organisere bæredygtighed på (se f.eks. Tor Guthey et al., 2014; Whiteman &

Cooper, 2000; Wilbur, 2013; Vlasov, 2020). Hvordan aktørerne agerer på det sted, hvorfra de udfører bæredygtighed, spiller i disse studier en afgørende rolle, men samtidig mangler vi også mere viden om, hvordan materielle og økologiske aspekter af stedet påvirker den menneskelige forståelse af og et organisatorisk råderum for at udføre bæredygtighed i praksis (Tor Guthey et al., 2014).

Træningsanalysens resultater tilbyder en forståelse af dette, fordi analysen for det første centrerer sig om, hvordan aktørerne træner sig i et bæredygtigt virke igennem konkrete hverdagsaktiviteter på Farendløse Mosteri. For det andet fordi analysens resultat viser, hvordan dét at udføre en bæredygtig handling afkræver en særlig refleksion over, hvilke handlinger der er bedre end andre. I organisatorisk regi ses det ved, at det for aktørerne er vigtigt at fastholde den konkrete form, hvorpå bæredygtighed bliver organiseret i de hverdagsaktiviteter, de udfører. For hvis formen, hvormed bæredygtighed er organiseret, mistes hos dem, der er involveret, så forfalder bæredygtighed til alene at være en abstrakt størrelse, som f.eks. defineret i Brundtland- og IPCC-rapporterne uden nogen retning for, hvad det for den enkelte aktør er rigtigt at træne sig i (se f.eks. Banerjee, 2003; Böhm et al., 2012 & Jacobs, 2007).

Sloterdijk har en tendens til at hige efter de "originale" former for træning, fordi han anser disse som slidstærke modeller. Men jeg mener ikke, at aktørerne på Farendløse Mosteri søger tilbage imod en original træningsform, som f.eks. en romantisk ide om et økologisk landbrug på landet udført manuelt. Der er ingen tegn på, at aktørerne idylliserer deres hverdag eller træning. Derimod søger de i særlig grad de aktører, der praktiserer en stedbunden træning, en stedbetinget sandhed om, hvad der er bæredygtigt her og nu. Hvilket også beviser, at dét at udføre et bæredygtige virke er en udviklende aktivitet, hvor aktørerne ikke kan arbejde med en prædefineret version af bæredygtighed, fordi der ikke er én sandhed om, hvordan bæredygtighed skal udføres i alle de forskellige hverdagsaktiviteter, aktørerne hver især udfører. I forlængelse heraf definerer aktørerne også træningen i bæredygtighed som et samarbejde, hvilket afviger

fra Sloterdijks (2013) træningsdefinition. Træningen i bæredygtige handlinger på Farendløse Mosteri kræver, at aktørerne samarbejder både med naturprocesserne og med deres sociale omgivelser, og dette i en helt konkret form, fordi den måde, de behandler deres jord på, influerer naboen, grundvandet, de vilde og tamme dyr og det lokale sammenhold m.v. Det er derfor igennem samarbejdets kraft, at konstitueringen af aktørerne som individuelle personer og træningen i bæredygtighed i sin helhed finder sted.

Den stedbundne træning i bæredygtighed

Der findes forskellige inspirerende empiriske undersøgelser af aktørers organisering af bæredygtigt arbejde ud fra et stedbundet og naturnært perspektiv, som er relevante ift. at diskutere træningen i et bæredygtigt virke. Særligt finder jeg Whiteman & Cooper (2000) og Vlasovs 2020-undersøgelser interessante. Whiteman & Cooper (2000), som jeg også diskuterede i kontekstanalysen, har et indirekte fokus på træning. Bæverjægeren, som er Whiteman & Cooper's centrale aktør, betragter naturen som den eneste læremester, han kan blive trænet i at drage erfaringer fra (Ibid., s. 1277). Bæverjægerens metode til nye indsigter er at være i konstant dialog med naturen. Men hvor bæverjægeren i kraft af sin kulturelle og historiske pagt med naturressourcerne forbinder sit arbejde med et spirituelt anliggende (Ibid., s. 1271), er Farendløse-aktørernes tilgang til naturressourcerne ikke spirituelt drevet.

Deres ansvar er at tage vare på jorden ved at være ydmyge og nysgerrige, så de kan lære nyt og løbende justere, forbedre og kvalificere deres erfaringer om stedets naturressourcers økologiske kredsløb. På den måde er deres træning i jordens kompleksitet en form for "ecological caretaking", som Whiteman & Cooper definerer som det ansvar, bæverjægeren varetager, når han på tæt hold følger et landskabs udvikling og vedligeholdelse (Ibid., s. 1272). "Ecological caretaking" bliver bestemmende for, hvordan han forvalter sit lederskab i det territorium, han opererer

i. Men hvor bæverjægeren ikke behøver nogen form for ekstern viden om dyr og naturprocesser for at varetage "ecological caretaking", fordi han "allerede ved det" (Ibid., s. 1273), så opsøger aktørerne på Farendløse Mosteri viden igennem bøger, artikler og anden tilgængelig information. For aktørerne øver sig via den konkrete træning, der finder sted i udførelsen af hverdagsaktiviteterne, og supplerer løbende med ny viden, når muligheder eller udfordringer opstår og skal håndteres.

Både bæverjægeren og flere aktører på Farendløse Mosteri oplever at blive trænet af naturen, hvormed de opnår nye indsigter om naturprocesser via deres konkrete arbejde. Men en væsentlig forskel mellem Whiteman & Coopers (2000) begreb om "ecological embeddedness" og træningen i et bæredygtigt virke er, at aktørerne på Farendløse Mosteri på samme tid, som de træner, også skaber kontekster for et bæredygtigt virke, som rækker ud over det sted, de træner sig fra. Det betyder, at Farendløse-aktørerne formår at koble formålet med deres stedbundne træning til en træning i fremtidige bæredygtige løsninger, der rækker længere end blot til udførelsen af deres hverdagsaktiviteter. Deres stedbundne perspektiv gør det muligt for dem at arbejde med bæredygtighed både i det daglige arbejde og med sigte på fremtiden.

Aktørerne repræsenterer en tilgang til at udføre bæredygtighed, der ikke nødvendigvis udspiller sig i en global arena, som store dele af litteraturen er interesseret i (se f.eks. Banerjee, 2003; Böhm et al., 2012; og Jacobs, 2007). I stedet har de fokus på, hvordan de omsætter globale klimaforandringer til helt konkrete aktiviteter, der handler om, hvordan de træner sig i at dyrke jorden. Den måde, de dyrker jorden på, er nemlig deres organisatoriske svar på de globale klimaforandringer. Deres opmærksomhed på arbejdet med jorden og stedet viser sig som et særligt konkret svar, der fortæller, hvordan bæredygtige handlinger kan se ud, og hvad disse handlinger indebærer. Det betyder også, at de spændinger, der måtte være i arbejdet med bæredygtighed, bliver behandlet igennem udførelsen af konkrete aktiviteter frem for at forblive et spørgsmål

om rationaler, holdninger eller identitet (se f.eks Slawinski & Bansal, 2015; Wright et al., 2012; Phillips, 2012).

Spændingerne forbundet til træning i et bæredygtigt virke

Både i praksisfeltet og i forskningslitteraturen ses det, at alle, der arbejder med bæredygtighed, kæmper med balancen mellem brugen af natur og naturprocesser og samtidig at drive forretning. Det er en kompleks problemstilling, for hvad er bedst både for økonomien og naturen? I den kritiske del af forskningslitteraturen er der en tendens til at kritisere enhver instrumentel tænkning om bæredygtighed. Ifølge Böhm et al. (2012) eksisterer der en iboende konflikt mellem "kapitalisme og miljømæssig bæredygtighed" (Ibid., s. 1626), som typisk ignoreres, fordi der er tale om at kombinere grundlæggende ideer, som er uforenelige (Hahn et al., 2017; Wittneben et al., 2012; Phillips, 2012).

Alle aktører på Farendløse Mosteri er udfordret af denne problematik. Men de er mere pragmatiske og har ikke et så kraftigt ideologisk udgangspunkt som ovenstående kritikere. For dem er det eksistentielt nødvendigt at lave en forretning, så de kan leve af deres bæredygtige virke. Modsætningerne opstår snarere, når de definerer, hvilket fokus de enkelte aktører har i deres træning i et bæredygtigt virke, og hvorfra de træner deres bæredygtige virke.

Nogle aktører træner ud fra et stedbundet perspektiv, men for andre opstår træningsstedet fra situation til situation og er dermed ikke stedbundet. Træningen består derimod mere i at forudsige fremtidens kriser og dertilhørende løsninger. Godt nok med udgangspunkt i en fysisk tilstedeværelse på Farendløse Mosteri, men selve betydningen af stedet ophæves, parallelt med at stedet Farendløse Mosteri gøres til et globalt sted, der har forbindelse til et større økonomisk og klimamæssigt sammenbrud. Farendløse Mosteri bliver betragtet som et produktionssted, hvortil der også kan

knyttes en investeringsstrategi – med det større formål at opkøbe flere gårde. Træningen i et bæredygtigt virke bliver for disse aktører dermed en træning, der i højere grad handler om at integrere en forretningsmæssig vinkel med det bæredygtige virke. Dette gøres imidlertid stadig ud fra en etisk tilgang til opgaven, der f.eks. handler om opbygning af et investeringssystem, der kan sikre opkøb af flere gårde ejet af en decentral fond for at tilgodese en bæredygtig produktionsmetode for al evighed.

Selvom træningen er inspireret af storkapitalistiske investeringsguruer, så kan træningen i dette konkrete bæredygtige virke ikke reduceres til at være "teknisk anlagt" (Painter-Morland & Ten Bos, 2016: 552), og der er heller ikke tale om at reducere naturprocesserne til et eksternt objekt, der kan "styres og kontrolleres" (Banerjee, 2003). Der er snarere tale om at træne sig i at anvende "multifunktionelle forretningsmodeller" (Monllor i Rico & Fuller, 2016: 531), der kan bidrage med nye måder at organisere og drive landbrugsbedrifter på.

Skalære forhold i det bæredygtige virke

Den tredje og sidste dimension af det bæredygtige virke handler om, hvordan aktørerne forbinder hverdagsaktiviteter til de dertilhørende ideer om, hvor handlinger, der relaterer sig til klimaforandringer, bæredygtighed og økologi udføres og finder sted (Kapitel VII). Med hjælp af Moores (2008) skalabegreb har jeg i skalaanalysen empirisk identificeret, hvilke skalære forhold der gør sig gældende, når aktørerne i forskellige hverdagsaktiviteter gør begreberne klimaforandringer, bæredygtighed og økologi funktionsdygtige.

For det første negligerer aktørerne den skalære hierarkiske orden forbundet til løsninger på klimaforandringerne, hvormed den konkrete hverdagsaktivitet opnår en anerkendelse uafhængigt af dennes størrelse og omfang. Aktørerne tvivler ikke på deres hverdagsaktiviteters betydning og er ikke optagede af, hvorvidt omfanget af

deres handlinger er globale. Med denne særegne måde at konstruere skalære kategoriseringer på følger et andet afgørende forhold, nemlig at konstruktionerne bliver en afvisning af prædefinerede systemiske opfattelser af bæredygtighed og certificeringsordninger. Aktørerne afviser den fælles sociale reference, som bæredygtighed repræsenterer, til forskellige offentlige seminarer, fordi denne ikke har noget praktisk relevant indhold for dem.

For det andet skaber aktørerne forskellige virksomhedsstrategier for et bæredygtigt virke, der resulterer i forskellige styrke- og rækkeviddeperspektiver for udførelsen af bæredygtighed i en organisation.

Og for det tredje udfordrer aktørerne, i relation til punkt 1 og 2, den skalære kategorisering af bæredygtighed, spændt ud mellem en teoretisk definition af begrebet og begrebet udført i praksis. Dette resulterer i parametre for, hvordan bæredygtighed udført i konkrete handlinger kan realiseres ved at tale om en gradbøjning af begrebet baseret på et værdisæt.

Skalaanalysens resultat bidrager overordnet til den stigende interesse, der er i at udforske, hvordan de globale problemer forbundet til klimaforandringer kan kobles til handlinger udført af aktører og organisationer på lokalt niveau (Goworek et al., 2016 & 2018). Mere specifikt bygger analysens resultat videre på den del af forskningslitteraturen, der ønsker at gå bag om "the business case" ved at trække opmærksomheden hen på "noncorporate places", hvorved det er "muligt at omfavne indlejringen af mennesker i deres omgivelser på nye og interessante måder" (Painter-Morland & Ten Bos, 2016) i lyset af klimaforandringerne. I skalaanalysen viser jeg dette ved at undersøge de skalære dimensioner af bæredygtighed og klimaforandringer ud fra en landbrugsorganisation med en særlig stedbundethed. Samtidig bidrager skalaanalysens resultater med at nuancere den forskningslitteratur, der repræsenterer et "multi-layered" (Shaw et al., 2018) perspektiv på håndteringen af

klimaforandringerne. Her fremhæves kompleksiteten i håndteringen af klimaforandringerne, hvor praksisser og politikker opererer på forskellige "rumlige og tidslige horisonter" (se f.eks. Nyberg et al., 2018; Levy & Spicer, 2013; Slawinski et al., 2017; Wittneben et al., 2012). I modsætning til skalaanalysen defineres klimaforandringer i disse bidrag som et "fysisk fænomen, der opererer på en planetær skala", modsat "det menneskelige svar som forbliver forbundet til nationale, regionale og organisatoriske processer" (Nyberg et al., 2018: 235). Denne problemstilling dækker over en større problematik, som ofte gør sig gældende i forskningslitteraturen, nemlig hvor og hvordan klimaforandringerne skal håndteres. Tendensen er, at klimaforandringerne karakteriseres som et "altomfavnende globalt problem" (Shaw et al., 2018: 266), der efterlader en form for magtesløshed, fordi klimaforandringerne er så uhåndgribelige og omfangsrige, at der ikke findes nogen enkelt institution, der er i stand til at "dække, overse, lede eller handle" på et så altomspændende fænomen (Latour, 2011: 1).

Skalaanalysens resultat tilbyder et perspektiv på, hvordan det er muligt at overkomme dette altomspændende fænomen, som klimaforandringerne er. For aktørerne på Farendløse Mosteri er klimaforandringerne ikke et problem, der er så stort, at de ikke kan forbinde deres hverdagsaktiviteter til det. Derimod praktiserer de en innovativ tilgang, der anerkender konkrete hverdagsaktiviteters betydning uanset deres størrelse og omfang. Selvom Farendløse Mosteri er et lokalt småskalalandbrug, forhindrer det ikke aktørerne i at udføre handlinger, som de opfatter som stående i direkte relation til et "globalt" fænomen som klimaforandringer. Klimaforandringerne får dermed ikke lov til at opnå den globalitet, som de ellers ofte tilskrives (f.eks. Shaw et al., 2018; Wittneben et al., 2012; Böhm et al., 2012). Derimod placerer aktørerne deres handlinger uden for en a priori-tilgang til skalakategorierne, hvormed det bliver muligt for dem at arbejde med et så stort fænomen som globale klimaforandringer på baggrund af deres hverdagsaktiviteter.

For modsat dele af den øvrige forskningslitteratur, der behandler, hvordan aktører håndterer den verden, de befinder sig i, når de arbejder med bæredygtighed, så er aktørerne på Farendløse Mosteri ikke bundet til forskellige konkurrerende skalære kategoriseringer, som de forsøger at forbinde til et samlet hele, når de arbejder (Philips, 2012: 811). Phillips har f.eks. vist, hvordan bæredygtighedsiværksættere forsøger at konstruere en sammenhængende identitet, der forbinder "verden derude" med deres "indre selv" (Philips, 2012: 795). Dette bevirker, at der skabes en distinktion mellem den individuelle aktør og verden derude, når bæredygtighedsiværksættere skal arbejde med klimaforandringer, som forstås som uafhængige af aktøren selv, hvilket skaber en følelse af usammenhængende identitet. Aktørerne på Farendløse Mosteri derimod udelukker ikke sig selv fra den verden, de agerer i forhold til, og dette bevirker, at de kan forbinde deres hverdagsaktiviteter med klimaforandringerne.

Skalapolitik

Når aktørerne forhandler og håndterer skalakategorier, udfører de samtidig skalapolitiske strategier, som de anvender til at afvise prædefinerede systemiske opfattelser af klimaforandringer, bæredygtighed og økologi. F.eks. afviser aktørerne den generelle definition af bæredygtige handlingers virkningskraft, fordi den definition er ukonkret og målt op imod næste generationers eventuelle behov (Jabareen, 2008). Med deres innovative tilgang til at definere bæredygtighed ud fra en gradbøjning af begrebet, gives der plads til strategier, der er håndterbare i hverdagsaktiviteter. Hermed bliver bæredygtige handlinger trukket fri af eksisterende skalakategorier og defineres i stedet for ud fra, hvor en bæredygtig handling iværksættes og rækker hen.

De skalapolitiske strategier, som aktørerne udfører, er interessante at holde op mod Nyberg et al.'s (2018) studie af klimaforandringsaktivisters strategiske brug af skalakategorier. For det første så mener forfatterne i modsætning til skalaanalysens resultat, at skalaer skal forstås som sproglige kategoriseringer, der kan skabe

naturaliserede grænser – f.eks. et hierarki mellem lokal og global – som forfatterne mener er nødvendigt for, at det lokale kan få en mening i forhold til det globale. Nyberg et al. argumenterer i den forbindelse for, at klimaforandringsaktivister "downscaler" deres diskursive appeller ved at pege på de lokale materielle konsekvenser af udvinding af fossile brændstoffer (Ibid., s. 238). Forfatternes konklusion er, at sociale aktører anvender skalakategorierne strategisk, og ved at gøre det nedtoner eller undgår de diskussioner af deres politiske standpunkt med konkurrerende interesser. Hydraulisk frakturering gives som et eksempel på, hvordan en lokal aktivitet kan undgå at blive koblet til planetære konsekvenser, fordi lokale interesser vedrørende lokale jobs m.v. opnår en større betydning, selvom "fossile brændstoffer udgør omkring 65 pct. af alle menneskelig udledte drivhusgasser" (Ibid., s. 236 & 248-249).

.

For det andet er mit analytiske udgangspunkt, modsat Nyberg et al.'s, et empirisk studie af de forskellige situationer, hvor aktørerne konstruerer, reproducerer og opløser specifikke skalære klassifikationer (Moore, 2008). Skalaanalysens resultat viser derfor ikke, som Nyberg et al.'s, at skalaer er sproglige kategoriseringer, som skaber et naturligt hierarki mellem lokal og global. Med dette blik ville analysen allerede på forhånd være "indrammet" af skalære kategoriseringer (Ibid., s. 206).

Aktørerne på Farendløse Mosteri udfører skalapolitik, når de f.eks. afviser systemiske prædefinerede opfattelser af bæredygtighed og økologi eller trækker sig fri af eksisterende skalakategoriske ordener ved at negligere spørgsmålet om rækkevidden af deres handlinger eller ved at afvise at blive et økologisk certificeret landbrug. Den politiske handling er ikke kun en sproglig taktisk handling, hvor de omformulerer, nedtoner eller undgår diskussioner, men den udføres også i de valg, aktørerne træffer, som f.eks. har indflydelse på deres produktionsmetoder. Hermed har aktørernes skalapolitiske handlinger i højere grad, end hvad Nyberg et al. peger på, "materielle konsekvenser" (Ibid., s. 214).

Med Nyberg et al.'s analytiske tilgang til skala som en "substantiel kategori for analyse" (Moore, 2008) formår de at fastholde klimaforandringerne som et "fysisk fænomen, der opererer på en planetær skala", hvormed "det menneskelige svar forbliver forbundet til nationale, regionale og organisatoriske praksisser" (Nyberg et al., 235). F.eks. konkluderer de, at miljøbevægelser såsom 350.org har haft begrænset succes med at skalere deres politikker op til et globalt niveau, hvor der tilmed også er restriktiv adgang til forhandlinger om klimaforandringerne (Ibid., s. 249). Selvom forfatternes kritiske ambition er at vise, at den dominerende diskursive position vedrørende klimaforandringer er fokuseret på "fremtidige eventualiteter" (Ibid., s. 248), hvilket forfatterne mener medfører en form for passivitet i det politiske landskab, så vil jeg mene, at det analytiske udgangspunkt for skalabegrebet bidrager til at bekræfte dette. For trods den kritiske tilgang så kan det siges, at forfatterens analytiske udgangspunkt for skalabegrebet medvirker til, at de på forhånd skal fordele en forståelse af ansvar, magt og handlekraft ud fra, hvad Moore betegner som en geografisk "stigemetafor" (Moore, 2008). Det resulterer i, at forfatternes analytisk blik bliver fokuseret på, hvilke specifikke processer der kan operere på bestemte a priori "socio-rummelige niveauer, platforme eller arenaer" (Ibid., s. 207). Nyberg et al. er dog i teksten vidner til, at dette blik er problematisk, og derfor bliver deres konklusion også, at der er behov for et politisk svar på klimaforandringerne, der både inddrager en vertikal og en horisontal skalapolitik (Nyberg et al., 2018: 249).

Nærværende diskussion viser, at majoriteten af bidrag har et specifikt skalært udgangspunkt, som præger forståelsen af, hvordan det er muligt at handle ift. klimaforandringerne. Dette bevirker, at der opstår en form for afmagt i analyserne, fordi det er svært at placere, hvordan handlingerne skal finde sted, og hvem der skal tage ansvar for udførelsen af dem. Dette er netop en bieffekt af den globale status, som klimaforandringer får tildelt i store dele af litteraturen, som gør det til et begreb, der er allestedsnærværende og samtidig uhåndgribeligt.

Bidrag til de organisatoriske svar på klimaforandringerne

I forlængelse af ovenstående diskussion af de tre analysekapitlers resultater vil jeg i de følgende afsnit redegøre for de forskellige metodiske, teoretiske og praktiske bidrag, som afhandlingen rummer, og som tilsammen udgør mit bidrag til feltet for "de organisatoriske svar på klimaforandringer". Jeg starter med en diskussion af undersøgelsens validitet diskuteret ud fra begreberne *transparens* (Yanow, 2012), *systematik* (Hastrup, 1992) og *troværdighed* (Schwartz-Shea & Yanow, 2011). Diskussionen af den systematiske og troværdige tilgang i undersøgelsesprocessen samt den transparente fremstillingsmetode har til formål at understøtte afhandlingens resultaters generaliserbarhed. Generaliserbarheden diskuterer jeg ud fra to parametre, nemlig: 1) hvordan undersøgelsesdesignet understøtter resultaternes generaliserbarhed, og 2) ved at holde undersøgelsens resultater op imod nyere forskningslitteratur om alternativ organisering samt udvikling i det danske landbrug.

Transparens, systematik og troværdighed i undersøgelsen

En måde at validere undersøgelsen på er som nævnt i mine metodeteoretiske overvejelser (Kapitel IV) at redegøre detaljeret for, hvilke valg der har ført frem til mit empiriske materiale, den anvendte analysestrategi, samt hvilke implikationer der er forbundet hertil. Dette er vigtigt, fordi undersøgelsens resultaters validitet afhænger af, om det er muligt for læseren at evaluere undersøgelsens resultater og kvalificere resultaternes generaliserbarhed.

Der er tre nøglebegreber, som tilblivelsen af afhandlingens resultaters validitet bør vurderes ud fra: *Transparens* (Yanow, 2012) er det første vurderingskriterie og samtidig udgangspunktet for udførelsen af de to øvrige begreber *systematik* (Hastrup, 1992) og *troværdighed* (Schwartz-Shea & Yanow, 2011). Det handler om at vurdere, hvorvidt vidensproduktionen i hele undersøgelsen har fundet sted på en transparent måde. Det er en vurdering af, om jeg har været transparent ift., hvilket empirisk, teoretisk og analysestrategisk undersøgelsesdesign studiet af det bæredygtige virke hviler på, samt

hvilke implikationer der er forbundet med de valg, der er truffet herom. I det følgende vil jeg derfor åbent diskutere det grundlag, som det empiriske, teoretiske og analysestrategiske undersøgelsesdesign af et bæredygtigt virke hviler på. Jeg starter med en diskussion af afhandlingens resultaters troværdighed.

Troværdighed og repræsentation

Hvorvidt afhandlingens resultater er *troværdige* handler overordnet om, i hvor høj grad jeg har været refleksiv og åben omkring min egen håndtering af det empiriske materiale, både under og efter feltstudiet. Med Schwarts-Shea & Yanows (2011) ord kræver det for det første, at de valg, der har fundet sted ift. blandt andet adgang, sted, tid, forskerens rolle, feltnotemetoder, analysestrategi mm. er tydeligt og klart beskrevet. For det andet at disse refleksioner er fyldestgørende, således det er muligt at forstå, hvilke beslutninger og overvejelser det empiriske materiale hviler på (Ibid., s. 98-100). I det metodeteoretiske kapitel (Kapitel IV) viser jeg, hvilke overvejelser det metodeteoretiske grundlag for undersøgelsesprocessen hviler på, men også hvordan feltarbejdet er udført, samt hvilke overvejelser jeg gjorde mig om roller, adgang, tid og sted. Mere specifikt beskriver jeg, hvordan jeg har evnet at tage ansvar for de skiftende roller, jeg har haft, og hvordan jeg har formået at agere troværdigt i dem. F.eks. foranledigede det analytiske blik, jeg tildelte det empiriske materiale, at jeg undervejs i undersøgelsesprocessen måtte slippe den feltnære relation til aktørerne og transformere min egen rolle i relation til dem. Skiftet var nødvendigt for at blive i stand til at analysere det empiriske materiale. Men samtidig var det vigtigt, at jeg bevarede en respekt for, hvor materialet stammede fra, og hvilken situation jeg analyserede for at bringe troværdigheden i aktørernes udsagn og handlinger ud i analyserne.

Med Van Maanens (2011) ord kan det siges, at etnografen holder "nøglerne" til den skrevne tekst, hvilket betyder, at jeg har eneret til at til- og fravælge det relevante materiale i analyseprocessen og til at prioritere, hvad den skrevne tekst skal handle om. Det medvirker til en diskussion af, hvordan aktørerne er repræsenteret i

undersøgelsen, og om repræsentationen er troværdig. I mit tilfælde skal det empiriske materiale både kunne kvalificeres som fagligt korrekt og aktørernes handlinger troværdig beskrevet. Jeg er ikke ekspert inden for landbrugsproduktionsmetoder, og jeg er heller ikke landbrugsfagligt uddannet. Det kan bidrage til begrænsninger i det empiriske materiales troværdighed, fordi der er en reel risiko for, at jeg ikke altid har kunnet udfordre aktørernes faglige udsagn og handlinger. Omvendt har min faglige baggrund i organisationsteori lige netop bidraget til at åbne op for nye spørgsmål og vinkler inden for praksisfeltet og dets kobling til det organisatoriske svar på klimaforandringerne.

Rum for systematisk refleksion

Det bringer mig videre til det næste punkt, som er *systematik*. Der er minimum to kriterier, den systematiske tilgang, jeg har anvendt i undersøgelsesprocessen, kan vurderes ud fra. Det første kriterie handler om at vurdere, om dokumentationen af de forhandlinger, konflikter og muligheder, der har udfoldet sig over tid i et bæredygtigt virke, er genereret systematisk. Med Hastrups (1992) ord skabes der viden i et feltarbejde, når etnografen kombinerer "personlig erfaring" med "en generel viden" om det empiriske fænomen. Mine redskaber til at udføre det empiriske arbejde var at anvende min egen personlighed til "på systematisk vis at opnå viden om" (1992: 117) aktørernes bæredygtige virke på Farendløse Mosteri. Feltarbejdet i sin helhed (inkluderende samtaler, observationer og involvering) resulterede i, at der mellem aktørerne og mig blev skabt et tilbagevendende rum for systematisk refleksion. Over tid blev der udviklet et fælles sprog, der åbnede for, at aktørerne kunne forstå og fortolke deres egen virkelighed på nye måder. Systematikken i feltarbejdet, i form af min gentagende deltagelse i aktørernes hverdag, resulterede ikke blot i en systematisk dokumentation, men også i at dette sprog blev skabt.

Det andet kriterie handler om at beskrive de systematiske overvejelser, jeg har haft ifht. de implikationer, en eklektisk analysestrategi bidrager med, samt hvordan de valgte teoretiske begreber igennem undersøgelsen er blevet kvalificeret. Den eklektiske tilgang har resulteret i tre afgørende ting: For det første har jeg aktivt tilvalgt teoretiske begreber, der traditionelt ligger uden for det forskningsfelt, som afhandlingen umiddelbart indskriver sig i, nemlig forskningsfeltet for det organisatoriske svar på klimaforandringerne i organisations- og managementstudier (Wittneben et al., 2012). Det medfører, at min egen disciplinære baggrund udfordres, fordi jeg anvender teorier fra andre discipliner (f.eks. humangeografi). Det er potentielt problematisk, idet begrebernes oprindelige betydning kan blive svækket, når de tages ud af kontekst. Omvendt mener jeg, at det i nærværende afhandling har medvirket til at åbne op for nye indsigter om, hvordan bæredygtighed i management- og organisationsstudier kan undersøges, som ligger i forlængelse af eksisterende bidrag inden for forskningslitteraturen, der beskæftiger sig med bæredygtighedsproblematikker undersøgt via en eklektisk tilgang (se f.eks. Papazu & Olaison, 2021).

For det andet: Min eklektiske tilgang skaber en friktion i analysestrategien (Husted & Pors, 2021), fordi det epistemologiske og ontologiske ophav ikke altid stemmer overens begreberne imellem. Det har været et bevidst valg at kombinere forskellige traditioner, fordi formålet har været at håndtere afhandlingens problemstilling, der tager afsæt i en empirisk undersøgelse af aktørernes bæredygtige virke på Farendløse Mosteri (Husted & Pors, 2021). Derfor har det empiriske materiale været retningsgivende for analysestrategien. At jeg anvender tre forskellige teoretiske begreber er dermed ikke det samme som at sige, at i praksis er alt kompatibelt. Derimod er valget af de tre begreber et resultat af en grundig analyse af det empiriske materiale, hvor jeg erfarede, at én teori alene ikke kunne rumme den mangfoldighed, der er i det empiriske materiale. Formålet med at anvende en friktionsfyldt analysestrategi til undersøgelsen af et bæredygtigt virke er derfor "at producere muligheder for at få fat i de forskellige og modstridende lag" (Husted & Pors, 2021:26), som det empiriske materiale indeholder for at fremkalde definitionen på et bæredygtigt

virke. Dette vel og mærke uden at "vælge retning… men netop lade de forskellige læsninger og spændinger dem imellem udfolde, hvad der er på spil i materialet" (Ibid., s.26). Men selvom de teoretiske begreber bygger på forskellige traditioner, har de ét udgangspunkt, som forbinder dem til hinanden og til afhandlingens overordnede problemstilling, og det er aktørperspektivet. Aktørperspektivet er omdrejningspunkt for undersøgelsen af et bæredygtigt virke, idet det er med afsæt i aktørernes handlinger, at begrebets meningsfuldhed bliver skabt.

For det tredje: Med en friktionsfyldt analysestrategi tillader jeg mig at gøre flere forskellig ting på samme tid. For det første inddrager jeg forskellige teoretiske begreber i analysestrategien, men jeg kobler også den friktionsfyldte analysestrategi til det overordnede undersøgelsesdesign, der er udgangspunktet for genereringen af det empiriske materiale. Min metodiske tilgang er konstruktivistisk, idet jeg empirisk og på baggrund af et etnografisk feltstudie undersøger, hvordan aktørerne udfører et bæredygtigt virke. Jeg deler dermed et større fællesskab med f.eks. Moore samt Asdal & Mosers tilgange end Sloterdijks filosofiske tilgang. Den konstruktivistiske logik er baseret på at forstå, hvad det er for en verden, der konstrueres på baggrund af, hvordan verden erkendes (Husted & Pors, 2021:15). Der er tale om en erkendelse af den verden, der konstrueres, som jeg undersøger igennem aktørernes handlinger i de forskellige situationer. Sloterdijk er kritisk realist og indskriver sig mere i en logik, der baseres på en emancipatorisk eller udviklende tradition, som giver anledning til at stille nye og flere spørgsmål til den verden, vi erkender. Udgangspunktet er at arbejde på kanten af den fold, der på den ene side er, hvad vi ved, og på den anden side er, hvad vi ikke ved. Netop dét, at de teoretiske begreber repræsenterer forskellige tilgange, er i analyserne en uvurderlig ressource, som også bidrager til at kvalificere de anvendte teoretiske begreber yderligere. Det vil jeg i det følgende uddybe yderligere.

Kilden til nye perspektiver

Kvalificeringen af de teoretiske begreber skal primært vurderes ud fra, hvordan jeg bruger de tre teoretiske begreber til at åbne op for nye perspektiver på, hvordan det er muligt at anvende henholdsvis *kontekst* (Asdal & Moser, 2013), *det trænende menneske* (Sloterdijk, 2013) og *skala som kategori for hverdagspraksis* (Moore, 2008) i analyser af klimaforandringer, bæredygtighed og økologi inden for "de organisatoriske svar på klimaforandringer" (Wittneben et al., 2012). Asdal & Mosers kontekstbegreb er et stærkt metodisk begreb, der egner sig godt til analyser af etnografisk data, fordi kontekstbegrebet beskriver, hvad jeg skal se efter i det empiriske materiale, men det fortæller ikke noget om, hvordan jeg skal forstå det, jeg ser. Implikationerne ved at undersøge kontekst som et empirisk undersøgelsesobjekt skabt og bragt i aktion af aktørerne selve er, at grebet giver analysen et ekstremt fokus på, hvilke kontekster der skabes lige nu og her, hvormed et fokus på, hvad der gør, at kontekstene bliver skabt, risikerer at gå tabt (Asdal, 2012: 384). Denne kritik kan rettes mod Science & Technology Studies, som kontekstbegrebet kommer fra, der netop har et stærkt fokus på at undersøge, hvad der bliver skabt, og hvordan det bliver skabt her og nu (Ibid., s. 381) som modbillede til en stabil og eksternt eksisterende kontekstuel baggrund, som retningen finder reduktionistisk.

I feltet management- og organisationsstudier er der en mangel på undersøgelser af "organisatoriske praksisser" (Watson, 2012: 203; Lindh de Montoya, 2004), men også mere specifikt inden for feltet for det organisatoriske svar på klimaforandringer er der en mangel på empiriske undersøgelser af, hvad det vil sige at udføre bæredygtighed. Der er dermed brug for ikke kun empiriske studier, men også analytiske strategier og begreber, der kan behandle etnografisk data. Jeg foretager som sådan ikke en kvalificering af kontekstbegrebet, men anvendelsen af kontekstbegrebet er et bidrag til feltet, fordi det åbner op for nye perspektiver for, hvordan klimaforandringer og bæredygtighed kan undersøges empirisk.

Med min brug af Sloterdijks træningsbegreb (2013) kvalificerer jeg først og fremmest begrebet ved at transformere det til at blive anvendt i en empirisk analyse. Jeg foretager en teoretisk tredeling af Sloterdijks træningsantropologi, der markerer tre forskellige tematikker: (1) Hvad er træning? (2) Hvor træner man? (3) Hvem træner hvem? og omdanner dermed hans teoretiske træningsbegreb til et brugbart analytisk redskab. Det bliver empirisk anvendeligt, fordi jeg anvender det til at spørge: Hvordan sker træningen i praksis? Spørgsmålet bidrager til at krystallisere aktørernes handlinger, når de træner sig i konkrete hverdagsaktiviteter, hvilket bevirker, at jeg kan analysere, hvordan den organisatoriske struktur er nødvendig for, at udførelsen af et bæredygtigt virke kan finde sted. Træningen bliver dermed mit organisationsbegreb, der hjælper med at forstå, hvordan bæredygtighed udføres organisatorisk.

For organisationer, der arbejder med bæredygtighed og klimaforandringer, er det næsten uundgåeligt at relatere sig til brugen af skalamæssige problemstillinger, og derfor er det også nødvendigt for forskningslitteraturen at forholde sig til, hvilke problemer, udfordringer og løsninger aktører arbejder med i relation til skala. Moores (2008) skalabegreb er som kontekstbegrebet (Asdal & Moser, 2012) særligt velegnet til etnografisk data. Kvalificeringen af "skala som kategori for hverdagspraksis" (Moore, 2008) sker ved, at jeg netop anvender det som et stærkt metodisk greb til at bringe management- og organisationsstudier tættere på forskningsfeltet humangeografi med det formål at udvikle en empirisk forståelse af den centrale rolle, skalering spiller for organisatoriske praksisser forbundet til bæredygtig organisering. Moores distinktion mellem "skala som en kategori for hverdagspraksis" og "skala som substantiel kategori for analyse" (2008) er desuden med til at kvalificere, hvilke tilgange de forskellige forskningsbidrag anvender, når de forklarer, hvilke skalamæssige rum organisationer og aktører navigerer efter.

Refleksion over resultaternes generaliserbarhed

Ovenstående diskussion af min systematiske og troværdige tilgang til undersøgelsesprocessen (metodisk såvel som teoretisk) beskrevet ud fra et princip om transparens mener jeg understøtter undersøgelsens resultaters generaliserbarhed. I det følgende vil jeg yderligere uddybe, 1) hvordan undersøgelsesdesignet understøtter resultaternes generaliserbarhed, og 2) diskutere undersøgelsens resultater i relation til nyere forskningslitteratur om alternativ teoretisk indramning af bæredygtighedsbegrebet (Johnsen et al., 2018), migration til landet (f.eks. Monllor i Rico & Fuller, 2016), alternativ organisering i landbrugssektoren (Wilbur, 2013; Holloway, 2002; Roux-Rosier et al., 2018), aktørers tilknytning til stedet, hvorfra de arbejder (Vlasov, 2020; Shrivastava & Kennelly, 2013; Whiteman & Cooper, 2000), samt udviklingen i det danske landbrug (se nærmere beskrevet i Baggrundskapitel II).

Selvom Farendløse Mosteri kan betegnes som en "ekstrem case" (Flyvbjerg, 2006), fordi Farendløse Mosteri afviger fra den konventionelle landbrugsorganisering i Danmark, mener jeg, at undersøgelsen af det bæredygtige virke på netop Farendløse Mosteri i sidste ende resulterer i afhandlingens resultaters høje grad af generaliserbarhed (Ibid., s. 226). Dette skyldes, at det dybdegående empiriske studie af Farendløse Mosteri bidrager med et konkret indblik i, hvordan aktører kan udføre et bæredygtigt virke, også uden for Farendløse Mosteri og i andre organisationer, der beskæftiger sig med bæredygtighed.

Undersøgelsen bidrager nemlig med en høj grad af generaliserbarhed, forstået på den måde, at det er muligt at anvende alle tre teoretiske begreber i analyser af andre organisationer, der beskæftiger sig med bæredygtighed. Det vil sige, at selvom undersøgelsen af det bæredygtige virke finder sted i en "konkret og kontekstafhængig" form via den empiriske undersøgelsesmetode, så mener jeg, at analysens resultater repræsenterer et generelt udsagn om, 1) hvad bæredygtighed er, og 2) hvilke

problematikker der er forbundet med at udføre bæredygtighed i et landbrugsorganisatorisk og organisatoriskteoretisk perspektiv (Flyvbjerg, 2006: 224, 228). I det følgende vil jeg redegøre for, hvorfor og hvordan med udgangspunkt i de tre valgte teoretiske begreber.

Min empiriske og aktørnære tilgang til undersøgelsen af skabte kontekster (Asdal & Moser, 2012) for et bæredygtigt virke tilbyder en konkret, anvendelig metode til dels at undersøge, hvordan kontekster skabes i enhver organisation, der arbejder med bæredygtighed, og dels at undersøge forskellige kontekster inden for samme organisation, der arbejder med bæredygtighed. Tilgangen åbner for at anskue kontekster som dynamiske, der kan forandre sig over tid, og som aktører individuelt kan arbejde med, når de udfører bæredygtighed. Det er i særlig grad relevant at beskue kontekster som dynamiske enheder, der ikke kan tages for givet eller for den sags skyld defineres på forhånd, fordi det at udføre bæredygtige handlinger kræver en særlig rammesætning, der er bevægelig og foranderlig.

Træningsbegrebet (Sloterdijk, 2013) er relevant, fordi det sætter fokus på den kompleksitet, der er forbundet med at udføre en bæredygtig handling. Det er vigtigt i relation til bæredygtighed, fordi det understreger, at det ikke er noget, man børe gøre, og at det netop kræver tid og vedholdenhed. Et træningsperspektiv vil jeg derfor hævde kan anvendes i alle typer af organisationer, der arbejder med bæredygtighed, fordi det at udføre bæredygtighed kræver en særlig refleksion over, hvilke handlinger der er bedre end andre.

Enhver organisation, der beskæftiger sig med bæredygtighed, har udfordringer med skalabegrebet. At forstå de mekanismer og processer, der hører til at udføre bæredygtige handlinger, er kompliceret, netop fordi de fleste aktiviteter forbundet til bæredygtighed kan bevæge sig mellem skalaer. Det har praktiske implikationer, som udfordrer enhver organisation og ledelse af bæredygtige initiativer på aktørniveau

(Goworek et al., 2016). De komplekse forhold gøres yderligere besværlige at navigere i, når der stilles spørgsmål om, hvorvidt de globale konsekvenser af klimaforandringerne kan forbindes med handlinger udført af organisationer og aktører på lokalt niveau. Her opstår en uklarhed om, hvorvidt det giver mening at bidrage med lokale handlinger, når klimaforandringerne betegnes som altomfattende. Jeg vil hævde, at Moores (2008) skalabegreb kan bruges i enhver analyse af, hvordan organisatoriske aktører forbinder hverdagsaktiviteter med de dertilhørende ideer om, hvor handlinger, der relaterer sig til klimaforandringer, bæredygtighed og økologi, finder sted.

Det bringer mig videre til at diskutere, hvad der er særligt relevant for bæredygtighed og det at arbejde med bæredygtighed på tværs af resultaterne i afhandlingen og forskningslitteraturen. Undersøgelsens resultater bygger videre på Johnsen et al.'s (2018) argument om, at der er behov for at gentænke definitionen af bæredygtighed for overhovedet at blive i stand til at erkende alternative definitioner af f.eks. bæredygtigt iværksætteri. Hvis nye erkendelser skal have plads, skal undersøgelser af bæredygtigt iværksætteri ikke tage udgangspunkt i eksisterende definitioner af bæredygtighed, der f.eks. antager, at bæredygtighed er kombinationen af mulige miljøvenlige og socialt bevidste praksisser koblet til et økonomisk perspektiv (Ibid., s. 409). Derimod må flere dybdegående empiriske studier af, hvordan bæredygtighed udføres i praksis, danne grundlag for at fremvise, hvilke komplekse valg, organiseringsmuligheder og prioriteringer der er forbundet med at udføre bæredygtighed i praksis.

Afhandlingens resultater viser, hvordan bæredygtighedsbegrebet gang på gang bliver gentænkt, omformuleret og afvist af aktørerne i deres higen efter at finde frem til, hvad der er en bæredygtig handling i deres hverdagsaktiviteter. Det viser sig som et generelt træk ved arbejdet med bæredygtighed, for når det handler om at udføre bæredygtighed i praksis i en landbrugsorganisation med levende elementer, så er arbejdet ikke som ethvert andet; det kræver en særlig tilknytning og en særlig evne til at observere, tilpasse

og analysere forskellige delmål at kunne udføre bæredygtighed i praksis. Dette ses også i forskningslitteraturen, som igennem forskellige vinkler pointerer, at aktører er dybt rodfæstede i og sensitive over for det sted, de bor og arbejder, når de udfører bæredygtighed (Shrivastava & Kennelly, 2013: 90). Det betyder, at aktørerne og deres tilhørerende virksomheder både bliver afhængige af stedet og samtidig bevidste om det ansvar, de har for, at stedet og dets naturlige omgivelser trives (Ibid., s. 90). Der findes andre lignende undersøgelser (Whiteman & Cooper, 2000; Vlasov, 2020), som peger på, at den økologiske indlejring medvirker til, at aktørerne udvikler fysiske, emotionelle og åndelige bånd til stedet, landskabet og de naturmæssige processer, de arbejder med, der igen former bæredygtige handlinger, processer og organisering (Vlasov, 2020).

Den måde, hvorpå aktørerne på Farendløse Mosteri udfører bæredygtighed, er således ikke helt særligt for nærværende casestudie af et bæredygtigt virke. Hvad der formentlig er specifikt for dette casestudie er den sammenblanding af arbejde og det private, som finder sted, og som ikke nødvendigvis i andre bæredygtige organisationer vil medføre en lignende sammenkobling af eksistentielle refleksioner over liv og arbejde. Det gør en forskel, at aktørerne bor samme sted, som de arbejder. I den forstand vil det være muligt at se et andet mønster, hvis man kigger på andre bæredygtige organisationer, hvor aktørerne ikke bor samme sted som de arbejder, og hvor aktørerne ikke arbejder med levende organismer.

Reorganiseringen af det danske landbrug

Afslutningsvis vil jeg i dette sidste afsnit diskutere en reorganisering af det danske landbrug. I Danmark ses der en bevægelse mod, at unge tilvælger landet for at kunne opbygge nye bæredygtige livsformer og organiseringsmodeller i landbruget (Monllor i Rico & Fuller, 2016; Wilbur, 2013; Holloway, 2002) (se diskussionen af disse studier i gennemgangen af forskningslitteraturen i Kapitel III). Strukturelt er dette foranlediget

af Landbrugsloven fra 2015, der netop åbnede for, at alle kunne erhverve landbrugsjord uden at have en landbrugsfaglig person i ledelsen. Det har givet anledning til nye aktører såsom jordbrugsfonde (Danmarks Økologiske Jordbrugsfond, Jordbrugsfonden SamsØkologisk og Andelsgaarde). Disse fonde opkøber jord og gårde, som de derefter især forpagter til unge mennesker. Det har også i lige så høj grad åbnet op for nye aktører som aktørerne på Farendløse Mosteri, som ifølge Holloway (2002) er "alternative" landmænd, fordi de bidrager med "alternative" måder at drive landbrug på (Wilbur, 2013: 149).

Spørgsmålet er, hvordan en reorganisering skal se ud i en dansk landbrugsmæssig kontekst? Med forskningslitteraturen, det danske landbrugs udvikling samt undersøgelsens resultater in mente, mener jeg, at det giver mening at diskutere denne reorganisering ud fra minimum tre præmisser: For det første at en reorganisering forbindes til et samspil med de omgivelser, som de enkelte landbrug er omgivet af (Shrivastava 1994; Whiteman & Cooper, 2000; Tor Guthey et al., 2014; Kremen et al., 2012; Vlasov, 2020; Shrivastava & Kennelly, 2013). For lige præcis en landbrugsorganisation er afhængig af dens samspil med de naturmæssige omgivelser, og hvert landbrug arbejder på daglig basis med et for stedet unikt mikroorganisk kredsløb. Som Whiteman & Cooper (2000) skriver, er det vigtigt at afvige fra den tendens, der findes i managementteori- og praksis, til at "ignorere" det naturlige miljø, som organisationen er omgivet af (Ibid., s. 1267). Landbrugene er organisatoriske enheder, der må betragtes som altid i samspil med og i relation til de omgivende naturressourcer.

For det andet er det samtidig vigtigt at have den socioøkonomiske, politiske og kulturelle forankring for øje, som landbrugsorganisationerne opererer i. Landbrugene eksisterer ikke i et vakuum af mikroorganiske kredsløb isoleret fra omverdenen (Vlasov, 2020). Tværtimod er det i dette krydsfelt mellem landbrugsorganisationer i stedforbundne økosystemer og de socioøkonomiske, politiske, historiske og kulturelle

udfordringer, som de er indlejret i, at en bæredygtig reorganisering skal udvikles. Dette er undersøgelsen af et bæredygtigt virke og lignende undersøgelser af "alternativ organisering" (Wilbur, 2013; Holloway, 2002) eksempler på.

For det tredje og i forlængelse af ovenstående punkter er det essentielt at vurdere de reelle muligheder for en reorganisering vurderet ud fra 1) den strukturudvikling, der er sket i det danske landbrug igennem det 20. århundrede (som har ført til færre, men større gårde med større arealer (Kjeldsen-Kragh, 2010)), og 2) den liberale lovgivning (Olsen & Pedersen, 2017) hvad angår ejerskabet af jorden (se nærmere diskussion af dette i Baggrundskapitlet II). Disse to punkter hænger utvivlsomt sammen og har været medskabere af det "moderne og produktive" landbrug, som i dag ses i Danmark (Ibid., s. 17). En omstilling i det danske landbrug betragtet ud fra, hvor landbruget i dag befinder sig, vil jeg for det første mene kræver mange typer alternative organisationsmodeller som supplement til den ene forretningsmodel, strukturudviklingen har medført. For det andet kræver det et stort økonomisk råderum, som de færreste landbrug har grundet gældskrisen. Hertil kan tillægges problematikken om, at den yngre generation idag forhindres i muligheden for overdragelse af slægtsgårde grundet gælden (Ibid., s. 18). Og for det tredje kræver det et reformuleret uddannelsesgrundlag på landbrugsskolerne samt en efteruddannelse af eksisterende landmænd.

Tilsammen kræver den samlede reorganisering og omstilling en strukturel omlægning af sektoren, som sektoren ikke kan løfte alene. Det involverer et tværgående samarbejde mellem det danske landbrug (og dets brancheorganisationer og landmænd) samt et politisk og finansielt system. En reorganisering af det danske landbrug er ikke kun nødvendigt for at sikre en mere bæredygtig fødevareproduktion og forbedre biodiversiteten i naturen i Danmark. Det danske landbrug er et af de eneste erhverv, "der kan hive kulstof ud af luften og binde den i til jorden" (Gjerding, Interview, april 2017) og har derfor et potentiale til at løfte større samfundsmæssige problematikker

såsom klimaforandringerne. Sektoren kan, hvis det lykkes med en reorganisering, være med til at bidrage på langt flere samfundsmæssige parametre, end den gør i dag.

Videre forskning vil derfor med fordel kunne tage fat i de problematikker, der kan opstå, når en sektor som det danske landbrug skal reorganiseres med henblik på bæredygtige praksisser og alternative organisationsmodeller. Nogle af de afgørende spørgsmål, det her ville være interessant at udforske empirisk, er: Hvilken betydning tildeles bæredygtighed i reorganiseringsprocesserne? Hvordan håndteres bæredygtighed på tværs af de enkelte bedrifter, når de har forskellige størrelser, organisering og produktionsformer? Hvilke økonomiske, politiske og kulturelle udfordringer er forbundet med reorganiseringen?

I nærværende diskussion har jeg dels diskuteret de individuelle analysekapitler med den gennemgåede forskningslitteratur (Kapitel III), dels diskuteret, hvordan afhandlingen bidrager med en ny forståelse af, hvordan organisationer kan reagere på klimaforandringerne, samt hvilke problemstillinger der berører en reorganisering af det danske landbrug. I afhandlingens næste og sidste kapitel vil jeg præsentere dens konklusion.

Kapitel VIIII

Konklusion

På baggrund af mit empiriske materiale suppleret af en eklektisk analysestrategi har jeg i denne afhandling skabt en teoretisk begrebsramme om et bæredygtigt virke. Med den teoretiske begrebsliggørelse af et bæredygtigt virke bidrager afhandlingen for det første med en begribelse af, hvordan det er muligt at handle ift. klimaforandringerne samt at udføre bæredygtighed i praksis, og for det andet med konkrete empiriske metoder til at undersøge de implikationer, der kan være forbundet med at udføre bæredygtighed i praksis. I denne afhandling har jeg dermed vist, hvordan et bæredygtigt virke er et organisatorisk svar på klimaforandringerne. I det følgende vil jeg konkludere, hvordan et bæredygtigt virke udføres.

Kontekster for et bæredygtigt virke

I et bæredygtigt virke har alle aktører individuelle bevæggrunde for at skabe deres specifikke kontekst. Jeg kan konkludere, at der for det første ikke findes én fælles organisatorisk kontekst for aktørernes virke, og for det andet at aktørerne formår at rumme flere forskellige kontekster inden for organisationen. Aktørerne bruger den virkelighed, de har skabt som kontekst for deres bæredygtige virke, til at arbejde med bæredygtighed i praksis. Udfordringen er dog, at det er umuligt for aktørerne at adskille deres liv og arbejde, når de arbejder med bæredygtighed. For når aktørerne arbejder med bæredygtighed, kombinerer de personlige ambitioner for livet med et arbejdsværdisæt til udførelse af et bæredygtigt virke, og begge dele rettes til efter bæredygtighedstanken. Aktørernes daglige liv og arbejde på Farendløse Mosteri er dermed knyttet til et større formål, som bliver konkretiseret i deres bæredygtige virke. Derfor bliver det også nødvendigt for aktørerne at aktualisere en horisont for deres arbejde, der rækker ud over det personlige bæredygtige virke. Det gør de ved at skabe

eksistentielle kontekster for virket, der relaterer sig til større tankesystemer uden for Farendløse Mosteri, som kobler både liv og arbejde sammen. De skabte kontekster medfører en form for forankring af de personlige bevæggrunde, som de hver især behøver for at kunne udføre bæredygtige handlinger.

Jeg kan derfor konkludere, at de skabte kontekster for det bæredygtige virke både er funderet i forholdet mellem individ og arbejde, i politisk-teoretiske tankesystemer (der også relaterer sig til fortid, nutid, fremtid og lokalt-nationalt-globalt) og i en personlig eksistentiel søgen.

Dette resultat bidrager til at udvide vores forståelsesramme for, hvordan aktører udfører bæredygtighed. For bæredygtighed er noget, der udføres i praksis. Det har den konsekvens, at man ikke kan tage udgangspunkt i på forhånd overleverede eksterne kontekster (se f.eks. York & Venkataraman, 2010; Whiteman & Cooper, 2000), hvis det skal undersøges, hvilke handlinger aktørerne foretager sig, og hvilke kontekster de ser sig forbundet til, når de udfører bæredygtighed (Houtbeckers, 2016; McKeever et al., 2015; Korsgaard et al., 2015; Wigren-Kristoferson et al., 2022; Korsgaard et al., 2022). Derimod kræver det, at kontekstbegrebet undersøges empirisk, således at konteksterne forbundet til aktørernes bæredygtige handlinger kvalificeres med udgangspunkt i den virkelighed, som aktørerne beskriver. Dette faktum udvider for det første vores syn på at anskue kontekster som dynamiske, der kan forandre sig over tid (se også Wigren-Kristoferson et al., 2022). For det andet fortæller det os, at dét at udføre bæredygtige handlinger nødvendiggør en rammesætning, der både er bevægelig og foranderlig.

Den empiriske og aktørnære tilgang til undersøgelsen af aktørernes skabte kontekster (Asdal & Moser, 2012) for et bæredygtigt virke er derfor et bidrag til management- og organisationsstudier, fordi det tilbyder en konkret anvendelig metode til dels at analysere, hvordan kontekster skabes i enhver organisation, der arbejder med

bæredygtighed, og også undersøger, hvordan forskellige kontekster kan være inden for samme organisation, der arbejder med bæredygtighed. Det er således en metode, der dels udfordrer tendensen til alene at anerkende økonomisk adfærd "inden for specifikke kontekster" (Welter, 2011: 165) og dels udfordrer tendensen til at anvende kontekstbegrebet som en ekstern stabil forklaringsbaggrund (Welter, 2011), resultaterne kan forbindes til (se f.eks. Hall et al., 2010; Hockerts & Würstenhagen; 2010; York & Venkataraman, 2010; Lash & Wellington, 2007). I stedet for insisterer metoden på, at aktører er indlejret i forskellige kontekster på samme tid, og at aktørerne aktivt kan interagere med dem (Wigren-Kristoferson et al., 2022: 12).

Der er få øvrige empiriske studier, der undersøger, hvordan iværksættere er forbundet til deres kontekst(er), når de arbejder med bæredygtighed (undtagelser er f.eks. McKeever et al., 2015; Houtbeckers, 2016; Korsgaard et al., 2015). Jeg vil derfor anbefale, at endnu flere undersøgelser i fremtiden fokuserer på in situ-empiriske studier af, hvad aktører "gør, føler og tænker, når de interagerer med deres kontekster" (Wigren-Kristoferson et al., 2022: 17). Dette for at kvalificere yderligere, hvordan aktørerne forholder sig til de kontekster, de for det første er indlejret i og for det andet selv skaber, når de arbejder med bæredygtighed.

Træning i et bæredygtigt virke

At udføre bæredygtige handlinger er ikke ligetil for aktørerne. Derimod kan jeg konkludere, at udførelsen af bæredygtighed kræver kontinuerlig træning, og at den daglige træning samtidig konstituerer aktørerne, hvormed ændringer af grundlæggende vaner opstår. Der er tre afgørende forhold, som gør sig gældende, når aktørerne træner sig i et bæredygtigt virke:

For det første har stedet, hvorfra træningen finder sted, stor indflydelse på, hvordan bæredygtighed kan trænes. Der er to grundlæggende træningsforhold – en stedbunden træning og en ikke-stedbunden træning.

Styrken i den stedbundne træning er, at aktørerne herigennem formår at omsætte de globale klimaforandringer til konkrete aktiviteter, der handler om, hvordan de træner sig i at dyrke jorden, passe dyrene og indgå i et socialt og lokalt samarbejde om at forvalte de omkringliggende naturressourcer. Fordelen er også, at de spændinger, der måtte være i arbejdet med bæredygtighed, bliver behandlet igennem udførelsen af de konkrete aktiviteter, hvilket bidrager til en ro og et fokus på at forfine, justere og kvalificere de daglige aktiviteter. Ulempen ved den stedbundne træning er, at den risikerer at lukke sig for meget om sig selv eller glemmer kommunikationsaspektet, hvis den ikke formår at udbrede den stedbundne træningsform på anden vis. En videreformidling af egne indsigter i form af konkrete uddannelsesforløb med andre aktører eller en kontinuerlig udvikling af de samarbejdsrelationer, som aktørerne indgår i i det lokale miljø, er derfor vigtigt for, at de indsigter, der opnås, også bliver viderekommunikeret, testet og videreudviklet uden for og i relation til andre, der ikke er forbundet til det lokale sted.

Selvom den stedbundne træning er forpligtet ift. selve stedet, er det muligt at træne sig i fremtidige bæredygtige løsninger, der rækker længere ud end blot udførelsen af hverdagsaktiviteterne. Jeg kan derfor konkludere, at den stedbundne træning resulterer i et organisatorisk svar på de globale klimaforandringer. For aktørernes opmærksomhed på arbejdet med jorden og stedet er et konkret svar, der viser, hvordan bæredygtige handlinger kan se ud, og hvad disse handlinger indebærer.

De aktører, der udfører en ikke-stedbunden træning, er mindre forpligtet ift. stedet, hvorfra træningen finder sted. Træningsstedet opstår fra situation til situation, og træningen i bæredygtighed er, i modsætning til den stedbundne træning, en træning,

der er rettet mod visioner, ideer og tanker. Fremtidens kriser forudsiges fra selve Farendløse Mosteri, men samtidig ophæves betydningen af stedet, hvormed Farendløse Mosteri bliver et globalt træningscenter, der har forbindelse til et større økonomisk og klimamæssigt sammenbrud. Styrken i den ikke-stedbundne træning er, at aktørerne ikke er forpligtiget til at vedligeholde rutiner og rytmer i samme grad på stedet, som den stedbundne træning naturligvis er. Træningen kan være ad hoc-baseret uden et kontinuerligt samarbejde med lokale aktører, dyr og naturprocesser, og det er nemt at lade sig inspirere af og kopiere andre træningsideer. Den ikke-stedbundne træning er også nem at kommunikere, og det omgivende samfund har måske lettere ved at forholde sig til træningsformen, hvilket betyder, at den har et større potentiale for at blive udbredt. Ulempen er, at den ikke-stedbundne træning risikerer at blive præget af pludselige indskydelser, fordi den ikke i tilstrækkelig grad er forankret i et stedmæssigt udgangspunkt. Og kombinationen af, at alle slags ideer, trends og tanker er mulige, og stedet, hvorfra træningen finder sted, er rodløst, resulterer også i, at denne træning bliver abstrakt.

Jeg kan dermed for det andet konkludere, at aktørernes tilknytning til stedet spiller en afgørende rolle for, hvem der træner hvem. For træningsstedets betydning afgør, hvem aktørerne ser sig knyttet til i træningen. I den stedbundne træning bliver aktørerne trænet af naturen og naturprocesserne eller andre aktører. Træningen i bæredygtighed hviler dermed på den særlige samarbejdsrelation, som indbefatter dem, der indgår i træningen. I den ikke-stedbundne træning er natur og naturprocesser i mindre grad trænere. Træningen skifter fra sted til sted, og trænerne er mennesker, der kan inspirere, og hvis ideer om bæredygtighed det er muligt at kopiere.

Sluttelig kan jeg konkludere, at de forskellige opfattelser af den etiske anstrengelse, som er knyttet til træningen, resulterer i to forskellige udgangspunkter for skabelsen af bæredygtige livsformer. Hvor den etiske anstrengelse i den stedbundne træning er defineret ud fra et her og nu, hvor træningen foregår, er den etiske anstrengelse i den

ikke-stedbundne træning langt mere abstrakt i sin tidslighed. Den kan strække sig fra det første frø i verden og millioner af år ud i fremtiden.

Den stedbundne træning bevirker en bæredygtig livsform, der fokuserer på at handle på de observerbare konsekvenser, der opstår i de daglige aktiviteter. Det er en livsform, der er i samhørighed med og udvikles af de samarbejder, som aktørerne indgår i. Den ikke-stedbundne træning resulterer i en bæredygtig livsform, som rækker længere ud og væk fra der, hvor selve træningen foregår, hvilket resulterer i, at stedet, hvorfra aktørerne bor og arbejder, afkobles, dog uden at miste respekten for de naturprocesser, de er omgivet af.

Den empiriske og aktørnære tilgang til undersøgelsen af aktørernes træning (Sloterdijk, 2013) i et bæredygtigt virke er et bidrag til management- og organisationsstudier, fordi det tilbyder et konkret anvendeligt analytisk redskab til at undersøge træningen i de komplekse valg, organiseringsmuligheder og prioriteringer, der er forbundet med at udføre en bæredygtig handling i enhver organisation, som beskæftiger sig med bæredygtighed. Resultatet viser, at det kræver en systematisk træningsmetode at udføre bæredygtige handlinger, hvilket for det første udvider vores forståelsesramme for, hvordan aktører udfører bæredygtige handlinger. For det andet udfordrer det ideen om, at den bæredygtige iværksætter har "iboende evner" (York & Venkataraman, 2010) til at udføre bæredygtige handlinger, eller at organisatoriske aktørers bæredygtige arbejde udelukkende består i at være et identitetsarbejde (Philips, 2012), udarbejdelse af strategier (Lash & Wellington, 2007) eller dét at handle ud fra bestemte rationaler (Slawinski & Bansal, 2015). I stedet for åbner træningsperspektivet op for at undersøge empirisk, hvordan aktørerne både træner sig i at udføre de daglige hverdagsaktiviteter, samtidig med at de øver sig i at håndtere de spændinger, hensyn og paradokser (Phillips, 2012; Wright et al., 2013), som organisatoriske aktører møder i spændingsfeltet mellem kapitalisme og miljømæssig bæredygtighed.

Træningsperspektivet bidrager også med at knytte det naturlige miljø tættere på organisationen i modsætning til den "perifere" position, det ellers ofte opnår i forskningslitteraturen (Shrivastava, 1994 & 1995). For igennem aktørernes konkrete organisering af træningen med jorden, natur, naturprocesser og hverdagsaktiviteter udfoldes de bæredygtige handlinger. Dette resultat ligger i forlængelse af Whiteman & Coopers (2000) studie af økologisk indlejring, men hvor Whiteman & Cooper definerer, hvad der skal til for at udføre en bæredygtig ledelse (f.eks. at aktører lærer af deres arbejde med natur- og naturprocesser), så åbner træningsbegrebet op for at undersøge, hvordan aktørerne opnår den læring. Træningsperspektivet udvider dermed den del af forskningslitteraturen, der fokuserer på, hvordan aktører agerer på det sted, hvorfra de udfører bæredygtighed (Shrivastava & Kennelly, 2013; Whiteman & Cooper, 2000; Vlasov, 2020; Tor Guthey et al., 2014, Wilbur, 2013), fordi træningsperspektivet giver mulighed for at undersøge, hvordan stedet påvirker både den menneskelige udvikling (forandring af grundlæggende vaner) og det organisatoriske råderum for at udføre bæredygtighed.

Der er stadig en mangel på empiriske studier, der undersøger organisatoriske aktørers stedbundne arbejde med bæredygtighed (undtagelser er dog Whiteman & Cooper, 2000; Tor Guthey et al., 2014; Wilbur, 2013; Vlasov, 2020). Og endnu færre studier beskæftiger sig med træning i bæredygtighed. Jeg vil derfor anbefale, at flere undersøgelser i fremtiden fokuserer på, hvordan aktører træner på det sted, hvorfra de udfører bæredygtighed, samt hvordan aktørerne lærer af de naturmæssige processer, de arbejder med. Dette for at udvide vores forståelse af, hvordan aktører udvikler alternative organisationsmodeller ud fra det, de lærer i deres samarbejde med natur, naturprocesser og sociale relationer.

Skalære forhold i et bæredygtigt virke

At koble hverdagsaktiviteter til forskellige skalakategorier er en afgørende handling i et bæredygtigt virke. Aktørerne gør dette ved at gå på tværs af skalakategorierne og placere deres handlinger uden for en a priori-tilgang til skalakategorierne. Når aktørerne skal definere skalære kategoriseringer forbundet til klimaforandringer, bæredygtighed og økologi, tager de altid først udgangspunkt i deres hverdagsaktiviteter. Det betyder, at hverdagsaktiviteterne konstant er under forhandling, og at der løbende sker en tilpasning af de skalære kategoriseringer, som aktørerne forbinder til de konkrete hverdagsaktiviteter. Det betyder også, at de konkrete hverdagsaktiviteter bliver meningsfulde, uafhængigt af deres størrelse og omfang. Det medfører samtidig en negligering af spørgsmålet om, hvorvidt aktørernes hverdagsaktiviteter reelt "gør en forskel". Aktørerne tvivler ikke på deres påvirkningsevne og er ikke optagede af, hvorvidt omfanget af deres handlinger er "globale". Dette gør det muligt for dem at arbejde med så stort et fænomen som globale klimaforandringer ud fra deres helt konkrete hverdagsaktiviteter.

Aktørernes konstruktion af skalakategorierne og den vægt, de tillægger deres hverdagsaktiviteter, bidrager til, at de kan afvise prædefinererede systemiske opfattelser af bæredygtighed. I stedet udvikler de deres egne tilgange til, hvordan bæredygtighed kan håndteres i praksis. Aktørerne afviser dermed gængse skalakategorier, men ikke i deres kommunikation udadtil, for der anvender de dem strategisk. F.eks. når de trækker sig fri af eksisterende skalakategoriske ordener, eller når de nægter at blive økologisk certificeret. Det er strategier, som er politisk anlagt, og som ikke kun er sproglig taktisk udført, men som har materielle konsekvenser. De udfører dermed skalapolitiske handlinger, der både har konsekvenser for hverdagsaktiviteterne, og som dermed former deres agenda, identitet og de handlinger, de foretager sig i det bæredygtige virke. Aktørerne er således fuldt bevidste om, hvilken større kontekst deres handlinger indgår i, og hvilken form for politisk valg der ligger i

at fravælge at indgå i og forholde sig til den overordnede kontekst. Det giver dem samtidig spillerum til at eksperimentere, og det gør dem handlingsdygtige, men samtidig stiller det høje krav til kommunikationen, da aktørerne skal kunne fortælle om deres arbejde uden at anvende fælles betegnelser som f.eks. bæredygtighed.

Den empiriske og aktørnære tilgang til skalabegrebet (Moore, 2008) er et bidrag til management- og organisationsstudier, fordi det åbner op for en analytisk tilgang til empirisk at undersøge, hvordan organisatoriske aktører forbinder hverdagsaktiviteter til dertilhørende ideer om, hvor bæredygtige og klimaforandringsmæssige handlinger finder sted. Tilgangen insisterer på, at skalakategorier (som f.eks. klimaforandringer) ikke kan tages for givet, ej heller anvendes analytisk ud fra en a priori tilgang (Moore, 2008). De forskellige skaleringsstrategier og skalaniveauer kan med fordel undersøges empirisk. Dette udfordrer undersøgelser, der har en analytisk tilgang til skala som en " substantiel kategori for analyse" (Moore, 2008), idet disse studier fastholder et udgangspunkt for undersøgelse af f.eks. klimaforandringer som et "fysisk fænomen, der opererer på en planetær skala" (Nyberg et al., 2018). Et sådant udgangspunkt kan være medvirkende til at forhindre en undersøgelse af, hvordan det er muligt at handle ift. klimaforandringerne fra et lokalt perspektiv. Men ved at anvende Moores (2008) skalabegreb som et middel (Goworek et al., 2018) til empirisk at kvalificere de komplekse skaleringsmæssige forhold (Nyberg et al., 2018; Levy & Spicer, 2013; Slawinski et al., 2017; Wittneben et al., 2012), der gør sig gældende i organisatoriske praksisser forbundet til bæredygtig organisering, opnår klimaforandringerne ikke den "globalitet", som de ellers ofte tilskrives (f.eks. i Shaw et al., 2018; Wittneben et al., 2012; Böhm et al., 2012). Det er så at sige muligt at sprænge de skalære problemstillinger mellem det lokale og det globale udgangspunkt forbundet til håndtering af klimaforandringerne.

Der er i dag en stigende interesse inden for management- og organisationsstudier for at forstå de komplekse skaleringsmæssige forhold, der gør sig gældende i de

organisatoriske svar på klimaforandringerne (Goworek et al., 2018). Samtidig er der stadig få empiriske studier af, hvordan organisatoriske aktører håndterer de skaleringsmæssige udfordringer, der er forbundet til at handle ift. klimaforandringerne. Tendensen er nemlig, at der ses en form for afmagt. Jeg vil derfor anbefale, at en videre fremtidig forskning dels udforsker, hvordan afmagten kan omdannes til en mestring iblandt organisatoriske aktører, og dels hvordan den eksisterende forskningslitteratur er med til at fastholde den dikotomi mellem lokal og global, som kan være medvirkende til denne følelse af magtesløshed.

Efter at have gennemgået de specifikke bidrag, vil jeg nu afslutningsvis først se på de mere generelle bidrag til forskningslitteraturen samt dernæst beskrive, hvilke bidrag jeg kan tilbyde praksisfeltet.

Når jeg holder afhandlingens resultater op imod og på tværs af forskningslitteraturen, ser jeg, at afhandlingen bidrager med 1) en begrebsdannelse af et bæredygtigt virke, som 2) hviler på en empirisk undersøgelse af begreberne klimaforandringer og bæredygtighed. Dette bevirker, at 3) afhandlingen demonstrerer, hvordan det er muligt på aktøreniveau at begribe klimaforandringerne samt at udføre bæredygtighed. Tilsammen åbner afhandlingens samlede bidrag op for på ny at beskue de tre større problemstillinger i forskningslitteraturen.

Den første handler om konflikten i koblingen mellem "kapitalisme og miljømæssig bæredygtighed" (Böhm et al., 2012: 1226). Aktørerne på Farendløse Mosteri er afhængige af en økonomi for eksistentielt at kunne overleve. I et bæredygtigt virke er økonomien ikke trukket ud af ligningen, men derimod handler det om at skabe en økonomisk model, der kan fastholde et etisk sigte i fremdriften af økonomien, således at principperne for den bæredygtige handling ikke underkendes. Aktørerne formår derfor at koble økonomiske rationaler og miljømæssig bæredygtighed sammen og anser dem ikke som radikalt uforenelige (som f.eks. Hahn et al., 2017; Wittneben et

al., 2012; Phillips, 2012). Aktørernes perspektiv på sammenkoblingen kan ikke sammenlignes med de organisatoriske svar på klimaforandringerne beskrevet ud fra risiko, muligheder og konkurrencefordele (se f.eks. Lash & Wellington, 2007; Orsato, 2006; York & Venkataraman, 2010). Men i stedet for at "hænge fast" i årsagen til klimaforandringerne (det kapitalistiske produktionssamfund, udnyttelse af natur og udledning af CO^2), som i høj grad præger den kritiske forskningslitteratur, hvad angår koblingen af "kapitalisme og miljømæssig bæredygtighed", så formår de at udføre bæredygtige handlinger knyttet til en økonomisk forretningsmodel.

Hvad angår den anden problemstilling, nemlig udfordringerne i at sammenholde et globalt og lokalt perspektiv i samme aktivitet, viser afhandlingen, at det er muligt, selv fra et aktørniveau, at handle aktivt på en større global problematik som klimaforandringerne. Det medvirker til at udfordre IPPC's dominerende definition af klimaforandringerne som et globalt fænomen (UN, 2014). Ikke at det er forkert at sige, at klimaforandringerne findes over hele jorden. Men det medvirker til at opretholde et hierarkisk system, der vurderer, hvilken nytte forskellige bæredygtige løsninger har, og som prioriterer det globale perspektiv.

Når bæredygtighed og klimaforandringer derimod undersøges ud fra konkrete aktiviteter på aktørniveau, åbnes der op for nye indsigter om, hvad visionen, definitionen og forestillingerne om bæredygtighed er, og hvordan klimaforandringerne kan begribes i denne sammenhæng. Det bliver muligt at forankre bæredygtighed i en mere konkret forståelse, lig det oprindelige udgangspunkt forstmændene havde for håndteringen af skoven som en begrænset ressource (Arler, 2015). For at handle ift. klimaforandringerne er det nødvendigt ikke at fastholde en dikotomi mellem global og lokal, der prioriterer det globale perspektiv, men derimod fordrer en forståelse af, hvad bæredygtighed er i de helt almindelige hverdagsaktiviteter, alle aktører foretager sig på daglig basis.

Og slutteligt, hvad angår den sidste problemstilling vedrørende bæredygtig organisering af natur og naturprocesser, viser afhandlingen, at der ved et indgående

samarbejde med og kendskab til natur og naturprocesser kan opnås en læring, som bidrager til skabelsen af alternative organisatoriske modeller. De principielle moralske spørgsmål (Painter-Morland & Ten Bos, 2016) forbundet til aktørernes brug af naturen bliver hverken tilsidesat eller underordnet en økonomisk tankegang, men er i stedet samordnet. Aktørerne tildeler naturen en "iboende værdi" (Hahn et al., 2017), hvorfor deres tilgang til brugen af naturen ikke er instrumentel eller teknisk. Naturen er derimod aktørernes træner, hvilket betyder, at naturen ikke kun er et objekt til udnyttelse, men derimod en tæt knyttet samarbejdspartner, der hjælper med at udvikle nye måder at organisere bæredygtighed på. Træningsrelationen medvirker både til at åbne op for nye organisationsmodeller og til at nuancere diskussionen om, hvordan en bæredygtig organisering af natur og naturprocesser er mulig. For med træningsrelationen som udgangspunkt handler diskussionen ikke om, hvordan naturen – benævnt som "miljøet" i en business case – reduceres til et eksternt objekt (Banerjee, 2003), men derimod om at finde veje ind i, hvordan et udviklende træningssamarbejde mellem aktør og natur kan finde sted.

Afhandlingen startede med en situation fra Farendløse Mosteri og skal også slutte med tanker om praksisfeltet. Jeg vil nævne tre af de væsentligste bidrag, som jeg mener afhandlingen kan tilbyde praksisfeltet: Det første bidrag handler om en bevidstgørelse af træningsbegrebet i relation til bæredygtighed. At udføre bæredygtighed kræver en daglig og kontinuerlig træning. Det vil højst sandsynligt være et velkendt faktum for de fleste aktive aktører i landbruget, men ikke nødvendigvis så bevidst et valg og nok slet ikke organiseret eller systematiseret i håndteringen af hverdagsaktiviteterne. Men en organisatorisk struktur, der understøtter en træning, er nødvendig for, at bæredygtighed kan udføres. Træning er derfor et vigtigt organisationsbegreb, der kan hjælpe med at opbygge strukturer for udførelsen af bæredygtighed.

Det bringer mig videre til det andet punkt, der handler om bæredygtighed som et samarbejde. Afhandlingen viser, at bæredygtige handlinger ikke kan skabes individuelt.

Bæredygtighed er noget, der udføres via et samarbejde med natur, naturprocesser og andre sociale aktører. For at udføre bæredygtighed er det også nødvendigt at aktualisere en horisont for ens arbejde, der rækker ud over det sted, man arbejder. I afhandlingen ses det ved, at aktørerne, når de arbejder med bæredygtighed, kombinerer personlige livsambitioner med et arbejdsværdisæt, som igen rettes til efter aktørernes bæredygtighedstanker. Det betyder, at organiseringen af et landbrug, der ejes og drives af flere aktører, nødvendigvis må være afstemt ud fra, at bæredygtighed både bygger på et samarbejde, og at en given organisation skal kunne rumme de enkelte aktørers individuelle ståsteder, som de hver især behøver for at kunne udføre bæredygtige handlinger.

Det sidste bidrag handler om en forløsning af den følelse af afmagt, der kan opstå ved at forbinde konkrete hverdagsaktiviteter til større problemstillinger, om end de måtte blive defineret som globale klimaforandringer. At tage ejerskab over de skalære kategoriseringer og eksisterende systemer, certificeringsordninger m.m., der er forbundet til bæredygtighed og klimaforandringer, gør det muligt at udvikle og teste, hvordan brugen af land kan drives, forvaltes og organiseres på nye måder. Der er en drivkraft i dette ejerskab, som modvirker den afmagt, som mange aktører mærker, når bæredygtighed skal udføres i praksis.

Litteraturliste

Adger, W.N., Arnell, N.W. and Tompkins, E.L. (2005). 'Successful Adaptation to Climate Change Across Scales'. *Global Environmental Change*, **15**, s. 77-86.

Aftale om grøn omstilling af dansk landbrug. (2021): Data hentet den 10.oktober 2021 fra https://www.dst.dk/da/Statistik/nyheder-analyser-publ/Publikationer/VisPub?cid=29454

Ambec, S. & Lanoie, P. (2008). 'Does It Pay to Be Green? A Systematic Overview. *Academy of Management perspectives*, **22** (4), s. 45-62.

Arler, F. (2015). 'Bæredygtighed igennem 300 år', Nyt Fokus, Nr. 5 Fra økonomisk vækst til bæredygtig udvikling. Noah, København.

Asdal, K. (2012). 'Contexts in Action - And the Future of the Past in STS'. *Journal of Science, Technology & Human values*, **37** (4), s. 379-403.

Asdal, K. & Moser, I. (2012). 'Experiments in Context and Contexting'. *Journal of Science, Technology & Human Values*, **37** (4), s. 291-306.

Banerjee, S.B. (2003). 'Who Sustains Whose Development? Sustainable Development and the Reinvention of Nature'. *Organization Studies*, **24** (1), s. 143-180.

Banerjee, S.B. & Lindstead (2004). 'Masking Subversion: Neocolonial Embeddedness in Anthropological Accounts of Indigenous Management. *Human Relations*, **57** (2), s. 221-247.

Bansal, P. & Hoffman, A. (2012). *The Oxford handbook of business and the natural environment*. Oxford, UK: Oxford University Press.

Barry, A. (2012). 'Political situations: Knowledge controversies in transnational governance'. *Critical Policy Studies*, **6** (3), s. 324-336.

Barry, A. (2013). 'The Translation Zone: Between Actor-Network Theory and International Relations'. *International Studies*, **41** (3), s. 413-429.

Beacham, J. (2018). 'Organising food differently: towards a more-than-human ethics of care for the Anthropocene'. *Organization*, **25** (4), s. 533-549.

Berglund, K. & Wigren, C. (2014). 'Ethnografic Approaches to Entrepreneurship and Small Business Research: What Lessons Can We Learn?. I *Handbook Of Research Methods And Applications in Entrepreneurship And Small Business*, A. Carsud, & M. Brännback (red).(Handbooks of Research Methods and Applications series). Edward Elgar Publishing.

Blok, Anders (2010). 'Topologies of Climate Change: Actor-Network Theory, Relational-Scalar Analytics, and Carbon-Market Overflows'. *Environment and Planning D: Society and Space 2010*, **28**, s. 896-912.

Böhm, S., Misoczky, M.C. and Moog, S. (2012). 'Greening Capitalism? A Marxist Critique of Carbon Markets'. *Organization Studies*, **33** (11), s. 1617-1638.

Böhm, S., Pervez, Z. and Pretty, J. (2015). *Ecocultures. Blueprints for Sustainable Communities*. New York: Earthscan from Routledge.

Brenna, B. (2012). 'Natures, Contexts and Natural History'. *Science, Technology & Human Values* **37** (4), s. 355-378.

Carroll et al. (2008). 'Leadership as Practice: Challenging the Competency Paradigm'. *Journal of Leadership*, **4** (4), s. 363–379.

Chia, R. & Holt, R. (2006). 'Strategy as Practical Coping: A Heideggerian Perspective'. *Organization Studies* **27** (5), s. 635-655.

Cohen, B. & Winn, M.I. (2007). 'Market imperfections, opportunity and sustainable entrepreneurship. *Business Venturing*, **22**, s. 29-49.

Collins, E.M. and Kearins, K. (2010). 'Delivering on Sustainability's Global and Local Orientation'. *Academy of Management Learning & Education*, **9** (3), pp. 499-506.

Czarniawska, B. (2012). 'Organization Theory Meets Anthropology: A Story of an Encounter'. *Business Anthropology,* **1** (1), s. 118-140.

Czarniawska, B. (2017). 'Organization studies as symmetrical ethnology'. *Organizational Ethnography,* **6** (1), s. 2-10.

Danmarks Statistik (2022): Data hentet den 29.april 2022 fra https://www.dst.dk/da/

DK Nationalbank (2014). 'Dansk landbrug', i 2. kvartalsoversigt 2014, rapport skrevet af Pedersen, E.H., Buchholst, V.B. og Drejer, A.P.Data hentet den 19.januar 2018 fra https://www.nationalbanken.dk/da/publikationer/Documents/2014/06/Dansk%20landbrug_kvo2-2014.pdf2-2014.pdf (nationalbanken.dk)

Det Samfundsnyttige Landbrug (2022): Data hentet den 19.januar 2018 fra http://samfundsnyttigtlandbrug.dk/om-projektet

Dean, T.J. & McMullen, J.S. (2007). 'Toward a theory of sustainable entrepreneurship: Reducing environmental degradation through entrepreneurial action'. *Business Venturing*, **22**, s. 50-76.

Dilley R. (1999). *The Problem of Context*. New York & Oxford: Berghahn Books.

DMI (2018). 'Vejret i Danmark 2018: Data hentet den 10. september 2018 fra https://www.dmi.dk/fileadmin/user_upload/Afrapportering/Saesonoversigter/sommer18.pdf

DR (2018). 'Hver anden landmand er presset på økonomien efter knastør sommer'. Data hentet den 21.november 2018 fra https://www.dr.dk/nyheder/penge/hver-anden-landmand-er-presset-paa-oekonomien-efter-knastoer-sommer

En Gammel Historie (2016) Dokumentet "En Gammel Historie" er downloadet fra Farendløse Mosteris hjemmeside i oktober 2016. Eksisterer ikke længere på Farendløse Mosteris hjemmeside.

Emerson, R. M, Fretz, R. I. & Shaw, L.L. (2011). *Writing Ethnographic Fieldnotes*. Chicago: The University of Chigaco Press.

Flyvbjerg, B. (2006). 'Five Misunderstandings About Case- Study Research'. *Qualitative Inquiry*, **12** (2), s. 219-245.

Gowdy, J. & Krall, L. (2013). 'The Ultrasocial origin of the Anthropocene'. *Ecological Economics*, **95**, s. 137-147.

Gubrium, J., & Holstein, A. (2001). 'Active interviewing'. I *Qualitative Research Methods*, Darin Weinberg (red). Malden, MA: Blackwell Publishers.

Goworek, H., Land, C., Burt, G., Zundel, M., Saren, M., Parker, M. and Lambe, B. (2016). Calls for Papers – Special Issue 2018: 'Scaling Sustainability: Regulation and Resilience in Managerial Responses to Climate Change'. *British Journal of Management*, **27**, s. 672-674.

Goworek, H., Land, C., Burt, G., Zundel, M., Saren, M., Parker, M. and Lambe, B. (2018). 'Scaling Sustainability: Regulation and Resilience in Managerial Responses to Climate Change'. *British Journal of Management*, **29**, s. 209-219.

Hahn, T., Figge, F. Pinkse, J. and Preuss, L. (2017). 'A Paradox Perspective on Corporate Sustainability: Descriptive, Instrumental, and Normative Aspects'. *Business Ethics*, **148**, s. 235-248.

Hall, J.K., Daneke, G.A, & Lenow, M.J. (2010). 'Sustainable development and entrepreneurship: Past contributions and future directions'. *Business Venturing*, **25** (5), s. 439-488.

Hastrup, K. (1992). 'Writing Ethnography. The State of Art' i J. Okley & H. Callaway (red.), *Anthropology and Autobiography*. Routledge, London (ASA monographs bind 29), s. 116-133.

Hockerts, K. and Wüstenhagen, R. (2010). 'Greening Goliaths versus emerging Davids – Theorizing about the role of incumbents and new entrants in sustainable entrepreneurship'. *Business Venturing*, **25**, s. 481-492.

Holloway., L. (2002). 'Smallholding, hobby-farming, and commercial farming: Ethical identities and the production of farming spaces'. *Environment and Planning A*, **34** (11), s. 2055-2070.

Holstein, J. A. & Gubrium, J. F. (2001). 'Active Interviewing'. I *Qualitative Research Methods*, Darin Weinberg (red). Malden, MA: Blackwell Publishers.

Houtbeckers, E. (2016).'The tactics of ecopreneurs aiming to influence existing practices'. *Small Entreprise Research,* **23** (1), s. 22-38.

Husted, E. & Pors, G. J. (2021). *Eklektiske analysestrategier.* Frederiksberg. Nyt fra Samfundsvidenskaberne.

Islam, G. (2015). 'Practitioners as Theorists: Para-ethnography and the Collaborative Study of Contemporary Organizations', *Organizational Research Methods*, **18** (2), s. 231-251.

Iversen, Aage J. (2018). 'Nationalbankdirektør: Gevinst for landbruget, hvis den dårligste tredjedel stopper'. Data hentet den 20.oktober 2018 fra https://landbrugsavisen.dk/nationalbankdirekt%C3%B8r-gevinst-landbruget-hvis-den-d%C3%A5rligste-tredjedel-stopper

Jabareen, Y. A (2008). 'New Conceptual Framework for Sustainable Development'. *Environment, Development and Sustainability,* **10**, s. 179–192.

Jacobs, D. (2007). 'Local solidarity: historical and contemporary experiments in socially responsive business development'. *Ephemera*, **7**, s. 395-402.

Johnsen, C.G., Nelund, M., Olaison, L., & Sørensen, M. B., (2017). 'Organizing for post-growth economy'. *Ephemera*, **17**(1), s. 1-21.

Johnsen, C.G., Olaison, L. and Sørensen, B.M. (2018). 'Put Your Style at Stake: A New Use of Sustainable Entrepreneurship'. *Organization Studies*, s. 397-415.

Jonas, A.E.G. (2006). 'Pro Scale: Further Reflections on the "Scale Debate"' ind Human Geography'. *Transactions of the Institute of British Geographers,* **31**, s. 399-406.

Kjeldsen-Kragh, S. (2010). 'Hvordan kan man forklare strukturudviklingen i dansk landbrug'. *Tidsskrift for Landøkonomi*, **196**(3), s. 271-284.

Korsgaard, S., Ferguson, R. & Gaddefors, J. (2015). 'The best of both worlds: how rural entrepreneurs use placial embeddedness and strategic networks to create opportunities'. *Entrepreneurship & Regional Development*, **27** (9-10), s. 574-598.

Korsgaard, S., Wigren-Kristoferson, C., Brundin, E., Hellerstedt, K., Alsos, A.G., & Grande, J.(2022). 'Entrepreneurship and embeddedness: process, context and theoretical foundations'. *Entrepreneurship and Regional Development*, **34** (3-4), s. 210-221.

Kremen, C., A., Iles & Bacon, C. (2012). 'Diversified farming systems: an agroecological, systems-based alternative to modern industrial agriculture'. *Ecology and Society*, **17** (4), 44.

Landbrug & Fødevarer (2021). 'Klimaneutral 2050'. Data hentet den 20.september 2021 fra https://lf.dk/viden-om/klima/et-klimaneutralt-landbrug

Landbrugsloven (2015):Data hentet den19.januar 2018 fra https://lbst.dk/landbrug/arealer-og-ejendomme/landbrugsloven-og-erhvervelse/

Latour, B. (2011). 'Waiting for Gaia. Composing the common world through arts and politics', A lectur at the French Institute, London, November 2011. Data hentet den 9. Maj 2020 fra http://www.bruno-latour.fr/node/446

Larsen, N.S. (2009). 'Mennesket er dømt til at øve sig'. Data hentet den 9.maj 2020 fra https://www.information.dk/debat/2009/08/mennesket-doemt-oeve

Lash, J. and Wellington, F. (2007). 'Competitive advantage on a warming planet'. *Harvard Business Review*, **85**. s. 94-102.

Law, J. (1986). 'Technology and heterogenous Enginerring: The Case of the Portuguese Expansion'. I *The social Construction of Technical systems: New Directions in the Sociology and History of Technology,* red. W. Bijker, Th. Hughes, og T. Pinch, s. 111-134. Cambridge: MIT Press.

Levy, L.D. & Spicer, A. (2013). 'Contested imaginaries and the cultural political economy of climate change'. *Organization*, **20** (5), s. 659-678.

Lindh de Montoya, M. (2004) 'Driven entrepreneurs: a case study of taxi owners in Caracas'. I *Narrative and Discursive Approaches in Entrepreneurship*, red. D.Hjorth og C. Steyaert. Cheltenham and Northampton: Edward Elgar.

Marston, S.A., Jones, J.P. and Woodward, K. (2005). 'Human Geography Without Scale'. *Transactions of the Institute of British Geographers*, **30**, s. 416-32.

Marston, S.A. (2000). 'The Social Construction of Scale'. *Progress in Human Geography*, **24** (2), s. 219-242.

McKeever, E., Jack, S. & Anderson, A. (2015). 'Embedded Entrepreneurship in the creative re-construction of place'. *Business Venturing*, **30** (1), s. 50-65.

Meadows, D.H. & Meadows, D.L., Randers, J. & Behrens, W (1972): *The Limits of Growth*. London: Earth Island

Miettinen, R., Samra-Fredericks, D. and Yanow, D. (2009) 'Re-Turn to Practice: An Introductory Essay'. *Organization Studies* **30** (12), s. 1309–27.

Monahan, T. & Fisher, J.A. (2015). 'Strategies for Obtaining Access to Secretive or Guarded Organizations. *Contemporary Ethnography*, **44**(6), s. 709-736.

Monllor i Rico, N. & A.M., Fuller (2016). 'Newcomers to farming: towards a new ruality in Europe'. *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, **62** (3), s. 531-551.

Moore, A. (2008). 'Rethinking Scale as a Geographical Category: From Analysis to Practice'. *Progress in Human Geography*, **32** (2), s. 203-225.

Ngo, M., & Brklacich, M. (2014). 'New farmers' efforts to create a sense of place in rural communities: insights from southern Ontario, Canada'. *Agric Hum Values*, **31**, s. 53-67.

Nudansk Ordbog I (2022). Data hentet den 17.januar 2022 fra https://ordnet.dk/ddo/ordbog?select=virke,1&query=virke

Nudansk Ordbog II (2022). Data hentet den 17.januar 2022 fra https://ordnet.dk/ddo/ordbog?entry_id=12007532&query=virke

Nudansk Ordbog III (2022). Data hentet den 17.januar 2022 fra https://ordnet.dk/ddo/ordbog?select=virke,2&query=virke

Nyberg, D., Wright, C., & Kirk, J. (2018). 'Dash for Gas: Climate Change, Hegemony and the Scalar Politics of Fracking in the UK'. *British Journal of Management*, **29**, s. 235-251.

Orsato, R.J. (2006). 'Competitive Environmental Strategies: When Does It Pay To Be Green ?'.*California Management Review*, **48** (2), s.127-143.

O'Neill, K. & Gibbs, D. (2016). 'Rethinking green entrepreneurship: Fluid narratives of the green economy'. *Environment and Planning A*, **48** (9), s. 1727-1749.

Olsen, V. J. & Pedersen, F.M. (2017). 'Er landbrugets gæld et problem?', Samfundsøkonomen **4** (december), s. 15-19.

Ostrom, E. (1990). *Govering the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action*. Cambridge: Cambridge University Press.

Ostrom, E. (2009). 'A General Framework for Analyzing Sustainability of Social-Ecological Systems'. *Science 325*, **419**, s. 419-422.

Painter-Morland & Ten Bos (2016). Should Environmental Concern Pay Off ? A Heideggerian Perspective. *Organizational Studies*, **37** (4), s. 547-564.

Painter-Morland, M., Demuijnck, G. and Ornati, S. (2017). 'Sustainable Development and Well-Being: A Philosophical Challenge'. *Business Ethics*, s. 1–17.

Papazu, I. & Nelund, M (2018). 'Scaling as an Organizational Method: Ethnographic Explorations of Two Danish Sustainability Organizations'. *British Journal of Management*, **29**, s. 252-265.

Papazu, I. & Olaison, L. (2021). 'Laterale sammenligninger som eklektisk analysestrategi', i *Eklektiske Analysestrategier*, red. Emil Husted & Justine Grønbæk Pors. Frederiksberg: Nyt i Samfunds-videnskaberne.

Parker, M. et al. (2014). 'Advanced capitalism from'. The Routledge Companion to Alternative Organization: Routledge.

Permakultur (2021). Data hentet den 7.oktober 2021 fra https://permakultur-danmark.dk/da/om-permakultur/permakulturens-fundament/

Perkins, R. (2016). *Making Small Farms Work*. Ridgedale Permaculture.

Phillips, M. (2012). 'On being green and being enterprising: narrative and the ecopreneurial self'. *Organization*, **20** (6), s. 794-817.

Rasche, A. (2010). 'The Limits of Corporate Responsibility Standards'. *Business Ethics: A European Review*, **19** (3), s. 280–91

Ringstedbogen 2012 (2012). Udgivet af Historiens Hus, Ringsted Museum og Arkiv.

Robertson, R. (1995). 'Glozalization: Time- Space and Homogeneity – Heterogeneity' i Robertson, R., Feathersone, M., Lash, S. & Robertson, R. (red.) *Global Modernities*. London: Sage Publications, s. 25-44.

Rockström, J. (2015). 'Bounding the Planetary Future: Why We Need a Great Transition', Great Transition Initiative (April 2015). Data hentet den 20.oktober 2021 fra https://greattransition.org/publication/bounding-the-planetary-future-why-we-need-a-great-transition

Roux-Rosier, A., Azambuja, R., Islam, G. (2018). 'Alternative visions: permaculture as imaginaries of the anthropocene'. *Organizations*, **25** (4), s. 550-572.

Savory, A., & Butterfield, J. (2016). *Holistic Management: A commonsense revolution to restore our environment,* (3rd ed.). Washington: Island Press.

Shepherd, D.A. & Patzelt, H. (2010). 'The New Field of Sustainable Entrepreneurship: Studying Entrepreneurial Action Linking "What Is to Be Sustained" With "What Is to Be Developed". *Entrepreneurship theory and practice*, **35** (1), s. 137-163.

Schatzki, T. R. (2006). 'On Organizations as they Happen'. *Organization Studies*, **27** (12), s. 1863-1873.

Schatzki, T. R. (2012). 'A primer on practices: Theory and research' i *Practice-Based Education*, Higgs, J., Barnett, R., Billett, S., Hutchings, M. and Trede, F. (red). Rotterdam: Sense Publishers.

Schwartz-Shea, P., & Yanow, D. (2011). *Interpretive Research Design: Concepts and Processes* (1st ed.). New York: Routledge.

Steyaert, C. (2007). "Entrepreneuring' as conceptual attractor? A review of process theories in 20 years of entrepreneurship studies'. *Entrepreneuship and Regional Development*, **19** (6), s. 453-477.

Shaw, D., Cumbers, A., McMaster, R. & Crossan, J. (2018). 'Scaling Up Community Action for Tackling Climate Change'. *British Journal of Management*, **29**, s. 266-278.

Shrivastava, P. (1994). 'CASTRATED Environment: GREENING Organizational Studies. *Organization Studies*, **15** (5), s. 705-726.

Shrivastava, P. (1995). 'The Role of Corporations in Achieving Ecological Sustainability'. *Academy of Management,* **20** (4), s. 936-960.

Shrivastava, P. & Kennelly, J.J. (2013). 'Sustainability and Place-Based Entreprise'. *Organization & Environment*, **26** (1), s. 83-101.

Simons, A., Lis, A. and Lippert, I. (2014). 'The Political Duality of Scale-Making in Environmental Markets'. *Environmental Politics,* **23** (4), s. 632-649.

Slawinski, N., Pinkse, J., Busch, T., Banerjee, S.B. (2017). 'The Role of Short-Termism and Uncertainty Avoidance in Organizational Inaction on Climate Change: A Multi-Level Framework. *Business & Sociey*, **56** (2), s. 253-282.

Slawinski, N. & Bansal, P. (2015). 'Short on Time: Intertemporal Tensions in Business Sustainability'. *Organization Science*, **26** (2), s. 531-549.

Sloterdijk, P. (2009). *Du muss dein Leben ändern.* Frankfurt am Main: Suhrkamp.

Sloterdijk, P. (2013). *You Must Change Your Life*. Cambridge: Polity Press.

Spoelstra, S: (2016). 'In Searach of Organizational acrobats'. *Organization*, **23** (2), s. 308-310.

Strathern, M. (1996). 'Cutting the network'. *Royal Anthropological Institute*, **2** (3), s. 517-535.

Strathern, M. (2004). *Partial Connections.* Walnut Creek, CA.: Alta Mira Press.

Svansson, G.(2010). "'Glocalization" of business activities: a "glocal strategy" approach'. *Management Decision,* **39** (1), s. 6-18.

Sørensen, B. (2008). 'Behold, I am making all things new: The entrepreneur as savior in the age of creativity'. *Scandinavien Journal of Management,* **24** (2), s. 85-93.

Tor Guthey, G., Whiteman, G., & Elmes, M. (2014). 'Place and Sense of Place: Implications for Organizational Studies of Sustainability'. *Management Inquiry,* **23** (3), s. 254-265.

UN, IPCC (2014). 'AR5 Synthesis Report': Climate Change 2014 summary for policymakers s. 1-32. Data hentet den 10.janaur 2018 fra https://www.ipcc.ch/report/ar5/syr/

UN, IPCC (2018). 'Special report: Global warming of 1,5 C. Data hentet den 7. december 2018 fra https://www.ipcc.ch/sr15/

UN, IPCC (2021). 'AR6 Climate Change 2021: The Physical Science Basis'. Data hentet den 6.januar 2022 fra https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg1/

Van der Ploeg, J.D. (2010). 'The peasantries of the twenty-first century: the commoditisation debate revisited'. *The Journal of Peasant Studies*, **37** (1), s. 1-30.

Van Maanen, J. (2011). 'Ethnography as Work: Some Rules of Engagement'. *Management Studies*, **1** (1), s. 218-234.

Vallentin, S. & Murillo, D. (2011). 'Governmentality and the politics of CSR'. *Organization***, 19** (6), s. 825-843.

Vlasov, M. (2020). 'Ecological Embedding: Stories of back-to-the-land ecopreneurs and energy descent', PhD Dissertation, Umeå School of Business, Economics, and Statistics, Sweden, s. 1-159.

Yanow, D. (2012). 'Organizational ethnography between toolbox and world-making', *Organizational Ethnography*, **1** (1), s. 31-42.

York, J.G. &Venkataraman, S. (2010). 'The entrepreneur-environment nexus: Uncertainty, innovation, and allocation'. *Business Venturing*, **25**, s. 449-463.

Watson, T.J. (2011), 'Ethnography, reality and truth: the vital need for studies of 'how things work' in organisations and management'. *Management Studies*, **48** (1), s. 202-17.

Watson, T. J. (2012). 'Making organizational ethnography'. *Organizational Ethnography*, **1** (1), s. 15-22.

WCED (World Commission on Environment and Development) (1987). *'Our Common Future'*. Oxford: Oxford University Press.

Welter, F. (2011). 'Contextualizing Entrepreneurship - Conceptual Challenges and Ways Forward'. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 35 (1), s. 165-184.

Wigren-Kristoferson, C., Brundin, E., Hellerstedt, K., Stevenson, A. & Aggestam, M. (2022): 'Rethinking embeddedness: a review and research agenda'. *Entrepreneurship & Regional Development*, **34**(1-2), s. 32-56

Wilbur, A. (2013). 'Growing a Radical Rualism: Back-to-the-Land as Practice and Ideal'. *Geography Compass*, **7** (2), s. 149-160.

Wittneben, B.B.F., Okereke, C., Banerjee, S.B. and Levy D.L. (2010). Call to special issue on 'Climate Change and the Emergence of New Organizational Landscapes'. *Organization Studies*, **31** (05), s. 629-631.

Wittneben, B.B.F., Okereke, C., Banerjee, S.B. and Levy D.L. (2012). 'Climate Change and the Emergence of New Organizational Landscapes'. *Organizational Studies*, **33** (11*),* s. 1431-1450.

Whiteman, G. and Cooper, W.H (2000). 'Ecological Embeddedness'. *The Academy of Management Journal*, **43** (6), s. 1265-1282.

Wright, C., Nyberg, D., De Cock, C. & Whiteman, G. (2013). 'Future imaginings: organizing in response to climate change'. *Organization*, **20** (5), s. 647-658.

Økonomi & Miljø (2018). Rapport fra formandskabet i Det Miljøøkonomiske Råd. Data hentet den 17.oktober 2018 fra https://dors.dk/vismandsrapporter/oekonomi-miljoe-2018

Bilag I

Interviews med FM-medlemmer 2015 / 2016:
15-08-31 Sandra foran grisene
15-09-09 Nynne på FM
15-10-23 Simon og Mikkel i bilen
15-12-04 Martin i baghaven
16-01-18 Nikolaj i Dome of Vision
16-02-17 Nikolaj i Dome of Vision
16-03-29 Marta – gående interview rundt i Farendløse by
16-04-23 Simon, Mikkel og Jens – på Det Fælles Bedste

Interviews efterår / vinter 2016:
16-10-18: Sandra om FM, landbrugsnetværk og CBS-konference
16-10-06: Simon om banker / investering / den finansielle situation
16-10-18: Simon om frøpolitik
16-10-18: Sandra på gården
16-11-07: Opfølgende interview med Martin + Marta
16-11-15: Møde på Blå Congo
16-11-14: Kenneth Kjeldgaard, Seges Finance i Århus
16-12-14: Kører i bil med Simon og snakker om organisationen i FM, frøpolitik og visioner for fremtiden.
16-12-20: Ole Sørensen / konkursramt økologisk landmand

Interviews vinter 2016 / forår and efterår 2017
17-01-12: Jens om livet / Holistic Management
17-01-13: Sandra – organisation og liv
17-01-18: Interview med Mogens & Mona / nabogården
17-02-06: Nikolaj – Blå Congo og organisation
17-02-27: Interview med investor Pelle Jandrup
17-03-04: Henrik Kudsk (bestyrelsesmedlem i Frie Bønder – Levende Land)
17-03-27: Peter Uttech (hollandsk WWOF'er (Worldwide Opportunites on Organic Farms– bor og lever på FM foråret 2017)
17-03-28: Sandra – afsluttende interview (organisation, bæredygtighed, jord, socialt netværk)
17-03-28: Sandra – kort diskussion i køkkenet om definitionen af bæredygtighed
17-03-30: Samtaler i køkkenhaven mellem Sandra, Peter og mig
17-03-30: Samtaler rundt om køkkenbordet
17-03-31: Simon – afsluttende interview (organisation, bæredygtighed, forretning, forandringer, nuværende perspektiver, sociale konflikter og ejerskab).
17-03-31: Charlotte fra Nordrup Farendløse, lokalt kommunalt råd
17-04-06: Jens – afsluttende interview i hans forældres have
17-04-07: Maria R. Gjerding, forhenværende politiker Enhedslisten
17-08-29: Interview med Jørgen Jochumsen (tidligere ejer af FM)
17-09-29: Interview med Trine Krebs (tidligere formand for Praktisk Økologi)

Begivenheder:
16-04-23: Det Fælles Bedste: Præsentation af FM af Jens, Mikkel og Simon
16-09-28: Skype-møde om Crowdfarm på FM
16-09-30: Crowdfarm-møde hos Crowdinvest i KBH
17-02-02: Kortlægning af netværk og beskæring af træer

17-02-03: Alices' begravelse
17-02-03: Erkendelsens time: Ejerskab, liv, arbejde and ejendom
17-02-23: Driftsmøde #2
17-03-03: Organisationsmøde med Sandra og Simon
17-03-29: SLU Alnarp – møde med Flemming Yndgaard
17-05-05: Diskussioner på FM
17-05-06: Jyderup Højskole – Mette faciliterer en diskussion om ejerskab, jord, arbejde og liv
18-03-04: Frøsamlernes generalforsamling

Feltnoter:
16-04-23: Deltager i Det Fælles Bedste, en begivenhed i Hvalsø
16-06-27: Sandra på MPP's sommerseminar
16-09-02: Møde på Blå Congo med Nikolaj
16-09-11: Snak med Sandra om udfordringer på FM
16-09-26: Første møde med medlemmerne af FM, efter at Martin, Martha, Mikkel og Nynne er flyttet
16-09-27: Martin – selvforsynende vs. at forandre markedet
16-09-27: Crowdfund Skype-møde
16-10-07: Deltagende observersion af Sandra, imens hun bliver interviewet af Vestsjællands Avis
16-10-10: Refleksioner over besøget på Vestsjællands Museum
16-11-03: Noter om græs. Diskussion om permakultur
16-11-03: Noter vedr. situationen med Mikkel + diskuterer labels
16-11-09: Flytter grise
16-11-11: Projekt om kultur, arbejdsværdier
16-11-14: Noter til interview med Kenneth Kjeldgaard, Seges Finance
16-11-24: Noter fra netværksmøde om nye ejerformer i landbruget
16-12-13: Interview med Jesper
16-12-14: Deltagende observation KBH FF Engros. Kører i bil med Simon og snakker om organisationen i FM, frøpolitik og visioner for grøntsagsproduktion
17-01-12: Jens, Holistic Management
17-01-18: Modstand
17-02-02: Kortlægning af FM-netværk
17-02-03: Snak om organisationen
17-02-08: Det er stille, og det sner
17-02-10: Frø pop up
17-02-10: Fondsnoter, familiesetop
17-02-21: Konflikt med Mikkel
17-02-23: Driftsmøde
17-03-22: Metodiske og analytiske pointer
17-03-24: Arbejder med Sandra i drivhuset "Open invitation"
17-03-29: Møde med Flemming Yndgaard – generisk statistiker
17-03-29: Refleksioner over forskellige historier i materialet
17-03-29: Feltnoter fra tog på vej til SLU Alnarp
17-03-30: Afsluttende interview med Sandra – refleksioner over projektet
17-03-31: Samtale med Simon – afsluttende interview
17-04-07: Interview med Maria Gjerding
17-06-09: Samtale med Jens om køer
17-08-29: Interview med Jørgen Jochumsen (tidligere ejer af Farendløse Mosteri)

E-mail Simon
16-10-20: Plukker æbler og FM set fra oven på kort
16-12-30: IT-system for et alternativt fødevaredistributionssystem
17-03-30: Participatorisk opformeringsprojekt, Simon – Flemming
17-03-31: Statistisk analyse af ærtesorter, Flemming
17-04-03: Opformering af ærtesorter, Flemming, Nina og Gert
17-04-05: Opformering af ærtesorter fra Nordgen, Frøsamlerne bestyrelsen
17-04-05: Gamle ærtesorter, frøpolitik
17-04-09: Fødevaredistributionssystem
17-04-10: Samarbejde, Simon & Mette
17-04-18: Enhedslistens vision for landbrug
17-04-21: Fondsvedtægter

E-mail Jens
16-10-30: Refleksioner over AOF-rundvisning på FM, Jens
19-03-21: Refleksioner over 'quality of life'-statement

E-mail Martin
16-12-11: Gaston Leval / Spanish revolution + David Graeber LSE

E-mail Nikolaj
16-04-26: Interviewstafet
16-05-12: Blå Congo åbner
16-06-15: Alternative distributionssystemer
17-02-01: Blå Congo, socioøkonomisk virksomhed, mødeaftale

E-mail Sandra
15-11-18: Projektbeskrivelse MN – tilgang til FM
16-01-28: Præsentation af projekt til Velux, Mette & Sandra
15.05-18: CBS-tilkendegivelse på samarbejde "Mere liv – fremtidens brug af land"
16-06-30: Takkemail vedr. Sandras præsentation til MPP sommerseminar 2016
16-09-28: Crowdfarm
16-10-14: Rasmus Blædels ph.d.
17-01-06: Bekræftelse på støtte fra Velux vedr. Mere liv i Landet
17-04-19: Korrespondance mellem FM, Ida og Maria Gjerding

Specifikke deltagende observationer på FM
Crowdinvesteringsmøde + Skype-møde
Plukke æbler
Presning af most
Fodre dyr
AOF-besøg
Sandra interviewet af den lokale avis
Charlotte fra det lokale miljø besøger FM
Kortlægningsworkshop på FM
Interviews
Tid på Farendløse Mosteri
Jyderup Højskole
Det samfundsnyttige landbrug

Deltagende observation uden for FM
Seminarer: Omstilling Nu, SDU, oktober 2015, Middelfart FOA, september 2015 Enhedslistens udvikling af fremtidens landbrug
Besøge konkursramte landbrug i Slagelse med Simon + Mikkel
Det Fælles Bedste, Hvalsø 2016
Vestsjællands Museum med Vilde, Simon and Sandra
Seminar om nye ejerformer i landbruget, Økologisk Landsforening / Det Samfundsnyttige Landbrug med Sandra
Københavns Fødevareselskab, engrosstur med Simon
Fødevaredistributionsmøde på Blå Congo

Visuelt materiale
Fotos taget af Mette
Arkivfotos
Fotos fra hjemmeside + Facebook
Små landskabsvideoer

Litteratur, som FM er inspireret af

- Making Small Farms Work: Richard Perkins
- The Market Gardener: Jean-Martin Fortier
- The New Organic Grower: Eliot Coleman
- Morgendagens landbrug: Trauger M. Groh og Steven S.H. McFadden
- Økologi: Landbrug, mad og bæredygtighed: Trine Krebs og Karen Munk Nielsen
- Visioner for fremtidens jordbrug: Erik Steen Jensen, Henrik Vejre, Susanne Højbjerg Bagel og Jytte Emanuelsson (red.)
- Holistic Management: Allan Savory

Bilag II

On 26 October 2015 14:41:30 +01:00, Mette Nelund <mailto: mn.mpp@cbs.dk > wrote:

Kære alle,

Tusind tak for sidst.

Jeg har oprettet en dropbox mappe med navnet Farendløse Mosteri. Her har jeg delt de billeder som Simon tog af gården på tvangsauktion udenfor Slagelse. Jeg tænker at denne dropbox mappe kan være et rum for deling af dokumenter, billeder, tekster og andet materiale som måtte opstå undervejs.

A propos deling af viden og materialer, så vil jeg gerne benytte lejligheden til at præsentere phd projektet samt en kort beskrivelse af hvem jeg er, her i plenum.

Overordnet er phd projektet tilknyttet et forskningsprojekt som Velux fonden har støttet. Forskningsprojektet skal forske i Bæredygtig Entreprenørskab ud fra en politisk, historisk og empirisk vinkel. Forskningsprojektet er tilknyttet Institut for Ledelse, politik og filosofi på CBS, og er placeret i filosofigruppen.

Phd'en skal omhandle en empirisk undersøgelse af bæredygtigt entreprenørskab. Og jeg har valgt at lægge fokus på hvordan bæredygtig entreprenørskab i praksis kommer til udtryk. Mit ærinde er ikke at finde organisationer eller foretagender som på forhånd strategisk skilter med at de arbejder bæredygtigt, men at gå bagom og finde eksempler på en "praksis" som kan undersøges som værende bæredygtigt entreprenørskab.

Jeg forestiller mig at undersøge to forskellige foretagender der er fordelt indenfor landbrug og bygningskonstruktion / arkitektbranchen her i Danmark. Foretagenderne ønsker jeg skal være fordelt rundt om i landet, således både by og land kommer i tale. Tanken er at følge casene ud fra et etnografisk feltstudie i forskellige perioder i løbet af de kommende 2 år. Feltarbejdet udføres efter en etnografisk metode, hvor jeg ud fra den valgte case følger forskellige objekter, personer og ideer på tværs af rum. Metoden kaldes også for multi-sited ethnography og betyder at det etnografiske feltarbejde udspiller sig i flere locations end alene en location.

Phd projekets hovedide er baseret på den antagelse, at bæredygtigt entreprenørskab i praksis er placeret i et spændingsfelt mellem 'økonomisk vækst' og bæredygtig praksis' på den ene side og mellem 'etik' og 'politik' på den anden side. Den bæredygtige entreprenør er en handlende figur og kan blive set som værende altid i en forhandling med, på den ene side at gøre det rigtige (etik) i forhold til udefrakommende lovgivning (politik) og, på den anden side, forhandle den iboende kondition at udvikle vækst (økonomisk vækst) med formålet om at handle bæredygtig (bæredygtig praksis). Hypotesen er at de fire begreber; økonomisk vækst, bæredygtig praksis, etik og politik altid er til forhandling i praksis og gives nye meninger igen og igen igennem entreprenørens arbejde med materialer, tidsaspekter og kultur.

Jeg synes at I repræsenterer en ny bevægelse, som peger ind i fremtiden på en ny og vigtig måde. Derfor kunne jeg godt tænke mig at udforske og forstå mere hvad I gør, tænker og hvordan I handler på de mange fronter hvor I kan se et potentiale for en vigtig og kvalificeret forandring af tankesystemer, landbrugsstrukturer, samarbejdet med naturen og organisering af landbrugsproduktion.
Hvad I gør, favner en del vigtige problematikker, som vi alle står overfor idag, og som vi skal tage stilling til for at kunne tage ansvar for den verden vi lever i og ønsker at leve i. Og jeg er derfor meget glad for at I har lyst til at indgå i et samarbejde på phd projektet.

Lidt kort om min baggrund: Jeg er mesterlært uddannet filmproducer og har arbejdet med film og tv siden jeg var 20 år. Jeg har produceret film for Zentropa, Nimbus, Græsted Film, Alphaville Pictures samt været selvstændig med mit eget produktionsselskab. Efter mange års arbejde med at producere film, besluttede jeg mig for at starte på en videregående uddannelse på CBS, en uddannelse der kombinerer filosofi og erhvervsøkonomi. Det blev starten på en ny tid, hvor filmarbejdet blev droslet ned og studiet prioriteret. De sidste mange år har jeg således studeret, skabt familie, fået to børn samt udviklet mit arbejde i film – og tv-branchen til et fokus på organisation af samarbejdsprocesser.

I mit studie har jeg beskæftiget mig med det at skabe i rum. Jeg har undersøgt forskellige rum, som fx en børnehave – men også undersøgt offentlige rum – så som en undersøgelse af Superkilen på Nørrebro ud fra en politisk sanset erfaring. Mit speciale omhandlede Byhaven2200. Jeg fulgte Byhaven2200s udvikling i 7 måneder, og det var her at jeg havde den fornøjelse at lære Martin og Sandra at kende. I specialet var mit fokus at undersøge det at være menneske i byen i dag, ud fra en etisk, politisk og sanselig vinkel. Grundlæggende filosofiske spørgsmål om sammenspillet mellem materialer, rum, praksis, mennesker og omverden har derfor altid interesseret mig. Senest med en overbygning af den politiske klima-krise som vi i dag erkender mere og mere.

Jeg håber at ovenstående beskrivelse er fyldestgørende, og kan danne et indtryk af hvordan projektet gribes an og hvilken baggrund jeg arbejder ud fra.

Og I er alle – altid – velkommen til at kontakte mig med spørgsmål af hvilken som helst art. Og jeg vil gerne uddybe yderligere, hvor jeg er tilstede på Farendløse Mosteri.

Alt godt,

Mette

p.s Lad mig gerne vide om I alle modtager disse alle mails, da jeg er i tvivl om de går igennem.

Bilag III

Projektbeskrivelse
Projekter på Farendløse Mosteri

1.Motivering

● Formål med projektet: Formålet er at få slået græsset i plantagen, at få fjernet nedfaldsfrugten, at opbygge jordens muldlag og sekvestrere CO_2 og at producere kød og måske mælk. Herudover at høste erfaringer med et dyr der lover virkelig at kunne have en effekt på drivhusgasser og jordens trivsel.

JENS motiver: Undersøge hvordan køerne påvirker deres eng, når det kommer til botanik og jord. "Kan godt" eje køerne.

SIMON motiver: Det økonomiske aspekt i mælken, indgåelse i bevaringsarbejdet - ejerskab over gener. Havarti. Tager gerne ansvaret for mælk og gener.

SANDRA motiver: Ost og klap, kolort. VILDE motiver: Klappe, ost

Opgaver:*Opsætning:* Sætte hegn op, udtænke hegnsløsning, lave stald, sætte malkeanlæg op, lave læskur, vand, fodertrug (høtrug)

Løbende: Malke, pasteurisere, emballere, lave ost, flytte hegn, flytte køer til stald, vande, give mad

● Evt. langsigtet plan:Det ville være dejligt hvis man kunne have køerne på en måde som ikke var så arbejdskrævende. Således at de gik og passede sig selv meget.Et andet perspektiv er det at kunne skalere op når vi har fået erfaringen. Det vil for eksempel sige at være i stand til at drive al Finns jord med holistisk græsserforvaltning og grøntsagsdyrkning eller lignende.

● Evt. hvordan det støtter op om vision: Regenererende landbrug er for mig meget inspirerende. Det at man kan producere og så hele verden samtidigt, det er smukt. Jeg tror det ville øge populariteten og salgbarheden af most, hvis der stod på flasken "igennem købet af dette produkt har du været med til at tage 80 gram CO_2 ud af atmosfæren", og det ville være en dejlig måde at få fortalt at regenerativt landbrug er muligt.

2.Synergi

● Kompetencer:Hvis der menes hvilke kompetencer vi opbygger os, og kan bruge i andre projekter, syns jeg det er værd at tage med, at vi får erfaringer med køer.

Hvis der menes hvilke kompetencer tvinges vi til at trække på udefra, og hvilket netværk tvinges vi således til at lave, kan nævnes:

Viden om køer: Oliver Schouw, John med Dexterkvægene ved Holbækvejen, Hannah Thorogood, Marie Pedersen

Viden om malkning: Lasse Linding/Simon von S.Viden om racer/genetik: Evt. Stieg Benson, Niels Stokholm

● Samspil med andre projekter:Hvis køerne er i stand til at være i plantagen ville de kunne holde græsset nede, fjerne nedfaldsfrugt, og måske øge jordens muldlag (bedre vandtilbageholdelsesevne, bedre næringsstoftilbageholdelsesevne). Herudover ville de sætte nogle næringsstoffer i omløb gennem at spise planter og skide dem ud igen. Det er således muligt, at de ville øge træernes produktivitet og sundhed.

3.Tidsplan

● Overordnet tidsramme:Det er et fortløbende projekt. Det kan startes i år i mindre skala, og eventuelt skaleres op på senere tidspunkt. I år ville man så anskaffe sig 2-3 køer inden 1/4, og så lade dem kælve og gå med deres kalve.

● Milepæle/deadlines:John fra Holbækvejens malkekøer skal vi være lidt hurtige ved havelågen for at få fat i.

4.Påvirkning

● Miljømæssigt:Vil måske kunne forbedre tilstanden under træerne til at være en biotop med højere biodiversitet. Vil kunne have denne effekt på de lysåbne områder. Vil derudover, hvis vi vil det, kunne virke næringsfraførende fra de lysåbne områder, og således skabe plads til sjældne overdrevsarter. Ved denne strategi vil det være mest effektivt at kunne tage dem ind om natten, og på denne måde få en masse dejligt komøg, som vi kunne bruge som gødning af f.eks. træer.

● Socialt:Det vil tage lidt tid. Man kunne håbe det var ned til 20-30 min. pr dag. Det vil også kræve noget koordinering, så man er sikker på nogen er hjemme til at passe dyrene, men det er ikke anderledes end de andre dyr - bortset fra hvis vi skal malke, da vi i dette tilfælde nok vil skulle gøre det på samme tidspunkt hver dag.

● Økonomisk:Vi kan købe drægtige køer hos John ved Holbækvejen for 7.500 + moms = 9.375 kr pr styk. En tyrekalv har efter 20 måneder en slagtevægt på mellem 150 og 200 kg. Det sælger man så for 65 kr/kg. Ved 175 kg en værdi på 11.375 kr. Han tjener altså sin mor ind efter 20

måneder.

Hvis man på en ko malker 5 l pr dag, og sælger dette for 10 kr/l inkl. moms, har man en indkomst på 40 kr/dag eks. moms. Der skal altså gå 9375 kr : 40 kr pr dag = 234,4 dage før koen har indtjent sig i mælk.

5.Ressourcer

● Plads: Det kræver plads både i plantagen og på de lysåbne steder. Her kan det også være relevant at stille et sted op hvor de kan søge læ og ly. Hvis man vil have en malkestald inde i et rigtigt hus kræver det et rum.

● Materialer: Det kræver hegn. Pæle og tråd. Derudover materialer til at bygge et læskur.

● Maskiner og værktøj: Kræver værktøj til at sætte hegn op, det har vi. Malkning vil nok kræve et mobilt malkeanlæg.

6.Arbejdskraft

● Tovholdere og rollefordeling: Jeg, Jens, vil være tovholder på projektet. Dem i Dyregruppen (her tænkes på Vilde, Simon og Sandra) der vil være med, vil være daglig arbejdskraft.

● Arbejdstid:Kvægholdet kræver følgende opsætning:

- Planlægning af rotation - hvornår er de hvor? 4 timer
- Indkøb af hegn. 6 timer
- Opsætning af hegn. 3 timer
- Tilvejebringelse af læskur (bygges eller genbruges fra gederne eller andet). Kan tage mellem 0,5 time og 2 dage.

- Indkøb af småfornødenheder: Vandspand/-trug, clips i øret osv. 3 timer

- Registrering hos myndighederne? 2 timer *Total:* Mellem 18,5 time og 66,5 time LOL.

Kvægholdet kræver følgende driftsopgaver:

- Flytte hegn. 30 min dagligt. Her er der en risiko: Hvordan Søren flytter man hegn under træerne på en let måde? Det kunne godt besvære projektet en hel del. John fra Holbækvejen nævnte at to andre også havde dextere under træer, lad os spørge ham.

- Vande køer. 15 min dagligt

- Flytte køer (hvis indhegningen flyttes meget). Meget lidt - det er søde køer.

- Sørge for at køerne bedækkes. Det tager vi til den tid ;)

- Tilstedeværelse ved kælvning. Ligeledes.

- Tilse køerne for sygdomme og andet. 5 min dagligt i starten - senere har vi bare tillid.

- Slagte. 3 timer pr kalv om 2 år.

- Partere. Ligeledes.

- Afsætte kød. Bliver nemt, siger John.

- (Fodre. Forhåbentligt ikke nødvendigt. 15 min dagligt, 4 måneder om året.)

- (Lave hø. 30 timer til sommer) *Total:* 50 min pr dag, til næste vinter: 60 min. Herudover 3,5 dages arbejde til sommer med høslet, og 12 timer om 2 år til slagtning. Hvis vi skal malke:

- Malke. Herunder:

    - Rulle apparatet ud. 5 min.

    - Malke. 15 min.

    - Rengøre apparatet og på plads igen. 10 min.

    - Nogle gange grundig rengøring. Ligesom vi muger - det tæller ikke rigtigt.

- Afsætte mælk. Stalddørssalg i starten. 10 min dagligt.

- Evt. forædle mælk og afsætte produktet.*Total:* 40 min dagligt.Driftsarbejdet kommer således til at tage omkring 90 til 100 min.

7.Projektøkonomi

Budget **Udgifter:** Indkøb af to drægtige kvier hos Holbækvejen: 7.500 kr + moms gange 2: 9.375 * 2 = 18.750 kr. Indkøb af hegn: 2.000 kr .Indkøb af materialer til konstruktion af læskur: Træ:6 OSB-plader: 350 * 6 = 2.100 kr. Lægter o.a.: 500 kr Skruer, beslag o.a.: 500 kr Tagpap og andet til taget: 800 kr Andet: 600 kr.*Subtotal: 4.500 kr.* Indkøb af andre småfornødenheder: 1.000 kr *Total:* **26.250 kr**

Indtægter:

Mælk: Produceres til afsætning fra juni 2017. 8 l/dag, sælges for 8 kr/l eks. moms. Udgifter til pasteurisering og emballage: 1,5 kr. Overskud pr liter: 6,5 kr.Samlet overskud: 8 * 6,5 = 52 kr pr dag.

Kød: Midt april 2017 plus 20 måneder giver midt december 2018. Juleokse. Hm. Sådan en basse vejer mellem 150 og 200 kg i slagtevægt, gennemsnit 175 kg. Sælges for 65 kr/kg hakket kød inkl. moms. Eks. moms: 52 kr/kg.175 kg * 52 kr/kg = 9.100 kr

Dette er lavt sat, da man kan tage lidt mere for finere udskæringer, dvs. Ikke hakket kød.

Der er 214 dage fra 1/6 til 31/12 2017. Vi antager at køerne får en kviekalv og en tyrekalv. *Total, ultimo 2017:* 52 kr * 214 dage = **11.128 kr***Total, ultimo 2018:* 52 kr * 365 dage = 18.980 kr + 1 * 9.100 kr = **28.080 kr** .*Total, frem til ultimo 2018:* 28.080 kr + 11.128 kr = **39.208 kr**

Balance 2017: 11.128 kr - 26.250 kr = **-15.122 kr** *Balance, ultimo 2018:* 39.208 kr - 26.250 kr = **12.958 kr**

Herudover har vi så 3 køer nu. Plus 2 kalve i 2018. Fremover kan beregnes en stigning i produktion grundet flere køer, indtil vi når bærekapaciteten, som jeg, ved at stikke fingeren i luften, antager er 7 voksne køer med kalve. Denne tilstand nås senest i 2023.Til den tid produceres der i hvert fald 7 kalve årligt, dvs. 7 kalve * 175 kg * 65 kr/kg = 79.625 kr

Herudover 5 l * 7 køer * 365 dage = 12.775 l mælk, samlet overskud: 12.775 l * 6,5 kr = 83.037,5 krTotal = *162.662,5 kr/år*

● Plan for bogføring: Betyder hvad? Jeg regner med det kommer i Dyregruppens kasse.Pengene kunne eventuelt tilvejebringes gennem crowdfunding, eller gennem et salgstrick: Køb most og finansiér køer! Eller lignende.

8.**Kommunikation**

● Intern kommunikation:Ansigt til ansigt. Husmøder om torsdagen.

● Ekstern kommunikation: Facebook. Crowdfarm?

9.**Data**

● Målinger, registrering mm.- Det kunne være rigtig fedt rent faktisk at måle jordens indhold af organisk materiale

før man gik i gang og senere! Candela siger man kan gøre det nemt ved at koge noget jord, men det ville nok være bedre at få nogen til det.

Evt. bachelor/specialestuderende.- Det ville være sjovt at se om urtevegetationen ændrede sig. Og vegetationen i det hele taget. Dette kunne gøres nemt ved at gå ud og kigge overfladisk, eller grundigt ved rent faktisk at tælle arter pr m^2 . Men jeg blev nu aldrig ret god til at kende forskel på græsser.

● **Evaluering**

- Lad os holde øje med udgifter og indkomster.
- Lad os holde øje med hvor længe vi bruger på det.
- Og om nogen er trætte af det. Feedback fra andre fra driftsmøde 19/1-17:

● Vilde vil gerne regnes som en ekstra hjælp, ikke en daglig, da hendes fremtidige bosituation er usikker.

● Udnyttelse af jagtstykket skal der snakkes med Pelle om. Sandra foreslår et møde med ham om dette og husvogn osv.

TITLER I PH.D.SERIEN:

2004

1. Martin Grieger
Internet-based Electronic Marketplaces and Supply Chain Management

2. Thomas Basbøll
LIKENESS
A Philosophical Investigation

3. Morten Knudsen
Beslutningens vaklen
En systemteoretisk analyse of moderniseringen af et amtskommunalt sundhedsvæsen 1980-2000

4. Lars Bo Jeppesen
Organizing Consumer Innovation
A product development strategy that is based on online communities and allows some firms to benefit from a distributed process of innovation by consumers

5. Barbara Dragsted
SEGMENTATION IN TRANSLATION AND TRANSLATION MEMORY SYSTEMS
An empirical investigation of cognitive segmentation and effects of integrating a TM system into the translation process

6. Jeanet Hardis
Sociale partnerskaber
Et socialkonstruktivistisk casestudie af partnerskabsaktørers virkelighedsopfattelse mellem identitet og legitimitet

7. Henriette Hallberg Thygesen
System Dynamics in Action

8. Carsten Mejer Plath
Strategisk Økonomistyring

9. Annemette Kjærgaard
Knowledge Management as Internal Corporate Venturing
– a Field Study of the Rise and Fall of a Bottom-Up Process

10. Knut Arne Hovdal
De profesjonelle i endring
Norsk ph.d., ej til salg gennem Samfundslitteratur

11. Søren Jeppesen
Environmental Practices and Greening Strategies in Small Manufacturing Enterprises in South Africa
– A Critical Realist Approach

12. Lars Frode Frederiksen
Industriel forskningsledelse
– på sporet af mønstre og samarbejde i danske forskningsintensive virksomheder

13. Martin Jes Iversen
The Governance of GN Great Nordic
– in an age of strategic and structural transitions 1939-1988

14. Lars Pynt Andersen
The Rhetorical Strategies of Danish TV Advertising
A study of the first fifteen years with special emphasis on genre and irony

15. Jakob Rasmussen
Business Perspectives on E-learning

16. Sof Thrane
The Social and Economic Dynamics of Networks
– a Weberian Analysis of Three Formalised Horizontal Networks

17. Lene Nielsen
Engaging Personas and Narrative Scenarios – a study on how a user-centered approach influenced the perception of the design process in the e-business group at AstraZeneca

18. S.J Valstad
Organisationsidentitet
Norsk ph.d., ej til salg gennem Samfundslitteratur

19. Thomas Lyse Hansen
Six Essays on Pricing and Weather risk in Energy Markets

20. Sabine Madsen
Emerging Methods – An Interpretive Study of ISD Methods in Practice

21. Evis Sinani
The Impact of Foreign Direct Investment on Efficiency, Productivity Growth and Trade: An Empirical Investigation

22. Bent Meier Sørensen
Making Events Work Or, How to Multiply Your Crisis

23. Pernille Schnoor
Brand Ethos
Om troværdige brand- og virksomhedsidentiteter i et retorisk og diskursteoretisk perspektiv

24. Sidsel Fabech
Von welchem Österreich ist hier die Rede?
Diskursive forhandlinger og magtkampe mellem rivaliserende nationale identitetskonstruktioner i østrigske pressediskurser

25. Klavs Odgaard Christensen
Sprogpolitik og identitetsdannelse i flersprogede forbundsstater
Et komparativt studie af Schweiz og Canada

26. Dana B. Minbaeva
Human Resource Practices and Knowledge Transfer in Multinational Corporations

27. Holger Højlund
Markedets politiske fornuft
Et studie af velfærdens organisering i perioden 1990-2003

28. Christine Mølgaard Frandsen
A.s erfaring
Om mellemværendets praktik i en transformation af mennesket og subjektiviteten

29. Sine Nørholm Just
The Constitution of Meaning
– A Meaningful Constitution?
Legitimacy, identity, and public opinion in the debate on the future of Europe

2005

1. Claus J. Varnes
Managing product innovation through rules – The role of formal and structured methods in product development

2. Helle Hedegaard Hein
Mellem konflikt og konsensus
– Dialogudvikling på hospitalsklinikker

3. Axel Rosenø
Customer Value Driven Product Innovation – A Study of Market Learning in New Product Development

4. Søren Buhl Pedersen
Making space
An outline of place branding

5. Camilla Funck Ellehave
Differences that Matter
An analysis of practices of gender and organizing in contemporary workplaces

6. Rigmor Madeleine Lond
Styring af kommunale forvaltninger

7. Mette Aagaard Andreassen
Supply Chain versus Supply Chain Benchmarking as a Means to Managing Supply Chains

8. Caroline Aggestam-Pontoppidan
From an idea to a standard
The UN and the global governance of accountants' competence

9. Norsk ph.d.

10. Vivienne Heng Ker-ni
An Experimental Field Study on the

Effectiveness of Grocer Media Advertising
Measuring Ad Recall and Recognition, Purchase Intentions and Short-Term Sales

11. Allan Mortensen
Essays on the Pricing of Corporate Bonds and Credit Derivatives

12. Remo Stefano Chiari
Figure che fanno conoscere
Itinerario sull'idea del valore cognitivo e espressivo della metafora e di altri tropi da Aristotele e da Vico fino al cognitivismo contemporaneo

13. Anders McIlquham-Schmidt
Strategic Planning and Corporate Performance
An integrative research review and a meta-analysis of the strategic planning and corporate performance literature from 1956 to 2003

14. Jens Geersbro
The TDF – PMI Case
Making Sense of the Dynamics of Business Relationships and Networks

15 Mette Andersen
Corporate Social Responsibility in Global Supply Chains
Understanding the uniqueness of firm behaviour

16. Eva Boxenbaum
Institutional Genesis: Micro – Dynamic Foundations of Institutional Change

17. Peter Lund-Thomsen
Capacity Development, Environmental Justice NGOs, and Governance: The Case of South Africa

18. Signe Jarlov
Konstruktioner af offentlig ledelse

19. Lars Stæhr Jensen
Vocabulary Knowledge and Listening Comprehension in English as a Foreign Language
An empirical study employing data elicited from Danish EFL learners

20. Christian Nielsen
Essays on Business Reporting
Production and consumption of strategic information in the market for information

21. Marianne Thejls Fischer
Egos and Ethics of Management Consultants

22. Annie Bekke Kjær
Performance management i Proces-innovation
– belyst i et social-konstruktivistisk perspektiv

23. Suzanne Dee Pedersen
GENTAGELSENS METAMORFOSE
Om organisering af den kreative gøren i den kunstneriske arbejdspraksis

24. Benedikte Dorte Rosenbrink
Revenue Management
Økonomiske, konkurrencemæssige & organisatoriske konsekvenser

25. Thomas Riise Johansen
Written Accounts and Verbal Accounts
The Danish Case of Accounting and Accountability to Employees

26. Ann Fogelgren-Pedersen
The Mobile Internet: Pioneering Users' Adoption Decisions

27. Birgitte Rasmussen
Ledelse i fællesskab – de tillidsvalgtes fornyende rolle

28. Gitte Thit Nielsen
Remerger
– skabende ledelseskræfter i fusion og opkøb

29. Carmine Gioia
A MICROECONOMETRIC ANALYSIS OF MERGERS AND ACQUISITIONS

30. Ole Hinz
Den effektive forandringsleder: pilot, pædagog eller politiker?
Et studie i arbejdslederes meningstilskrivninger i forbindelse med vellykket gennemførelse af ledelsesinitierede forandringsprojekter

31. Kjell-Åge Gotvassli
Et praksisbasert perspektiv på dynamiske
læringsnettverk i toppidretten
Norsk ph.d., ej til salg gennem Samfundslitteratur

32. Henriette Langstrup Nielsen
Linking Healthcare
An inquiry into the changing performances of web-based technology for asthma monitoring

33. Karin Tweddell Levinsen
Virtuel Uddannelsespraksis
Master i IKT og Læring – et casestudie i hvordan proaktiv proceshåndtering kan forbedre praksis i virtuelle læringsmiljøer

34. Anika Liversage
Finding a Path
Labour Market Life Stories of Immigrant Professionals

35. Kasper Elmquist Jørgensen
Studier i samspillet mellem stat og erhvervsliv i Danmark under 1. verdenskrig

36. Finn Janning
A DIFFERENT STORY
Seduction, Conquest and Discovery

37. Patricia Ann Plackett
Strategic Management of the Radical Innovation Process
Leveraging Social Capital for Market Uncertainty Management

2006

1. Christian Vintergaard
Early Phases of Corporate Venturing

2. Niels Rom-Poulsen
Essays in Computational Finance

3. Tina Brandt Husman
Organisational Capabilities, Competitive Advantage & Project-Based Organisations
The Case of Advertising and Creative Good Production

4. Mette Rosenkrands Johansen
Practice at the top
– how top managers mobilise and use non-financial performance measures

5. Eva Parum
Corporate governance som strategisk kommunikations- og ledelsesværktøj

6. Susan Aagaard Petersen
Culture's Influence on Performance Management: The Case of a Danish Company in China

7. Thomas Nicolai Pedersen
The Discursive Constitution of Organizational Governance – Between unity and differentiation
The Case of the governance of environmental risks by World Bank environmental staff

8. Cynthia Selin
Volatile Visions: Transactons in Anticipatory Knowledge

9. Jesper Banghøj
Financial Accounting Information and Compensation in Danish Companies

10. Mikkel Lucas Overby
Strategic Alliances in Emerging High-Tech Markets: What's the Difference and does it Matter?

11. Tine Aage
External Information Acquisition of Industrial Districts and the Impact of Different Knowledge Creation Dimensions

A case study of the Fashion and Design Branch of the Industrial District of Montebelluna, NE Italy

12. Mikkel Flyverbom
Making the Global Information Society Governable
On the Governmentality of Multi-Stakeholder Networks

13. Anette Grønning
Personen bag
Tilstedevær i e-mail som interaktionsform mellem kunde og medarbejder i dansk forsikringskontekst

14. Jørn Helder
One Company – One Language?
The NN-case

15. Lars Bjerregaard Mikkelsen
Differing perceptions of customer value
Development and application of a tool for mapping perceptions of customer value at both ends of customer-supplier dyads in industrial markets

16. Lise Granerud
Exploring Learning
Technological learning within small manufacturers in South Africa

17. Esben Rahbek Pedersen
Between Hopes and Realities: Reflections on the Promises and Practices of Corporate Social Responsibility (CSR)

18. Ramona Samson
The Cultural Integration Model and European Transformation.
The Case of Romania

2007

1. Jakob Vestergaard
Discipline in The Global Economy
Panopticism and the Post-Washington Consensus

2. Heidi Lund Hansen
Spaces for learning and working
A qualitative study of change of work, management, vehicles of power and social practices in open offices

3. Sudhanshu Rai
Exploring the internal dynamics of software development teams during user analysis
A tension enabled Institutionalization Model; "Where process becomes the objective"

4. Norsk ph.d.
Ej til salg gennem Samfundslitteratur

5. Serden Ozcan
EXPLORING HETEROGENEITY IN ORGANIZATIONAL ACTIONS AND OUTCOMES
A Behavioural Perspective

6. Kim Sundtoft Hald
Inter-organizational Performance Measurement and Management in Action
– An Ethnography on the Construction of Management, Identity and Relationships

7. Tobias Lindeberg
Evaluative Technologies
Quality and the Multiplicity of Performance

8. Merete Wedell-Wedellsborg
Den globale soldat
Identitetsdannelse og identitetsledelse i multinationale militære organisationer

9. Lars Frederiksen
Open Innovation Business Models
Innovation in firm-hosted online user communities and inter-firm project ventures in the music industry
– A collection of essays

10. Jonas Gabrielsen
Retorisk toposlære – fra statisk 'sted' til persuasiv aktivitet

11. Christian Moldt-Jørgensen
Fra meningsløs til meningsfuld evaluering.
Anvendelsen af studentertilfredshedsmålinger på de korte og mellemlange videregående uddannelser set fra et psykodynamisk systemperspektiv

12. Ping Gao
Extending the application of actor-network theory
Cases of innovation in the telecommunications industry

13. Peter Mejlby
Frihed og fængsel, en del af den samme drøm?
Et phronetisk baseret casestudie af frigørelsens og kontrollens sameksistens i værdibaseret ledelse!

14. Kristina Birch
Statistical Modelling in Marketing

15. Signe Poulsen
Sense and sensibility:
The language of emotional appeals in insurance marketing

16. Anders Bjerre Trolle
Essays on derivatives pricing and dynamic asset allocation

17. Peter Feldhütter
Empirical Studies of Bond and Credit Markets

18. Jens Henrik Eggert Christensen
Default and Recovery Risk Modeling and Estimation

19. Maria Theresa Larsen
Academic Enterprise: A New Mission for Universities or a Contradiction in Terms?
Four papers on the long-term implications of increasing industry involvement and commercialization in academia

20. Morten Wellendorf
Postimplementering af teknologi i den offentlige forvaltning
Analyser af en organisations kontinuerlige arbejde med informationsteknologi

21. Ekaterina Mhaanna
Concept Relations for Terminological Process Analysis

22. Stefan Ring Thorbjørnsen
Forsvaret i forandring
Et studie i officerers kapabiliteter under påvirkning af omverdenens forandringspres mod øget styring og læring

23. Christa Breum Amhøj
Det selvskabte medlemskab om managementstaten, dens styringsteknologier og indbyggere

24. Karoline Bromose
Between Technological Turbulence and Operational Stability
– An empirical case study of corporate venturing in TDC

25. Susanne Justesen
Navigating the Paradoxes of Diversity in Innovation Practice
– A Longitudinal study of six very different innovation processes – in practice

26. Luise Noring Henler
Conceptualising successful supply chain partnerships
– Viewing supply chain partnerships from an organisational culture perspective

27. Mark Mau
Kampen om telefonen
Det danske telefonvæsen under den tyske besættelse 1940-45

28. Jakob Halskov
The semiautomatic expansion of existing terminological ontologies using knowledge patterns discovered

on the WWW – an implementation and evaluation

29. Gergana Koleva
European Policy Instruments Beyond Networks and Structure: The Innovative Medicines Initiative

30. Christian Geisler Asmussen
Global Strategy and International Diversity: A Double-Edged Sword?

31. Christina Holm-Petersen
Stolthed og fordom
Kultur- og identitetsarbejde ved skabelsen af en ny sengeafdeling gennem fusion

32. Hans Peter Olsen
Hybrid Governance of Standardized States
Causes and Contours of the Global Regulation of Government Auditing

33. Lars Bøge Sørensen
Risk Management in the Supply Chain

34. Peter Aagaard
Det unikkes dynamikker
De institutionelle mulighedsbetingelser bag den individuelle udforskning i professionelt og frivilligt arbejde

35. Yun Mi Antorini
Brand Community Innovation
An Intrinsic Case Study of the Adult Fans of LEGO Community

36. Joachim Lynggaard Boll
Labor Related Corporate Social Performance in Denmark
Organizational and Institutional Perspectives

2008

1. Frederik Christian Vinten
Essays on Private Equity

2. Jesper Clement
Visual Influence of Packaging Design on In-Store Buying Decisions

3. Marius Brostrøm Kousgaard
Tid til kvalitetsmåling?
– Studier af indrulleringsprocesser i forbindelse med introduktionen af kliniske kvalitetsdatabaser i speciallægepraksissektoren

4. Irene Skovgaard Smith
Management Consulting in Action
Value creation and ambiguity in client-consultant relations

5. Anders Rom
Management accounting and integrated information systems
How to exploit the potential for management accounting of information technology

6. Marina Candi
Aesthetic Design as an Element of Service Innovation in New Technology-based Firms

7. Morten Schnack
Teknologi og tværfaglighed
– en analyse af diskussionen omkring indførelse af EPJ på en hospitalsafdeling

8. Helene Balslev Clausen
Juntos pero no revueltos – un estudio sobre emigrantes norteamericanos en un pueblo mexicano

9. Lise Justesen
Kunsten at skrive revisionsrapporter. En beretning om forvaltningsrevisionens beretninger

10. Michael E. Hansen
The politics of corporate responsibility: CSR and the governance of child labor and core labor rights in the 1990s

11. Anne Roepstorff
Holdning for handling – en etnologisk undersøgelse af Virksomheders Sociale Ansvar/CSR

12. Claus Bajlum
Essays on Credit Risk and Credit Derivatives

13. Anders Bojesen
The Performative Power of Competence – an Inquiry into Subjectivity and Social Technologies at Work

14. Satu Reijonen
Green and Fragile
A Study on Markets and the Natural Environment

15. Ilduara Busta
Corporate Governance in Banking
A European Study

16. Kristian Anders Hvass
A Boolean Analysis Predicting Industry Change: Innovation, Imitation & Business Models
The Winning Hybrid: A case study of isomorphism in the airline industry

17. Trine Paludan
De uvidende og de udviklingsparate
Identitet som mulighed og restriktion blandt fabriksarbejdere på det aftaloriserede fabriksgulv

18. Kristian Jakobsen
Foreign market entry in transition economies: Entry timing and mode choice

19. Jakob Elming
Syntactic reordering in statistical machine translation

20. Lars Brømsøe Termansen
Regional Computable General Equilibrium Models for Denmark
Three papers laying the foundation for regional CGE models with agglomeration characteristics

21. Mia Reinholt
The Motivational Foundations of Knowledge Sharing

22. Frederikke Krogh-Meibom
The Co-Evolution of Institutions and Technology
– A Neo-Institutional Understanding of Change Processes within the Business Press – the Case Study of Financial Times

23. Peter D. Ørberg Jensen
OFFSHORING OF ADVANCED AND HIGH-VALUE TECHNICAL SERVICES: ANTECEDENTS, PROCESS DYNAMICS AND FIRMLEVEL IMPACTS

24. Pham Thi Song Hanh
Functional Upgrading, Relational Capability and Export Performance of Vietnamese Wood Furniture Producers

25. Mads Vangkilde
Why wait?
An Exploration of first-mover advantages among Danish e-grocers through a resource perspective

26. Hubert Buch-Hansen
Rethinking the History of European Level Merger Control
A Critical Political Economy Perspective

2009

1. Vivian Lindhardsen
From Independent Ratings to Communal Ratings: A Study of CWA Raters' Decision-Making Behaviours

2. Guðrið Weihe
Public-Private Partnerships: Meaning and Practice

3. Chris Nøkkentved
Enabling Supply Networks with Collaborative Information Infrastructures
An Empirical Investigation of Business Model Innovation in Supplier Relationship Management

4. Sara Louise Muhr
Wound, Interrupted – On the Vulnerability of Diversity Management

5. Christine Sestoft
Forbrugeradfærd i et Stats- og Livsformsteoretisk perspektiv

6. Michael Pedersen
Tune in, Breakdown, and Reboot: On the production of the stress-fit self-managing employee

7. Salla Lutz
Position and Reposition in Networks – Exemplified by the Transformation of the Danish Pine Furniture Manufacturers

8. Jens Forssbæck
Essays on market discipline in commercial and central banking

9. Tine Murphy
Sense from Silence – A Basis for Organised Action
How do Sensemaking Processes with Minimal Sharing Relate to the Reproduction of Organised Action?

10. Sara Malou Strandvad
Inspirations for a new sociology of art: A sociomaterial study of development processes in the Danish film industry

11. Nicolaas Mouton
On the evolution of social scientific metaphors:
A cognitive-historical enquiry into the divergent trajectories of the idea that collective entities – states and societies, cities and corporations – are biological organisms.

12. Lars Andreas Knutsen
Mobile Data Services:
Shaping of user engagements

13. Nikolaos Theodoros Korfiatis
Information Exchange and Behavior
A Multi-method Inquiry on Online Communities

14. Jens Albæk
Forestillinger om kvalitet og tværfaglighed på sygehuse
– skabelse af forestillinger i læge- og plejegrupperne angående relevans af nye idéer om kvalitetsudvikling gennem tolkningsprocesser

15. Maja Lotz
The Business of Co-Creation – and the Co-Creation of Business

16. Gitte P. Jakobsen
Narrative Construction of Leader Identity in a Leader Development Program Context

17. Dorte Hermansen
"Living the brand" som en brandorienteret dialogisk praxis:
Om udvikling af medarbejdernes brandorienterede dømmekraft

18. Aseem Kinra
Supply Chain (logistics) Environmental Complexity

19. Michael Nørager
How to manage SMEs through the transformation from non innovative to innovative?

20. Kristin Wallevik
Corporate Governance in Family Firms
The Norwegian Maritime Sector

21. Bo Hansen Hansen
Beyond the Process
Enriching Software Process Improvement with Knowledge Management

22. Annemette Skot-Hansen
Franske adjektivisk afledte adverbier, der tager præpositionssyntagmer indledt med præpositionen à som argumenter
En valensgrammatisk undersøgelse

23. Line Gry Knudsen
Collaborative R&D Capabilities
In Search of Micro-Foundations

24. Christian Scheuer
Employers meet employees
Essays on sorting and globalization

25. Rasmus Johnsen
The Great Health of Melancholy
A Study of the Pathologies of Performativity

26. Ha Thi Van Pham
Internationalization, Competitiveness Enhancement and Export Performance of Emerging Market Firms:
Evidence from Vietnam

27. Henriette Balieu
Kontrolbegrebets betydning for kausativalternationen i spansk
En kognitiv-typologisk analyse

2010

1. Yen Tran
Organizing Innovationin Turbulent Fashion Market
Four papers on how fashion firms create and appropriate innovation value

2. Anders Raastrup Kristensen
Metaphysical Labour
Flexibility, Performance and Commitment in Work-Life Management

3. Margrét Sigrún Sigurdardottir
Dependently independent
Co-existence of institutional logics in the recorded music industry

4. Ásta Dis Óladóttir
Internationalization from a small domestic base:
An empirical analysis of Economics and Management

5. Christine Secher
E-deltagelse i praksis – politikernes og forvaltningens medkonstruktion og konsekvenserne heraf

6. Marianne Stang Våland
What we talk about when we talk about space:
End User Participation between Processes of Organizational and Architectural Design

7. Rex Degnegaard
Strategic Change Management
Change Management Challenges in the Danish Police Reform

8. Ulrik Schultz Brix
Værdi i rekruttering – den sikre beslutning
En pragmatisk analyse af perception og synliggørelse af værdi i rekrutterings- og udvælgelsesarbejdet

9. Jan Ole Similä
Kontraktsledelse
Relasjonen mellom virksomhetsledelse og kontraktshåndtering, belyst via fire norske virksomheter

10. Susanne Boch Waldorff
Emerging Organizations: In between local translation, institutional logics and discourse

11. Brian Kane
Performance Talk
Next Generation Management of Organizational Performance

12. Lars Ohnemus
Brand Thrust: Strategic Branding and Shareholder Value
An Empirical Reconciliation of two Critical Concepts

13. Jesper Schlamovitz
Håndtering af usikkerhed i film- og byggeprojekter

14. Tommy Moesby-Jensen
Det faktiske livs forbindtlighed
Førsokratisk informeret, ny-aristotelisk ἦθος-tænkning hos Martin Heidegger

15. Christian Fich
Two Nations Divided by Common Values
French National Habitus and the Rejection of American Power

16. Peter Beyer
Processer, sammenhængskraft og fleksibilitet
Et empirisk casestudie af omstillingsforløb i fire virksomheder

17. Adam Buchhorn
Markets of Good Intentions
Constructing and Organizing Biogas Markets Amid Fragility and Controversy

18. Cecilie K. Moesby-Jensen
Social læring og fælles praksis
Et mixed method studie, der belyser læringskonsekvenser af et lederkursus for et praksisfællesskab af offentlige mellemledere

19. Heidi Boye
Fødevarer og sundhed i senmodernismen
– En indsigt i hyggefænomenet og de relaterede fødevarepraksisser

20. Kristine Munkgård Pedersen
Flygtige forbindelser og midlertidige mobiliseringer
Om kulturel produktion på Roskilde Festival

21. Oliver Jacob Weber
Causes of Intercompany Harmony in Business Markets – An Empirical Investigation from a Dyad Perspective

22. Susanne Ekman
Authority and Autonomy
Paradoxes of Modern Knowledge Work

23. Anette Frey Larsen
Kvalitetsledelse på danske hospitaler
– Ledelsernes indflydelse på introduktion og vedligeholdelse af kvalitetsstrategier i det danske sundhedsvæsen

24. Toyoko Sato
Performativity and Discourse: Japanese Advertisements on the Aesthetic Education of Desire

25. Kenneth Brinch Jensen
Identifying the Last Planner System
Lean management in the construction industry

26. Javier Busquets
Orchestrating Network Behavior for Innovation

27. Luke Patey
The Power of Resistance: India's National Oil Company and International Activism in Sudan

28. Mette Vedel
Value Creation in Triadic Business Relationships. Interaction, Interconnection and Position

29. Kristian Tørning
Knowledge Management Systems in Practice – A Work Place Study

30. Qingxin Shi
An Empirical Study of Thinking Aloud Usability Testing from a Cultural Perspective

31. Tanja Juul Christiansen
Corporate blogging: Medarbejderes kommunikative handlekraft

32. Malgorzata Ciesielska
Hybrid Organisations.
A study of the Open Source – business setting

33. Jens Dick-Nielsen
Three Essays on Corporate Bond Market Liquidity

34. Sabrina Speiermann
Modstandens Politik
Kampagnestyring i Velfærdsstaten.
En diskussion af trafikkampagners styringspotentiale

35. Julie Uldam
Fickle Commitment. Fostering political engagement in 'the flighty world of online activism'

36. Annegrete Juul Nielsen
Traveling technologies and transformations in health care

37. Athur Mühlen-Schulte
Organising Development
Power and Organisational Reform in the United Nations Development Programme

38. Louise Rygaard Jonas
Branding på butiksgulvet
Et case-studie af kultur- og identitetsarbejdet i Kvickly

2011

1. Stefan Fraenkel
Key Success Factors for Sales Force Readiness during New Product Launch
A Study of Product Launches in the Swedish Pharmaceutical Industry

2. Christian Plesner Rossing
International Transfer Pricing in Theory and Practice

3. Tobias Dam Hede
Samtalekunst og ledelsesdisciplin
– en analyse af coachingsdiskursens genealogi og governmentality

4. Kim Pettersson
Essays on Audit Quality, Auditor Choice, and Equity Valuation

5. Henrik Merkelsen
The expert-lay controversy in risk research and management. Effects of institutional distances. Studies of risk definitions, perceptions, management and communication

6. Simon S. Torp
Employee Stock Ownership:
Effect on Strategic Management and Performance

7. Mie Harder
Internal Antecedents of Management Innovation

8. Ole Helby Petersen
Public-Private Partnerships: Policy and Regulation – With Comparative and Multi-level Case Studies from Denmark and Ireland

9. Morten Krogh Petersen
'Good' Outcomes. Handling Multiplicity in Government Communication

10. Kristian Tangsgaard Hvelplund
Allocation of cognitive resources in translation - an eye-tracking and key-logging study

11. Moshe Yonatany
The Internationalization Process of Digital Service Providers

12. Anne Vestergaard
Distance and Suffering
Humanitarian Discourse in the age of Mediatization

13. Thorsten Mikkelsen
Personligsheds indflydelse på forretningsrelationer

14. Jane Thostrup Jagd
Hvorfor fortsætter fusionsbølgen udover "the tipping point"?
– en empirisk analyse af information og kognitioner om fusioner

15. Gregory Gimpel
Value-driven Adoption and Consumption of Technology: Understanding Technology Decision Making

16. Thomas Stengade Sønderskov
Den nye mulighed
Social innovation i en forretningsmæssig kontekst

17. Jeppe Christoffersen
Donor supported strategic alliances in developing countries

18. Vibeke Vad Baunsgaard
Dominant Ideological Modes of Rationality: Cross functional

integration in the process of product innovation

19. Throstur Olaf Sigurjonsson
Governance Failure and Icelands's Financial Collapse

20. Allan Sall Tang Andersen
Essays on the modeling of risks in interest-rate and inflation markets

21. Heidi Tscherning
Mobile Devices in Social Contexts

22. Birgitte Gorm Hansen
Adapting in the Knowledge Economy Lateral Strategies for Scientists and Those Who Study Them

23. Kristina Vaarst Andersen
Optimal Levels of Embeddedness The Contingent Value of Networked Collaboration

24. Justine Grønbæk Pors
Noisy Management A History of Danish School Governing from 1970-2010

25. Stefan Linder
Micro-foundations of Strategic Entrepreneurship Essays on Autonomous Strategic Action

26. Xin Li
Toward an Integrative Framework of National Competitiveness An application to China

27. Rune Thorbjørn Clausen
Værdifuld arkitektur Et eksplorativt studie af bygningers rolle i virksomheders værdiskabelse

28. Monica Viken
Markedsundersøkelser som bevis i varemerke- og markedsføringsrett

29. Christian Wymann
Tattooing The Economic and Artistic Constitution of a Social Phenomenon

30. Sanne Frandsen
Productive Incoherence A Case Study of Branding and Identity Struggles in a Low-Prestige Organization

31. Mads Stenbo Nielsen
Essays on Correlation Modelling

32. Ivan Häuser
Følelse og sprog Etablering af en ekspressiv kategori, eksemplificeret på russisk

33. Sebastian Schwenen
Security of Supply in Electricity Markets

2012

1. Peter Holm Andreasen
The Dynamics of Procurement Management - A Complexity Approach

2. Martin Haulrich
Data-Driven Bitext Dependency Parsing and Alignment

3. Line Kirkegaard
Konsulenten i den anden nat En undersøgelse af det intense arbejdsliv

4. Tonny Stenheim
Decision usefulness of goodwill under IFRS

5. Morten Lind Larsen
Produktivitet, vækst og velfærd Industrirådet og efterkrigstidens Danmark 1945 - 1958

6. Petter Berg
Cartel Damages and Cost Asymmetries

7. Lynn Kahle
Experiential Discourse in Marketing A methodical inquiry into practice and theory

8. Anne Roelsgaard Obling
Management of Emotions in Accelerated Medical Relationships

9. Thomas Frandsen
Managing Modularity of Service Processes Architecture

10. Carina Christine Skovmøller
CSR som noget særligt Et casestudie om styring og menings-skabelse i relation til CSR ud fra en intern optik

11. Michael Tell
Fradragsbeskæring af selskabers finansieringsudgifter En skatteretlig analyse af SEL §§ 11, 11B og 11C

12. Morten Holm
Customer Profitability Measurement Models Their Merits and Sophistication across Contexts

13. Katja Joo Dyppel
Beskatning af derivater En analyse af dansk skatteret

14. Esben Anton Schultz
Essays in Labor Economics Evidence from Danish Micro Data

15. Carina Risvig Hansen
"Contracts not covered, or not fully covered, by the Public Sector Directive"

16. Anja Svejgaard Pors
Iværksættelse af kommunikation - patientfigurer i hospitalets strategiske kommunikation

17. Frans Bévort
Making sense of management with logics An ethnographic study of accountants who become managers

18. René Kallestrup
The Dynamics of Bank and Sovereign Credit Risk

19. Brett Crawford
Revisiting the Phenomenon of Interests in Organizational Institutionalism The Case of U.S. Chambers of Commerce

20. Mario Daniele Amore
Essays on Empirical Corporate Finance

21. Arne Stjernholm Madsen
The evolution of innovation strategy Studied in the context of medical device activities at the pharmaceutical company Novo Nordisk A/S in the period 1980-2008

22. Jacob Holm Hansen
Is Social Integration Necessary for Corporate Branding? A study of corporate branding strategies at Novo Nordisk

23. Stuart Webber
Corporate Profit Shifting and the Multinational Enterprise

24. Helene Ratner
Promises of Reflexivity Managing and Researching Inclusive Schools

25. Therese Strand
The Owners and the Power: Insights from Annual General Meetings

26. Robert Gavin Strand
In Praise of Corporate Social Responsibility Bureaucracy

27. Nina Sormunen
Auditor's going-concern reporting Reporting decision and content of the report

28. John Bang Mathiasen
Learning within a product development working practice: - an understanding anchored in pragmatism

29. Philip Holst Riis
Understanding Role-Oriented Enterprise Systems: From Vendors to Customers

30. Marie Lisa Dacanay
Social Enterprises and the Poor Enhancing Social Entrepreneurship and Stakeholder Theory

31. Fumiko Kano Glückstad
Bridging Remote Cultures: Cross-lingual concept mapping based on the information receiver's prior-knowledge

32. Henrik Barslund Fosse
Empirical Essays in International Trade

33. Peter Alexander Albrecht
Foundational hybridity and its reproduction
Security sector reform in Sierra Leone

34. Maja Rosenstock
CSR - hvor svært kan det være? Kulturanalytisk casestudie om udfordringer og dilemmaer med at forankre Coops CSR-strategi

35. Jeanette Rasmussen
Tweens, medier og forbrug
Et studie af 10-12 årige danske børns brug af internettet, opfattelse og forståelse af markedsføring og forbrug

36. Ib Tunby Gulbrandsen
'This page is not intended for a US Audience'
A five-act spectacle on online communication, collaboration & organization.

37. Kasper Aalling Teilmann
Interactive Approaches to Rural Development

38. Mette Mogensen
The Organization(s) of Well-being and Productivity
(Re)assembling work in the Danish Post

39. Søren Friis Møller
From Disinterestedness to Engagement Towards Relational Leadership In the Cultural Sector

40. Nico Peter Berhausen
Management Control, Innovation and Strategic Objectives – Interactions and Convergence in Product Development Networks

41. Balder Onarheim
Creativity under Constraints
Creativity as Balancing 'Constrainedness'

42. Haoyong Zhou
Essays on Family Firms

43. Elisabeth Naima Mikkelsen
Making sense of organisational conflict
An empirical study of enacted sense-making in everyday conflict at work

2013

1. Jacob Lyngsie
Entrepreneurship in an Organizational Context

2. Signe Groth-Brodersen
Fra ledelse til selvet
En socialpsykologisk analyse af forholdet imellem selvledelse, ledelse og stress i det moderne arbejdsliv

3. Nis Høyrup Christensen
Shaping Markets: A Neoinstitutional Analysis of the Emerging Organizational Field of Renewable Energy in China

4. Christian Edelvold Berg
As a matter of size
THE IMPORTANCE OF CRITICAL MASS AND THE CONSEQUENCES OF SCARCITY FOR TELEVISION MARKETS

5. Christine D. Isakson
Coworker Influence and Labor Mobility
Essays on Turnover, Entrepreneurship and Location Choice in the Danish Maritime Industry

6. Niels Joseph Jerne Lennon
Accounting Qualities in Practice
Rhizomatic stories of representational faithfulness, decision making and control

7. Shannon O'Donnell
Making Ensemble Possible
How special groups organize for collaborative creativity in conditions of spatial variability and distance

8. Robert W. D. Veitch
Access Decisions in a Partly-Digital World
Comparing Digital Piracy and Legal Modes for Film and Music

9. Marie Mathiesen
Making Strategy Work
An Organizational Ethnography

10. Arisa Shollo
The role of business intelligence in organizational decision-making

11. Mia Kaspersen
The construction of social and environmental reporting

12. Marcus Møller Larsen
The organizational design of offshoring

13. Mette Ohm Rørdam
EU Law on Food Naming
The prohibition against misleading names in an internal market context

14. Hans Peter Rasmussen
GIV EN GED!
Kan giver-idealtyper forklare støtte til velgørenhed og understøtte relationsopbygning?

15. Ruben Schachtenhaufen
Fonetisk reduktion i dansk

16. Peter Koerver Schmidt
Dansk CFC-beskatning
I et internationalt og komparativt perspektiv

17. Morten Froholdt
Strategi i den offentlige sektor
En kortlægning af styringsmæssig kontekst, strategisk tilgang, samt anvendte redskaber og teknologier for udvalgte danske statslige styrelser

18. Annette Camilla Sjørup
Cognitive effort in metaphor translation
An eye-tracking and key-logging study

19. Tamara Stucchi
The Internationalization of Emerging Market Firms: A Context-Specific Study

20. Thomas Lopdrup-Hjorth
"Let's Go Outside": The Value of Co-Creation

21. Ana Alačovska
Genre and Autonomy in Cultural Production
The case of travel guidebook production

22. Marius Gudmand-Høyer
Stemningssindssygdommenes historie i det 19. århundrede
Omtydningen af melankolien og manien som bipolære stemningslidelser i dansk sammenhæng under hensyn til dannelsen af det moderne følelseslivs relative autonomi.
En problematiserings- og erfarings-analytisk undersøgelse

23. Lichen Alex Yu
Fabricating an S&OP Process
Circulating References and Matters of Concern

24. Esben Alfort
The Expression of a Need
Understanding search

25. Trine Pallesen
Assembling Markets for Wind Power
An Inquiry into the Making of Market Devices

26. Anders Koed Madsen
Web-Visions
Repurposing digital traces to organize social attention

27. Lærke Højgaard Christiansen
BREWING ORGANIZATIONAL RESPONSES TO INSTITUTIONAL LOGICS

28. Tommy Kjær Lassen
EGENTLIG SELVLEDELSE
En ledelsesfilosofisk afhandling om selvledelsens paradoksale dynamik og eksistentielle engagement

29. Morten Rossing
Local Adaption and Meaning Creation in Performance Appraisal

30. Søren Obed Madsen
Lederen som oversætter
Et oversættelsesteoretisk perspektiv på strategisk arbejde

31. Thomas Høgenhaven
Open Government Communities
Does Design Affect Participation?

32. Kirstine Zinck Pedersen
Failsafe Organizing?
A Pragmatic Stance on Patient Safety

33. Anne Petersen
Hverdagslogikker i psykiatrisk arbejde
En institutionsetnografisk undersøgelse af hverdagen i psykiatriske organisationer

34. Didde Maria Humle
Fortællinger om arbejde

35. Mark Holst-Mikkelsen
Strategieksekvering i praksis
– barrierer og muligheder!

36. Malek Maalouf
Sustaining lean
Strategies for dealing with organizational paradoxes

37. Nicolaj Tofte Brenneche
Systemic Innovation In The Making
The Social Productivity of Cartographic Crisis and Transitions in the Case of SEEIT

38. Morten Gylling
The Structure of Discourse
A Corpus-Based Cross-Linguistic Study

39. Binzhang YANG
Urban Green Spaces for Quality Life
- Case Study: the landscape architecture for people in Copenhagen

40. Michael Friis Pedersen
Finance and Organization:
The Implications for Whole Farm Risk Management

41. Even Fallan
Issues on supply and demand for environmental accounting information

42. Ather Nawaz
Website user experience
A cross-cultural study of the relation between users´ cognitive style, context of use, and information architecture of local websites

43. Karin Beukel
The Determinants for Creating Valuable Inventions

44. Arjan Markus
External Knowledge Sourcing and Firm Innovation
Essays on the Micro-Foundations of Firms' Search for Innovation

2014

1. Solon Moreira
Four Essays on Technology Licensing and Firm Innovation

2. Karin Strzeletz Ivertsen
Partnership Drift in Innovation Processes
A study of the Think City electric car development

3. Kathrine Hoffmann Pii
Responsibility Flows in Patient-centred Prevention

4. Jane Bjørn Vedel
Managing Strategic Research
An empirical analysis of science-industry collaboration in a pharmaceutical company

5. Martin Gylling
Processuel strategi i organisationer
Monografi om dobbeltheden i tænkning af strategi, dels som vidensfelt i organisationsteori, dels som kunstnerisk tilgang til at skabe i erhvervsmæssig innovation

6. Linne Marie Lauesen
Corporate Social Responsibility in the Water Sector: How Material Practices and their Symbolic and Physical Meanings Form a Colonising Logic

7. Maggie Qiuzhu Mei
LEARNING TO INNOVATE: The role of ambidexterity, standard, and decision process

8. Inger Høedt-Rasmussen
Developing Identity for Lawyers Towards Sustainable Lawyering

9. Sebastian Fux
Essays on Return Predictability and Term Structure Modelling

10. Thorbjørn N. M. Lund-Poulsen
Essays on Value Based Management

11. Oana Brindusa Albu
Transparency in Organizing: A Performative Approach

12. Lena Olaison
Entrepreneurship at the limits

13. Hanne Sørum
DRESSED FOR WEB SUCCESS? An Empirical Study of Website Quality in the Public Sector

14. Lasse Folke Henriksen
Knowing networks How experts shape transnational governance

15. Maria Halbinger
Entrepreneurial Individuals Empirical Investigations into Entrepreneurial Activities of Hackers and Makers

16. Robert Spliid
Kapitalfondenes metoder og kompetencer

17. Christiane Stelling
Public-private partnerships & the need, development and management of trusting A processual and embedded exploration

18. Marta Gasparin
Management of design as a translation process

19. Kåre Moberg
Assessing the Impact of Entrepreneurship Education From ABC to PhD

20. Alexander Cole
Distant neighbors Collective learning beyond the cluster

21. Martin Møller Boje Rasmussen
Is Competitiveness a Question of Being Alike? How the United Kingdom, Germany and Denmark Came to Compete through their Knowledge Regimes from 1993 to 2007

22. Anders Ravn Sørensen
Studies in central bank legitimacy, currency and national identity Four cases from Danish monetary history

23. Nina Bellak
Can Language be Managed in International Business? Insights into Language Choice from a Case Study of Danish and Austrian Multinational Corporations (MNCs)

24. Rikke Kristine Nielsen
Global Mindset as Managerial Meta-competence and Organizational Capability: Boundary-crossing Leadership Cooperation in the MNC The Case of 'Group Mindset' in Solar A/S.

25. Rasmus Koss Hartmann
User Innovation inside government Towards a critically performative foundation for inquiry

26. Kristian Gylling Olesen
Flertydig og emergerende ledelse i folkeskolen
Et aktør-netværksteoretisk ledelses-studie af politiske evalueringsreformers betydning for ledelse i den danske folkeskole

27. Troels Riis Larsen
Kampen om Danmarks omdømme 1945-2010
Omdømmearbejde og omdømmepolitik

28. Klaus Majgaard
Jagten på autenticitet i offentlig styring

29. Ming Hua Li
Institutional Transition and Organizational Diversity: Differentiated internationalization strategies of emerging market state-owned enterprises

30. Sofie Blinkenberg Federspiel
IT, organisation og digitalisering: Institutionelt arbejde i den kommunale digitaliseringsproces

31. Elvi Weinreich
Hvilke offentlige ledere er der brug for når velfærdstænkningen flytter sig – er Diplomuddannelsens lederprofil svaret?

32. Ellen Mølgaard Korsager
Self-conception and image of context in the growth of the firm – A Penrosian History of Fiberline Composites

33. Else Skjold
The Daily Selection

34. Marie Louise Conradsen
The Cancer Centre That Never Was The Organisation of Danish Cancer Research 1949-1992

35. Virgilio Failla
Three Essays on the Dynamics of Entrepreneurs in the Labor Market

36. Nicky Nedergaard
Brand-Based Innovation Relational Perspectives on Brand Logics and Design Innovation Strategies and Implementation

37. Mads Gjedsted Nielsen
Essays in Real Estate Finance

38. Kristin Martina Brandl
Process Perspectives on Service Offshoring

39. Mia Rosa Koss Hartmann
In the gray zone With police in making space for creativity

40. Karen Ingerslev
Healthcare Innovation under The Microscope Framing Boundaries of Wicked Problems

41. Tim Neerup Themsen
Risk Management in large Danish public capital investment programmes

2015

1. Jakob Ion Wille
Film som design
Design af levende billeder i film og tv-serier

2. Christiane Mossin
Interzones of Law and Metaphysics Hierarchies, Logics and Foundations of Social Order seen through the Prism of EU Social Rights

3. Thomas Tøth
TRUSTWORTHINESS: ENABLING GLOBAL COLLABORATION
An Ethnographic Study of Trust, Distance, Control, Culture and Boundary Spanning within Offshore Outsourcing of IT Services

4. Steven Højlund
Evaluation Use in Evaluation Systems – The Case of the European Commission

5. Julia Kirch Kirkegaard
AMBIGUOUS WINDS OF CHANGE – OR FIGHTING AGAINST WINDMILLS IN CHINESE WIND POWER
A CONSTRUCTIVIST INQUIRY INTO CHINA'S PRAGMATICS OF GREEN MARKETISATION MAPPING CONTROVERSIES OVER A POTENTIAL TURN TO QUALITY IN CHINESE WIND POWER

6. Michelle Carol Antero
A Multi-case Analysis of the Development of Enterprise Resource Planning Systems (ERP) Business Practices

Morten Friis-Olivarius
The Associative Nature of Creativity

7. Mathew Abraham
New Cooperativism:
A study of emerging producer organisations in India

8. Stine Hedegaard
Sustainability-Focused Identity: Identity work performed to manage, negotiate and resolve barriers and tensions that arise in the process of constructing or ganizational identity in a sustainability context

9. Cecilie Glerup
Organizing Science in Society – the conduct and justification of resposible research

10. Allan Salling Pedersen
Implementering af ITIL® IT-governance - når best practice konflikter med kulturen Løsning af implementerings-problemer gennem anvendelse af kendte CSF i et aktionsforskningsforløb.

11. Nihat Misir
A Real Options Approach to Determining Power Prices

12. Mamdouh Medhat
MEASURING AND PRICING THE RISK OF CORPORATE FAILURES

13. Rina Hansen
Toward a Digital Strategy for Omnichannel Retailing

14. Eva Pallesen
In the rhythm of welfare creation
A relational processual investigation moving beyond the conceptual horizon of welfare management

15. Gouya Harirchi
In Search of Opportunities: Three Essays on Global Linkages for Innovation

16. Lotte Holck
Embedded Diversity: A critical ethnographic study of the structural tensions of organizing diversity

17. Jose Daniel Balarezo
Learning through Scenario Planning

18. Louise Pram Nielsen
Knowledge dissemination based on terminological ontologies. Using eye tracking to further user interface design.

19. Sofie Dam
PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIPS FOR INNOVATION AND SUSTAINABILITY TRANSFORMATION
An embedded, comparative case study of municipal waste management in England and Denmark

20. Ulrik Hartmyer Christiansen
Follwoing the Content of Reported Risk Across the Organization

21. Guro Refsum Sanden
Language strategies in multinational corporations. A cross-sector study of financial service companies and manufacturing companies.

22. Linn Gevoll
Designing performance management for operational level
- A closer look on the role of design choices in framing coordination and motivation

23. Frederik Larsen
Objects and Social Actions – on Second-hand Valuation Practices

24. Thorhildur Hansdottir Jetzek
The Sustainable Value of Open Government Data Uncovering the Generative Mechanisms of Open Data through a Mixed Methods Approach

25. Gustav Toppenberg
Innovation-based M&A – Technological-Integration Challenges – The Case of Digital-Technology Companies

26. Mie Plotnikof
Challenges of Collaborative Governance An Organizational Discourse Study of Public Managers' Struggles with Collaboration across the Daycare Area

27. Christian Garmann Johnsen
Who Are the Post-Bureaucrats? A Philosophical Examination of the Creative Manager, the Authentic Leader and the Entrepreneur

28. Jacob Brogaard-Kay
Constituting Performance Management A field study of a pharmaceutical company

29. Rasmus Ploug Jenle
Engineering Markets for Control: Integrating Wind Power into the Danish Electricity System

30. Morten Lindholst
Complex Business Negotiation: Understanding Preparation and Planning

31. Morten Grynings
TRUST AND TRANSPARENCY FROM AN ALIGNMENT PERSPECTIVE

32. Peter Andreas Norn
Byregimer og styringsevne: Politisk lederskab af store byudviklingsprojekter

33. Milan Miric
Essays on Competition, Innovation and Firm Strategy in Digital Markets

34. Sanne K. Hjordrup
The Value of Talent Management Rethinking practice, problems and possibilities

35. Johanna Sax
Strategic Risk Management – Analyzing Antecedents and Contingencies for Value Creation

36. Pernille Rydén
Strategic Cognition of Social Media

37. Mimmi Sjöklint
The Measurable Me - The Influence of Self-tracking on the User Experience

38. Juan Ignacio Staricco
Towards a Fair Global Economic Regime? A critical assessment of Fair Trade through the examination of the Argentinean wine industry

39. Marie Henriette Madsen
Emerging and temporary connections in Quality work

40. Yangfeng CAO
Toward a Process Framework of Business Model Innovation in the Global Context Entrepreneurship-Enabled Dynamic Capability of Medium-Sized Multinational Enterprises

41. Carsten Scheibye
Enactment of the Organizational Cost Structure in Value Chain Configuration A Contribution to Strategic Cost Management

2016

1. Signe Sofie Dyrby
Enterprise Social Media at Work

2. Dorte Boesby Dahl
The making of the public parking attendant
Dirt, aesthetics and inclusion in public service work

3. Verena Girschik
Realizing Corporate Responsibility Positioning and Framing in Nascent Institutional Change

4. Anders Ørding Olsen
IN SEARCH OF SOLUTIONS
Inertia, Knowledge Sources and Diversity in Collaborative Problem-solving

5. Pernille Steen Pedersen
Udkast til et nyt copingbegreb
En kvalifikation af ledelsesmuligheder for at forebygge sygefravær ved psykiske problemer.

6. Kerli Kant Hvass
Weaving a Path from Waste to Value: Exploring fashion industry business models and the circular economy

7. Kasper Lindskow
Exploring Digital News Publishing Business Models – a production network approach

8. Mikkel Mouritz Marfelt
The chameleon workforce: Assembling and negotiating the content of a workforce

9. Marianne Bertelsen
Aesthetic encounters
Rethinking autonomy, space & time in today's world of art

10. Louise Hauberg Wilhelmsen
EU PERSPECTIVES ON INTERNATIONAL COMMERCIAL ARBITRATION

11. Abid Hussain
On the Design, Development and Use of the Social Data Analytics Tool (SODATO): Design Propositions, Patterns, and Principles for Big Social Data Analytics

12. Mark Bruun
Essays on Earnings Predictability

13. Tor Bøe-Lillegraven
BUSINESS PARADOXES, BLACK BOXES, AND BIG DATA: BEYOND ORGANIZATIONAL AMBIDEXTERITY

14. Hadis Khonsary-Atighi
ECONOMIC DETERMINANTS OF DOMESTIC INVESTMENT IN AN OIL-BASED ECONOMY: THE CASE OF IRAN (1965-2010)

15. Maj Lervad Grasten
Rule of Law or Rule by Lawyers?
On the Politics of Translation in Global Governance

16. Lene Granzau Juel-Jacobsen
SUPERMARKEDETS MODUS OPERANDI – en hverdagssociologisk undersøgelse af forholdet mellem rum og handlen og understøtte relationsopbygning?

17. Christine Thalsgård Henriques
In search of entrepreneurial learning – Towards a relational perspective on incubating practices?

18. Patrick Bennett
Essays in Education, Crime, and Job Displacement

19. Søren Korsgaard
Payments and Central Bank Policy

20. Marie Kruse Skibsted
Empirical Essays in Economics of Education and Labor

21. Elizabeth Benedict Christensen
The Constantly Contingent Sense of Belonging of the 1.5 Generation
Undocumented Youth
An Everyday Perspective

22. Lasse J. Jessen
Essays on Discounting Behavior and Gambling Behavior

23. Kalle Johannes Rose
Når stifterviljen dør…
Et retsøkonomisk bidrag til 200 års juridisk konflikt om ejendomsretten

24. Andreas Søeborg Kirkedal
Danish Stød and Automatic Speech Recognition

25. Ida Lunde Jørgensen
Institutions and Legitimations in Finance for the Arts

26. Olga Rykov Ibsen
An empirical cross-linguistic study of directives: A semiotic approach to the sentence forms chosen by British, Danish and Russian speakers in native and ELF contexts

27. Desi Volker
Understanding Interest Rate Volatility

28. Angeli Elizabeth Weller
Practice at the Boundaries of Business Ethics & Corporate Social Responsibility

29. Ida Danneskiold-Samsøe
Levende læring i kunstneriske organisationer
En undersøgelse af læringsprocesser mellem projekt og organisation på Aarhus Teater

30. Leif Christensen
Quality of information – The role of internal controls and materiality

31. Olga Zarzecka
Tie Content in Professional Networks

32. Henrik Mahncke
De store gaver
- Filantropiens gensidighedsrelationer i teori og praksis

33. Carsten Lund Pedersen
Using the Collective Wisdom of Frontline Employees in Strategic Issue Management

34. Yun Liu
Essays on Market Design

35. Denitsa Hazarbassanova Blagoeva
The Internationalisation of Service Firms

36. Manya Jaura Lind
Capability development in an off-shoring context: How, why and by whom

37. Luis R. Boscán F.
Essays on the Design of Contracts and Markets for Power System Flexibility

38. Andreas Philipp Distel
Capabilities for Strategic Adaptation: Micro-Foundations, Organizational Conditions, and Performance Implications

39. Lavinia Bleoca
The Usefulness of Innovation and Intellectual Capital in Business Performance: The Financial Effects of Knowledge Management vs. Disclosure

40. Henrik Jensen
Economic Organization and Imperfect Managerial Knowledge: A Study of the Role of Managerial Meta-Knowledge in the Management of Distributed Knowledge

41. Stine Mosekjær
The Understanding of English Emotion Words by Chinese and Japanese Speakers of English as a Lingua Franca An Empirical Study

42. Hallur Tor Sigurdarson
The Ministry of Desire - Anxiety and entrepreneurship in a bureaucracy

43. Kätlin Pulk
Making Time While Being in Time A study of the temporality of organizational processes

44. Valeria Giacomin
Contextualizing the cluster Palm oil in Southeast Asia in global perspective (1880s–1970s)

45. Jeanette Willert
Managers' use of multiple Management Control Systems: The role and interplay of management control systems and company performance

46. Mads Vestergaard Jensen
Financial Frictions: Implications for Early Option Exercise and Realized Volatility

47. Mikael Reimer Jensen
Interbank Markets and Frictions

48. Benjamin Faigen
Essays on Employee Ownership

49. Adela Michea
Enacting Business Models An Ethnographic Study of an Emerging Business Model Innovation within the Frame of a Manufacturing Company.

50. Iben Sandal Stjerne
Transcending organization in temporary systems Aesthetics' organizing work and employment in Creative Industries

51. Simon Krogh
Anticipating Organizational Change

52. Sarah Netter
Exploring the Sharing Economy

53. Lene Tolstrup Christensen
State-owned enterprises as institutional market actors in the marketization of public service provision: A comparative case study of Danish and Swedish passenger rail 1990–2015

54. Kyoung(Kay) Sun Park
Three Essays on Financial Economics

2017

1. Mari Bjerck
Apparel at work. Work uniforms and women in male-dominated manual occupations.

2. Christoph H. Flöthmann
Who Manages Our Supply Chains? Backgrounds, Competencies and Contributions of Human Resources in Supply Chain Management

3. Aleksandra Anna Rzeźnik
Essays in Empirical Asset Pricing

4. Claes Bäckman
Essays on Housing Markets

5. Kirsti Reitan Andersen
Stabilizing Sustainability in the Textile and Fashion Industry

6. Kira Hoffmann
Cost Behavior: An Empirical Analysis of Determinants and Consequences of Asymmetries

7. Tobin Hanspal
Essays in Household Finance

8. Nina Lange
Correlation in Energy Markets

9. Anjum Fayyaz
Donor Interventions and SME Networking in Industrial Clusters in Punjab Province, Pakistan

10. Magnus Paulsen Hansen
Trying the unemployed. Justification and critique, emancipation and coercion towards the 'active society'. A study of contemporary reforms in France and Denmark

11. Sameer Azizi
Corporate Social Responsibility in Afghanistan – a critical case study of the mobile telecommunications industry

12. Malene Myhre
The internationalization of small and medium-sized enterprises: A qualitative study

13. Thomas Presskorn-Thygesen
The Significance of Normativity – Studies in Post-Kantian Philosophy and Social Theory

14. Federico Clementi
Essays on multinational production and international trade

15. Lara Anne Hale
Experimental Standards in Sustainability Transitions: Insights from the Building Sector

16. Richard Pucci
Accounting for Financial Instruments in an Uncertain World Controversies in IFRS in the Aftermath of the 2008 Financial Crisis

17. Sarah Maria Denta
Kommunale offentlige private partnerskaber Regulering I skyggen af Farumsagen

18. Christian Östlund
Design for e-training

19. Amalie Martinus Hauge
Organizing Valuations – a pragmatic inquiry

20. Tim Holst Celik
Tension-filled Governance? Exploring the Emergence, Consolidation and Reconfiguration of Legitimatory and Fiscal State-crafting

21. Christian Bason
Leading Public Design: How managers engage with design to transform public governance

22. Davide Tomio
Essays on Arbitrage and Market Liquidity

23. Simone Stæhr
Financial Analysts' Forecasts Behavioral Aspects and the Impact of Personal Characteristics

24. Mikkel Godt Gregersen
Management Control, Intrinsic Motivation and Creativity – How Can They Coexist

25. Kristjan Johannes Suse Jespersen
Advancing the Payments for Ecosystem Service Discourse Through Institutional Theory

26. Kristian Bondo Hansen
Crowds and Speculation: A study of crowd phenomena in the U.S. financial markets 1890 to 1940

27. Lars Balslev
Actors and practices – An institutional study on management accounting change in Air Greenland

28. Sven Klingler
Essays on Asset Pricing with Financial Frictions

29. Klement Ahrensbach Rasmussen
Business Model Innovation The Role of Organizational Design

30. Giulio Zichella
Entrepreneurial Cognition. Three essays on entrepreneurial behavior and cognition under risk and uncertainty

31. Richard Ledborg Hansen
En forkærlighed til det eksisterende – mellemlederens oplevelse af forandringsmodstand i organisatoriske forandringer

32. Vilhelm Stefan Holsting
Militært chefvirke: Kritik og retfærdiggørelse mellem politik og profession

33. Thomas Jensen
Shipping Information Pipeline: An information infrastructure to improve international containerized shipping

34. Dzmitry Bartalevich
Do economic theories inform policy? Analysis of the influence of the Chicago School on European Union competition policy

35. Kristian Roed Nielsen
Crowdfunding for Sustainability: A study on the potential of reward-based crowdfunding in supporting sustainable entrepreneurship

36. Emil Husted
There is always an alternative: A study of control and commitment in political organization

37. Anders Ludvig Sevelsted
Interpreting Bonds and Boundaries of Obligation. A genealogy of the emergence and development of Protestant voluntary social work in Denmark as shown through the cases of the Copenhagen Home Mission and the Blue Cross (1850 – 1950)

38. Niklas Kohl
Essays on Stock Issuance

39. Maya Christiane Flensborg Jensen
BOUNDARIES OF PROFESSIONALIZATION AT WORK An ethnography-inspired study of care workers' dilemmas at the margin

40. Andreas Kamstrup
Crowdsourcing and the Architectural Competition as Organisational Technologies

41. Louise Lyngfeldt Gorm Hansen
Triggering Earthquakes in Science, Politics and Chinese Hydropower - A Controversy Study

2018

1. Vishv Priya Kohli
Combatting Falsifi cation and Counterfeiting of Medicinal Products in the E uropean Union – A Legal Analysis

2. Helle Haurum
Customer Engagement Behavior in the context of Continuous Service Relationships

3. Nis Grünberg
The Party -state order: Essays on China's political organization and political economic institutions

4. Jesper Christensen
A Behavioral Theory of Human Capital Integration

5. Poula Marie Helth
Learning in practice

6. Rasmus Vendler Toft-Kehler
Entrepreneurship as a career? An investigation of the relationship between entrepreneurial experience and entrepreneurial outcome

7. Szymon Furtak
Sensing the Future: Designing sensor-based predictive information systems for forecasting spare part demand for diesel engines

8. Mette Brehm Johansen
Organizing patient involvement. An ethnographic study

9. Iwona Sulinska
Complexities of Social Capital in Boards of Directors

10. Cecilie Fanøe Petersen
Award of public contracts as a means to conferring State aid: A legal analysis of the interface between public procurement law and State aid law

11. Ahmad Ahmad Barirani
Three Experimental Studies on Entrepreneurship

12. Carsten Allerslev Olsen
Financial Reporting Enforcement: Impact and Consequences

13. Irene Christensen
New product fumbles – Organizing for the Ramp-up process

14. Jacob Taarup-Esbensen
Managing communities – Mining MNEs' community risk management practices

15. Lester Allan Lasrado
Set-Theoretic approach to maturity models

16. Mia B. Münster
Intention vs. Perception of Designed Atmospheres in Fashion Stores

17. Anne Sluhan
Non-Financial Dimensions of Family Firm Ownership: How Socioemotional Wealth and Familiness Influence Internationalization

18. Henrik Yde Andersen
Essays on Debt and Pensions

19. Fabian Heinrich Müller
Valuation Reversed – When Valuators are Valuated. An Analysis of the Perception of and Reaction to Reviewers in Fine-Dining

20. Martin Jarmatz
Organizing for Pricing

21. Niels Joachim Christfort Gormsen
Essays on Empirical Asset Pricing

22. Diego Zunino
Socio-Cognitive Perspectives in Business Venturing

23. Benjamin Asmussen
Networks and Faces between Copenhagen and Canton, 1730-1840

24. Dalia Bagdziunaite
Brains at Brand Touchpoints A Consumer Neuroscience Study of Information Processing of Brand Advertisements and the Store Environment in Compulsive Buying

25. Erol Kazan
Towards a Disruptive Digital Platform Model

26. Andreas Bang Nielsen
Essays on Foreign Exchange and Credit Risk

27. Anne Krebs
Accountable, Operable Knowledge Toward Value Representations of Individual Knowledge in Accounting

28. Matilde Fogh Kirkegaard
A firm- and demand-side perspective on behavioral strategy for value creation: Insights from the hearing aid industry

29. Agnieszka Nowinska
SHIPS AND RELATION-SHIPS Tie formation in the sector of shipping intermediaries in shipping

30. Stine Evald Bentsen
The Comprehension of English Texts by Native Speakers of English and Japanese, Chinese and Russian Speakers of English as a Lingua Franca. An Empirical Study.

31. Stine Louise Daetz
Essays on Financial Frictions in Lending Markets

32. *Christian Skov Jensen*
Essays on Asset Pricing

33. Anders Kryger
Aligning future employee action and corporate strategy in a resource-scarce environment

34. Maitane Elorriaga-Rubio
The behavioral foundations of strategic decision-making: A contextual perspective

35. Roddy Walker
Leadership Development as Organisational Rehabilitation: Shaping Middle-Managers as Double Agents

36. Jinsun Bae
Producing Garments for Global Markets Corporate social responsibility (CSR) in Myanmar's export garment industry 2011–2015

37. Queralt Prat-i-Pubill
Axiological knowledge in a knowledge driven world. Considerations for organizations.

38. Pia Mølgaard
Essays on Corporate Loans and Credit Risk

39. Marzia Aricò
Service Design as a Transformative Force: Introduction and Adoption in an Organizational Context

40. Christian Dyrlund Wåhlin-Jacobsen
Constructing change initiatives in workplace voice activities Studies from a social interaction perspective

41. Peter Kalum Schou
Institutional Logics in Entrepreneurial Ventures: How Competing Logics arise and shape organizational processes and outcomes during scale-up

42. Per Henriksen
Enterprise Risk Management Rationaler og paradokser i en moderne ledelsesteknologi

43. Maximilian Schellmann
The Politics of Organizing Refugee Camps

44. Jacob Halvas Bjerre
Excluding the Jews: The Aryanization of Danish-German Trade and German Anti-Jewish Policy in Denmark 1937-1943

45. Ida Schrøder
Hybridising accounting and caring: A symmetrical study of how costs and needs are connected in Danish child protection work

46. Katrine Kunst
Electronic Word of Behavior: Transforming digital traces of consumer behaviors into communicative content in product design

47. Viktor Avlonitis
Essays on the role of modularity in management: Towards a unified perspective of modular and integral design

48. Anne Sofie Fischer
Negotiating Spaces of Everyday Politics: -An ethnographic study of organizing for social transformation for women in urban poverty, Delhi, India

2019

1. Shihan Du
ESSAYS IN EMPIRICAL STUDIES BASED ON ADMINISTRATIVE LABOUR MARKET DATA

2. Mart Laatsit
Policy learning in innovation policy: A comparative analysis of European Union member states

3. Peter J. Wynne
Proactively Building Capabilities for the Post-Acquisition Integration of Information Systems

4. Kalina S. Staykova
Generative Mechanisms for Digital Platform Ecosystem Evolution

5. Ieva Linkeviciute
Essays on the Demand-Side Management in Electricity Markets

6. Jonatan Echebarria Fernández
Jurisdiction and Arbitration Agreements in Contracts for the Carriage of Goods by Sea – Limitations on Party Autonomy

7. Louise Thorn Bøttkjær
Votes for sale. Essays on clientelism in new democracies.

8. Ditte Vilstrup Holm
The Poetics of Participation: the organizing of participation in contemporary art

9. Philip Rosenbaum
Essays in Labor Markets – Gender, Fertility and Education

10. Mia Olsen
Mobile Betalinger - Succesfaktorer og Adfærdsmæssige Konsekvenser

11. Adrián Luis Mérida Gutiérrez
Entrepreneurial Careers: Determinants, Trajectories, and Outcomes

12. Frederik Regli
Essays on Crude Oil Tanker Markets

13. Cancan Wang
Becoming Adaptive through Social Media: Transforming Governance and Organizational Form in Collaborative E-government

14. Lena Lindbjerg Sperling
Economic and Cultural Development: Empirical Studies of Micro-level Data

15. Xia Zhang
Obligation, face and facework: An empirical study of the communicative act of cancellation of an obligation by Chinese, Danish and British business professionals in both L1 and ELF contexts

16. Stefan Kirkegaard Sløk-Madsen
Entrepreneurial Judgment and Commercialization

17. Erin Leitheiser
The Comparative Dynamics of Private Governance
The case of the Bangladesh Ready-Made Garment Industry

18. Lone Christensen
STRATEGIIMPLEMENTERING: STYRINGSBESTRÆBELSER, IDENTITET OG AFFEKT

19. Thomas Kjær Poulsen
Essays on Asset Pricing with Financial Frictions

20. Maria Lundberg
Trust and self-trust in leadership identity constructions: A qualitative exploration of narrative ecology in the discursive aftermath of heroic discourse

21. Tina Joanes
Sufficiency for sustainability Determinants and strategies for reducing clothing consumption

22. Benjamin Johannes Flesch
Social Set Visualizer (SoSeVi): Design, Development and Evaluation of a Visual Analytics Tool for Computational Set Analysis of Big Social Data

23. Henriette Sophia Groskopff
Tvede Schleimann
Creating innovation through collaboration – Partnering in the maritime sector

24. Kristian Steensen Nielsen
The Role of Self-Regulation in Environmental Behavior Change

25. Lydia L. Jørgensen
Moving Organizational Atmospheres

26. Theodor Lucian Vladasel
Embracing Heterogeneity: Essays in Entrepreneurship and Human Capital

27. Seidi Suurmets
Contextual Effects in Consumer Research: An Investigation of Consumer Information Processing and Behavior via the Applicati on of Eye-tracking Methodology

28. Marie Sundby Palle Nickelsen
Reformer mellem integritet og innovation: Reform af reformens form i den danske centraladministration fra 1920 til 2019

29. Vibeke Kristine Scheller
The temporal organizing of same-day discharge: A tempography of a Cardiac Day Unit

30. Qian Sun
Adopting Artificial Intelligence in Healthcare in the Digital Age: Perceived Challenges, Frame Incongruence, and Social Power

31. Dorthe Thorning Mejlhede
Artful change agency and organizing for innovation – the case of a Nordic fintech cooperative

32. Benjamin Christoffersen
Corporate Default Models: Empirical Evidence and Methodical Contributions

33. Filipe Antonio Bonito Vieira
Essays on Pensions and Fiscal Sustainability

34. Morten Nicklas Bigler Jensen
Earnings Management in Private Firms: An Empirical Analysis of Determinants and Consequences of Earnings Management in Private Firms

2020

1. Christian Hendriksen
Inside the Blue Box: Explaining industry influence in the International Maritime Organization

2. Vasileios Kosmas
Environmental and social issues in global supply chains: Emission reduction in the maritime transport industry and maritime search and rescue operational response to migration

3. Thorben Peter Simonsen
The spatial organization of psychiatric practice: A situated inquiry into 'healing architecture'

4. Signe Bruskin
The infinite storm: An ethnographic study of organizational change in a bank

5. Rasmus Corlin Christensen
Politics and Professionals: Transnational Struggles to Change International Taxation

6. Robert Lorenz Törmer
The Architectural Enablement of a Digital Platform Strategy

7. Anna Kirkebæk Johansson Gosovic
Ethics as Practice: An ethnographic study of business ethics in a multi-national biopharmaceutical company

8. Frank Meier
Making up leaders in leadership development

9. Kai Basner
Servitization at work: On proliferation and containment

10. Anestis Keremis
Anti-corruption in action: How is anti-corruption practiced in multinational companies?

11. Marie Larsen Ryberg
Governing Interdisciolinarity: Stakes and translations of interdisciplinarity in Danish high school education.

12. Jannick Friis Christensen
Queering organisation(s): Norm-critical orientations to organising and researching diversity

13. Thorsteinn Sigurdur Sveinsson
Essays on Macroeconomic Implications of Demographic Change

14. Catherine Casler
Reconstruction in strategy and organization: For a pragmatic stance

15. Luisa Murphy
Revisiting the standard organization of multi-stakeholder initiatives (MSIs): The case of a meta-MSI in Southeast Asia

16. Friedrich Bergmann
Essays on International Trade

17. Nicholas Haagensen
European Legal Networks in Crisis: The Legal Construction of Economic Policy

18. Charlotte Biil
Samskabelse med en sommerfugle-model: Hybrid ret i forbindelse med et partnerskabsprojekt mellem 100 selvejende daginstitutioner, deres paraplyorganisation, tre kommuner og CBS

19. Andreas Dimmelmeier
The Role of Economic Ideas in Sustainable Finance: From Paradigms to Policy

20. Maibrith Kempka Jensen
Ledelse og autoritet i interaktion - En interaktionsbaseret undersøgelse af autoritet i ledelse i praksis

21. Thomas Burø
LAND OF LIGHT: Assembling the Ecology of Culture in Odsherred 2000-2018

22. Prins Marcus Valiant Lantz
Timely Emotion: The Rhetorical Framing of Strategic Decision Making

23. Thorbjørn Vittenhof Fejerskov
Fra værdi til invitationer - offentlig værdiskabelse gennem affekt, potentialitet og begivenhed

24. Lea Acre Foverskov
Demographic Change and Employment: Path dependencies and institutional logics in the European Commission

25. Anirudh Agrawal
A Doctoral Dissertation

26. Julie Marx
Households in the housing market

27. Hadar Gafni
Alternative Digital Methods of Providing Entrepreneurial Finance

28. Mathilde Hjerrild Carlsen
Ledelse af engagementer: En undersøgelse af samarbejde mellem folkeskoler og virksomheder i Danmark

29. Suen Wang
Essays on the Gendered Origins and Implications of Social Policies in the Developing World

30. Stine Hald Larsen
The Story of the Relative: A Systems-Theoretical Analysis of the Role of the Relative in Danish Eldercare Policy from 1930 to 2020

31. Christian Casper Hofma
Immersive technologies and organizational routines: When head-mounted displays meet organizational routines

32. Jonathan Feddersen
The temporal emergence of social relations: An event-based perspective of organising

33. Nageswaran Vaidyanathan
ENRICHING RETAIL CUSTOMER EXPERIENCE USING AUGMENTED REALITY

2021

1. Vanya Rusinova
The Determinants of Firms' Engagement in Corporate Social Responsibility: Evidence from Natural Experiments

2. Lívia Lopes Barakat
Knowledge management mechanisms at MNCs:
The enhancing effect of absorptive capacity and its effects on performance and innovation

3. Søren Bundgaard Brøgger
Essays on Modern Derivatives Markets

4. Martin Friis Nielsen
Consuming Memory: Towards a conceptualization of social media platforms as organizational technologies of consumption

05. Fei Liu
Emergent Technology Use in Consumer Decision Journeys: A Process-as-Propensity Approach

06. Jakob Rømer Barfod
Ledelse i militære højrisikoteams

07. Elham Shafiei Gol
Creative Crowdwork Arrangements

08. Árni Jóhan Petersen
Collective Imaginary as (Residual) Fantasy: A Case Study of the Faroese Oil Bonanza

09. Søren Bering
"Manufacturing, Forward Integration and Governance Strategy"

10. Lars Oehler
Technological Change and the Decomposition of Innovation:
Choices and Consequences for Latecomer Firm Upgrading: The Case of China's Wind Energy Sector

11. Lise Dahl Arvedsen
Leadership in interaction in a virtual context:
A study of the role of leadership processes in a complex context, and how such processes are accomplished in practice

12. Jacob Emil Jeppesen
Essays on Knowledge networks, scientific impact and new knowledge adoption

13. Kasper Ingeman Beck
Essays on Chinese State-Owned Enterprises:
Reform, Corporate Governance and Subnational Diversity

14. Sönnich Dahl Sönnichsen
Exploring the interface between public demand and private supply for implementation of circular economy principles

15. Benjamin Knox
Essays on Financial Markets and Monetary Policy

16. Anita Eskesen
Essays on Utility Regulation: Evaluating Negotiation-Based Approaches inthe Context of Danish Utility Regulation

17. Agnes Guenther
Essays on Firm Strategy and Human Capital

18. Sophie Marie Cappelen
Walking on Eggshells: The balancing act of temporal work in a setting of culinary change

19. Manar Saleh Alnamlah
About Gender Gaps in Entrepreneurial Finance

20. Kirsten Tangaa Nielsen
Essays on the Value of CEOs and Directors

21. Renée Ridgway
Re:search - the Personalised Subject vs. the Anonymous User

22. Codrina Ana Maria Lauth
IMPACT Industrial Hackathons: Findings from a longitudinal case study on short-term vs long-term IMPACT implementations from industrial hackathons within Grundfos

23. Wolf-Hendrik Uhlbach
Scientist Mobility: Essays on knowledge production and innovation

24. Tomaz Sedej
Blockchain technology and inter-organizational relationships

25. Lasse Bundgaard
Public Private Innovation Partnerships: Creating Public Value & Scaling Up Sustainable City Solutions

26. Dimitra Makri Andersen
Walking through Temporal Walls: Rethinking NGO Organizing for Sustainability through a Temporal Lens on NGO-Business Partnerships

27. Louise Fjord Kjærsgaard
Allocation of the Right to Tax Income from Digital Products and Services: A legal analysis of international tax treaty law

28. Sara Dahlman
Marginal alternativity: Organizing for sustainable investing

29. Henrik Gundelach
Performance determinants: An Investigation of the Relationship between Resources, Experience and Performance in Challenging Business Environments

30. Tom Wraight
Confronting the Developmental State: American Trade Policy in the Neoliberal Era

31. Mathias Fjællegaard Jensen
Essays on Gender and Skills in the Labour Market

32. Daniel Lundgaard
Using Social Media to Discuss Global Challenges: Case Studies of the Climate Change Debate on Twitter

33. Jonas Sveistrup Søgaard
Designs for Accounting Information Systems using Distributed Ledger Technology

34. Sarosh Asad
CEO narcissism and board composition: Implications for firm strategy and performance

35. Johann Ole Willers
Experts and Markets in Cybersecurity On Definitional Power and the Organization of Cyber Risks

36. Alexander Kronies
Opportunities and Risks in Alternative Investments

37. Niels Fuglsang
The Politics of Economic Models: An inquiry into the possibilities and limits concerning the rise of macroeconomic forecasting models and what this means for policymaking

38. David Howoldt
Policy Instruments and Policy Mixes for Innovation: Analysing Their Relation to Grand Challenges, Entrepreneurship and Innovation Capability with Natural Language Processing and Latent Variable Methods

2022

01. Ditte Thøgersen
Managing Public Innovation on the Frontline

02. Rasmus Jørgensen
Essays on Empirical Asset Pricing and Private Equity

03. Nicola Giommetti
Essays on Private Equity

04. Laila Starr
When Is Health Innovation Worth It? Essays On New Approaches To Value Creation In Health

05. Maria Krysfeldt Rasmussen
Den transformative ledelsesbyrde – etnografisk studie af en religionsinspireret ledelsesfilosofi i en dansk modevirksomhed

06. Rikke Sejer Nielsen
Mortgage Decisions of Households: Consequences for Consumption and Savings

07. Myriam Noémy Marending
Essays on development challenges of low income countries: Evidence from conflict, pest and credit

08. Selorm Agbleze
A BEHAVIORAL THEORY OF FIRM FORMALIZATION

09. Rasmus Arler Bogetoft
Rettighedshavers faktisk lidte tab i immaterialretssager: Studier af dansk ret med støtte i økonomisk teori og metode

10. Franz Maximilian Buchmann
Driving the Green Transition of the Maritime Industry through Clean Technology Adoption and Environmental Policies

11. Ivan Olav Vulchanov
The role of English as an organisational language in international workplaces

12. Anne Agerbak Bilde
TRANSFORMATIONER AF SKOLELEDELSE - en systemteoretisk analyse af hvordan betingelser for skoleledelse forandres med læring som genstand i perioden 1958-2020

13. JUAN JOSE PRICE ELTON
EFFICIENCY AND PRODUCTIVITY ANALYSIS: TWO EMPIRICAL APPLICATIONS AND A METHODOLOGICAL CONTRIBUTION

14. Catarina Pessanha Gomes
The Art of Occupying: Romanticism as Political Culture in French Prefigurative politics

15. Mark Ørberg
Fondsretten og den levende vedtægt

16. Majbritt Greve
Maersk's Role in Economic Development: A Study of Shipping and Logistics Foreign Direct Investment in Global Trade

17. Sille Julie J. Abildgaard
Doing-Being Creative: Empirical Studies of Interaction in Design Work

18. Jette Sandager
Glitter, Glamour, and the Future of (More) Girls in STEM: Gendered Formations of STEM Aspirations

19. Casper Hein Winther
Inside the innovation lab - How paradoxical tensions persist in ambidextrous organizations over time

20. Nikola Kostić
Collaborative governance of inter-organizational relationships: The effects of management controls, blockchain technology, and industry standards

21. Saila Naomi Stausholm
Maximum capital, minimum tax: Enablers and facilitators of corporate tax minimization

22. Robin Porsfelt
Seeing through Signs: On Economic Imagination and Semiotic Speculation

23. Michael Herburger
Supply chain resilience – a concept for coping with cyber risks

24. Katharina Christiane Nielsen Jeschke
Balancing safety in everyday work - A case study of construction managers' dynamic safety practices

25. Jakob Ahm Sørensen
Financial Markets with Frictions and Belief Distortions

26. Jakob Laage-Thomsen
Nudging Leviathan, Protecting Demos - A Comparative Sociology of Public Administration and Expertise in the Nordics

27. Kathrine Søs Jacobsen Cesko
Collaboration between Economic Operators in the Competition for Public Contracts: A Legal and Economic Analysis of Grey Zones between EU Public Procurement Law and EU Competition Law

28. Mette Nelund
Den nye jord – Et feltstudie af et bæredygtigt virke på Farendløse Mosteri

TITLER I ATV PH.D.-SERIEN

1992

1. Niels Kornum
Servicesamkørsel – organisation, økonomi og planlægningsmetode

1995

2. Verner Worm
Nordiske virksomheder i Kina
Kulturspecifikke interaktionsrelationer ved nordiske virksomhedsetableringer i Kina

1999

3. Mogens Bjerre
Key Account Management of Complex Strategic Relationships
An Empirical Study of the Fast Moving Consumer Goods Industry

2000

4. Lotte Darsø
Innovation in the Making
Interaction Research with heterogeneous Groups of Knowledge Workers creating new Knowledge and new Leads

2001

5. Peter Hobolt Jensen
Managing Strategic Design Identities
The case of the Lego Developer Network

2002

6. Peter Lohmann
The Deleuzian Other of Organizational Change – Moving Perspectives of the Human

7. Anne Marie Jess Hansen
To lead from a distance: The dynamic interplay between strategy and strategizing – A case study of the strategic management process

2003

8. Lotte Henriksen
Videndeling
– om organisatoriske og ledelsesmæssige udfordringer ved videndeling i praksis

9. Niels Christian Nickelsen
Arrangements of Knowing: Coordinating Procedures Tools and Bodies in Industrial Production – a case study of the collective making of new products

2005

10. Carsten Ørts Hansen
Konstruktion af ledelsesteknologier og effektivitet

TITLER I DBA PH.D.-SERIEN

2007

1. Peter Kastrup-Misir
Endeavoring to Understand Market Orientation – and the concomitant co-mutation of the researched, the re searcher, the research itself and the truth

2009

1. Torkild Leo Thellefsen
Fundamental Signs and Significance effects
A Semeiotic outline of Fundamental Signs, Significance-effects, Knowledge Profiling and their use in Knowledge Organization and Branding

2. Daniel Ronzani
When Bits Learn to Walk Don't Make Them Trip. Technological Innovation and the Role of Regulation by Law in Information Systems Research: the Case of Radio Frequency Identification (RFID)

2010

1. Alexander Carnera
Magten over livet og livet som magt
Studier i den biopolitiske ambivalens